

**საერთაშორისო
სტანდარტები
არასრულწლოვანთა
მართლმსაჯულების
სფეროში**

unite for
children

unicef

საერთაშორისო სტანდარტიზი

არასრულწლოვანთა
მართლმსაჯულების
სფეროში

წინამდებარე დოკუმენტში გამოყენებული ტერმინები და წარმოდგენილი მასალა არ არის გამიზნული გამოხატავდეს გაეროს ბავშვთა ფონდის ოფიციალურ თვალსაზრისს.

მადლობას ვუხდით გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისს შემდეგი დოკუმენტების ქართული თარგმანის მოწოდებისათვის: გაერო-ს სახელმძღვანელო პრინციპები არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებით (რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები), გაერო-ს მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ („ჰეკინური წესები“), გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესები თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანთა დასაცავად.

© გაეროს ბავშვთა ფონდი, 2011 წელი

გაეროს ბავშვთა ფონდის საქართველოს წარმომადგენლობა

მისამართი: ერისთავის ქ. 9
ტელ: 995 32 – 25 11 30, 23 23 88
ელ-ფოსტა: tbilisi@unicef.org
www.unicef.org/georgia

დაიბეჭდა ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში.

შინაარსი

გაეროს გავშვის უფლებათა კონვენცია	5
გაერო-ს სახელმძღვანელო პრინციპები არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებით (რიალის სახელმძღვანელო პრინციპები)	23
გაერო-ს მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ („ჰეკინური წესები“)	32
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესები თავისუფლებათა კვებით არასრულწლოვანთა დასაცავად (1990, JDL)	51
გაეროს გავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი №10 მართლმსაჯულების სისტემაში გავშვის უფლებების შესახებ	63
გაერთიანებული ერების სახელმძღვანელო პრინციპები მართლმსაჯულების სისტემაში გავშვით მიმართ განსახორციელებელი ღონისძიებების შესახებ (1997) (ვენის დებულებები)	84

ბავშვის უფლებათა კონვენცია

პრეამბულა

წინამდებარე კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები

მიიჩნევენ რა, რომ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ დეკლარირებული პრინციპების შესაბამისად საზოგადოების ყველა წევრის ღირსების, თანასწორი და ხელშეუვალი უფლებების აღიარება არის დედამიწაზე თავისუფლების, სამართლიანობისა და მშვიდობის უზრუნველყოფის საფუძველი,

მხედველობაში იღებენ რა, რომ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ხალხებმა წესდებაში ცხადყოვეს თავიანთი ერთგულება ადამიანის ძირითადი უფლებების, ადამიანის პიროვნების ღირსებისა და ღირებულებისადმი და მტკიცედ აქვთ გადაწყვეტილი მეტი თავისუფლების პირობებში ხელი შეუწყონ სოციალურ პროგრესსა და ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას,

აღიარებენ რა, რომ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში და ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო პაქტებში გამოაცხადა, რომ ყოველ ადამიანს უნდა ჰქონდეს ამ დოკუმენტებში მითითებული ყველა უფლება და თავისუფლება განურჩევლად ისეთი ნიშნებისა, როგორცაა რასა, კანის ფერი, სქესი, ენა, რელიგია, პოლიტიკური თუ სხვა მრწამსი, ეროვნული თუ სოციალური წარმოშობა, ქონებრივი მდგომარეობა, დაბადება თუ სხვა ვითარებანი,

ითვალისწინებენ რა, რომ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ გამოაცხადა ბავშვთა უფლება, განსაკუთრებული მზრუნველობით იყვნენ გარემოსილნი,

დარწმუნებული არიან რა, რომ ოჯახი, როგორც საზოგადოების ძირითადი უჯრედი და მისი წევრების, განსაკუთრებით კი ბავშვების, ზრდისა და კეთილდღეობის ბუნებრივი გარემო, აუცილებლად უნდა იყოს დაცული და მას აუცილებლად უნდა გაენიოს თანადგომა, რათა მან თავის თავზე სრულად აიღოს საზოგადოებრივი ვალდებულებანი,

აღიარებენ რა, რომ ბავშვის პიროვნების სრული და ჰარმონიული განვითარებისათვის აუცილებელია იგი იზრდებოდეს ოჯახურ გარემოში, ბედნიერების, სიყვარულის და ურთიერთგაგების ატმოსფეროში,

მიაჩნიათ რა, რომ ბავშვი სრულყოფილად უნდა იყოს მომზადებული საზოგადოებაში დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის და აღიზარდოს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდებაში გაცხადებული იდეალების, განსაკუთრებით კი მშვიდობის, ადამიანის ღირსების პატივისცემის, შემწყნარებლობის, თავისუფლების, თანასწორობისა და სოლიდარობის სულისკვეთებით,

მხედველობაში იღებენ რა, რომ ბავშვის ასეთი განსაკუთრებული დაცვის აუცილებლობა გათვალისწინებულია ბავშვის უფლებათა ჟენევის 1924 წლის დეკლარაციით, 1959 წლის 20 ნოემბერს გენერალური ასამბლეის მიერ მიღებული ბავშვის უფლებათა დეკლარაციით და აღიარებულია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციით, მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტით (კერძოდ, მისი 23-ე და 24-ე მუხლებით), ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების საერთაშორისო პაქტით (კერძოდ, მე-10 მუხლით), აგრეთვე ბავშვთა კეთილდღეობის საკითხებზე მომუშავე სპეციალიზებული დაწესებულებებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების შესაბამისი დოკუმენტებით,

მხედველობაში იღებენ რა ბავშვის უფლებათა დეკლარაციის მითითებას, რომ „ბავშვს, მისი ფიზიკური და გონებრივი მოუმწიფებლობის გამო, ესაჭიროება სპეციალური დაცვა და ზრუნვა, შესატყვისი სამართლებრივი დაცვის ჩათვლით, როგორც დაბადებამდე, ისე დაბადების შემდეგ“,

ეყრდნობიან რა დეკლარაციის დებულებებს იმ სოციალური და სამართლებრივი პრინციპების შესახებ, რომლებიც მოიცავს ბავშვების დაცვასა და კეთილდღეობას, განსაკუთრებით ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე ბავშვთა აღსაზრდელად გადაცემისა და შვილად აყვანისას, არასრულწლოვ-

ანთა მიმართ მართლმსაჯულების აღსრულების გაერთიანებული ერების ორგანიზაციისეულ მინიმალურ სტანდარტულ წესებს (“პეკინის წესები”), განსაკუთრებულ ვითარებაში და შეიარაღებული კონფლიქტების დროს ქალთა და ბავშვთა დაცვის შესახებ დეკლარაციას,

აღიარებენ რა, რომ მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში არიან ბავშვები, რომლებიც ცხოვრობენ განსაკუთრებით რთულ პირობებში და რომ ასეთი ბავშვები საჭიროებენ განსაკუთრებულ ყურადღებას,

სათანადოდ ითვალისწინებენ რა ბავშვის დაცვისა და ჰარმონიული განვითარებისათვის ყოველი ხალხის ტრადიციებისა და კულტურული ფასეულობების მნიშვნელობას,

აღიარებენ რა ყველა ქვეყანაში, კერძოდ, განვითარებად ქვეყნებში ბავშვთა ცხოვრების გაუმჯობესებისათვის საერთაშორისო თანამშრომლობის მნიშვნელობას,

შეთანხმდნენ შემდეგზე:

ნაწილი I

მუხლი 1

წინამდებარე კონვენციის მიზნებისათვის ბავშვად ითვლება 18 წლამდე ასაკის ყოველი ადამიანი, თუკი რომელიმე ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით ბავშვი უფრო ადრე არ აღწევს სრულწლოვანებას.

მუხლი 2

1. მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ და უზრუნველყოფენ მათი იურისდიქციის ფარგლებში მყოფი თითოეული ბავშვის ყველა უფლებას, რომელიც წინამდებარე კონვენციითაა გათვალისწინებული, ნებისმიერი სახის დისკრიმინაციის გარეშე, რასის, კანის ფერის, სქესის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური თუ სხვა მრწამსის, ეროვნული, ეთნიკური თუ სოციალური წარმოშობის, ქონებრივი მდგომარეობის, ბავშვის, მისი მშობლებისა და კანონიერი მეურვეების ჯანმრთელობისა და დაბადების მდგომარეობის ან სხვა რამ ვითარების განურჩევლად.
2. მონაწილე სახელმწიფოები ყოველგვარ აუცილებელ ზომას ღებულობენ დისკრიმინაციის ყველა იმ ფორმისა და სასჯელისაგან ბავშვის დაცვის უზრუნველსაყოფად, რომლებიც უკავშირდება ბავშვის, ბავშვის მშობლების, კანონიერი მეურვეების ან ოჯახის სხვა წევრთა სტატუსს, საქმიანობას, მათ მიერ გამოთქმულ შეხედულებებს და მათ გამჟღავნებულ მრწამსს.

მუხლი 3

1. ბავშვის მიმართ ნებისმიერ ქმედებათა განხორციელებისას, მიუხედავად იმისა, თუ ვინ არის მათი განმახორციელებელი, - სახელმწიფო თუ კერძო დაწესებულებები, რომლებიც მუშაობენ სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე, სასამართლოები, ადმინისტრაციული თუ საკანონმდებლო ორგანოები - უპირველესი ყურადღება ეთმობა ბავშვის ინტერესების დაცვის უკეთ უზრუნველყოფას.
2. მონაწილე სახელმწიფოები, ითვალისწინებენ რა ბავშვის მშობლის, ბავშვის მიმართ პასუხისმგებლობის მტვირთველი კანონიერი მეურვეებისა და სხვა პირების უფლებებსა და მოვალეობებს, ვალდებულებას იღებენ უზრუნველყონ ბავშვი ისეთი დაცვითა და მზრუნველობით, რომელიც აუცილებელია მისი კეთილდღეობისათვის და ამისათვის იღებენ ყველა საკანონმდებლო და ადმინისტრაციულ ზომას.
3. მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ, რომ ბავშვისათვის ზრუნვაზე ან მის დაცვაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებები, სამსახურები ან ორგანოები შეესაბამებოდნენ კომპეტენტური ორგანოების მიერ დაწესებულ ნორმებს, კერძოდ, უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში მათი პერსონალის რიცხოვნობისა და ვარგისიანობის, აგრეთვე კომპეტენტური ზედამხედველობის თვალსაზრისით.

მუხლი 4

მონაწილე სახელმწიფოები ღებულობენ ყველა აუცილებელ საკანონმდებლო, ადმინისტრაციულ და სხვაგვარ ზომას წინამდებარე კონვენციით აღიარებულ უფლებათა განსახორციელებლად. მონაწილე სახელმწიფოები ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა რეალიზაციისათვის ასეთ ზომებს ღებულობენ მათ ხელთ არსებული რესურსების მაქსიმალური გამოყენებით, აუცილებლობის შემთხვევაში კი - საერთაშორისო თანამშრომლობის ფარგლებში.

მუხლი 5

მონაწილე სახელმწიფოები პატივს მიაგებენ მშობლებისა და შესაბამის შემთხვევებში ადგილობრივი ადამიანების შესატყვისად ფართოდ გაგებული ოჯახის წევრების ან თემის, მეურვეებისა და სხვა პირების უფლებებსა და მოვალეობებს, რომლებიც კანონის მიხედვით პასუხისმგებელი არიან ბავშვზე, იმაზე, რომ სათანადოდ ხელმძღვანელობდნენ ბავშვს წინამდებარე კონვენციით აღიარებულ უფლებათა განხორციელებაში და აკეთებდნენ ამას ბავშვის უნართა განვითარების გათვალისწინებით.

მუხლი 6

1. მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ, რომ ყოველ ბავშვს აქვს სიცოცხლის ხელშეუხებელი უფლება.
2. მონაწილე სახელმწიფოები შესაძლებლობისამებრ მაქსიმალურად უზრუნველყოფენ ბავშვის სიცოცხლის შენარჩუნებასა და ჯანსაღ განვითარებას.

მუხლი 7

1. ბავშვი რეგისტრაციას გადის დაბადებისთანავე და მას დაბადებიდანვე გააჩნია უფლება, ჰქონდეს სახელი და შეიძინოს მოქალაქეობა, აგრეთვე, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, უფლებამოსილი იცნობდეს თავის მშობლებს და გარემოსილი იყოს მათი მზრუნველობით.
2. მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ ამ უფლებათა განხორციელებას საკუთარი ეროვნული კანონმდებლობის შესატყვისად და თავისი მოვალეობების შესრულებას ამ სფეროში შესაბამისი საერთაშორისო დოკუმენტების თანახმად, კერძოდ, იმ შემთხვევაში, თუკი სხვაგვარად ბავშვს არ ექნება მოქალაქეობა.

მუხლი 8

1. მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არ არიან იღებენ პატივი სცენ ბავშვის უფლებას, შეინარჩუნოს თავისი ინდივიდუალობა, მოქალაქეობის, სახელისა და ოჯახური კავშირების ჩათვლით, როგორც ეს გათვალისწინებულია კანონით და არ დაუშვან ამაში კანონსაწინააღმდეგო ჩარევა.
2. თუ ბავშვი უკანონოდ კარგავს თავისი ინდივიდუალობის ნაწილს ან მის ყველა ელემენტს, მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ მას აუცილებელი მფარველობით და დახმარებას აღმოუჩინენ მისი ინდივიდუალობის უსწრაფესი აღდგენისათვის.

მუხლი 9

1. მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ, რომ ბავშვი არ დაშორდეს თავის მშობლებს მათი სურვილის საწინააღმდეგოდ, იმ შემთხვევათა გამოკლებით, როცა კომპეტენტური ორგანოები, სასამართლო გადაწყვეტილების თანახმად, სათანადო კანონისა და პროცედურის შესაბამისად განსაზღვრავენ, რომ ასეთი დაშორება აუცილებელია და უკეთ ემსახურება ბავშვის ინტერესებს.

ეს შეიძლება აუცილებელი გახდეს ამა თუ იმ კონკრეტულ შემთხვევაში, მაგალითად, როცა მშობლები სასტიკად ექცევიან ბავშვს და არ ზრუნავენ მასზე, ან როცა მშობლები ცხოვრობენ ცალკე და აუცილებელია ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღება.

2. ამ მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, ნებისმიერი განხილვის დროს ყველა დაინტერესებულ მხარეს შესაძლებლობა ეძლევა, მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში და გამოთქვას საკუთარი მოსაზრებები.
3. მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ ერთ ან ორივე მშობელს დაცვილებული ბავშვის უფლებას, რეგულარული პირადი ურთიერთობები და პირდაპირი კონტაქტები ჰქონდეს ორივე მშობელთან, იმ შემთხვევის გარდა, როცა ეს ეწინააღმდეგება ბავშვის ყველაზე ჭეშმარიტ ინტერესებს.
4. იმ შემთხვევაში, როცა ასეთი დაშორება გამომდინარეობს მონაწილე სახელმწიფოთა რომელიმე გადაწყვეტილებიდან, ანუ როცა საქმე ეხება, მაგალითად, ერთი ან ორივე მშობლის ან ბავშვის დაპატიმრებას, გასახლებას, დეპორტაციას ან სიკვდილს (მოცემული პირის სახელმწიფო გამგებლობაში ყოფნისას ნებისმიერი მიზეზით გამონვეული სიკვდილის ჩათვლით), მონაწილე სახელმწიფო ასეთ მშობლებს, ბავშვს ან, თუ ეს აუცილებელია, ოჯახის სხვა წევრს მათი თხოვნით აძლევს აუცილებელ ინფორმაციას ოჯახიდან წასული წევრის/წევრების ადგილსამყოფელის შესახებ, თუ ამ ინფორმაციის მიცემა ზიანს არ აყენებს ბავშვის კეთილდღეობას. მონაწილე სახელმწიფოები შემდგომში უზრუნველყოფენ, რომ ასეთი თხოვნა თავისთავად არ ინვესტირებს შესაბამისი პირისათვის (პირთათვის) არასასურველ შედეგებს.

მუხლი 10

1. მონაწილე სახელმწიფოთა მიერ მე-9 მუხლის 1-ლი პუნქტით თავის თავზე აღებული ვალდებულების შესაბამისად, ბავშვის ან მისი მშობლის განცხადება ოჯახის გამთლიანების მიზნით მონაწილე სახელმწიფოში შესვლის ან იქიდან გასვლის თაობაზე მონაწილე სახელმწიფოებმა უნდა განიხილონ პოზიტიურად, ჰუმანურად და ოპერატიულად. მონაწილე სახელმწიფოები შემდგომში უზრუნველყოფენ, რომ ასეთი თხოვნის წარდგენას არ მოჰყვება არასასურველი შედეგები განმცხადებლის ან მათი ოჯახის წევრებისათვის.
2. ბავშვს, რომლის მშობლებიც სხვადასხვა სახელმწიფოში ცხოვრობენ, უფლება გააჩნია, განსაკუთრებული ვითარების გარდა, რეგულარული პირადი ურთიერთობები და პირდაპირი კონტაქტები ჰქონდეს ორივე მშობელთან. ამ მიზნით მონაწილე სახელმწიფოები, მე-9 მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად, პატივს სცემენ ბავშვისა და მისი მშობლების უფლებას დატოვონ ნებისმიერი ქვეყანა, საკუთარი ქვეყნის ჩათვლით, და დაბრუნდნენ თავის ქვეყანაში. ნებისმიერი ქვეყნის დატოვების უფლების მიმართ მოქმედებს მხოლოდ ისეთი შეზღუდვები, რომლებიც დადგენილია კანონით და აუცილებელია სახელმწიფო უშიშროების, საზოგადოებრივი წესრიგის (ordre public), მოსახლეობის ჯანმრთელობის ან ზნეობის, ან სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლების დაცვისათვის და შეთავსებადია წინამდებარე კონვენციაში აღიარებულ სხვა უფლებებთან.

მუხლი 11

1. მონაწილე სახელმწიფოები ღებულობენ ზომებს ბავშვთა უკანონოდ გადაადგილების ან საზღვარგარეთ მათი უკანონოდ დატოვების წინააღმდეგ საბრძოლველად.
2. ამ მიზნით მონაწილე სახელმწიფოები ხელს უწყობენ ორმხრივი ან მრავალმხრივი შეთანხმებების დადებას ან მოქმედ შეთანხმებებთან შეერთებას.

მუხლი 12

1. მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ საკუთარი შეხედულებების ჩამოყალიბების უნარის მქონე ბავშვის უფლებას, თავისუფლად გამოთქვას თავისი შეხედულებები ნებისმიერ საკითხზე, რომელიც მას ეხება, ამასთან, ბავშვის შეხედულებებს სათანადო ყურადღება ეთმობა მისი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად.

- ამ მიზნით ბავშვს, კერძოდ, ეძლევა შესაძლებლობა, მოუსმინონ მას სასამართლო თუ ადმინისტრაციული წესით ნებისმიერი საქმის განხილვისას, რომელიც ბავშვს ეხება, როგორც უშუალოდ, ასევე წარმომადგენლის ან შესაბამისი ორგანოს მეშვეობით, ეროვნული კანონმდებლობის პროცესუალური ნორმებით გათვალისწინებული წესით.

მუხლი 13

- ბავშვს უფლება აქვს თავისუფლად გამოთქვას თავისი აზრი; ეს უფლება მოიცავს თავისუფლებას, საზღვრების არსებობის მიუხედავად მოიძიოს, მიიღოს ან გადასცეს ნებისმიერი სახის ინფორმაცია ან იდეა ზეპირი, წერილობითი თუ ბეჭდური ფორმით, ბავშვის არჩევანისამებრ.
- ამ უფლების განხორციელება, შესაძლოა, ერთგვარად შეიზღუდოს, მაგრამ ეს შეზღუდვა კანონით გათვალისწინებული და აუცილებელი უნდა იყოს:
 - სხვა პირთა უფლებებისა და რეპუტაციის პატივისცემისათვის;
 - სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი წესრიგის (ordre public), ან მოსახლეობის ჯანმრთელობის ან ზნეობის დაცვისათვის.

მუხლი 14

- მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ ბავშვის აზრს, სინდისს და რელიგიური რწმენის თავისუფლებას.
- მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ მშობელთა და შესაბამის შემთხვევაში კანონიერ მეურვეთა უფლებებსა და მოვალეობებს, უხელმძღვანელონ ბავშვს მისი უფლებების იმ მეთოდით განხორციელებაში, რომელიც შეესაბამება ბავშვის განვითარებად უნარებს.
- რელიგიური აღმსარებლობის ან რწმენის თავისუფლება შეიძლება დაექვემდებაროს მხოლოდ იმ შეზღუდვებს, რომლებიც დადგენილია კანონით და აუცილებელია სახელმწიფო უშიშროების, საზოგადოებრივი წესრიგის, მოსახლეობის ზნეობისა და ჯანმრთელობის ან სხვა პირთა ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლების დაცვისათვის.

მუხლი 15

- მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ ბავშვის უფლებას, სარგებლობდეს ასოციაციებისა და მშვიდობიანი შეკრებების თავისუფლებით.
- მოცემული უფლების განხორციელების მიმართ არ შეიძლება დანესდეს რაიმე შეზღუდვა, გარდა შეზღუდვებისა, რომლებიც დანესდება კანონის შესაბამისად და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, საზოგადოებრივი წესრიგის (ordre public) ინტერესებისათვის, ან მოსახლეობის ჯანმრთელობის ან ზნეობის, ან სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლების დაცვისათვის.

მუხლი 16

- არც ერთი ბავშვი არ შეიძლება იყოს პირადი და ოჯახური ცხოვრების, საცხოვრებელი ბინის ხელშეუხებლობის ან კორესპონდენციის საიდუმლოების უფლებათა მის მიერ განხორციელებაში თვითნებური ან უკანონო ჩარევის, ან მისი ღირსებისა და რეპუტაციის უკანონო ხელყოფის ობიექტი.
- ბავშვს უფლება აქვს, კანონით იყოს დაცული მსგავსი ჩარევის ან ხელყოფისაგან.

მუხლი 17

მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა მნიშვნელოვან როლს და უზრუნველყოფენ ბავშვისათვის სხვადასხვა ეროვნული და საერთაშორისო წყაროებით გავრცელებული ინფორმაციისა და მასალების მისაწვდომობას, განსაკუთრებით ისეთი ინფორმაციისა და მასალებისა, რომლებიც მიმართულია ბავშვის სოციალური, სულიერი და მორალური კეთილდღეობისაკენ, აგრეთვე ჯანსაღი ფიზიკური და ფსიქიკური განვითარების ხელშეწყობისაკენ. ამ მიზნით მონაწილე სახელმწიფოები -

- ა) ახდენენ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით იმ ინფორმაციისა და მასალების გავრცელების ნახალისებას, რომელიც სასარგებლოა ბავშვის სოციალური და კულტურული განვითარების თვალსაზრისით და გამოხატავს 29-ე მუხლის სულისკვეთებას;
- ბ) ახდენენ საერთაშორისო თანამშრომლობის ნახალისებას სხვადასხვა კულტურული, ეროვნული და საერთაშორისო წყაროებიდან მოპოვებული ამგვარი ინფორმაციისა და მასალების მომზადების, გაცვლისა და გავრცელების მიზნით;
- გ) ახდენენ საბავშვო ლიტერატურის გამოცემისა და გავრცელების ნახალისებას.
- დ) ახდენენ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ნახალისებას, რათა მათ განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმონ იმ ბავშვის ენობრივ მოთხოვნილებებს, რომელიც მიეკუთვნება რომელიმე უმცირესობის ჯგუფს ან მკვიდრ მოსახლეობას;
- ე) ახდენენ იმ სახის ინფორმაციისა და მასალებისაგან ბავშვის დაცვის სათანადო პრინციპების შემუშავების ნახალისებას, რომელიც საზიანოა მისი კეთილდღეობისათვის, მე-13 და მე-18 მუხლების დებულებათა გათვალისწინებით.

მუხლი 18

1. მონაწილე სახელმწიფოები ყველაფერს აკეთებენ, რათა უზრუნველყონ ბავშვის აღზრდასა და განვითარებაზე ორივე მშობლის საერთო და თანაბარი პასუხისმგებლობის პრინციპის აღიარება. მშობლებს ან შესაბამის შემთხვევებში კანონიერ მეურვეებს ეკისრებათ ძირითადი პასუხისმგებლობა ბავშვის აღზრდასა და განვითარებაზე, ბავშვის ყველაზე ჭეშმარიტი ინტერესები წარმოადგენს მათი ზრუნვის მთავარ საგანს.
2. წინამდებარე კონვენციაში გამოკვეთილ უფლებათა განხორციელების გარანტიის შექმნისა და ხელშეწყობის მიზნით მონაწილე სახელმწიფოები სათანადო დახმარებას უწევენ მშობლებსა და კანონიერ მეურვეებს მათი მოვალეობის შესრულებაში, აღზარდონ ბავშვი და უზრუნველყოფენ საბავშვო დაწესებულებათა ქსელის განვითარებას.
3. მონაწილე სახელმწიფოები ყველა აუცილებელ ზომას ღებულობენ იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ბავშვებს, რომელთა მშობლებიც მუშაობენ, უფლება ჰქონდეთ ისარგებლონ მათთვის განკუთვნილი სამსახურებითა და დაწესებულებებით, რომელთაც ბავშვთა მოვლა-პატრონობა ეკისრებათ.

მუხლი 19

1. მონაწილე სახელმწიფოები ყველა აუცილებელ საკანონმდებლო, ადმინისტრაციულ, სოციალურ და საგანმანათლებლო ზომას ღებულობენ იმ მიზნით, რათა ბავშვი დაიცვან მშობლების, კანონიერი მეურვეების ან ბავშვზე მზრუნველი ნებისმიერი სხვა პირის მხრიდან ყველანაირი ფორმის ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური ძალადობისაგან, შეურაცხყოფისა თუ ბოროტად გამოყენებისაგან, მზრუნველობის მოკლებისა თუ დაუდევარი მოპყრობისაგან, უხეში მოქცევისა თუ ექსპლუატაციისაგან, სექსუალური ბოროტების ჩათვლით.
2. დაცვის ასეთი ღონისძიებები აუცილებლობის შემთხვევაში მოიცავს ეფექტურ პროცედურებს სოციალური პროგრამების შემუშავებისათვის იმ მიზნით, რათა აუცილებელი მხარდაჭერა აღმოუჩინონ ბავშვს და იმ პირებს, ვინც მასზე ზრუნავს, აგრეთვე ხელი შეუწყონ ბავშვთა მიმართ სასტიკი დამოკიდებულების ზემოთაღნიშნული გამოვლინებების თავიდან აცილების, წინასწარი

გამომუშავების, შეტყობინების, განსახილველად გადაცემის, გამოძიების, მკურნალობის და სხვა ღონისძიებების განხორციელებას, აუცილებლობის შემთხვევაში კი - სასამართლო პროცედურის აღძვრას.

მუხლი 20

1. ბავშვს, რომელიც დროებით ან მუდმივად მოკლებულია ოჯახურ გარემოს, ანდა, მისივე ყველაზე ჭეშმარიტი ინტერესებიდან გამომდინარე, არ შეიძლება დარჩეს ასეთ გარემოში, უფლება აქვს სახელმწიფოს განსაკუთრებული მფარველობითა და დახმარებით სარგებლობდეს.
2. მონაწილე სახელმწიფოები თავიანთი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად უზრუნველყოფენ ასეთი ბავშვის მიმართ მზრუნველობის ფორმის შეცვლას.
3. ასეთი მზრუნველობა შეიძლება მოიცავდეს, კერძოდ, ბავშვის აღსაზრდელად გადაცემას, მუსლიმანური სამართლის "კაფალას", შვილად აყვანას ან აუცილებლობის შემთხვევაში ბავშვთა მოვლა-პატრონობისათვის მონოდებულ შესაბამის დანესებულებაში მის მოთავსებას. მზრუნველობის ფორმის შეცვლის ვარიანტების განხილვისას აუცილებელია სათანადოდ იქნეს გათვალისწინებული ბავშვის აღზრდის მემკვიდრეობითობის სასურველობა და მისი ეთნიკური წარმომავლობა, რელიგიური და კულტურული კუთვნილება და მშობლიური ენა.

მუხლი 21

მონაწილე სახელმწიფოები, რომლებიც აღიარებენ ან თანხმდებიან შვილად აყვანის სისტემის არსებობას, უზრუნველყოფენ, რომ ბავშვის ყველაზე ჭეშმარიტი ინტერესები გათვალისწინებული იქნეს უწინარეს ყოვლისა, და ისინი:

- ა) უზრუნველყოფენ, რომ ბავშვის შვილად აყვანის ნებართვას იძლეოდეს მხოლოდ კომპეტენტური ხელისუფლება, რომელიც სათანადო კანონებისა და პროცედურების შესაბამისად და საქმესთან დაკავშირებული სარწმუნო ინფორმაციის საფუძველზე განსაზღვრავს, რომ შვილად აყვანა დასაშვებია მშობლებთან, ნათესავებთან და კანონიერ მეურვეებთან მიმართებაში ბავშვის სტატუსის გათვალისწინებით და რომ, თუ ეს საჭიროა, დაინტერესებული პირები შეგნებულად დათანხმდნენ შვილად აყვანას ისეთი კონსულტაციის საფუძველზე, როგორც შეიძლება აუცილებელი იყოს;
- ბ) აღიარებენ, რომ შვილად აყვანა სხვა ქვეყანაში შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც ბავშვის მოვლის ალტერნატიული საშუალება, თუ ბავშვი არ შეიძლება აღსაზრდელად გადაეცეს ან შეუერთდეს ოჯახს, რომელიც შეიძლება უზრუნველყო მისი აღზრდა ან შვილად აყვანა და თუ იმ ქვეყანაში, სადაც ბავშვი დაიბადა, შეუძლებელია მისი შესაფერისი რამენაირი მოვლა-პატრონობის უზრუნველყოფა;
- გ) უზრუნველყოფენ, რომ სხვა ქვეყანაში ბავშვის შვილად აყვანის შემთხვევაში არსებობდეს ისეთივე გარანტიები და ნორმები, როგორც არსებობს ქვეყნის შიგნით შვილად აყვანის დროს;
- დ) იღებენ ყველა აუცილებელ ზომას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სხვა ქვეყანაში შვილად აყვანის დროს ამ საქმესთან დაკავშირებულ პირებს არ მიეცეთ გაუმართლებელი ფინანსური მოგების მიღების საშუალება;
- ე) აუცილებელ შემთხვევაში ხელს უწყობენ წინამდებარე მუხლის მიზნების მიღწევას ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების დადების გზით და ცდილობენ ამ საფუძველზე უზრუნველყონ, რომ ბავშვის მონყობა სხვა ქვეყანაში ხორციელდებოდეს კომპეტენტური ხელისუფლების ან ორგანოების მიერ.

მუხლი 22

1. მონაწილე სახელმწიფოები აუცილებელ ზომებს იღებენ, რათა უზრუნველყონ, რომ ბავშვმა, რომელსაც სურს მიიღოს ლტოლვილის სტატუსი ან რომელიც შესატყვისი საერთაშორისო ან საშინაო სამართლისა და პროცედურების ძალით ითვლება ლტოლვილად და რომელსაც თან ახ-

ლავს ან არ ახლავს მშობლები ან ნებისმიერი სხვა პირი, ისარგებლოს სათანადო დაცვითა და ჰუმანიტარული დახმარებით წინამდებარე კონვენციაში და ადამიანის უფლებებისადმი მიძღვნილ იმ სხვა საერთაშორისო ან ჰუმანიტარულ დოკუმენტებში აღიარებული უფლებების გამოყენებისას, რომელთა მონაწილენი არიან აღნიშნული სახელმწიფოები.

- ამ მიზნით მონაწილე სახელმწიფოები, როცა ამას აუცილებლად მიიჩნევენ, ხელს უწყობენ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციისა და იმ სხვა კომპეტენტური სამთავრობათაშორისო ან არასამთავრობო ორგანიზაციების მცდელობას, რომლებიც თანამშრომლობენ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან, დაიცვან ასეთი ბავშვი, დაეხმარონ მას და მოძებნონ ნებისმიერი ლტოლვილი ბავშვის მშობლები თუ ოჯახის სხვა წევრები, რათა მიიღონ მისი ოჯახთან შეერთებისათვის აუცილებელი ინფორმაცია. იმ შემთხვევაში, როცა არ ხერხდება მშობლების ან ოჯახის სხვა წევრების მოძებნა, მაშინ ბავშვი, როგორც ამას ითვალისწინებს წინამდებარე კონვენცია, უზრუნველყოფილია ისეთივე დაცვით, როგორითაც სხვა ნებისმიერი ბავშვი, რომელიც რაიმე მიზეზის გამო მუდმივად ან დროებით მოკლებულია ოჯახურ გარემოს.

მუხლი 23

- მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ, რომ გონებრივად ან ფიზიკურად შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვი სრულფასოვნად და ღირსეულად უნდა ცხოვრობდეს იმგვარ პირობებში, რომლებიც უძლიერებს მას ღირსების გრძნობას, საკუთარი თავის რწმენას და უადვილებს საზოგადოების ცხოვრებაში აქტიურ მონაწილეობას.
- მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვის უფლებას, სარგებლობდეს განსაკუთრებული მზრუნველობით და სათანადო რესურსების არსებობის პირობებში, ახალისებენ და უზრუნველყოფენ ამ უფლების მქონე ბავშვისათვის და მის მიმართ მზრუნველობაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის ისეთი დახმარების განევას, როგორსაც ითხოვდნენ და რომელიც შეესაბამება ბავშვისა და მისი მშობლების, ან იმ სხვა პირთა მდგომარეობას, რომლებიც უზრუნველყოფენ ბავშვზე მზრუნველობას.
- შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვის განსაკუთრებულ საჭიროებათა აღიარების ნიშნად, წინამდებარე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, დახმარება, მშობლებისა და ბავშვზე მზრუნველობის უზრუნველმყოფი სხვა პირების ფინანსური რესურსების გათვალისწინებით შეძლებისდაგვარად უფასოა, და მიზნად ისახავს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვს მისცეს იმის ეფექტური შესაძლებლობა, რომ მან ისარგებლოს საგანმანათლებლო, სამედიცინო, ჯანმრთელობის აღმდგენი, პროფესიული და შრომითი საქმიანობისათვის საჭირო მომსახურებით და დასვენების საშუალებებით, რაც ბავშვს მაქსიმალურად სრულად ჩართავს სოციალურ ცხოვრებაში და ხელს შეუწყობს მისი პიროვნების განვითარებას, რაც კულტურული და სულიერი თვალსაზრისით მის ზრდასაც მოიცავს.
- მონაწილე სახელმწიფოები საერთაშორისო თანამშრომლობის სულისკვეთებით ხელს უწყობენ ინფორმაციის გავრცელებას შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების პროფილაქტიკური ჯანდაცვისა და სამედიცინო, ფსიქოლოგიური და ფუნქციონალური მკურნალობის დარგში, სათანადო რეაბილიტაციის, ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიული მომზადების მეთოდებზე ინფორმაციის გავრცელების ჩათვლით, აგრეთვე ამ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას იმისათვის, რომ მონაწილე სახელმწიფოებმა გაიფართოვონ ამ დარგში თავიანთი შესაძლებლობები, ცოდნა და გამოცდილება. ამასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს განვითარებადი ქვეყნების საჭიროებებს.

მუხლი 24

- მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ ბავშვის უფლებას, ისარგებლოს ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის ყველაზე უფრო სრულყოფილი მომსახურებით და დაავადებათა მკურნალობისა და ჯანმრთელობის აღდგენის საუკეთესო საშუალებებით. მონაწილე სახელმწიფოები ცდილობენ უზრუნველყონ, რომ არც ერთ ბავშვს არ ჩამოერთვას უფლება, ისარგებლოს ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის ასეთი მომსახურებით.

2. მონაწილე სახელმწიფოები ცდილობენ მიაღწიონ მოცემული უფლების სრულ განხორციელებას და, კერძოდ, აუცილებელ ზომებს იღებენ:
 - ა) ჩვილთა სიკვდილიანობის დონისა და ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირებისათვის;
 - ბ) ყველა ბავშვისათვის აუცილებელი სამედიცინო დახმარებისა და ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველყოფისათვის, იმისათვის, რომ უპირატესი ყურადღება დაეთმოს პირველადი სამედიცინო სანიტარული დახმარების განვსას;
 - გ) დაავადებებთან და შიმშილობასთან ბრძოლისათვის, მათ შორის პირველადი სამედიცინო-სანიტარული დახმარების ფარგლებში, ადვილად ხელმისაწვდომი ტექნოლოგიისა და საკმაო სურსათითა და სასმელი წყლით მომარაგების გზით, გარემოს დაბინძურების საშიშროებისა და რისკის გათვალისწინებით;
 - დ) დედებისათვის მშობიარობამდე და მშობიარობის შემდგომ პერიოდში ჯანმრთელობის დაცვის სათანადო მომსახურების განვსასათვის;
 - ე) საზოგადოების ყველა ფენის, კერძოდ, მშობლებისა და ბავშვებისათვის ბავშვთა ჯანმრთელობისა და კვების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების, ძუძუთი კვების უპირატესობების გაცნობის უზრუნველყოფისათვის, ჰიგიენის, ბავშვის საცხოვრებელი გარემოს სანიტარიის დაცვისა და უბედური შემთხვევების თავიდან აცილების, აგრეთვე მათთვის განათლების ხელმისაწვდომობისა და ცოდნის გამოყენებაში დახმარების განვსასათვის;
 - ვ) პროფილაქტიკური სამედიცინო დახმარების და ოჯახის დაგეგმვის სფეროში საგანმანათლებლო მუშაობის გაძლიერება და მომსახურების განვითარებისათვის.
3. მონაწილე სახელმწიფოები ატარებენ ყოველგვარ ეფექტურ და აუცილებელ ზომებს იმ ტრადიციული პრაქტიკის აღმოფხვრისათვის, რომელიც უარყოფითად მოქმედებს ბავშვთა ჯანმრთელობაზე.
4. მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულია იღებენ ნაახალისონ საერთაშორისო თანამშრომლობა და განავითარონ იგი მოცემულ მუხლში აღიარებული უფლების სრული განხორციელების თანდათანობით მიღწევისათვის. ამასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს განვითარებადი ქვეყნების საჭიროებებს.

მუხლი 25

მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ კომპეტენტური ორგანოების მიერ მოვლის მიზნით სამეურვეოდ გამწესებული ბავშვის უფლებას, იყოს დაცული და ისარგებლოს ფიზიკური თუ ფსიქიკური მკურნალობით; აღიარებენ ბავშვის უფლებას, პერიოდულად ხდებოდეს მისთვის განეული მკურნალობის და მის მიმართ ასეთ მეურვეობასთან დაკავშირებული სხვა პირობების შეფასება.

მუხლი 26

1. მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ ყოველი ბავშვის უფლებას, ისარგებლოს სოციალური უზრუნველყოფის ყველა სიკეთით, სოციალური დაზღვევის ჩათვლით, და აუცილებელ ზომებს იღებენ ამ უფლების სრული განხორციელებისათვის თავიანთი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.
2. ეს შეღავათები ბავშვს ეძლევა აუცილებლობისამებრ, მისი და მის რჩენაზე პასუხისმგებელ პირთა რესურსებისა და შესაძლებლობების, აგრეთვე ბავშვის მიერ ან მისი სახელით ამ შეღავათების მიღებასთან დაკავშირებული ნებისმიერი სხვა მოსაზრების გათვალისწინებით.

მუხლი 27

1. მონაწილე სახელმწიფოები ცნობენ ყოველი ბავშვის უფლებას, უზრუნველყოფილი იყოს ცხოვრების ისეთი დონით, რომელიც აუცილებელია მისი ფიზიკური, გონებრივი, სულიერი, ზნეობრივი და სოციალური განვითარებისათვის.

2. მშობელს (მშობლებს) ან ბავშვის სხვა აღმზრდელებს ეკისრებათ ძირითადი პასუხისმგებლობა, თავისი უნარისა და ფინანსური შესაძლებლობების ფარგლებში უზრუნველყონ ბავშვის განვითარებისათვის საჭირო ცხოვრების პირობები.
3. მონაწილე სახელმწიფოები, ეროვნული პირობების შესაბამისად და თავიანთი შესაძლებლობების ფარგლებში, აუცილებელ ზომებს იღებენ იმისათვის, რათა დახმარება გაუწიონ მშობლებსა და ბავშვთა აღმზრდელ სხვა პირებს ამ უფლების განხორციელებაში, აუცილებლობის შემთხვევაში მატერიალურად ეხმარებიან და თანადგომას უწევენ პროგრამებს, უზინარესად საკვებით, ტანსაცმლითა და საცხოვრებლით უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.
4. მონაწილე სახელმწიფოები ყველა აუცილებელ ზომას ახორციელებენ იმისათვის, რათა უზრუნველყონ მშობლების, ან ბავშვზე ფინანსურად პასუხისმგებელ სხვა პირთა მიერ ბავშვის რჩენის აღდგენა, როგორც მონაწილე სახელმწიფოს შიგნით, ისე მის საზღვრებს გარეთ. კერძოდ, თუ ბავშვზე ფინანსურად პასუხისმგებელი პირი და ბავშვი ცხოვრობენ სხვადასხვა სახელმწიფოში, მონაწილე სახელმწიფოები ხელს უწყობენ საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან შეერთებას ან ასეთი ხელშეკრულებების დადებას, აგრეთვე სხვა შესაბამისი შეთანხმებების მიღწევას.

მუხლი 28

1. მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ, რომ ბავშვს აქვს განათლების უფლება და თანაბარი შესაძლებლობების საფუძველზე ამ უფლების თანდათანობით განხორციელების მიზნით ისინი, კერძოდ:
 - ა) აწესებენ უფასო და სავალდებულო დანყებით განათლებას;
 - ბ) ხელს უწყობენ როგორც ზოგადი, ისე პროფესიული საშუალო განათლების სხვადასხვა ფორმების განვითარებას, უზრუნველყოფენ ყველა ბავშვისათვის მათ ხელმისაწვდომობას და ღებულობენ ისეთ აუცილებელ ზომებს, როგორიცაა უფასო განათლების შემოღება და აუცილებლობის შემთხვევაში ფინანსური დახმარების გაწევა;
 - გ) ყველა აუცილებელი საშუალების გამოყენებით უზრუნველყოფენ უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობას ყველასათვის თითოეულის უნარის შესატყვისად;
 - დ) უზრუნველყოფენ განათლებისა და პროფესიული მომზადების სფეროში ინფორმაციისა და მასალების ხელმისაწვდომობას ყველა ბავშვისათვის;
 - ე) ღებულობენ ზომებს სკოლებში რეგულარული დასწრების ხელშესაწყობად და სკოლიდან განთესილ მოსწავლეთა რიცხვის შესამცირებლად.
2. მონაწილე სახელმწიფოები ყველა აუცილებელ ზომას მიმართავენ, რათა უზრუნველყონ სასკოლო დისციპლინის დაცვა იმ მეთოდებით, რომლებიც ბავშვის ადამიანური ღირსების პატივისცემასა და წინამდებარე კონვენციას ეფუძნება.
3. მონაწილე სახელმწიფოები ახალისებენ და ავითარებენ საერთაშორისო თანამშრომლობას იმ საკითხებში, რომლებიც ეხება განათლებას, კერძოდ, მთელ მსოფლიოში უმეცრებისა და წერაკითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციისა და სამეცნიერო-ტექნიკური ცოდნისა და სწავლების თანამედროვე მეთოდების მისაწვდომობის ხელშეწყობის მიზნით. ამასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს განვითარებადი ქვეყნების საჭიროებებს.

მუხლი 29

1. მონაწილე სახელმწიფოები ეთანხმებიან იმას, რომ ბავშვის განათლება მიმართული უნდა იყოს:
 - ა) ბავშვის პიროვნების, ნიჭის, გონებრივი და ფიზიკური უნარების სრული განვითარებისაკენ;
 - ბ) ბავშვისათვის ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებებისადმი, აგრეთვე გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდებაში განცხადებული პრინციპებისადმი პატივისცემის გაღვივებისაკენ;
 - გ) ბავშვისათვის თავისი მშობლებისადმი, თავისი კულტურული თვითმყოფადობის, ენის და ფასეუ-

ლობების პატივისცემის ჩანერგვისაკენ; ბავშვის აღზრდისაკენ იმ ქვეყნის ეროვნული ფასეულობებისადმი პატივისცემის სულისკვეთებით, რომელშიც ის ცხოვრობს, ასევე იმ ქვეყნისა, საიდანაც იგი არის წარმოშობით; ბავშვის პატივისცემის გაღვივებისაკენ მისი საკუთარი ცივილიზაციისაგან განსხვავებული ცივილიზაციისადმი;

- დ) თავისუფალ საზოგადოებაში ურთიერთგაგების, მშვიდობის, შემწყნარებლობის, ქალისა და მამაკაცის, ყველა ხალხის, ეთნიკური, ეროვნული და რელიგიური ჯგუფების, მათ შორის მკვიდრი მოსახლეობის წარმომადგენელთა მიმართ თანასწორობისა და მეგობრობის სულისკვეთებით ბავშვის შეგნებული ცხოვრებისათვის მომზადებისაკენ;
 - ე) გარემოსადმი პატივისცემის სულისკვეთებით ბავშვის აღზრდისაკენ.
2. წინამდებარე ან 28-ე მუხლის არც ერთი ნაწილი არ ზღუდავს ცალკეული პირებისა და ორგანიზაციების თავისუფლებას, შექმნან სასწავლო დანესებულებები და უხელმძღვანელონ მათ წინამდებარე მუხლის პირველ პუნქტში მოცემული პრინციპების მუდმივი დაცვისა და იმ მოთხოვნის გათვალისწინებით, რომ ასეთ სასწავლო დანესებულებებში მიღებული განათლება შეესაბამებოდეს სახელმწიფოს მიერ დადგენილ მინიმალურ ნორმებს.

მუხლი 30

იმ სახელმწიფოებში, სადაც არსებობენ ეთნიკური, რელიგიური ან ენობრივი უმცირესობები ან პირები, რომლებიც მკვიდრ მოსახლეობას მიეკუთვნებიან, ბავშვს, რომელიც ასეთ უმცირესობას ან მკვიდრ მოსახლეობას მიეკუთვნება, არ შეიძლება უარი ეთქვას უფლებაზე, რომ თავისი ჯგუფის სხვა წევრებთან ერთად ეზიაროს საკუთარ კულტურას, აღიაროს თავისი რელიგია და შეასრულოს მისი ნეს-ჩვეულებები, აგრეთვე გამოიყენოს მშობლიური ენა.

მუხლი 31

1. მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ, რომ ბავშვს გააჩნია დასვენებისა და თავისუფალი დროის ქონის უფლება, მისი ასაკისათვის შესაფერის თამაშობებსა და გასართობ ღონისძიებებში მონაწილეობის უფლება, აგრეთვე უფლება, თავისუფლად მონაწილეობდეს კულტურულ ცხოვრებაში, ეზიაროს ხელოვნებას.
2. მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ და ახალისებენ ბავშვის უფლებას, ყოველმხრივი მონაწილეობა მიიღოს კულტურულ და შემოქმედებით ცხოვრებაში, ხელს უწყობენ მისთვის სათანადო და თანასწორი შესაძლებლობების შექმნას კულტურული და შემოქმედებითი საქმიანობისათვის, თავისუფალი დროით სარგებლობისა და დასვენებისათვის.

მუხლი 32

1. მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ ბავშვის უფლებას, დაცული იყოს ეკონომიკური ექსპლუატაციისა და ნებისმიერი ისეთი სამუშაოს შესრულებისაგან, რომელიც შეიძლება ემუქრებოდეს მის ჯანმრთელობას და ხელს უშლიდეს განათლების მიღებაში, ან ზიანს აყენებდეს მის ჯანმრთელობას, ფიზიკურ, გონებრივ, სულიერ, მორალურ და სოციალურ განვითარებას.
2. მონაწილე სახელმწიფოები ღებულობენ საკანონმდებლო, ადმინისტრაციულ და სოციალურ ზომებს, ატარებენ ღონისძიებებს განათლების სფეროში, რათა განხორციელდეს წინამდებარე მუხლი. ამ მიზნით, ხელმძღვანელობენ რა სხვა საერთაშორისო დოკუმენტების შესაბამისი დებულებებით, მონაწილე სახელმწიფოები, კერძოდ:
 - ა) ადგენენ სამუშაოზე მიღების მინიმალურ ასაკს ან მინიმალურ ასაკებს;
 - ბ) განსაზღვრავენ სამუშაო დღის ხანგრძლივობასა და შრომის პირობებთან დაკავშირებულ აუცილებელ მოთხოვნებს;
 - გ) ითვალისწინებენ სასჯელის შესაბამის სახეობებს ან სხვა სანქციებს წინამდებარე მუხლის ეფექტური განხორციელების უზრუნველსაყოფად.

მუხლი 33

მონაწილე სახელმწიფოები ღებულობენ ყველა აუცილებელ ზომას, საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული და სოციალური ზომების ჩათვლით, აგრეთვე ღონისძიებებს განათლების სფეროში, რათა დაიცვან ბავშვები შესაბამისი საერთაშორისო ხელშეკრულებებით განსაზღვრული ნარკოტიკული საშუალებებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ხმარებისაგან და არ დაუშვან ბავშვების გამოყენება ამ ნივთიერებათა კანონსაწინააღმდეგო წარმოებაში ან ვაჭრობაში.

მუხლი 34

მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულია კისრულობენ, დაიცვან ბავშვი სექსუალური ექსპლუატაციის და სექსუალური ცდუნების ყველა ფორმისაგან. ამ მიზნით მონაწილე სახელმწიფოები, კერძოდ, ორმხრივ და მრავალმხრივ ეროვნულ დონეებზე ღებულობენ ყველა აუცილებელ ზომას, რათა თავიდან აიცილონ:

- ა) ბავშვის დაყოლიება ნებისმიერ უკანონო სექსუალურ ქმედებაზე ან ბავშვის იძულება, მონაწილეობდეს ასეთ ქმედებაში;
- ბ) ექსპლუატაციის მიზნით ბავშვის გამოყენება პროსტიტუციაში ან სხვა უკანონო სექსუალურ პრაქტიკაში;
- გ) ექსპლუატაციის მიზნით ბავშვის გამოყენება პორნოგრაფიასა და პორნოგრაფიულ მასალებში.

მუხლი 35

მონაწილე სახელმწიფოები ეროვნულ, ორმხრივ და მრავალმხრივ დონეებზე ღებულობენ ყველა აუცილებელ ზომას, რათა თავიდან აიცილონ ბავშვთა მოტაცება, ბავშვებით ვაჭრობა ან მათი კონტრაბანდა ნებისმიერი მიზნებით და ნებისმიერი ფორმით.

მუხლი 36

მონაწილე სახელმწიფოები ბავშვს იცავენ ექსპლუატაციის ყველა სხვა ფორმისაგან, რომელიც ზიანს აყენებს ბავშვის კეთილდღეობის ნებისმიერ ასპექტს.

მუხლი 37

მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ, რომ:

- ა) არც ერთი ბავშვი არ იყოს წამების, საერთოდ, სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან სასჯელის მსხვერპლი. არც სიკვდილით დასჯა, არც მუდმივი პატიმრობა, რომელიც არ ითვალისწინებს განთავისუფლების შესაძლებლობას, არ შეიძლება შეეფარდოს 18 წლამდე ასაკის პირთა მიერ ჩადენილ დანაშაულებებს;
- ბ) არც ერთ ბავშვს არ უნდა აღეკვეთოს თავისუფლება უკანონოდ ან თვითნებურად. ბავშვის დაპატიმრება, დაკავება ან ციხეში მოთავსება ხორციელდება კანონის თანახმად და განიხილება, როგორც მხოლოდ უკიდურესი ზომა რაც შეიძლება ნაკლები პერიოდის განმავლობაში.
- გ) ყოველ თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს ეპყრობოდნენ ჰუმანურად და პიროვნების განუყრელი ღირსების პატივისცემით, ისე, რომ გათვალისწინებული იყოს მისი ასაკის პირთა მოთხოვნილებები. კერძოდ, ყოველი თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვი უნდა განცალკევდეს უფროსებისაგან, თუ არ მიიჩნევა, რომ ბავშვის ყველაზე ჭეშმარიტი ინტერესებისათვის ამის გაკეთება არ არის საჭირო; ბავშვს ჰქონდეს უფლება, კავშირი იქონიოს თავის ოჯახთან მიმონერის ან შეხვედრების ფორმით, განსაკუთრებულ გარემოებათა გამოკლებით;
- დ) ყოველ თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს ჰქონდეს უფლება, დაუყონებლივ მიიღოს სამართლებრივი და სხვა შესაბამისი დახმარება, აგრეთვე უფლება, გააპროტესტოს მისი თავისუფლების

აღკვეთის კანონიერება სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტური დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს წინაშე და რომ მათ დაუყოვნებლივ გამოიტანონ გადაწყვეტილება ნებისმიერი ასეთი პროცესუალური ქმედების თაობაზე.

მუხლი 38

1. მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არ არიან იღებენ, პატივი სცენ შეიარაღებული კონფლიქტების დროს მათ მიმართ ძალის მქონე საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ბავშვებთან დაკავშირებულ ნორმებს და უზრუნველყონ მათი დაცვა.
2. მონაწილე სახელმწიფოები იღებენ ყველა შესაძლო ზომას, რათა უზრუნველყონ, რომ 15 წელს მიუღწეველი პირები პირდაპირ არ მონაწილეობდნენ სამხედრო მოქმედებებში.
3. მონაწილე სახელმწიფოები თავს იკავებენ თავიანთ შეიარაღებულ ძალებში ყველა იმ პირის განწვევისაგან, რომელთაც არ მიუღწევიათ 15 წლის ასაკისათვის. 15 წელს გადაცილებულ იმ პირთა განწვევისას, რომელთაც ჯერ არ შესრულებიათ 18 წელი, მონაწილე სახელმწიფოები ცდილობენ შეარჩიონ უფრო ასაკოვანი პირები.
4. შეიარაღებული კონფლიქტების დროს სამოქალაქო მოსახლეობის დაცვასთან დაკავშირებული საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის წინაშე თავისი ვალდებულებების შესაბამისად, მონაწილე სახელმწიფოები მოვალენი არიან მიიღონ ყველა აუცილებელი ზომა შეიარაღებულ კონფლიქტებში მოხვედრილ ბავშვთა დაცვისა და მოვლა-პატრონობის უზრუნველსაყოფად.

მუხლი 39

მონაწილე სახელმწიფოები ყველა ზომას იღებენ, რათა ხელი შეუწყონ იმ ბავშვის ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ გაჯანსაღებას და სოციალურ რეინტეგრაციას, რომელიც ნებისმიერი სახის უგულვებელყოფის, ექსპლუატაციის ან ბოროტად გამოყენების, წამების, სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობის, სასჯელის ან შეიარაღებული კონფლიქტის მსხვერპლია. ასეთი გაჯანსაღება და რეინტეგრაცია უნდა ხორციელდებოდეს ბავშვის ჯანმრთელობის, საკუთარი თავის პატივისცემისა და ღირსების გრძობის შენარჩუნების უზრუნველყოფის პირობებში.

მუხლი 40

1. მონაწილე სახელმწიფოები ცნობენ ყოველი ბავშვის უფლებას, რომელმაც, როგორც თვლიან, დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედება მისი დარღვევა ან აღიარებულია მის დამრღვევად, რომ მისდამი მოპყრობა ხელს უწყობდეს მისი ღირსებისა და საკუთარი მნიშვნელოვნების გრძობის განვითარებას, განუმტკიცებდეს მას ადამიანის უფლებებისადმი და სხვათა ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემას, ითვალისწინებდეს ბავშვის ასაკს და მისი რეინტეგრაციის, საზოგადოებაში მის მიერ სასარგებლო როლის შესრულებისათვის ხელშეწყობის სასურველობას.
2. ამ მიზნით და საერთაშორისო დოკუმენტების შესაბამისი დებულებების გათვალისწინებით მონაწილე სახელმწიფოები, კერძოდ, უზრუნველყოფენ, რომ:
 - ა) არც ერთი ბავშვი არ ითვლებოდეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დამრღვევად, მას ბრალად არ დაედოს მისი დარღვევა და ის არ იქნეს აღიარებული დამნაშავედ იმ ქმედების ან არქმედების მიზეზით, რომლებიც მათი ჩადენის დროს არ იყო აკრძალული ეროვნული ან საერთაშორისო სამართლით;
 - ბ) ყოველ ბავშვს, რომელმაც, როგორც თვლიან, დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ან ბრალი ედება მის დარღვევაში, ჰქონდეს, სულ ცოტა, შემდეგი გარანტიები:
 - ი) უდანაშაულობის პრეზუმპცია, სანამ მისი დანაშაული არ იქნება დამტკიცებული კანონის შესაბამისად;

- II) მისი დაუყოვნებელი და უშუალო ინფორმირება - აუცილებლობის შემთხვევაში კი ინფორმირება მშობლების ან კანონიერი მეურვეების მეშვეობით - მისთვის ნაყენებული ბრალდების შესახებ და სამართლებრივი ან სხვა აუცილებელი დახმარების მიღება თავისი დაცვის მომზადებისა და განხორციელებისათვის;
 - III) კომპეტენტური, დამოუკიდებელი ან მიუკერძოებელი ორგანოს ან სასამართლო ორგანოს მიერ სამართლიანი განხილვის შედეგად განსახილველ საკითხზე დაუყოვნებელი გადანყვეტილების მიღება კანონის თანახმად, ადვოკატის ან სხვა შესაბამისი პირის თანდასწრებით და, თუკი ეს არ ეწინააღმდეგება ბავშვის ყველაზე ჭეშმარიტ ინტერესებს, მისი ასაკის ან მისი მშობლების ან კანონიერი მეურვეების მდგომარეობის გათვალისწინებით;
 - IV) იმისაკენ მიმართული ძალდატანებისაგან თავისუფლება, რომ ბავშვმა მონმის სახით მისცეს ჩვენება ან აღიაროს დანაშაული; ბრალდების მონმეთა ჩვენებების შესწავლა ან დამოუკიდებლად, ან სხვა პირთა დახმარებით და დაცვის მონმეთა თანასწორუფლებიანი მონანილეობისა და მათი ჩვენებების შესწავლის უზრუნველყოფა;
 - V) თუ ითვლება, რომ ბავშვმა დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ზემდგომი კომპეტენტური, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს ან სასამართლო ორგანოს მიერ კანონის თანახმად შესაბამისი გადანყვეტილების და მასთან დაკავშირებით მიღებული ნებისმიერი ღონისძიების ხელახალი განხილვა;
 - VI) თარჯიმნის უფასო დახმარება, თუ ბავშვს არ ესმის გამოყენებული ენა ან ვერ ლაპარაკობს ამ ენაზე;
 - VII) მისი პირადი ცხოვრების სრული პატივისცემა საქმის გარჩევის ყველა სტადიაზე.
3. მონანილე სახელმწიფოები ცდილობენ ხელი შეუწყონ იმ ბავშვებთან უშუალო დამოკიდებულების მქონე კანონების, პროცედურების, ორგანოებისა და დაწესებულებების ჩამოყალიბებას, რომლებმაც, როგორც ითვლება, დაარღვიეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედებათ მისი დარღვევა ან აღიარებული არიან მის დამრღვევებად და, კერძოდ:
- ა) მინიმალური ასაკის დადგენას, რომლის მიღწევამდეც, როგორც ითვლება, ბავშვებს არა აქვთ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დარღვევის უნარი;
 - ბ) როცა ეს აუცილებელი და სასურველია, ასეთი ბავშვების მიმართ ზომების მიღებას სასამართლო განხილვის გარეშე, ადამიანის უფლებათა და სამართლებრივი გარანტიების სრული დაცვით;
4. აუცილებელია ისეთი სხვადასხვაგვარი ღონისძიებები, როგორცაა მოვლა, მეურვეობისა და მეთვალყურეობის დებულება, საკონსულტაციო მომსახურება, გამოსაცდელი ვადის დანიშვნა, აღზრდა, სწავლებისა და პროფესიული მომზადების პროგრამები და მოვლის ისეთი ფორმები, რომლებიც დაწესებულებებში მოვლას შეიძლება შეენაცვლოს. ამ ღონისძიებათა მიზანია ბავშვისადმი იმგვარი მოპყრობის უზრუნველყოფა, როგორც შეესაბამება ბავშვის კეთილდღეობის ინტერესებს, აგრეთვე მის მდგომარეობას და დანაშაულის ხასიათს.

მუხლი 41

წინამდებარე კონვენცია არ აბრკოლებს იმგვარ დებულებათა განხორციელებას, რომლებიც ყველაზე მეტად უწყობს ხელს ბავშვის უფლებათა რეალიზაციას და შეიძლება დაფიქსირებული იყოს:

- ა) მონანილე სახელმწიფოს კანონში;
- ან
- ბ) მოცემული სახელმწიფოს მიმართ მოქმედი საერთაშორისო სამართლის ნორმებში.

ნაწილი II

მუხლი 42

მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულია იღებენ, სათანადო და ქმედითი საშუალებების გამოყენებით ფართო ინფორმაცია მიაწოდონ როგორც მოზრდილებს, ასევე ბავშვებს კონვენციის პრინციპებისა და დებულებების თაობაზე.

მუხლი 43

1. მონაწილე სახელმწიფოების მიერ წინამდებარე კონვენციის შესაბამისად აღებული ვალდებულებების შესრულებაში მიღწეული პროგრესის განხილვის მიზნით ფუძნდება ბავშვის უფლებების კომიტეტი, რომელიც ასრულებს ქვემოთ მითითებულ ფუნქციებს.
2. კომიტეტი შედგება თვრამეტი ექსპერტისაგან, რომლებსაც აქვთ მაღალი ზნეობრივი თვისებები და კომპეტენტურად არიან აღიარებულნი წინამდებარე კონვენციით მოცულ სფეროში. კომიტეტის წევრებს ირჩევენ მონაწილე სახელმწიფოები თავიანთ მოქალაქეთა შორის და ისინი წარმოდგენილი არიან დამოუკიდებელ პიროვნებათა სტატუსით, ამასთან, ყურადღება მახვილდება სამართლიან გეოგრაფიულ განაწილებაზე, აგრეთვე ძირითად სამართლებრივ სისტემებზე.
3. კომიტეტის წევრები აირჩევიან მონაწილე სახელმწიფოების მიერ წამოყენებულ, სიაში შეტანილ პირთაგან ფარული კენჭისყრით. ყოველ მონაწილე სახელმწიფოს შეუძლია წამოაყენოს ერთი პირი თავისი მოქალაქეებიდან.
4. კომიტეტში პირველი არჩევნები ტარდება წინამდებარე კონვენციის ძალაში შესვლიდან არაუგვიანეს ექვსი თვისა, შემდგომ კი - ორ წელიწადში ერთხელ. ყოველ არჩევნებამდე ოთხი თვით ადრე მაინც გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივანი მონაწილე სახელმწიფოებს მიმართავს წერილით და სთავაზობს მათ წამოაყენონ თავიანთი კანდიდატურები ორი თვის ვადაში. შემდეგ გენერალური მდივანი ანბანის რიგის მიხედვით ადგენს ამგვარად დასახელებული ყველა კანდიდატის სიას, მიუთითებს რა მონაწილე სახელმწიფოებს, რომლებმაც წამოაყენეს ეს პირები, და ამ სიას წარუდგენს წინამდებარე კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს.
5. არჩევნები ტარდება მონაწილე სახელმწიფოთა თათბირზე, რომელიც მოინვევა გენერალური მდივნის მიერ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ცენტრალურ დაწესებულებებში. ამ თათბირზე, სადაც მონაწილე სახელმწიფოთა ორი მესამედი ქმნის ქვორუმს, კომიტეტის შემადგენლობაში არჩეულად ჩაითვლებიან ის კანდიდატები, რომლებიც მიიღებენ დამსწრე და ხმის მიცემაში მონაწილე სახელმწიფოთა წარმომადგენლების ხმათა აბსოლუტურ უმრავლესობას.
6. კომიტეტის წევრები აირჩევიან ოთხწლიანი ვადით. მათ აქვთ უფლება, ხელახლა იქნენ არჩეული მათი კანდიდატურების განმეორებით დასახელების შემთხვევაში. პირველ არჩევნებში არჩეული ხუთი წევრის უფლებამოსილების ვადა მთავრდება ორწლიანი პერიოდის ბოლოს; პირველი არჩევნებისთანავე ამ ხუთ წევრს წილისყრით განსაზღვრავს თათბირის თავმჯდომარე.
7. კომიტეტის რომელიმე წევრის სიკვდილის ან გადადგომის შემთხვევაში, ან თუ მას რაიმე მიზეზით აღარ შეუძლია შეასრულოს კომიტეტის წევრის მოვალეობები, ამ წევრის წამომყენებელი მონაწილე სახელმწიფო თავის მოქალაქეთაგან დარჩენილი ვადისათვის ნიშნავს სხვა ექსპერტს, კომიტეტის მიერ მისი მოწონების შემთხვევაში.
8. კომიტეტი ადგენს პროცედურის საკუთარ წესებს.
9. კომიტეტი თავის თანამდებობის პირებს ირჩევს ორი წლის ვადით.
10. კომიტეტის სესიები, როგორც წესი, ტარდება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ცენტრალურ დაწესებულებებში ან კომიტეტის მიერ განსაზღვრულ ნებისმიერ სხვა შესაფერის ადგილას. კომიტეტი, როგორც წესი, თავის სესიებს ატარებს ყოველწლიურად. კომიტეტის სესიების ხანგრძლივობა განისაზღვრება და აუცილებლობის შემთხვევაში იცვლება წინამდებარე კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოთა თათბირზე გენერალური ასამბლეის თანხმობით.

11. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივანი გამოყოფს აუცილებელ პერსონალსა და მატერიალურ საშუალებებს, რათა კომიტეტმა, წინამდებარე კონვენციის შესაბამისად, ეფექტურად განახორციელოს თავისი ფუნქციები.
12. წინამდებარე კონვენციის შესაბამისად დაფუძნებული კომიტეტის წევრები გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სახსრებიდან ღებულობენ გენერალური ასამბლეის მიერ დაწესებულ ანაზღაურებას გენერალური ასამბლეის მიერ დადგენილი წესითა და პირობებით.

მუხლი 44

1. მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულია იღებენ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივნის მეშვეობით კომიტეტს წარუდგინონ მოხსენებები მათ მიერ მიღებული ზომების შესახებ კონვენციით განმტკიცებულ უფლებათა დამკვიდრებისა და ამ სფეროში მიღწეულ პროგრესთან დაკავშირებით:
 - ა) მონაწილე სახელმწიფოსათვის კონვენციის ძალაში შესვლიდან ორი წლის ვადაში;
 - ბ) ყოველ მომდევნო ხუთ წელიწადში;
2. წინამდებარე მუხლის მიხედვით წარდგენილ მოხსენებებში მითითებულია ფაქტორები და სირთულეები, თუკი ასეთი არსებობს, რომლებიც ზემოქმედებს ამ კონვენციის ვალდებულებათა შესრულების ხარისხზე. მოხსენებები აგრეთვე შეიცავს საკმარის ინფორმაციას იმისათვის, რათა კომიტეტისათვის სრულიად გასაგები იყოს, როგორ მოქმედებს კონვენცია მოცემულ ქვეყანაში.
3. მონაწილე სახელმწიფოს, რომელიც კომიტეტს წარუდგენს ყოვლისმომცველ პირველად მოხსენებას, არ სჭირდება წინამდებარე მუხლის 1ბ პუნქტის მიხედვით წარდგენილ შემდგომ მოხსენებებში გაიმეოროს ადრე გადმოცემული ძირითადი ინფორმაცია.
4. კომიტეტს შეუძლია მონაწილე სახელმწიფოს მოსთხოვოს დამატებითი ინფორმაცია, რომელიც ეხება წინამდებარე კონვენციის განხორციელებას.
5. მოხსენებები კომიტეტის საქმიანობის შესახებ ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს მეშვეობით ორ წელიწადში ერთხელ წარედგინება გენერალურ ასამბლეას.
6. მონაწილე სახელმწიფოები საკუთარ ქვეყნებში უზრუნველყოფენ თავიანთი მოხსენებების ფართო საჯაროობას.

მუხლი 45

კონვენციის განხორციელებისათვის ეფექტური ხელშეწყობისა და წინამდებარე კონვენციით მოცულ სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის ნახალისების მიზნით:

- ა) სპეციალიზებულ დაწესებულებებს, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდს, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სხვა ორგანოებს უფლება აქვთ წარმოადგინონ იყვნენ წინამდებარე კონვენციის ისეთი დებულებების განხორციელების შესახებ საკითხთა განხილვაში, რომლებიც მათ უფლებამოსილებაში შედის. მიზანშეწონილად მიჩნევის შემთხვევაში კომიტეტს შეუძლია სპეციალიზებულ დაწესებულებებს, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდსა და სხვა კომპეტენტურ ორგანოებს შესთავაზოს, წარმოადგინონ ექსპერტთა დასკვნა კონვენციის განხორციელების თაობაზე იმ სფეროებში, რომლებიც შედის მათი შესაბამისი უფლებამოსილების ფარგლებში. კომიტეტს შეუძლია სპეციალიზებულ დაწესებულებებს, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდსა და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სხვა ორგანოებს სთხოვოს, წარმოადგინონ მოხსენებები კონვენციის განხორციელების შესახებ იმ დარგებში, რომლებიც მათი საქმიანობის სფეროში შედის;
- ბ) მიზანშეწონილად მიჩნევის შემთხვევაში კომიტეტი სპეციალიზებულ დაწესებულებებში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდსა და სხვა კომპეტენტურ ორგანოებში გადაგზავნის მონაწილე სახელმწიფოების ნებისმიერ მოხსენებას, რომელიც შეიცავს თხოვნას ტექნი-

კური კონსულტაციის ან დახმარების შესახებ, ან მიუთითებს მის საქროებაზე, აგრეთვე კომიტეტის შენიშვნებსა და წინადადებებს მსგავსი თხოვნისა და მითითებების თაობაზე.

- გ) კომიტეტს შეუძლია რეკომენდაცია გაუწიოს გენერალურ ასამბლეას, წინადადება მისცეს გენერალურ მდივანს, რათა მან ასამბლეის სახელით ჩაატაროს კვლევა ცალკული საკითხების შესასწავლად, რომლებიც ბავშვთა უფლებებს ეხება.
- დ) კომიტეტს შეუძლია წარადგინოს წინამდებარე კონვენციის 44-ე და 45-ე მუხლების შესაბამისად მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობილი ზოგადი ხასიათის წინადადებები და რეკომენდაციები. ასეთი ზოგადი ხასიათის წინადადებები და რეკომენდაციები ეგზავნება ნებისმიერ დაინტერესებულ მონაწილე სახელმწიფოს და ეცნობება გენერალურ ასამბლეას მონაწილე სახელმწიფოთა შენიშვნებთან ერთად, თუკი ასეთი რამ არსებობს.

ნაწილი III.

მუხლი 46.

წინამდებარე კონვენცია ღიაა ყველა სახელმწიფოს მიერ ხელმოსაწერად.

მუხლი 47

წინამდებარე კონვენცია ექვემდებარება რატიფიკაციას. სარატიფიკაციო სიგელები შესანახად ბარდება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურ მდივანს.

მუხლი 48.

წინამდებარე კონვენცია ღიაა მასთან ნებისმიერი სახელმწიფოს შეერთებისათვის. დოკუმენტები შეერთების შესახებ ბარდება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურ მდივანს.

მუხლი 49.

- წინამდებარე კონვენცია ძალაში შედის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივნისათვის მეოცე სარატიფიკაციო სიგელის ან შეერთების შესახებ დოკუმენტის შესანახად ჩაბარებიდან ოცდამეათე დღეს.
- ყოველი სახელმწიფოსათვის, რომელიც წინამდებარე კონვენციის რატიფიცირებას მოახდენს ან მას შეუერთდება მეოცე სარატიფიკაციო სიგელის ან შეერთების შესახებ დოკუმენტის შესანახად ჩაბარების შემდეგ, წინამდებარე კონვენცია ძალაში შედის ასეთი სახელმწიფოს მიერ მისი სარატიფიკაციო სიგელის ან შეერთების შესახებ დოკუმენტის შესანახად ჩაბარებიდან ოცდამეათე დღეს.

მუხლი 50.

- ნებისმიერ მონაწილე სახელმწიფოს შეუძლია შესწორების შეთავაზება და წარდგენა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივნისათვის. ამის შემდეგ გენერალური მდივანი შესწორებას წარუდგენს მონაწილე სახელმწიფოებს თხოვნით - მიუთითონ, მხარს უჭერენ თუ არა ამ წინადადების განსახილველად და კენჭის საყრელად მონაწილე სახელმწიფოების კონფერენციის მოწვევას. თუ ასეთი შეტყობინების მიღებიდან ოთხი თვის განმავლობაში მონაწილე სახელმწიფოების თუნდაც ერთი მესამედი მაინც მხარს დაუჭერს ასეთ კონფერენციას, გენერალური მდივანი ინვესს ამ კონფერენციას გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეგიდით. ამ კონფერენ-

ციაზე დამსწრე და კენჭისყრაში მონაწილე სახელმწიფოთა უმრავლესობის მიერ მიღებული შესწორება დასამტკიცებლად წარედგინება გენერალურ ასამბლეას.

2. წინამდებარე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად მიღებული შესწორება ძალაში შედის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მიერ მისი დამტკიცებისა და მონაწილე სახელმწიფოთა ორი მესამედის მომცველი უმრავლესობის მიერ მისი მიღების შემდეგ.
3. შესწორება ძალაში შესვლისთანავე ხდება სავალდებულო იმ მონაწილე სახელმწიფოებისათვის, რომლებმაც იგი მიიღეს, სხვა მონაწილე სახელმწიფოებისათვის კი სავალდებულო რჩება წინამდებარე კონვენციის დებულებები და ნებისმიერი წინა შესწორება, რომელიც მათ მიერ არის მიღებული.

მუხლი 51.

1. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივანი ლეზლოვს და ყველა სახელმწიფოს უგზავნის რატიფიკაციის ან შეერთების მომენტში სახელმწიფოს მიერ გაკეთებული შენიშვნების ტექსტს.
2. არ დაიშვება შენიშვნა, რომელიც შეუთავსებელია წინამდებარე კონვენციის მიზნებთან და ამოცანებთან.
3. შენიშვნების მოხსნა შესაძლებელია ნებისმიერ დროს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივნისათვის შესაბამისი შეტყობინების გაგზავნის გზით, რომელიც შემდეგ ამის თაობაზე აცნობებს ყველა სახელმწიფოს. ასეთი შეტყობინება ძალაში შედის გენერალური მდივნის მიერ მისი მიღების დღიდან.

მუხლი 52.

ნებისმიერ მონაწილე სახელმწიფოს შეუძლია წინამდებარე კონვენციის დენონსირება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივნისათვის წერილობითი შეტყობინების გაგზავნის გზით. დენონსირება ძალაში შედის გენერალური მდივნის მიერ შეტყობინების მიღებიდან ერთი წლის გასვლის შემდეგ.

მუხლი 53.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივანი ინიშნება წინამდებარე კონვენციის დეპოზიტარად.

მუხლი 54.

წინამდებარე კონვენციის დედანი, რომლის ინგლისური, არაბული, ესპანური, ჩინური, რუსული და ფრანგული ტექსტები თანაბრად ავთენტიკურია, შესაძლებელია ბარდება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურ მდივანს.

რის დასამოწმებლადაც ქვემოთ ხელისმომწერი, თავიანთი შესაბამისი მთავრობების მიერ სათანადო რწმუნებით აღჭურვილი სრულუფლებიანი წარმომადგენლები, ხელს აწერენ წინამდებარე კონვენციას.

ბაერო-ს სახელმძღვანელო პრინციპები არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებით (რიალის სახელმძღვანელო პრინციპები)*

I. ძირითადი პრინციპები

1. არასრულწლოვანთა დანაშაულის აღკვეთა წარმოადგენს საზოგადოებაში დანაშაულის აღკვეთის მნიშვნელოვან ნაწილს. კანონიერ, სოციალურად სასარგებლო საქმიანობაში ჩაბმით და საზოგადოებისადმი, ისევე როგორც ცხოვრებისადმი ჰუმანური ორიენტაციით გამსჭვალვით, ახალგაზრდა პირებს შეუძლიათ განვიითარონ არადადანაშაულებრივი მიდგომები.
2. არასრულწლოვანთა დანაშაულის წარმატებით აღკვეთა მოითხოვს მცდელობების განხორციელებას მთლიანად საზოგადოებისაგან, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს მოზარდთა ჰარმონიული განვითარება, ბავშვობიდანვე მათში პიროვნების ჩამოყალიბების ხელშეწყობის გზით.
3. წინამდებარე სახელმძღვანელო პრინციპების განმარტების მიზნით, ბავშვობაზე ფოკუსირებული მიდგომა უნდა განხორციელდეს. ახალგაზრდა პირებმა უნდა ითამაშონ აქტიური როლი და გახდნენ პარტნიორები საზოგადოებაში და არა მიჩნეულ იქნენ მხოლოდ სოციალიზაციის და კონტროლის ობიექტებად.
4. ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად წინამდებარე სახელმძღვანელო პრინციპების განხორციელებისას ნებისმიერი აღმკვეთი პროგრამის ფოკუსირება უნდა მოხდეს ახალგაზრდა პირების კეთილდღეობაზე ბავშვობიდანვე.
5. დანაშაულის პროგრესულად პრევენციის პოლიტიკისა და შესაბამისი ღონისძიებების სისტემის შემუშავების საჭიროება და მნიშვნელობა უნდა იქნეს აღიარებული. ხსენებულის დროს აცილებულ უნდა იქნეს თავიდან ბავშვის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და მისი დასჯა იმ საქციელისათვის, რომელიც არ აყენებს სერიოზულ ზიანს ბავშვის განვითარებას ან სხვებს. ასეთი პოლიტიკის წარმართვა და ღონისძიებები უნდა მოიცავდეს შემდეგს:
 - ა) ისეთი შესაძლებლობების უზრუნველყოფა, კერძოდ კი საგანმანათლებლო შესაძლებლობები, რომლებიც მიმართულია იქითკენ, რომ დაკმაყოფილებულ იქნეს ახალგაზრდა პირების განსხვავებული საჭიროებები და გამოყენებულ იქნეს როგორც მხარდასაჭერი ინსტრუმენტი ახალგაზრდა პირების პირადი განვითარებისათვის, განსაკუთრებით კი იმ ახალგაზრდა პირების, რომლებიც აშკარად საფრთხეში არიან ან ემოქრებათ სოციალური საფრთხე და ესაჭიროებათ სპეციალური ზრუნვა ან დაცვა;
 - ბ) სპეციალური დოქტრინა და მიდგომები უნდა იქნეს შემუშავებული დანაშაულის აღსაკვეთად, რაც უნდა განხორციელდეს კანონმდებლობის, პროცესების, დაწესებულებების, შესაბამისი საშუალებებისა და მომსახურების სისტემის საფუძველზე და ყოველივე ზემოხსენებულის მიზანს უნდა წარმოადგენდეს მოტივაციის შესუსტება, საჭიროება და შესაძლებლობა, ან პირობები, რომლებიც ბიძგს აძლევს სამართალდარღვევის ჩადენას;
 - გ) ოფიციალური ჩარევა უნდა განხორციელდეს უწინარესად ახალგაზრდა პირის საერთო ინტერესებიდან გამომდინარე და წარიმართოს სამართლიანად და თანასწორ პირობებში;
 - დ) ახალგაზრდა პირების კეთილდღეობის, განვითარების, უფლებებისა და ინტერესების დაცვა;
 - ე) იმის გათვალისწინება, რომ ახალგაზრდული ქმედებები ან საქციელი, რომლებიც არ შეესაბამება ყველა სოციალურ ნორმას და ღირებულებას, ხშირად წარმოადგენს განვითარებისა და ზრდის პროცესის ნაწილს და სპონტანურად უჩინარდება უმეტეს პირებში ზრდასრული ასაკის მიღწევისას;

* მიღებულია გენერალური ასამბლეის 1990 წლის 14 დეკემბრის 45/112 რეზოლუციით.

- ვ) ცნობიერების ამალგა იმასთან დაკავშირებით, რომ ექსპერტების მოსაზრებით, ახალგაზრდა პირისათვის ისეთი დამლის მიკერება, როგორებიცაა „ნორმების დამრღვევი“, „დამნაშავე“ ან „პოტენციური დამნაშავე“, სშირად ხელს უწყობს ახალგაზრდა პირების მიერ არასასურველი საქციელის განმეორებას.
- 6. საზოგადოებრივი სამსახურები და პროგრამები უნდა იქნეს განვითარებული არასრულწლოვანთა დანაშაულის აღკვეთის მიზნით, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც სპეციალური სააგენტოები და ორგანოები არ ყოფილა შექმნილი. სოციალური კონტროლის ფორმალური სააგენტოები გამოყენებულ უნდა იქნეს მხოლოდ, როგორც მიმართვის საბოლოო საშუალება.

II. სახელმძღვანელო პრინციპების მოქმედების სფერო

- 7. წინამდებარე სახელმძღვანელო პრინციპები განმარტებულ და განხორციელებულ უნდა იქნეს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის, ბავშვის უფლებათა დეკლარაციისა და ბავშვის უფლებათა კონვენციის ფართო ჩარჩოებში და გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესების კონტექსტში, რომელიც ეხება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელებას (პეკინის წესები), ისევე როგორც სხვა სამართლებრივი აქტებისა და ნორმების გათვალისწინებით, რომლებიც ეხება ბავშვებისა და ახალგაზრდა პირების უფლებებს, ინტერესებსა და კეთილდღეობას.
- 8. წინამდებარე სახელმძღვანელო პრინციპები განხორციელებულ უნდა იქნეს თითოეულ სახელმწიფოში არსებული ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული პირობების კონტექსტში.

III. ზოგადი აღკვეთა

- 9. აღკვეთის ამომწურავი გეგმები უნდა იქნეს შემუშავებული მთავრობის ყველა დონეზე და ისინი უნდა მოიცავდეს:
 - ა) პრობლემის სიღრმისეულ ანალიზსა და ხელმისაწვდომი პროგრამების, სამსახურების, საშუალებებისა და რესურსების ჩამონათვალს;
 - ბ) კარგად განერილ პასუხისმგებლობებს კომპეტენტური სააგენტოების, დაწესებულებებისა და პერსონალისათვის, რომლებიც ჩაბმული არიან აღკვეთასთან დაკავშირებულ საქმიანობაში;
 - გ) მექანიზმებს აღკვეთასთან დაკავშირებული საქმიანობების კოორდინაციასთან მიმართებით სამთავრობო და არასამთავრობო სააგენტოებს შორის;
 - დ) პოლიტიკას, პროგრამებსა და სტრატეგიებს, რომლებიც დაფუძნებული იქნება პროგნოზულ კვლევაზე და მუდმივად მოხდება მათი მონიტორინგი და ჯეროვანი შეფასება განხორციელების პროცესში;
 - ე) დანაშაულებრივი აქტების ჩადენის შესაძლებლობის ეფექტიანი შემცირების მეთოდები;
 - ვ) საზოგადოების ჩართულობა მრავალმხრივი სამსახურებისა და პროგრამების მეშვეობით;
 - ზ) ცენტრალურ და სახელმწიფო მთავრობებთან, ადგილობრივ თვითმმართველობებსა და ადგილობრივ მთავრობებთან მჭიდრო დისციპლინათაშორისი თანამშრომლობა, რომელშიც მონაწილეობას ასევე მიიღებს კერძო სექტორი, საზოგადოების წარმომადგენელი მოქალაქეები, რომლებთან მიმართებითაც უნდა განხორციელდეს მომსახურება, შრომითი, ბავშვებზე მზრუნველი, ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული განათლების, სოციალური, სამართალდამცავი და მართლმსაჯულების ორგანოები, რომელთა მიზანიც იქნება კონცენტრირებული საქმიანობის განხორციელება არასრულწლოვანთა დანაშაულის აღკვეთასა და ახალგაზრდების მიერ დანაშაულის ჩადენის აღმოფხვრასთან დაკავშირებით;

- თ) ახალგაზრდების მონაწილეობა დანაშაულის აღკვეთის პოლიტიკის შემუშავებასა და პროცესში, მათ შორის, საზოგადოებრივი თანხების ხარჯვაში, ახალგაზრდების მიერ საკუთარი პრობლემების გადაჭრასა და მსხვერპლთათვის ანაზღაურების გაცემაში, ისევე როგორც დახმარების პროგრამებში;
- ი) კომპეტენტური პერსონალი ყველა დონეზე.

IV. სოციალიზაციის პროცესი

10. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს აღმკვეთი ღონისძიებები, რომლებიც აადვილებს ყველა ბავშვისა და ახალგაზრდა პირის წარმატებულ სოციალიზაციასა და ინტეგრაციას, კერძოდ, ოჯახების, საზოგადოების, თანატოლების ჯგუფის, სკოლების, პროფესიული ტრენინგებისა და სამუშაოში ჩაბმის თვალსაზრისით, ისევე როგორც მოხალისე ორგანიზაციების საშუალებით. შესაბამისი ყურადღება უნდა გამახვილდეს ბავშვებისა და ახალგაზრდების შესაფერის პიროვნულ განვითარებაზე და ისინი მიჩნეულ უნდა იქნენ სრულყოფილ და თანასწორ პარტნიორებად სოციალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესში.

ა. ოჯახი

11. ყოველმა საზოგადოებამ დიდი ყურადღება უნდა დაუთმოს ოჯახებისა და მათი წევრების საჭიროებებსა და კეთილდღეობას.
12. გამომდინარე იქიდან, რომ ოჯახი თამაშობს მთავარ როლს ბავშვების სოციალიზაციის პროცესში, მთავრობისა და საზოგადოების მცდელობა ოჯახის, მათ შორის, ოჯახის უფროსი თაობების, შენარჩუნებასთან დაკავშირებით უნდა განხორციელდეს. საზოგადოებას აკისრია პასუხისმგებლობა დახმარება გაუწიოს ოჯახს ბავშვის მოვლასა და დაცვაში, ისევე როგორც ბავშვის ფიზიკური და სულიერი კეთილდღეობის უზრუნველყოფაში. შესაბამისი ღონისძიებები უნდა იქნეს განხორციელებული, მათ შორის, დღის განმავლობაში ბავშვის მოვლასთან დაკავშირებით.
13. მთავრობებმა უნდა განახორციელონ ისეთი პოლიტიკა, რომელიც ხელს უწყობს ბავშვის აღზრდას სტაბილურ და წყნარ ოჯახურ გარემოში. ოჯახებს, რომლებიც საჭიროებენ დახმარებას არასტაბილური ან კონფლიქტური პირობების გადაჭრაში, უნდა გაენიოთ შესაბამისი დახმარება.
14. როდესაც არ არსებობს სტაბილური ან წყნარი ოჯახური გარემო და საზოგადოების მცდელობა, დახმარება გაუწიოს ოჯახს ხსენებულთან დაკავშირებით, წარუმატებელი აღმოჩნდება, ხოლო ოჯახის უფროსი თაობის წევრებს არ შეუძლიათ შეასრულონ ხსენებული როლი, ალტერნატიული სამყოფელი, მათ შორის, გაშვილება და ბავშვზე მზრუნველობის განხორციელების შესაძლებლობა უნდა იქნეს განხილული. ხსენებული მაქსიმალურად უნდა უქმნიდეს ბავშვს სტაბილურ და წყნარ ოჯახურ გარემოს და ამავე დროს ბავშვის მიერ შეჩვევასთან დაკავშირებული გრძნობის მხედველობაში მიღებით, თავიდან უნდა იქნეს აცილებული „გაშვილებასთან“ დაკავშირებული პრობლემები.
15. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმ ოჯახების ბავშვებზე, რომლებსაც შეექმნათ პრობლემები სწრაფი და მოულოდნელი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული ცვლილებების გამო, კერძოდ კი, ადგილობრივ, მიგრანტ და ლტოლვილ ოჯახებს. გამომდინარე იქიდან, რომ ასეთ ცვლილებებს შეუძლია დაარღვიოს ოჯახის უნარი განახორციელოს ბავშვის ტრადიციული აღზრდა და მოვლა-პატრონობა, რაც ხშირად ხდება კულტურული კონფლიქტის შედეგად, განხორციელებულ უნდა იქნეს ინოვაციური და სოციალურად კონსტრუქციული მეთოდები ბავშვების სოციალიზაციისათვის.
16. უნდა განხორციელდეს ღონისძიებები და უნდა განვითარდეს პროგრამები, რათა ოჯახებს მიეცეთ შესაძლებლობა აღიქვან ბავშვების განვითარებასა და მოვლასთან, შვილებსა და მშობლებს შორის დადებითი ურთიერთობების ჩამოყალიბებასთან, მშობლების მიერ ბავშვებისა და მოზარდების პრობლემებზე ყურადღების გამახვილებასთან, მათი ოჯახურ და საზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმის წახალისებასთან დაკავშირებით მშობლის როლისა და ვალდებულებების შესახებ.

17. მთავრობებმა უნდა გადადგან ნაბიჯები, რათა ხელი შეუწყონ ოჯახის ერთიანობასა და ჰარმონიას და ამავე დროს წინააღმდეგობა შეუქმნან მშობლებისაგან ბავშვების განცალკევებას, გარდა ისეთი შემთხვევებისა, როდესაც შექმნილი პირობები ზეგავლენას ახდენს ბავშვის კეთილდღეობასა და მომავლაზე და სხვაგვარ შესაძლო გამოსავალს არ იძლევა.
18. მნიშვნელოვანი ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ოჯახისა და ოჯახის დიდი წევრების სოციალიზაციის ფუნქცია; ასევე თანაბრად მნიშვნელოვანია მომავალი როლის, პასუხისმგებლობების, საზოგადოებაში ახალგაზრდა პირების მონაწილეობა და პარტნიორობა.
19. ჯეროვანი სოციალიზაციისას ბავშვის უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად, მთავრობები და სხვა შესაბამისი ორგანოები უნდა დაეყრდნონ არსებულ სოციალურ და სამართლებრივ ორგანოებზე, მაგრამ, მაშინ როდესაც ტრადიციული ინსტიტუტები და ჩვეულებები აღარ არის ეფექტიანი, მათ ასევე უნდა უზრუნველყონ და ნება დართონ ინოვაციური ღონისძიებების განხორციელება.

ბ. განათლება

20. მთავრობებს აკისრიათ ვალდებულება ყველა ახალგაზრდასათვის ხელმისაწვდომი გახადონ საჯარო განათლება.
21. საგანმანათლებლო სისტემები აკადემიური და პროფესიული განათლების ღონისძიებების გარდა, განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა უთმობდნენ შემდეგ საკითხებს:
 - ა) ძირითადი ფასეულობების სწავლებასა და ბავშვის კულტურული თვითმყოფადობისა და სახეობის განვითარებასა და პატივისცემას იმ ქვეყნის სოციალური ფასეულობების შესაბამისად, რომელშიც ბავშვი ცხოვრობს, ასევე იმ ცივილიზაციების გათვალისწინებით, რომლებიც ბავშვის ცივილიზაციისაგან განსხვავდება და ასევე ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების მხედველობაში მიღებით;
 - ბ) პიროვნების განვითარება და პიროვნებად ჩამოყალიბებისათვის ხელშეწყობა, ახალგაზრდა პირების ტალანტების, სულიერი და ფიზიკური შესაძლებლობების მაქსიმალურად გამოვლენას;
 - გ) საგანმანათლებლო პროცესში ახალგაზრდა პირების აქტიურად და ეფექტიანად, და არა როგორც მხოლოდ ობიექტის, ჩართვა;
 - დ) ღონისძიებების განხორციელება, რომლებიც აღვივებს თვითმყოფადობის გრძობას სკოლის თუ საზოგადოებისადმი კუთვნილებასთან დაკავშირებით;
 - ე) ახალგაზრდა პირების წახალისება, რათა მათ შეიგნონ და პატივი სცენ განსხვავებულ მოსაზრებებსა და შეხედულებებს, ისევე როგორც კულტურულ და სხვაგვარ განსხვავებებს;
 - ვ) ინფორმაციისა და მითითებების უზრუნველყოფა პროფესიულ ტრენინგებთან, სამუშაოებისა და კარიერის განვითარების შესაძლებლობებთან დაკავშირებით;
 - ზ) პოზიტიური ემოციური მხარდაჭერის აღმოჩენა ახალგაზრდა პირებისათვის და არასწორი ფსიქოლოგიური მოპყრობის თავიდან აცილება;
 - თ) მკაცრი დისციპლინური ღონისძიებების, კერძოდ კი, სხეულებრივი სასჯელის თავიდან აცილება;
22. საგანმანათლებლო სისტემები მიმართული უნდა იყოს იქითკენ, რომ თანამშრომლობა განხორციელდეს მშობლებთან, საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან და ორგანოებთან ერთად, რომლებიც დაკავებული არიან ახალგაზრდა პირებით.
23. ახალგაზრდა პირები და მათი ოჯახები ინფორმირებულ უნდა იქნენ არსებული კანონმდებლობისა და მათი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების შესახებ, ისევე როგორც ზოგადი ფასეულობების, მათ შორის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ფარგლებში შემუშავებული საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების შესახებ.

24. საგანმანათლებლო სისტემებმა განსაკუთრებული მოვლა უნდა განახორციელონ და ყურადღება გაამახვილონ, იმ ახალგაზრდა პირებთან მიმართებით, რომლებიც სოციალური საფრთხის წინაშე იმყოფებიან. სპეციალური აღმკვეთი პროგრამები და საგანმანათლებლო მასალები, განაწესი, მიდგომები და საშუალებები უნდა იქნეს განვითარებული და სრულად განხორციელებული.
25. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გაამახვილდეს ამომწურავი პოლიტიკისა და სტრატეგიის შემუშავებაზე ახალგაზრდების მიერ ალკოჰოლის, ნარკოტიკებისა და სხვა მავნე ნივთიერებების გამოყენებასთან დაკავშირებით. მასწავლებლები და სხვა შესაბამისი პირები უნდა სათანადოდ გაინფორმდნენ, რათა აღკვეთონ და გაუმკლავდნენ ხსენებულ პრობლემებს. ინფორმაცია ნარკოტიკების გამოყენებასა და ბოროტად მოხმარებასთან დაკავშირებით, მათ შორის, ალკოჰოლის ჩათვლით, უნდა მიენოდოს სტუდენტურ ორგანოს.
26. სკოლები გამოყენებულ უნდა იქნეს როგორც შესაბამისი საშუალება და ცენტრები ახალგაზრდა პირებისათვის სამედიცინო, რჩევა დარიგებებისა და სხვა სახის დახმარების განევისათვის. ხსენებული განსაკუთრებით ეხებათ იმ ახალგაზრდებს, რომლებსაც სპეციალური საჭიროებები გააჩნიათ და განიცდიან შეურაცხმყოფას, უყურადღებობას, ჩაგვრასა და ექსპლუატაციას.
27. სხვადასხვა საგანმანათლებლო პროგრამების, მასწავლებლებისა და სხვა სრულწლოვანი პირებისა და სტუდენტური ორგანოების დახმარებით, გულისყურით მოპყრობა უნდა განხორციელდეს ახალგაზრდა პირების პრობლემებთან, საჭიროებებსა და შეხედულებებთან დაკავშირებით. ხსენებული ეხება განსაკუთრებით იმ ახალგაზრდებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან არაპრივილეგირებულ, დაჩაგრულ მდგომარეობაში მყოფთ, მიეკუთვნებიან ეთნიკურ ან სხვა სახის უმცირესობებს, ისევე როგორც დაბალ შემოსავლიან ჯგუფებს.
28. სასკოლო სისტემები უნდა ეცადონ დააკმაყოფილონ და ხელი შეუწყონ უმაღლესი პროფესიული და საგანმანათლებლო სტანდარტების არსებობას, რომლებიც უნდა განხორციელდეს არსებული განაწესის, სწავლებისა და სწავლის მეთოდებისა და მიდგომების შესაბამისად, ისევე როგორც კვალიფიცირებული მასწავლებლების მონევისა და მათი ტრენინგის საფუძველზე. უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს ახალგაზრდების მოსწრების რეგულარული მონიტორინგი და შეფასება შესაბამისი ორგანიზაციებისა და ხელისუფლების ორგანოების მიერ.
29. სკოლებმა, საზოგადოებრივ ჯგუფებთან ერთად, უნდა დაგეგმონ, განავითარონ და განახორციელონ ახალგაზრდებისათვის საინტერესო განაწესის გარეთ არსებული ღონისძიებები.
30. სპეციალური დახმარება უნდა გაეწიოთ ბავშვებსა და ახალგაზრდა პირებს, რომლებიც აწყდებიან სიძნელეებს დასწრებასთან ან გაცდენებთან დაკავშირებით.
31. სკოლებმა უნდა წაახალისონ ისეთი პოლიტიკისა და წესების განხორციელება, რომლებიც სამართლიანი და ჯეროვანია; სტუდენტები წარმოდგენილ უნდა იქნენ ორგანოებში, რომლებიც აყალიბებენ სკოლის პოლიტიკას, მათ შორის დისციპლინასთან და გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებულ პოლიტიკას.

გ. საზოგადოება

32. უნდა განვითარდეს ან სადაც არსებობს უნდა გაძლიერდეს საზოგადოებაზე დაფუძნებული სამსახურები და პროგრამები, რომლებიც პასუხობს სპეციალურ საჭიროებებს, პრობლემებს, ინტერესებსა და ახალგაზრდა პირების გულისწუხილს და, რომლებიც სთავაზობს ახალგაზრდა პირებსა და მათ ოჯახებს შესაფერის სამართლებრივ დახმარებასა და მითითებების მიცემას.
33. საზოგადოებამ უნდა უზრუნველყოს, ხოლო იქ სადაც არსებობს, გააძლიეროს საზოგადოებრივი მხარდაჭერა და ღონისძიებები ახალგაზრდა პირებისათვის, მათ შორის, საზოგადოებრივი განვითარების ცენტრები, გამაჯანსაღებელი დაწესებულებებისა და მომსახურების არსებობა, რათა გადაჭრილ იქნეს იმ ბავშვების სპეციალური პრობლემები, რომლებსაც ემუქრებათ სოციალური საფრთხე. ხსენებული ღონისძიებების განხორციელებისას უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს ინდივიდების პატივისცემა.
34. სპეციალური დაწესებულებები უნდა იქნეს შექმნილი ადეკვატური თავშესაფარის უზრუნველყოფის მიზნით.

ოფის მიზნით იმ ახალგაზრდებისათვის, რომლებსაც აღარ შეუძლიათ იცხოვრონ სახლში ან არ აქვთ საცხოვრებელი სახლი.

35. მომსახურებისა და დახმარების ღონისძიებების გარკვეული სახეობები უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი, რათა გადაჭრილ იქნეს ის სიძნელეები, რომლებსაც განიცდიან ახალგაზრდა პირები სიყმანვილეში. ასეთი სახის სამსახურები უნდა მოიცავდეს სპეციალურ პროგრამებს ახალგაზრდა ნარკომანებისათვის, რომლებიც საჭიროებენ მზრუნველობას, სამართლებრივ დახმარებას, თანადგომასა და თერაპიულ ჩარევას.
36. ვოლუნტარული ორგანიზაციები, რომლებიც ახორციელებენ ახალგაზრდა პირების მომსახურებას, უნდა სარგებლობდნენ ფინანსური და სხვა სახის მხარდაჭერით მთავრობების ან სხვა დაწესებულებების მხრიდან.
37. ახალგაზრდული ორგანიზაციები უნდა იქნენ შექმნილი ან გაძლიერებული ადგილობრივ დონეზე და მათ უნდა მიეცეთ სრულფასოვანი მონაწილეობის სტატუსი საზოგადოებრივი საქმიანობის მენეჯმენტში. ხსენებულმა ორგანიზაციებმა ხელი უნდა შეუწყონ ახალგაზრდობას განახორციელონ და მოახდინონ კოლექტიური და ვოლუნტარული პროექტების ორგანიზება, კერძოდ კი, იმ პროექტების, რომელთა მიზანიც არის იმ პირთა დახმარება, რომლებიც ამას საჭიროებენ.
38. სამთავრობო უწყებებმა უნდა განახორციელონ სპეციალური პასუხისმგებლობა და უზრუნველყონ აუცილებელი მომსახურება უსახლკარო ან ქუჩის ბავშვებთან მიმართებით; უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს ინფორმაციის გაცემა ადგილობრივ დაწესებულებებთან, საცხოვრებელთან, დასაქმებასთან და დახმარების სხვა წყაროებთან დაკავშირებით ახალგაზრდა პირებისათვის და ისინი ხელმისაწვდომი უნდა იყოს მათთვის.
39. შექმნილი უნდა იქნეს მრავალი გამაჯანსაღებელი დაწესებულება და სამსახური, რომელთა ინტერესიც მიმართული უნდა იყოს ახალგაზრდა პირებზე და ისინი ადვილად უნდა იყოს ხელმისაწვდომი.

დ. მასმედია

40. მასმედია უნდა იქნეს წახალისებული, რათა მოხდეს იმის უზრუნველყოფა, რომ ახალგაზრდა პირებს ჰქონდეთ ინფორმაცია და მასალების ხელმისაწვდომობა მრავალმხრივი ეროვნული და საერთაშორისო წყაროებიდან.
41. მასმედია უნდა იქნეს წახალისებული, რათა აღწერონ ახალგაზრდა პირების მიერ საზოგადოებისათვის განეული სასიკეთო საქმიანობა.
42. მასმედია უნდა იქნეს წახალისებული, რომ გაავრცელოს ინფორმაცია საზოგადოებაში ახალგაზრდა პირებისათვის სამსახურების, დაწესებულებებისა და საშუალებების არსებობის შესახებ.
43. ზოგადად მასმედია, ტელევიზია და განსაკუთრებით კინომედია, უნდა იქნეს წახალისებული, რომ შეამცირონ პორნოგრაფიის, ნარკოტიკებისა და ძალადობის ჩვენება და ძალადობა წარმოაჩინონ უარყოფითად, ისევე როგორც თავიდან იქნეს აცილებული დამამცირებელი და ღირსების შემლახველი პრეზენტაცია, განსაკუთრებით ბავშვებთან, ქალებთან და პირთა შორის ურთიერთობასთან მიმართებით, და თანასწორობის პრინციპებთან და როლთან დაკავშირებით.
44. მასმედიამ უნდა იცოდეს მისი მნიშვნელოვანი სოციალური როლისა და პასუხისმგებლობების შესახებ, ისევე როგორც მისი ზეგავლენის შესახებ იმ ურთიერთობებთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხება ახალგაზრდების მიერ ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლის ბოროტად გამოყენებას. მასმედიამ უნდა გამოიყენოს თავისი ძალა ნარკოტიკების აღკვეთასთან დაკავშირებით სანდო მესიჯებზე დაყრდნობითა და დაბალანსებული მიდგომით. ნარკოტიკებთან დაკავშირებით საგანმანათლებლო პროგრამები ყველა დონეზე უნდა იქნეს წახალისებული.

V. სოციალური პოლიტიკა

45. სამთავრობო სააგენტოებმა მაღალი პრიორიტეტი უნდა მიანიჭონ ახალგაზრდა პირებისათვის განკუთვნილ გეგმებსა და პროგრამებს და უნდა უზრუნველყონ საკმარისი თანხები და სხვა რესურსები, რათა ეფექტიანად განხორციელდეს მომსახურება, იფუნქციონირონ დანესებულე-ბებმა და სამედიცინო პერსონალი კომპეტენტურად იყოს მომზადებული სამედიცინო და სული-ერი მკურნალობის განვეისათვის, უზრუნველყოფილ იქნეს შესაბამისი კალორიულობის საკვები, საცხოვრებელი და სხვა შესაბამისი მომსახურება, მათ შორის, ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლის ბოროტად გამოყენების აღკვეთა და მკურნალობის განხორციელება, იმის უზრუნველყოფა, რომ ასეთმა საშუალებებმა მიაღწიოს ახალგაზრდებამდე და სარგებლობა მოუტანოს მათ.
46. ახალგაზრდა პირების ინსტიტუციონალიზაცია უნდა წარმოადგენდეს მიმართვის საბოლოო საშუალებას და ისიც მინიმალური აუცილებელი პერიოდით და ახალგაზრდა პირის ინტერესები უნდა წარმოადგენდეს უმაღლეს ღირებულებას. კრიტერიუმები, რომლებიც იძლევა ამ სახის ფორმალური ჩარევის ნებართვას, მკაცრად უნდა იქნეს განსაზღვრული და შეზღუდული შემ-დეგ სიტუაციებთან მიმართებით: ა) როდესაც ბავშვი ან ახალგაზრდა პირი განიცდის ზიანს, რომელიც მას მიაყენეს მშობლებმა ან მზრუნველებმა; ბ) როდესაც ბავშვის ან ახალგაზრდა პირის მიმართ განხორციელდა სექსუალური, ფიზიკური ან ემოციური ძალადობა მშობლების ან მზრუნველების მხრიდან; გ) როდესაც ბავშვი ან ახალგაზრდა პირი უგულვებლყოფილ, მი-ტოვებულ ან ექსპლოატირებულ იქნა მშობლების ან მეურვეების მიერ; დ) როდესაც ბავშვს, ან ახალგაზრდა პირს ემუქრება ფიზიკური ან სულიერი ზიანის მიყენება მათი მშობლების ან მეურ-ვეების საქციელის გამო; დაჟე) როდესაც გამოვლინდება სერიოზული ფიზიკური ან ფსიქოლო-გიური საფრთხე ბავშვისათვის ან ახალგაზრდა პირისათვის თვით მისსავე საქციელში და არც მშობლებს, მეურვეებს, ან არასრულწლოვანს თავად და არც არასაცხოვრებელი ტიპის საზოგა-დობრივ სამსახურებს შეუძლიათ თავიდან აირიდონ საფრთხე გარდა ინსტიტუციონალიზაცი-ის საშუალებისა.
47. სამთავრობო უწყებებმა უნდა უზრუნველყონ ახალგაზრდა პირები უმაღლეს სასწავლებლებში უფასო სწავლის გაგრძელების შესაძლებლობით, მაშინ როდესაც მშობლებს ან მეურვეებს არ შეუძლიათ დახმარება გაუწიონ მათ, და ასევე სამუშაო გამოცდილების მიღებით.
48. დაგეგმილ და განხორციელებულ უნდა იქნეს დანაშაულის აღკვეთასთან დაკავშირებული პროგრამები სანდო, სამეცნიერო კვლევების შედეგებისა და პერიოდული მონიტორინგის, შეფასებისა და შესაბამისად შესწორების საფუძველზე.
49. სამეცნიერო ინფორმაცია უნდა მიენოდოს პროფესიულ საზოგადოებასა და ფართო საზოგადოებას იმ სიტუაციის შესახებ, რომელიც მიანიშნებს ან შეიძლება დასრულდეს ახალგაზრდა პირების ფიზიკურ ან ფსიქოლოგიურ მსხვერპლად ჩამოყალიბებით, ზიანით ან ძალადობით, ისევე როგორც ექსპლუატაციით.
50. ზოგადად დაგეგმვასა და პროგრამებში მონაწილეობა უნდა იყოს ნების გამოვლინების საფუძველზე. ახალგაზრდა პირები, თავად უნდა იყენენ ჩაბმულნი მათ შემუშავებაში, განვითარებასა და განხორციელებაში.
51. მთავრობებმა უნდა დაინყონ ან გააგრძელონ მიდგომების კვლევა, განვითარება და განხორციელება იმ ღონისძიებებთან და სტრატეგიებთან დაკავშირებით, რომლებიც სისხლის სამართალწარმოებას მიეკუთვნება, ისევე როგორც სცდება მის საზღვრებს და მიზნად ისახავს ოჯახური ძალადობის აღკვეთას, რაც ზეგავლენას ახდენს ახალგაზრდა პირებზე და უზრუნველყოფს სამართლიან მოპყრობას ოჯახური ძალადობის მსხვერპლებთან მიმართებით.

VI. კანონმდებლობა და არასრულწლოვნებთან დაკავშირებული მართლმსაჯულების განხორციელება

52. მთავრობებმა უნდა მიიღონ და განახორციელონ კონკრეტული კანონები და პროცედურები, რათა ხელი შეუწყონ და დაიცვან ყველა ახალგაზრდა პირის ადამიანის უფლებები და კეთილდღეობა.
53. მიღებულ და ცხოვრებაში გატარებულ უნდა იქნეს კანონმდებლობა, რომელიც კრძალავს

ბავშვებისა და ახალგაზრდა პირების ჩაგვრას, ძალადობას, ექსპლოატაციასა და კრიმინალურ საქმიანობას.

54. არცერთი ბავშვი ან ახალგაზრდა პირი არ შეიძლება დაექვემდებაროს უხეშანღირსების შემლახველ გამასწორებელ მოპყრობას ან დასჯას სახლში, სკოლაში ან სხვა რომელიმე დაწესებულებაში.
55. განხორციელებულ და დაცულ უნდა იქნეს კანონმდებლობა, რომლის მიზანიც არის ბავშვებისა და ახალგაზრდა პირებისათვის იარაღზე ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა;
56. იმისათვის, რომ აღკვეთოთ ახალგაზრდა პირების შემდგომი სტიგმატიზაცია, ვიქტიმიზაცია და კრიმინალიზაცია, განხორციელებულ უნდა იქნეს კანონმდებლობა, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს, რომ ნებისმიერი საქმიანობა, რომელიც არ ითვლება დანაშაულად ან არ ისჯება მოზარდის მიერ ჩადენის შემთხვევაში, არ ითვლებოდეს დანაშაულად და არ ისჯებოდეს იმ შემთხვევაში, თუკი იგი ჩადენილ იქნება ახალგაზრდა პირის მიერ.
57. მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ომბუდსმენის ოფისის ან ანალოგიური დამოუკიდებელი ორგანოს შექმნის შესაძლებლობა, რომელიც უზრუნველყოფს, რომ ახალგაზრდა პირების სტატუსი, უფლებები და ინტერესები დაცული იქნება და შესაფერისი ხელმისაწვდომობა ხელთარსებულ სამსახურებზე განხორციელდება. ომბუდსმენი ან შესაბამისად დანიშნული სხვა ორგანო, ასევე ზედამხედველობას გაუწევდა რიადის სახელმძღვანელო პრინციპების, პეკინის წესებისა და თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვნებთან დაკავშირებული წესების განხორციელებას. ომბუდსმენი ან სხვა ორგანო რეგულარულ ინტერვალებში გამოაქვეყნებდა მოხსენებას იმ პროგრესის და სიძნელების შესახებ, რომლებიც წარმოჩინდებოდა აქტის განხორციელების პროცესში. ასევე შექმნილ უნდა იქნეს ბავშვთა დაცვის სამსახურები.
58. სამართალდამცავი და სხვა შესაბამისი ორივე სქესის პერსონალი უნდა იქნეს განვრთნილი, რათა ადეკვატურად დააკმაყოფილონ ყველა ის საჭიროება, რომლებიც გააჩნია ახალგაზრდა პირებს და ისინი ასევე გათვითცნობიერებული უნდა იყვნენ პროგრამებსა და შესაბამის საშუალებებთან დაკავშირებით, რომლებიც გამოიყენება ახალგაზრდა პირების მიერ სამართლის სისტემიდან გადახვევის შემთხვევაში.
59. განხორციელებულ და მკაცრად უნდა იქნეს დაცული კანონმდებლობა, რათა დაცული იქნენ ბავშვები და ახალგაზრდა პირები ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენებისა და ნარკოვაჭრებისაგან.

VII. კვლევა, პოლიტიკის განვითარება და კოორდინაცია

60. მცდელობები უნდა იქნეს განხორციელებული და შესაბამისი მექანიზმები უნდა შეიქმნას, რათა მრავალ დისციპლინურ და შიდა დისციპლინურ საფუძველზე, ურთიერთობა და კოორდინაცია განხორციელდეს ეკონომიკურ, სოციალურ, საგანმანათლებლო და ჯანმრთელობასთან დაკავშირებულ სააგენტოებსა და სამსახურებს, მართლმსაჯულების სისტემას, ახალგაზრდებს, საზოგადოებასა და განვითარების სააგენტოებსა და სხვა დაწესებულებებს შორის.
61. ინფორმაციის გაცვლა, გამოცდილება და ექსპერტიზა, რომელიც მიიღწევა პროექტების, პროგრამების, პრაქტიკისა და იმ ინიციატივების საფუძველზე, რომლებიც ეხება არასრულწლოვანთა დანაშაულს, დანაშაულის აღკვეთასა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას, უნდა გაძლიერდეს ეროვნულ, რეგიონალურ და საერთაშორისო დონეზე.
62. უნდა განვითარდეს და გაძლიერდეს რეგიონალური და საერთაშორისო თანამშრომლობა ახალგაზრდების დანაშაულებთან, დანაშაულის აღკვეთისა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებით, სადაც ჩართული იქნებიან პრაქტიკოსები, ექსპერტები და გადამწყვეტილების მიმღები პირები.
63. ყველა მთავრობამ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ და სხვა შესაბამისმა ორგანიზაციებმა ძლიერი მხარდაჭერა უნდა აღმოუჩინონ ტექნიკურ და მეცნიერულ თანამშრომლობას პრაქტიკულ და შესაბამის პოლიტიკასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, კერძოდ, ტრენინგებთან, პილოტურ და სადემონსტრაციო პროექტებთან და კონკრეტულ საკითხებთან მიმართებით, რომლებიც ეხება

ახალგაზრდა პირების მიერ ჩადენილი დანაშაულებისა და არასრულწლოვანთა დანაშაულის აღკვეთას.

64. თანამშრომლობა უნდა იქნეს ნახალისებული მეცნიერული კვლევის წარმოებასთან მიმართებით, რომელიც უკავშირდება ახალგაზრდების მიერ დანაშაულის ჩადენისა და არასრულწლოვნების დანაშაულის აღკვეთის შესახებ ეფექტიანი მიდგომების შემუშავებას, და ასეთი კვლევის შედეგები ფართოდ უნდა იქნეს გავრცელებული და შეფასებული.
65. გაეროს შესაბამისმა ორგანოებმა, ინსტიტუტებმა, სააგენტოებმა და ოფისებმა მჭიდროდ უნდა ითანამშრომლონ და კოორდინაცია გაუწიონ ბავშვებთან, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან, ახალგაზრდა პირების დანაშაულსა და არასრულწლოვნების დანაშაულის აღკვეთასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა საკითხებზე.
66. ნინამდებარე სახელმძღვანელო პრინციპების საფუძველზე, გაეროს სამდივნომ, დაინტერესებულ ინსტიტუტებთან ერთად, უნდა ითამაშონ აქტიური როლი კვლევის წარმოებაში, მეცნიერულ თანამშრომლობაში, პოლიტიკასთან დაკავშირებული შესაძლებლობების ფორმულირებაში და მათ გადასინჯვასა და განხორციელების მონიტორინგში. ხსენებული უნდა წარმოადგენდეს ინფორმაციის სანდო წყაროს დანაშაულის აღკვეთასთან დაკავშირებულ ეფექტიან მიდგომებთან მიმართებით.

ბაერო-ს მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ* („ჰეკინური წესები“)

ნაწილი პირველი

ზოგადი პრინციპები

1. ძირითადი მიზნები

- 1.1 ნევრი სახელმწიფოები შეეცდებიან სათანადო ზოგადი ინტერესის შესაბამისად, ხელი შეუწყონ არასრულწლოვანისა და მისი ოჯახის კეთილდღეობას.
- 1.2 ნევრი სახელმწიფოები ძალისხმევას არ დაიშურებენ, რათა განავითარონ პირობები, რომლებიც უზრუნველყოფს არასრულწლოვანის შინაარსიან არსებობას საზოგადოებაში; ასევე ცხოვრების იმ პერიოდში, როდესაც იგი [არასრულწლოვანი] ყველაზე მეტადაა მგრძობიარე დევიანტური ქმედების მიმართ, ხელს შეუწყობს პირად განვითარებას და განათლებას, რომელიც შეძლების-დაგვარად დამოუკიდებელია დანაშაულისა და საართალდარღვევისაგან.
- 1.3 სათანადო ყურადღება უნდა დაეთმოს კონკრეტულ ღონისძიებებს, რაც ასევე მოიცავს ყველა შესაძლო რესურსის, მათ შორის ოჯახის, მოხალისეებისა და სხვა საზოგადოებრივი ჯგუფების, ასევე სკოლებისა და სხვა საზოგადოებრივი ინსტიტუტების მობილიზაციას არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის ხელშეწყობის მიზნით, რათა შემცირდეს კანონის გამოყენების აუცილებლობა და სამართალდამრღვევი არასრულწლოვანის მიმართ მოპყრობა იყოს ეფექტური, სამართლიანი და ჰუმანური.
- 1.4 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება უნდა ითვლებოდეს თითოეული სახელმწიფოს ეროვნული განვითარების განუყოფელ ნაწილად და იყოს ყველა არასრულწლოვანისათვის სოციალური მართლმსაჯულების ყოვლისმომცველ ჩარჩოში, რაც ერთდროულად ხელს შეუწყობს ახალგაზრდების დაცვას და საზოგადოებაში მართლმსაჯულების შენარჩუნებას.
- 1.5 ეს წესები განხორციელდება თითოეულ ნევრ სახელმწიფოში არსებული ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული პირობების კონტექსტის შესაბამისად.
- 1.6 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება უნდა ვითარდებოდეს სისტემატურად და მოხდეს კოორდინირება სათანადო სამსახურებში ჩართული პერსონალის კომპეტენციის, მათი მეთოდების, მიდგომისა და მოსაზრების გაუმჯობესებისა და შენარჩუნების მიზნით.

კომენტარი

ფართო ძირითადი მიზნები შეეხება მთლიან სოციალურ პოლიტიკას და მიმართულია არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის მაქსიმალურად ხელშეწყობისაკენ, რაც შეამცირებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების გამოყენების აუცილებლობას და შესაბამისად შეამცირებს ზიანს, რაც შეიძლება გამოიწვიოს [მართლმსაჯულების] გამოყენებამ. ახალგაზრდების მიმართ მზრუნველობითი ღონისძიებები სანამ სამართალდარღვევა დაინყება არის [ამ] წესების გამოყენების თავიდან აცილე-

* მიღებულია გენერალური ასამბლეის 1985 წლის 29 ნოემბრის 40/33 რეზოლუციით.

ბისათვის აუცილებელი წინა პირობა პოლიტიკის დონეზე. 1.1-დან 1.3-მდე წესები მიუთითებს, თუ რა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არასრულწლოვანებზე მიმართული ქმედითი სოციალური პოლიტიკა, *inter alia*, არასრულწლოვანთა დანაშაულისა და სამართალდარღვევების თავიდან აცილებაში. წესი 1.4 განსაზღვრავს, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება არის არასრულწლოვანთათვის სოციალური სამართლიანობის განუყოფელი ნაწილი, ხოლო წესი 1.6 მიუთითებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მუდმივი გაუმჯობესების აუცილებლობაზე, რაც არ უნდა ჩამორჩებოდეს არასრულწლოვანთათვის პროგრესული სოციალური პოლიტიკის განვითარებას და ყოველთვის ითვალისწინებდეს მომსახურე პერსონალის მუდმივი გაუმჯობესების აუცილებლობას. 1.5 წესი ითვალისწინებს წევრ სახელმწიფოებში არსებულ მდგომარეობას, რისი შედეგიც არის კონკრეტული წესის განსხვავებული იმპლემენტაცია სხვადასხვა სახელმწიფოში.

2. წესებისა და გამოყენებული განმარტებების ფარგლები

- 2.1 შემდეგი მინიმალური წესები გამოიყენება არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების მიმართ მიუკერძოებლად, რიმე განსხვავების გარეშე, მაგალითად რასის, ფერის, სქესის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, ეროვნული ან სოციალური წარმოშობის, ქონების, დაბადებითი ან სხვა სტატუსის ნიშნით.
- 2.2 ამ წესების მიზნებისათვის წევრი სახელმწიფოები გამოიყენებენ შემდეგ განმარტებებს იმგვარად, რომ შეესაბამებოდეს მათ სამართლებრივ სისტემებსა და კონცეფციებს:
- (ა) არასრულწლოვანი არის ბავშვი ან ახალგაზრდა ადამიანი, რომლის მიმართ არსებულ საართლებრივ სისტემაში შეიძლება გამოიყენებოდეს სრულწლოვანისაგან განსხვავებული წესები დანაშაულის ჩადენის დროს;
 - (ბ) სამართალდარღვევა არის ნებისმიერი ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა), რომელიც დასჯადია არსებულ სამართლებრივ სისტემაში.
 - (გ) არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევი არის ბავშვი ან ახალგაზრდა ადამიანი, რომელიც ეჭვმიტანილია სამართალდარღვევის ჩადენაში ან რომელმაც, როგორც დადასტურდა, ჩაიდინა სამართალდარღვევა.
- 2.3 ყოველი ეროვნული იურისდიქციის ფარგლებში უნდა მოახმარონ სათანადო ძალისხმევა, რათა მიღებულ იქნეს კანონების, წესებისა და დებულებების პაკეტი, რომლებიც ეხება არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებს, აგრეთვე იმ ინსტიტუტებსა და ორგანოებს, ვისაც აკისრიათ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელება, და მიზნად ისახავს:
- (ა) დააკმაყოფილოს არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა სხვადასხვა მოთხოვნა მათი ძირითადი უფლებების დაცვისას;
 - (ბ) დააკმაყოფილოს საზოგადოების მოთხოვნები;
 - (გ) მოახდინოს ამ წესების განხორციელება განუხრელად და სამართლიანად.

კომენტარი

სტანდარტული მინიმალური წესები მიზანმიმართულადაა (განზრახ) ფორმულირებული იმგვარად, რომ შეიძლებოდეს მისი გამოყენება განსხვავებულ სამართლებრივ სისტემებში და ამასთანავე ჩამოაყალიბოს მინიმალური სტანდარტები არასრულწლოვანი სამართალდარღვევების მოპყრობის შესახებ არასრულწლოვანის ნებისმიერი განმარტებისა და არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების შესახებ არსებული ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემის პირობებში. წესები ყოველთვის უნდა გამოიყენებოდეს მიუკერძოებლად და რაიმე განსხვავების გარეშე. სწორედ ამიტომ წესი 2.1. ყურადღებას ამახვილებს იმის საჭიროებაზე, რომ წესები ყოველთვის გამოიყენებოდეს მიუკერძოებლად და ყოველგვარი განსხვავების გარეშე. ეს წესი იმეორებს ბავშვთა უფლებების შესახებ დეკლარაციის მე-2 პრინციპს. წესი 2.2 განმარტავს “არასრულწლოვანსა” და “სამართალდარღვევას”, როგორც “არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის” ცნების შემადგენელ ნაწილებს, რომლებიც [არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევები] არიან ამ წესების ძირითადი სუბიექტი (თუმცა ასევე იხილეთ წესები 3 და 4). უნდა აღინიშნოს, რომ ასაკობრივი ზღვარი დამოკიდებულია, რაც ამკარადაა მითითებული, თითოეულ სამართლებრივ სისტემაზე, რაც სრულად ითვალისწინებს წევრი სახელმწი-

ფოების ეკონომიკურ, სოციალურ, პოლიტიკურ, კულტურულ და სამართლებრივ სისტემებს. ამის შედეგად, “არასრულწლოვანის” ცნება მოიცავს ფართო ასაკობრივ სპექტრს 7-დან 18 წლამდე ან ზემოთ. ასეთი მრავალეროვნება განსხვავებული სამართლებრივი სისტემების განუყოფელი ნაწილია და არ ამცირებს სტანდარტული მინიმალური წესების გავლენას. წესი 2.3 შეეხება სპეციფიური ეროვნული კანონდებლობის არსებობის აუცილებლობას, რათა მოხდეს სტანდარტული მინიმალური წესების ოპტიმალური გამოყენება როგორც სამართლებრივად, ისე პრაქტიკულად.

3. წესების გამოყენების სფეროს გაფართოება

- 3.1 წესების სათანადო დებულებები გამოიყენება არა მხოლოდ არსრულწლოვანი საართალდამრღვევების მიმართ, არამედ იმ არასრულწლოვანთა მიმართაც, რომელთა წინააღმდეგ შეიძლება აღიძრას სისხლის სამართლებრივი დევნა კონკრეტული ქმედებისათვის, თუ ეს უკანასკნელი არ იქნებოდა დასჯადი სრულწლოვანის მიერ ჩადენის შემთხვევაში.
- 3.2 ძალისხმევა უნდა იყოს მიმართული იმისკენ, რომ წესებში ჩამოყალიბებული პრინციპები გავრცელდეს ყველა არასრულწლოვანზე, რომელთა მიმართ მიმდინარეობს სოციალური უზრუნველყოფისა და მეურვეობის საკითხებზე პროცესი.
- 3.3 ძალისხმევა ასევე მიმართული უნდა იყოს იმისკენ, რომ წესებში ჩამოყალიბებული პრინციპები გამოიყენებოდეს ახალგაზრდა სრულწლოვანი დამნაშავეების მიმართ.

კომენტარი

მე-3 წესის თანახმად, სტანდარტული მინიმალური წესებით გათვალისწინებული დაცვა ვრცელდება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაზეც, რათა მოიცვას:

- (ა) ე.წ. “სტატუსიდან გამომდინარე სამართალდარღვევებს”, რომელთაც ითვალისწინებს სხვადასხვა ეროვნული სამართლებრივი სისტემა, სადაც სამართალდარღვევად მიჩნეული ქმედებათა რაოდენობა უფრო მაღალია არასრულწლოვანებისათვის, ვიდრე სრულწლოვანთათვის (მაგალითად, სკოლის გაცდენა, სკოლისა და ოჯახისათვის დაუმორჩილებლობა, საჯაროდ დათრბა და ა.შ.) (წესი 3.1);
- (ბ) არასრულწლოვანის მიმართ სოციალური უზრუნველყოფისა და მეურვეობის პროცესს (წესი 3.2);
- (გ) პროცესს, რომელშიც ჩართულია ახალგაზრდა სრულწლოვანი სამართალდამრღვევი, რაც რა თქმა უნდა, დამოკიდებულია ასაკობრივ ზღვარზე (წესი 3.3).

წესების გამოყენების სფეროს გაფართოება ამ სამ სფეროში გამართლებული უნდა იყოს. წესი 3.1 ითვალისწინებს მინიმალურ გარანტიას ამ სფეროებში, ხოლო წესი 3.2. ჩაითვლება სასურველ ნაბიჯად, რომელიც მიმართული იქნება უფრო სამართლიანი, თანასწორი და ჰუმანური მართლმსაჯულებისაკენ ყველა არასრულწლოვანისათვის, რომლის ქმედება წინააღმდეგობაში მოდის კანონთან.

4. სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკი

- 4.1 იმ სამართლებრივ სისტემებში, რომლებიც აღიარებს არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის ცნებას, ასეთი ასაკის ქვედა ზღვარი არ უნდა დადგინდეს ძალიან ადრეულ ასაკში ემოციური, გონებრივი და ინტელექტუალური მონიფულულობის ფაქტის გათვალისწინებით.

კომენტარი

სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ქედა ზღვარი ძალიან განსხვავდება ისტორიისა და კულტურის გათვალისწინებით. თანამედროვე მიდგომა იქნება, ბავშვი მოქმედებს თუ არა სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის მორალური და ფსიქოლოგიური კომპონენტების შესაბამისად; ანუ, ბავშვი პირადი შემეცნებისა და აღქმის გათვალისწინებით შეიძლება თუ არა მივიჩნიოთ პასუ-

ხისმგებლად არსებითად ანტი-სოციალური ქმედებისათვის. თუ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკი ძალიან დაბალ ზღვარზეა დადგენილი ან თუ საერთოდ არ არსებობს ქვედა ზღვარი, მაშინ პასუხისმგებლობის ცნება მნიშვნელობას კარგავს. ზოგადად, არსებობს ახლო კავშირი დელიქვენტურ ან სისხლის სამართლებრივ ქმედებაზე პასუხისმგებლობის ცნებასა და სხვა სოციალურ უფლებებსა და პასუხისმგებლობას (როგორცაა ოჯახური მდგომარეობა, სამოქალაქო უმრავლესობა და ა.შ.) შორის. ამიტომ, უნდა მოხდეს შეთანხმება კეთილგონივრულ ასაკობრივ ქვედა ზღვარზე, რომელიც გამოიყენება საერთაშორისო დონეზეც.

5. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მიზნები

5.1 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა ანიჭებდეს არასრულწლოვანთა კეთილდღეობას და უნდა უზრუნველყოს, რომ არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის მიმართ გამოყენებული ნებისმერი ღონისძიება ყოველთვის იყოს სამართალდამრღვევისა და სამართალდარღვევის თანაზომიერი.

კომენტარი

მე-5 წესი შეეხება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ორ ყველაზე მნიშვნელოვან მიზანს. პირველი მიზანი არის არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის ხელშეწყობა. ეს არის იმ სამართლებრივი სისტემების ძირითადი მიზანი, რომელიც არასრულწლოვან დამნაშავეების საქმეებს განიხილავს საოჯახო სასამართლოები ან ადმინისტრაციული ორგანოები, მაგრამ არასრულწლოვანთა კეთილდღეობას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ასევე იმ სამართლებრივ სისტემებშიც, რომლებშიც დანერგულია სისხლის სამართლის სასამართლოების მოდელი, რაც ხელს შეუწყობს მხოლოდ დამსჯელი სანქციების გამოყენებას (ასევე იხილეთ წესი 14). მეორე მიზანი არის “პროპორციულობის (თანაზომიერების) პრინციპი”. ეს პრინციპი საყოველთაოდ ცნობილია, როგორც დამსჯელობითი სანქციების შემაკავებელი საშუალება, რომელიც ძირითად გამოიხატება სამართლიან მიდგომაში სამართალდარღვევის სიმძიმის გავალისწინებით. ახალგაზრდა სამართალდამრღვევთა ქმედებაზე პასუხი უნდა ემყარებოდეს არა მარტო დანაშაულის სიმძიმეს, არამედ ასევე პირადი მდგომარეობას. სამართალდამრღვევის პირადმა გარემოებებმა (მაგალითად, სოციალური სტატუსი, ოჯახური მდგომარეობა, დანაშაულით გამოწვეული ზიანი ან სხვა ფაქტორები, რაც ზეგავლენას ახდენს პირად გარემოებებზე) უნდა მოახდინოს გავლენა საპასუხო ღონისძიების პროპორციულობაზე (მაგალითად, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სამართალდამრღვევის სურვილი კომპენსაცია მისცეს მსხვერპლს, ან საკუთარი სურვილით დაუბრუნდეს შინაარსიან და სასარგებლო ცხოვრებას. არ არის საჭირო იმის მტკიცება, რომ საპასუხო ღონისძიება, რომლის მიზანია ახალგაზრდა სამართალდამრღვევის კეთილდღეობა, შეიძლება გასცდეს აუცილებლობის ზღვარს და ამის შედეგად დაარღვიოს ახალგაზრდა პირის ძირითადი უფლებები, როგორც ეს ხდება ზოგიერთ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემებში. ამ დროს ნიშნელოვანია, დაცულ იქნეს საპასუხო ღონისძიების თანაზომიერება (პროპორციულობა) როგორც სამართალდამრღვევისა და სამართალდარღვევის, ასევე მსხვერპლის მიმართ. ფაქტიურად წესი 5 მოითხოვს არც მეტი და არც ნაკლები სამართლიან საპასუხო რეაქციას არასრულწლოვანის მიერ გადაცდომის ან დანაშაულის ჩადენის ყოველი შეთხვევისათვის. ამ წესში გათვალისწინებულია საკითხებმა შეიძლება ხელი შეუწყოს ორივე მიმართულების განვითარებას: ახალი და ინოვაციური ტიპის სანქციები არის ისეთივე სასურველი, როგორც სიფრთხილის ღონისძიებები, რათა მეტისმეტად არ გაფართოვდეს არასრულწლოვანთა მიმართ ფორმალური სოციალური კონტროლი.

6. დისკრეციული უფლებამოსილების მოცულობა

6.1 არასრულწლოვანთა განსხვავებული მოთხოვნების, აგრეთვე ხელმისაწვდომი ღონისძიებების მრავალფეროვნების გათვალისწინებით, ნებადართული უნდა იყოს სათანადო დისკრეციული ქმედება პროცესის ყველა ეტაპზე და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების სხვადასხვა დონეზე, მათ შორის გამოძიებისას, მოკვლევისას, სასამართლო განხილვისას და გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ ეტაპზე.

- 6.2 ამასთან, უნდა უზრუნველყოფილ იქნეს სათანადო ანგარიშგება ასეთი დისკრეციული უფლება- მოსილების განხორციელების ყველა ეტაპსა და დონეზე.
- 6.3 დისკრეციული უფლებამოსილების განმახორციელებელ პირებს უნდა ჰქონდეთ შესაბამისი კვალიფიკაცია ან უნდა მოხდეს მათი მომზადება, რათა მათ გამოიყენონ დისკრეციული უფლებამოსილება კეთილგონივრულად მათი ფუნქციებისა და მანდატის გათვალისწინებით.

კომენტარი

ნესები 6.1, 6.2 და 6.3 აერთიანებენ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ეფექტური, სამართლიანი და ჰუმანური ადმინისტრირების რამდენიმე ძირითად მნიშვნელოვან ნიშანს: პრცესის წარმოების ყველა მნიშვნელოვან ეტაპზე დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების აუცილებლობა, რათა მათ, ვინც იღებს გადაწყვეტილებებს, შეეძლოთ იმ ღონისძიებების გატარება, რომლებიც ყველაზე მეტად მიესადაგება მოცემულ საქმეს; და შემონიშნებისა და ბლანსირების სისტემის აუცილებლობა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული დისკრეციული უფლებამოსილებით ბოროტად სარგებლობა და დაცულ იქნეს ახალგაზრდა სამართალდამრღვევის უფლებები. ანგარიშვალდებულება და პროფესიონალიზმი არის ფართო დისკრეციის შეკავების საუკეთესო საშუალება. ამგვარად, პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლებასა და საექსპერტო მომზადებას განსაკუთრებული როლი ენიჭება არასრულწლოვანთა საქმეებზე დისკრეციული უფლებამოსილების კეთილგონივრულად გამოყენების უზრუნველყოფისას (აგრეთვე იხილეთ ნესები 1.6 და 2.2). ამ კონტექსტში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენების შესახებ ძირითადი დებულების ფორმულირებაზე, ასევე იმ დებულებებზე რომლებიც არეგულირებს გადასინჯვას და გასაჩივრებას. ამ ნესში არ არის მითითება ასეთ მექანიზმებზე, ვინაიდან მათი ინკორპორირება საერთაშორისო მინიმალურ სტანდარტებში ძალიან ძნელია, რადგან ეს უკანასკნელი ვერ მოიცავს სამარტული სისტემების ყველა განსხვავებას.

7. არასრულწლოვანთა უფლებები

- 7.1 სამართალწარმოების ყველა ეტაპზე გარანტირებული უნდა იყოს ძირითადი პროცესუალური გარანტიები, როგორცაა, უდანაშაულობის პრეზუმფცია, უფლება გაეცნოს ნაყენებულ ბრალდებას, დუმის უფლება, დაცვით სარგებლობის უფლება, მშობლის ან მეურვის დასწრების უფლება, მოწმეთა დაპირისპირებისა და ჯვარედინი დაკითხვის უფლება და უფრო მაღალ ინსტანციაში გასაჩივრების უფლება.

კომენტარი

ნესში 7.1 ყურადღება გამახვილებულია რამდენიმე მნიშვნელოვან საკითხზე, როლებიც წარმოადგენს მიუკერძოებელი და სამართლიანი სასამართლოს განუყოფელ ნაწილს და აღიარებულიებულ ადამიანის უფლებების შესახებ დოკუმენტებში (აგრეთვე იხილეთ ნესი 14). მაგალითად, უდანაშაულობის პრეზუმფცია ასევე განმტკიცებულია ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაციის მე-11 მუხლით და სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტით. ამასთან მინიმალური სტანდარტული ნესების ნესი 14 აკონკრეტებს იმ საკითხებს, რომლებიც აუცილებელია არასრულწლოვანთა საქმეებზე სამართალწარმოებისას მაშინ, როდესაც ნესი 7.1 განამტკიცებულია მხოლოდ ყველაზე ძირითად საპროცესო გარანტიებს.

8. პირადი ცხოვრების დაცვა

- 8.1 ყველა ეტაპზე დაცულ უნდა იქნეს არასრულწლოვანის უფლება პირად ცხოვრებაზე, რათა თავიდან იქნეს აცილებული არასათანადო საჯაროობით ან რეპუტაციის შელახვით გამოწვეული ზიანი.
- 8.2 ზოგადად, არ შეიძლება გამოქვეყნდეს ინფორმაცია, რომელიც ხელს შეუწყობს არასრულწლოვანის პიროვნების დადგენას.

კომენტარი

ნესი 8 ხაზგასმით აღნიშნავს არასრულწლოვანის პირადი ცხოვრების უფლების მნიშვნელობას. ახალგაზრდა ადამიანები განსაკუთრებით ექვემდებარებიან სტიგმატიზაციას. რეპუტაციის შელახვის (labelling) შესახებ კრიმინოლოგიურმა კვლევამ დაადასტურა, რომ არასრულწლოვანის მუდმივ იდენტიფიკაციას “სამართალდამრღვევად” ან “დამნაშავედ” მოსდევს დამლუპველი შედეგები (სხვადასხვა ხასიათის). ნესი 8 ხაზგასმით აღნიშნავს არასრულწლოვანების დაცვის აუცილებლობას საქმესთან დაკავშირებით მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში ინფორმაციის (მაგალითად, ეჭვმიტანილი ან მსჯავრდებული ახალგაზრდა სამართალდამრღვევთა სახელების) გამოქვეყნების შედეგებისაგან. ზოგადად, ინდივიდის ინტერესი დაცულ უნდა იქნეს. (მე-8 ნესის ზოგადი შინაარსი დაკონკრეტებულია ნესში 21).

9. გამომრიცხავი დათქმა

9.1 არაფერი ამ ნესებში იმგვარად არ უნდა იქნეს განმარტებული, რაც გამომრიცხავს გაეროს მიერ მიღებული პატიმართა მოპყრობის შესახებ სტანდარტული მინიმალური ნესების ან ახალგაზრდების დაცვისა და მზრუნველობის თაობაზე სხვა ადამიანის უფლებების შესახებ დოკუმენტის და საერთაშორისო საზოგადოების მიერ აღიარებული სტანდარტების გამოყენებას.

კომენტარი

მე-9 ნესის მიზანია, თავიდან იქნეს აცილებული ამ ნესების განმარტებისას ან გამოყენებისას გაუგებრობა და მოხდეს მისი გამოყენება არსებული ან მომავალში შემუშავებული ადამიანის უფლებების შესახებ საერთაშორისო დოკუმენტების პრინციპების შესაბამისად, მაგალითად, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია; ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი და საოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, დეკლარაცია ბავშვთა უფლებების შესახებ და ბავშვების უფლებების შესახებ კონვენციის პროექტი. აღანიშნავია, რომ ამ ნესების გამოყენება უნდა მოხდეს იმგვარად, რომ ზიანი არ მიადგეს ისეთი საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენებას, რომლებიც შეიცავს უფრო ფართო გამოყენების დებულებებს (ასევე იხილეთ ნესი 27).

ნაწილი ორი**გამოძიება და სისხლისსამართლებრივი დევნა****10. პირველადი კონტაქტი**

- 10.1 არასრულწლოვანის დაკავებისას მის მშობლებს ან მეურვეს ამის თაობაზე დაუყოვნებლი უნდა ეცნობოთ, ხოლო თუ დაუყოვნებელი ინფორმირება შეუძლებელია, მშობლებს ან მზრუნველს უნდა ეცნობოს მოგვიანებით შეძლებისდაგვარად მოკლე დროში.
- 10.2 მოსამართლე ანდ სხვა უფლებამოსილი პირი ან ორგანო დაყოვნების გარეშე განიხილავს გათავისუფლების საკითხს.
- 10.3 ურთიერთობა სამართალდამცავ ორგანოებსა და არასრულწლოვან სამართალდამრღვევს შორის უნდა განხორციელდეს იმგვარად, რომ პატივი მიაგონ არასრულწლოვანის სამართლებრივ სტატუსს, ხელი შეეწყოს არასრულწლოვანის კეთილდღეობას და თავიდან იქნეს აცილებული ზიანი საქმის გარემოებების გათვალისწინებით.

კომენტარი

10.1 წესი ფაქტიურად შეესაბამება პატიმართა მოპყრობის შესახებ სტანდარტული მინიმალური წესების 92-ე წესს. გათავისუფლების საკითხს (პუნქტი 10.2) დაუყოვნებლივ განიხილავს მოსამართლე ან სხვა უფლებამოსილი პირი. ეს უკანასნელი მოიცავს ნებისმიერ პირს ან ინსტიტუტს ყველაზე ფართო გაგებით, საზოგადოებრივი საბჭოების ან დაკავებული პირის გათავისუფლების უფლებამოსილების პოლიციის ოფიცრის ჩათვლით. (ასევე იხილეთ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-9 მუხლის მე-3 პუნქტი.) წესი 10.3 შეეხება არასრულწლოვანის მიერ დანაშაულს ჩადენისას პოლიციელებისა და სხვა სამართალდამცავი ორგანოების ქმედებისა და პროცედურების ძირითად ასპექტებს. “ზიანის აცილება” აშკარად მოქნილი ფორმულირებაა და მოიცავს შესაძლო ურთიერთობის ბევრ ასპექტს (მაგალითად, უხეში ლექსიკის გამოყენება, ფიზიკური ძალადობა ან გაშიშვლება). არასრულწლოვანის მართლმსაჯულების პროცესში ჩაბმა შეიძლება თავისთავად წარმოადგენდეს “ზიანს” არასრულწლოვანისათვის; ტერმინი “თავიდან იქნეს აცილებული ზიანი” განიმარტება ფართოდ, ანუ პირველ რიგში არასრულწლოვანისათვის შეძლებისდაგვარად ნაკლები ზიანის მიყენება, აგრეთვე რაიმე დამატებითი ან არასათანადო ზიანის მიყენების თავიდან აცილება. ეს განსაკუთრებით ნიშნელოვანია სამართალდამცავ ორგანოებთან თავდაპირველი კონტაქტის დროს, რამაც შეიძლება ძირეულად შეცვალოს არასრულწლოვანის დამოკიდებულება სახელმწიფოსა და საზოგადოების მიმართ. უფრო მეტიც, შემდგომი ჩარევის წარმატება დიდადაა დამოკიდებული პირველად კონტაქტზე. თანაგრძნობა და კეთილი სიმტკიცე ძალიან მნიშვნელოვანია ასეთ სიტუაციებში.

11. სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეცვლა ალტერნატიული გამასწორებელი ღონისძიებებით

- 11.1 მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ის, რომ, სადაც შესაძლებელია, არასრულწლოვანთა საქმეების განხილვა მოხდეს ქვემოთ 14.1 წესით გავალისწინებული უფლებამოსილი პირისათვის ფორმალურად განსახილველად საქმის გადაცემის გარეშე.
- 11.2 პოლიციას, პროკურატურას და სხვა ორგანოებს, რომლებიც იხილავენ არასრულწლოვანთა საქმეებს, უნდა ჰქონდეთ უფლებამოსილება, საკუთარი დისკრეციის ფარგლებში მიიღონ გადაწყვეტილება ფორმალური განხილვის გარეშე შესაბამის სამართლებრივ სისტემაში ჩამოყალიბებული კრიტერიუმებისა და ამ წესებით გათვალისწინებული პრინციპების შესაბამისად.
- 11.3 სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეცვლა ალტერნატიული გამასწორებელი ღონისძიებებით, რაც მოიცავს საქმის გადაცემას შესაბამის საზოგადოებრივ ან სხვა სამსახურისათვის, მოითხოვს არასრულწლოვანის ან მისი მშობლის ან მეურვის თანხმობას, თუ ასეთი გადაწყვეტილება საქმის გადაცემის შესახებ, შეიძლება განიხილოს კომპეტენტურმა ორგანომ, გასაჩივრების შემთხვევაში.
- 11.4 რათა განვითარდეს არასრულწლოვანთა საქმეებზე დისკრეციულად სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეცვლა ალტერნატიული გამოსასწორებელი ღონისძიებებით, უნდა ხელი შეეწყოს საზოგადოებრივი პროგრამების შემუშავებას, როგორცაა დროებითი ზეამხედველობა და მეურვეობა, მსხვერპლთა სასარგებლოდ რესტიტუცია და კომპენსაცია.

კომენტარი

სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეცვლა ალტერნატიული გამასწორებელი ღონისძიებებით, რომელიც მოიცავს სისხლის სამართლებრივი საქმის წარმოების შეწყვეტას და ხშირად გულისხმობს საზოგადოებრივი სამსახურების ჩართვას, გამოიყენება ფორმალური და არაფორმალური საფუძვლით ბევრ სამართლებრივ სისტემაში. ეს პრაქტიკა თავიდან გვაცილებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში გამართული პროცესის უარყოფითი შედეგებს (მაგალითად, ბრალდებითა და სასჯელით გამოწვეული სირცხვილი). ბევრ შემთხვევაში საქმეში ჩაურევლობა იქნება საუკეთესო პასუხი. ამრიგად, სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეწყვეტა თავდაპირველ ეტაპზე ალტერნატიული (სოციალური) სამსახურებისათვის საქმის გადაცემის გარეშე შეიძლება ოპტიმალური პასუხი იყოს. ეს განსაკუთრებით ეხება იმ შემთხვევებს, როდესაც დანაშაული

უმნიშვნელო ხასიათისაა და როდესაც ოჯახმა, სკოლამ ან სხვ არაფორმალურმა სოციალური კონტროლის ინსტიტუტებმა მოახდინეს სათანადო და კონსტრუქციული რეაგირება, ან აშკარაა, რომ მოახდენენ ასეთ რეაგირებას. როგორც 11.2 წესი ითვალისწინებს, სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება შეიძლება მოხდეს გადანყვეტილების მიღების ნებისმიერ ეტაპზე - პოლიციის, პროკურატურის ან სხვა ორგანოს მიერ, როგორცაა, სასამართლო, ტრიბუნალი, საბჭო ან კოლეგია. ეს უფლება შეიძლება განახორციელოს მხოლოდ ერთმა ან ყველა ორგანომ შესაბამისი სამართლებრივი სისტემის წესებისა და პოლიტიკის, ასევე ამ წესების შესაბამისად. არ არის აუცილებელი, ასეთი შემთხვევები შემოიფარგლებოდეს წვრილმანი დანაშაულებით, რაც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად გადააქცევს. წესი 11.3 ითვალისწინებს, რომ მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის (ან მისი მშობლის ან მეურვის) თანხმობა, თუ [სათანადო ორგანო] რეკომენდაციას უწევს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეწყვეტას და ალტერნატიული ღონისძიებების გამოყენებას. (სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ფორმის შეცვლა საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომით სამართალდამრღვევის თანხმობის გარეშე ეწინააღმდეგება იძულებითი შრომის გაუქმების შესახებ კონვენციას). თუმცა ასეთი თანხმობა შეიძლება გასაჩივრდეს, ვინაიდან შეიძლება იგი გამონეუული იყოს არასრულწლოვანის სრული უიმედობით. წესის თანახმად, ყურადღება უნდა მიექცეს ამ პროცესის ნებისმიერ ეტაპზე დაშინებისა და იძულების შესაძლებლობის შემცირებას. არასრულწლოვანი არ უნდა გრძნობდეს ზენოლას (მაგალითად, რათა თავიდან აიცილოს სასამართლოში გამოსვლა) ან არ უნდა იყოს ზენოლის ქვეშ, რომ თანხმობა მისცეს ალტერნატიული იძულებითი ღონისძიებებით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეცვლაზე. ამრიგად, აუცილებელია, არსებობდეს დებულება, რომლითაც შეიძლება პასუხისმგებლობის შეცვლის ზომის შესახებ გადანყვეტილების ობიექტური შეფასება “კომპეტენტური ორგანოს მიერ, გასაჩივრების შემთხვევაში”. (“კომპეტენტური ორგანო” შეიძლება განსხვავდებოდეს მე-14 წესში მითითებული კომპეტენტური ორგანოსაგან). წესი 11.4 რეკომენდაციას უწევს ჩამოყალიბდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ქმედითი ალტერნატივა საზოგადოებაზე ორიენტირებული სანქციების სახით. პროგრამები, რომლებიც ითვალისწინებს სიტუაციის მოგვარებას მსხვერპლის სასარგებლოდ რესტიტუციით, ასევე რომლებიც ცდილობს მომავალში კანონსაწინააღმდეგო ქმედების თავიდან აცილებას დროებითი ზედამხედველობით ან ხელმძღვანელობით, განსაკუთრებით რეკომენდირებულია. საქმის არსებითი მხარე შეიძლება ამართლებდეს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეცვლას ალტერნატიული იძულებითი ღონისძიებებით მაშინაც კი, როდესაც ჩადენილია შედარებით სერიოზული დანაშაული (მაგალითად პირველი დანაშაული, იძულებით ჩადენილი დანაშაული და ა.შ.).

12. პოლიციის სპეციალიზაცია

12.1 პოლიციის ოფიცრები, რომლებიც ხშირად ან ექსკლუზიურად არიან დაკავებულნი არასრულწლოვნებით ან ძირითადად ჩართულნი არიან არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულების აღკვეთაში, უნდა გაიარონ სპეციალური ინსტრუქტაჟი და მოსამზადებელი კურსები მათი ფუნქციების უკეთ შესასრულებლად. დიდ ქალაქებში უნდა შეიქმნას სპეციალური პოლიციის დანაყოფები ამ მიზნით.

კომენტარი

წესი 12 ყურადღებას ამახვილებს, რომ აუცილებელია სპეციალური მომზადება ყველა სამართალდამცავი თანამდებობის პირისათვის, რომლებიც ჩართული არიან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაში. ვინაიდან პოლიცია არის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში პირველად კონტაქტში არასრულწლოვანთან, ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ მათი ქმედება იყოს სათანადო. მაშინ, როდესაც ურბანიზაციისა და დანაშაულის ურთიერთმიმართება აშკარად რთულია, არასრულწლოვანთა დანაშაულის ზრდა ასოცირდება დიდი ქალაქების ზრდასთან, განსაკუთრებით კი დაჩქარებულ და დაუფეგმავ ზრდასთან. შესაბამისად, სპეციალიზებული პოლიციის დანაყოფების არსებობა აუცილებელია არა მარტო ამ დოკუმენტით გათვალისწინებული პრინციპების დასაცავად (როგორცაა წესი 1.6), არამედ არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის გასაუმჯობესებლად და არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა სამართავად (ჰანდლინგ).

13. წინასწარი პატიმრობა

- 13.1 წინასწარი პატიმრობა გამოიყენება, როგორც უკიდურესი ზომა და შეძლებისადგევარად მოკლე დროით.
- 13.2 როდესაც შესაძლებელია, წინასწარი პატიმრობა შეიცვლება ალტერნატიული ღონისძიებით, როგორცაა მუდმივი ზედამხედველობა, ინტენსიური მეურვეობა ან, ოჯახში ან სასწავლო დაწესებულებაში განთავსება.
- 13.3 წინასწარ პატიმრობაში მყოფ არასრულწლოვანს შეუძლია ისარგებლოს გაეროს მიერ მიღებული პატიმართა მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესებით დადგენილი უფლებებითა და გარანტიებით.
- 13.4 წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირები უნდა განცალკევდნენ სრულწლოვანებისაგან და უნდა იმყოფებოდნენ ცალკე შენობაში ან იმ შენობის გამოყოფილ ნაწილში, სადაც სრულწლოვანი ინდივიდებიც არიან განთავსებულნი.
- 13.5 წინასწარი პატიმრობის განმავლობაში არასრულწლოვანებზე უნდა ზრუნავდნენ, ისინი უნდა იყვნენ დაცულნი და მიიღონ სათანადო ინდივიდუალური დახმარება - სოციალური, საგანმანათლებლო, პროფესიული, ფსიქოლოგიური, სამედიცინო და ფიზიკური - რაც შეიძლება აუცილებელი იყოს მათი ასაკის, სქესისა და პიროვნების გათვალისწინებით.

კომენტარი

წინასწარი პატიმრობისას არასრულწლოვანის “დამნაშავეობით დასწებოვნების” საშიშროება სათანადოდ უნდა იქნეს შეფასებული. სწორედ ამიტომაც აუცილებელი განსაკუთრებით აღინიშნოს ალტერნატიული ღონისძიებების აუცილებლობა. პუნქტი 13.1 აღნიშნავს რა ამ აუცილებლობას, მოუწოდებს ახალი და ინოვაციური ღონისძიებების შექმნისაკენ, რათა თავიდან იქნეს აცილებული წინასწარი პატიმრობა არასრულწლოვანის კეთილდღეობის ინტერესის გათვალისწინებით. წინასწარ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვანები სარგებლობენ ყველა უფლებითა და გარანტიით, რომლებიც გათვალისწინებულია პატიმართა მოპყრობის შესახებ მინიმალური სტანდარტული წესებით, ასევე სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტით, განსაკუთრებით მისი მე-9 მუხლით და მე-10 მუხლის 2(ბ) და 3 პუნქტებით. წესი 13.4 არ გამოორიცხავს, რომ სახელმწიფოებმა გამოიყენონ სხვა ღონისძიებები სრულწლოვანი სამართალდამრღვევების გავლენის წინააღმდეგ, რომლებიც არანაკლებ ეფექტურია, ვიდრე ამ წესებით გათვალისწინებული ღონისძიებები. დახმარების სხვადასხვა ფორმები ჩამოთვლილია, რათა ყურადღება გამახვილდეს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ახალგაზრდების განსაკუთრებული მოთხოვნების მრავალფეროვნებაზე (მაგალითად ქალები ან კაცები, ნარკომანები, ალკოჰოლიკები, სულიერად ავადმყოფი არასრულწლოვანები, ახალგაზრდები, რომლებსაც აქვთ ტრავმა და ა.შ.). წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ახალგაზრდების განსხვავებული ფსიქიკური და ფსიქოლოგიური თვისებების გათვალისწინებით ზოგიერთ მათგანს ათავსებენ განცალკევებით წინასწარი პატიმრობის განმავლობაში, რაც ხელს უწყობს მათ მსხვერპლად გადაქცევის თავიდან აცილებას და სათანადო დახმარების განევას. გაეროს მეექვსე კონგრესმა დანაშაულის თავიდან აცილებისა და სამართალდამრღვევთა მოპყრობის შესახებ მე-4 რეზოლუციაში, რომელიც შეეხებოდა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სტანდარტებს, განაცხადა, რომ წინასწარი დაკავება უნდა გამოიყენებოდეს, როგორც უკანასკნელი საშუალება და მცირეწლოვანები უნდა განთავსდნენ ისეთ შენობაში, სადაც ისინი არ დაექვემდებარებიან სრულწლოვანი სამართალდამრღვევების უარყოფით გავლენას; ამასთან, ყოველთვის უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული განვითარების კონკრეტული ეტაპი.

ნაწილი სამი

სასამართლო განხილვა და საქმის გადაწყვეტა

14. სასამართლო განხილვის კომპეტენტური ორგანო

- 14.1 როდესაც არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის საქმე არ შეწყდა (ნესი 11), მის საქმეს განიხილავს კომპეტენტური ორგანო (სასამართლო, ტრიბუნალი, კოლეგია, საბჭო და ა.შ.) მიუკერძოებელი და სამართლიანი სასამართლოს პრინციპების შესაბამისად.
- 14.2 სასამართლო განხილვა ხელსაყრელი უნდა იყოს არასრულწლოვანის ინტერესებისათვის და ჩატარდეს ისეთ ატმოსფეროში, რომ არასრულწლოვანმა თავისუფად შესძლოს მონაწილეობის მიღება და აზრის გამოხატვა.

კომენტარი

რთულია კომპეტენტური ორგანოს ან პირის განმარტების ფორმულირება იმგვარად, რომ უნივერსალურად განმარტოს სასამართლო განხილვის განმახორციელებელი ორგანოები. “კომპეტენტური ორგანო” მოიცავს იმათაც, ვინც თავმჯდომარეობს სასამართლოებში ან ტრიბუნალებში (რმელიც შეიძლება შედგებოდეს 1 ან რამდენიმე მოსამართლისაგან), პროფესიონალი და მომრიგებელი მაგისტრანტი მოსამართლეების, აგრეთვე ადმინისტრაციული საბჭოების (მაგალითად შოტლანდიური და სკანდინავიური სისტემები) ჩათვლით ან სხვა არაფორმალური საზოგადოებრივი და დავების მოგვარების სააგენტოები, რომელთა მიზანია სასამართლო განხილვა. არასრულწლოვანთა საქმეების სასამართლო წესით განხილვა ყველა შემთხვევაში უნდა მიმდინარეობდეს იმ მინიმალური წესების შესაბამისად, რომლებიც უნივერსალურად გამოიყენება სისხლის სამართალდამრღვევის მიმართ და ცნობილია, როგორც “სამართლიანი სასამართლო”. ამ უკანასკნელის თანახმად, მიუკერძოებელი და სამართლიანი სასამართლო მოიცავს ისეთ ძირითად გარანტიებს, როგორიცაა უდანაშაულობის პრეზუმფცია, მონაწილეობის გამოცხება და დაკითხვა, ზოგადი სამართლებრივი დაცვა, დუმილის უფლება, სასამართლო განხილვისას ბოლო სიტყვის თქმის უფლება, გასაჩივრების უფლება და ა.შ. (ასევე იხილეთ ნესი 7.1).

15. ადვოკატი, მშობლები და მეურვეები

- 15.1 პროცესის მსვლელობისას არასრულწლოვანს უფლება აქვს, წარმოადგინოს ადვოკატი ან მმართველი უფასო იურიდიულ დახმარებას, თუ დახმარების განევა გათვალისწინებული ქვეყანაში.
- 15.2 მშობლებს ან მეურვეს უფლება აქვთ მონაწილეობა მიღონ პროცესის მსვლელობისას და კომპეტენტურ ორგანოს შეუძლია მოითხოვოს მათი დასწრება არასრულწლოვანის ინტერესების გათვალისწინებით. თუმცა, კომპეტენტურმა ორგანომ შეიძლება უარი უთხრას მათ მონაწილეობაზე, თუ არსებობს საფუძველი ვარაუდისათვის, რომ ეს აუცილებელია არასრულწლოვანის ინტერესებისათვის.

კომენტარი

15.1 ნესის ტერმინოლოგია ემთხვევა პატიმართა მოპყრობის შესახებ მინიმალური სტანდარტული წესების 93-ე წესს. ადვოკატი და უფასო იურიდიული დახმარება აუცილებელია არასრულწლოვანისათვის იურიდიული დახმარების გასაწევად, ხოლო 15.2 პუნქტის თანახმად მშობლებისა და მეურვეების მონაწილეობის უფლება განიხილება არასრულწლოვანისათვის ფსიქოლოგიურ და ემოციურ დახმარებად - ფუნქციად, რომელიც ვრცელდება მთელი საართალწარმოების განმავლობაში. კომპეტენტური ორგანოს მცდელობა, სათანადოდ გადაწყვიტოს საქე, წარმატებით დაგვირგვინდება არასრულწლოვანის ადვოკატთან (ან სხვა პირად დამხმარესთან, რომელსაც არასრულწლოვანი ენდობა) თანამშრომლობით. ასეთი მოსაზრების გაქარწყლება შესაძლებელია, თუ მშობლის ან მეურვის დასწრება სასამართლო პროცესზე უარყოფით როლს ასრულებს, მაგალითად, ისინი მტრულად არიან განწყობილნი არასრულწლოვანის მიმართ; შესაბამისად, უნდა არსებობდეს მათთვის დასწრების უფლების შეზღუდვის შესაძლებლობა.

16. სოციალური მოკვლევის შესახებ ანგარიშები

16.1 ყველა შემთხვევაში, უმნიშვნელო დანაშაულების გამოკლებით, კომპეტენტური ორგანოს მიერ განაჩენის გამოტანის წინსმნრები საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე, გულდასმით უნდა იქნეს შესწავლილი არასრულწლოვანის ცხოვრების პირობები, რომელშიც ჩაიდინა სამართალდარღვევა, რათა ხელი შეეწყოს კომპეტენტური ორგანოს მიერ გონივრული გადაწყვეტილების მიღებას.

კომენტარი

სოციალური მოკვლევის შესახებ ანგარიშები (სოციალური ანგარიშები ან სასჯელის გამოტანამდე ანგარიშები) წარმოადგენს სავალდებულო დახმარების ფორმას არასრულწლოვანებთან დაკავშირებულ თითქმის ყველა საქმეზე. კომპეტენტურ ორგანოს უნდა აცნობონ არასრულწლოვანის შესახებ სათანადო ფაქტები, როგორცაა სოციალური და ოჯახური მდგომარეობა, კარიერა სკოლაში, საგანმანათლებლო გამოცდილება და ა.შ. ამ მიზნისათვის, ზოგიერთ იურისდიქციაში იყენებენ სპეციალურ სოციალურ სერვისს ან სასამართლოსთან ან კოლეგიასთან არსებულ პერსონალს. სხვა პერსონალმა, პრობაციის ოფიცრების ჩათვლით, შეიძლება შეასრულოს იგივე ფუნქცია. შესაბამისად, წესი მოითხოვს, რომ არსებობდეს სათანადო სოციალური სამსახური კვალიფიციური სოციალური ანგარიშების მოსამსახდებლად.

17. სახელმძღვანელო პრინციპები სასამართლო განხილვისას და გადაწყვეტილების გამოტანისას

17.1 კომპეტენტური ორგანოს გადაწყვეტილება უნდა ემყარებოდეს შემდეგ პრინციპებს:

- (ა) ზემოქმედების ზომა ყოველთვის უნდა იყოს არ მარტო სამართალდარღვევის სიმძიმისა და გარემოებების პროპორციული, არამედ ასევე არასრულწლოვანის მდგომარეობისა და მოთხოვნების, ასევე სზოგადოების მოთხოვნების პროპორციული;
- (ბ) არასრულწლოვანის პირადი თავისუფლების შეზღუდვა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ დაწვრილებით განხილვის შედეგ და უნდა შემოიფარგლოს შესაძლო მინიმუმით;
- (გ) პირადი თავისუფლების შეზღუდვა არ გამოიყენება, თუ არასრულწლოვანს არ ასამართლებენ სერიოზული ქმედებისათვის სხვა პირის მიმართ ძალადობით ან სხვა სერიოზული სამართალდარღვევების არაერთჯერადი ჩადენისათვის და თუ არ არსებობს სხვა შესაბამისი ზემოქმედების ღონისძიება.
- (დ) არასრულწლოვანის კეთილდღეობა არის გადამწყვეტი ფაქტორი მისი საქმის განხილვისას.

17.2 სიკვდილით დასჯა არ გამოიყენება არასრულწლოვანის მიერ ნებისმიერი დანაშაულის ჩადენისას.

17.3 არასრულწლოვანის მიმართ არ შეიძლება ფიზიკური დასჯის გამოყენება.

17.4 კომპეტენტურ ორგანოს უნდა ჰქონდეს უფლება ნებისმიერ დროს შეწყვიტოს სასამართლო განხილვა.

კომენტარი

არასრულწლოვანის საქმის სასამართლო წესით განხილვის სახელმძღვანელო პრინციპების შემუშავებისას ძირითადი პრობლემა არის ის, რომ არსებობს ფილოსოფიური ხასიათის გადაუჭრელი წინააღმდეგობები, როგორცაა:

- (ა) რეაბილიტაცია სამართლიანი მიდგომის წინააღმდეგ;
- (ბ) დახმარება რეპრესიებისა და დასჯის წინააღმდეგ;

(გ) რეაგირების მოხდენა კონკრეტული საქმის არსებითი მხარის გათვალისწინებით vs. რეაგირებისა, რომლის მიზანია მთლიანად საზოგადოების დაცვა;

(დ) ზოგადი შეკავება პირადი შეკავების წინააღმდეგ.

კონფლიქტი ამ მიდგომებს შორის უფრო მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანის საქმეებზე, ვიდრე სრულწლოვანთა საქმეებზე. არასრულწლოვანთა საქმეების დამახასიათებელი უამრავი მზეზისა და რეაგირების გათვალისწინებით ეს ალტერნატივები ერთმანეთში მეტად ძლიერაა გადახლართული. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულები განხორციელების მინიმალური სტანდარტული წესების ფუნქცია არ არის იმის განსაზღვრა, თუ რომელი მიდგომა უნდა იქნეს გამოყენებული, არამედ მისი ფუნქციაა დაადგინოს ერთ-ერთი მათგანი, რომელიც ყველაზე მეტად შეესაბამება საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ პრინციპებს. შესაბამისად 17.1 წესში ჩამოყალიბებული ძირითადი ელემენტები, განსაკუთრებით (ა) და (გ) ქვეპუნქტებში ჩამოყალიბებული პრინციპები უნდა განიმარტოს, როგორც ძირითადი საწყისი წერტილი; თუ კომპეტენტური ორგანოები სათანადო ყურადღებას დაუთმობენ (ასევე იხილეთ წესი 5), ისინი მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფენ არასრულწლოვანი სამართალდარღვევების უფლებების დაცვას, განსაკუთრებით პირადი განვითარებისა და განათლების ძირითად უფლებას. წესი 17.1(ბ) გულისხმობს, რომ განხურელად დამსჯელობითი ხასიათის მიდგომა არ არის გამართლებული. სრულწლოვანთა საქმეებზე, ასევე არასრულწლოვანთა მიერ სერიოზული სამართალდარღვევის ჩადენისას სამართლიანი მიდგომას და დამსჯელობითი სანქციების გამოყენებას აქვს გარკვეული მნიშვნელობა, ხოლო არასრულწლოვანთა საქმეებზე ასეთი მოსაზრებას ყოველთვის გადაწონის ახალგაზრდა ადამიანის კეთილდღეობისა და მომავლის უზრუნველყოფის ინტერესი. გაეროს მეექვსე კონგრესის მე-8 რეზოლუციის მსგავსად, წესი 17.1(ბ) წახალისებს პატიმრობის ალტერნატიული ღონისძიებების გამოყენებას შეძლებისდაგვარად ბევრ საქმეზე ახალგაზრდების სპეციფიკური მოთხოვნების გათვალისწინებით. ამრიგად სრულად უნდა გამოიყენებოდეს არსებული ალტერნატიული სანქციები და უნდა შეიქმნას ახალი სანქციები საზოგადოების უსაფრთხოების გათვალისწინებით. პრობაცია უნდა გამოიყენებოდეს შეძლებისდაგვარად ხშირად, კერძოდ პირობითი მსჯავრი, კოლეგიის ბრძანებები და სხვა გადაწყვეტილებები. წესი 17.1(გ) შეესაბამება მეექვსე კონგრესის მე-4 რეზოლუციის ძირითად პრინციპებს, რომლის მიზანია არასრულწლოვანთა ციხეში ჩასმის თავიდან აცილება გარდა იმ შემთხვევებისა, თუ არ არსებობს რეაგირების სხვა ფორმა საზოგადოების უსაფრთხოების დასაცავად. 17.2 წესის დებულება არასრულწლოვანთა მიმართ სიკვდილის დასჯის გაუქმების შესახებ შეესაბამება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-6 მუხლის მე-5 პუნქტს. ფიზიკური დასჯის აკრძალვის შესახებ დებულება შეესაბამება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-7 მუხლს და წამებისაგან და სხვა სასტიკი, არაჰუმანური ან დამამცირებელი მოპყრობისაგან ყველა ადამიანის დაცვის შესახებ დეკლარაციას, ასევე წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის წინააღმდეგ კონვენციას და ბავშვების უფლებების შესახებ კონვენციის პროექტს. ნებისმიერ ეტაპზე საქმის წარმოების შეწყვეტის უფლებამოსილება (წესი 17.4) დამახასიათებელია არასრულწლოვანთა საქმეებისათვის სრულწლოვანთა საქმეებისაგან განსხვავებით. ნებისმიერ დროს კომპეტენტურმა ორგანომ შეიძლება მოიპოვოს ინფორმაცია ისეთი გარემოების შესახებ, რომლის საფუძველზეც ჩარევის შეწყვეტა საქმის ყველაზე მართებული მოგვარება იქნება.

18. გადაწყვეტილების სხვადასხვა ღონისძიება

18.1 მეტი მოქნილობისა და გამოსასწორებელ დანესებულებაში განთავსების შეძლებისდაგვარად თავიდან აცილების მიზნით კომპეტენტურ ორგანოს უნდა გააჩნდეს სხვადასხვა ღონისძიების გამოყენების შესაძლებლობა. ასეთი ღონისძიებები, რომელთაგან ზოგიერთი შეიძლება ერთად იქნეს გამოყენებული, მოიცავს:

- (ა) ბრძანება მეურვეობის, ხელმძღვანელობისა და ზედამხედველობის შესახებ;
- (ბ) პრობაცია;
- (გ) ბრძანება საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის შესახებ;
- (დ) ფინანსური სასჯელები, კომპენსაცია და რესტიტუცია;
- (ე) შუალედური ან სხვაგვარი მკურნალობის შესახებ ბრძანება;

- (ვ) ჯგუფური ფსიქოთეაპიისა და მსგავს ღონისძიებებში მონაწილეობის შესახებ ბრძანება;
- (ზ) ბრძანება სამეურვეოდ გადაცემის, საცხოვრებელი გარემოსა და სხვა საგანმანათლებლო ღონისძიებების შესახებ;
- (თ) სხვა სათანადო ბრძანებები.

18.2 არც ერთი არასრულწლოვანი არ შეიძლება მოაცილონ მშობლების ნაწილობრივ ან სრულ მზრუნველობას, თუ ეს არ არის აუცილებელი კონკრეტული საქმის გარემოებებით.

კომენტარი

წესი 18.1 ჩამოთვლის ზოგიერთ მნიშვნელოვან იძულების ფორმას და სანქციას, რომლებიც წარმატებით გამოიყენება სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემაში. მთლიანობაში ისინი წარმოადგენენ მოსაზრებებს, რომლებიც საჭიროებს შემდგომ კომენტირებასა და განვითარებას. წესი არ ჩამოთვლის კადრებით დაკომპლექტების მოთხოვნებს, ვინაიდან ზოგიერთ რეგიონში არსებობს კადრების სიმცირე. ასეთ რეგიონებში კადრების სიმცირესთან დაკავშირებული ღონისძიებები უნდა გადაიხედოს და განვითარდეს. 18.1 წესში მოცემულ მაგალითებს საერთო აქვთ ის, რომ ისინი ყველა დამოკიდებულია საზოგადოებაზე ალტერნატიული გადაწყვეტილებების ეფექტურად განსახორციელებლად. საზოგადოებაზე დამყარებული გამოსანორება ტრადიციული ღონისძიებაა, რომელიც გამოიყენება ბევრ ასპექტში. ამის გამო, კომპეტენტურმა ორგანოებმა უნდა გამოიყენონ საზოგადოებაზე ორიენტირებული ღონისძიებები. წესი 18.2 აღნიშნავს ოჯახის მნიშვნელობას, რომელიც ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-10 მუხლის თანახმად არის “საზოგადოების ბუნებრივი და ძირითადი ჯგუფური ერთეული”. ოჯახში მშობლებს აქვთ არა მარტო უფლებები, არამედ მოვალეობაც, იზრუნონ და ზედამხედველობა გაუწიონ ბავშვებს. ამიტომაც წესი 18.2 ადგენს, რომ მშობლებისაგან განცალკევება არის უკიდურესი ზომა. იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ მაშინ, როდესაც საქმის გარემოებები მოითხოვს ამ მძიმე ნაბიჯის გადადგმას (მაგალითად ბავშვის არამართლობიერად მოპყრობა).

19. დახურული ტიპის დაწესებულებაში განთავსების შეძლებისდაგვარად იშვითი გამოყენება

19.1 არასრულწლოვანის მოთავსება დახურული ტიპის დაწესებულებაში უნდა იყოს უკიდურესი ღონისძიება და მინიმალური აუცილებელი დროის განმავლობაში.

კომენტარი

პროგრესული კრიმინოლოგია მხარს უჭერს არაინსტიტუციონალურ მოპყრობას ინსტიტუციონალურთან შედარებით. დახურული ტიპის დაწესებულებაში განთავსებისას წარატება ან არ არის ან ძალიან უმნიშვნელოა განსაკუთრებით არაინსტიტუციონალიზაციასთან შედარებით. ინსტიტუციონალიზებულ დაწესებულებაში განთავსებულ პირზე არაპირდაპირი უარყოფითი გავლენა, რომლის თავიდან აცილება შეიძლებელია, ვერ გამოსწორდება მკურნალობის საშუალებით. ეს განსაკუთრებით შეეხება არასრულწლოვანებს, რომლებიც უარყოფითი გავლენის მიმართ მონყვლადები არიან. უფრო მეტიც, არა მარტო თავისუფლების შეზღუდვა, არამედ ჩვეული სოციალური გარემოსგან განცალკევება უფრო მწვავეა არასრულწლოვანთათვის ვიდრე სრულწლოვანთათვის, ვინაიდან ისინი განვითარების ადრეულ ეტაპზე არიან. მე-19 წესის მიზანია ინსტიტუციონალიზაციის შეზღუდვა ორი მიმართულებით: რაოდენობრივად (“უკიდურესი ზომა”) და დროში (“მინიმალურად აუცილებელი დრო”). მე-19 წესი ასახავს მეექვსე გაეროს კონგრესის მე-4 რეზოლუციის ერთ-ერთ ძირითად სახელმძღვანელო პრინციპს: არ შეიძლება არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის დაპატიმრება გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც არ არსებობს სხვა შესაბამისი ღონისძიება. ამიტომაც წესი აკონკრეტებს, რომ თუ არასრულწლოვანი დაპატიმრებულია, თავისუფლების დაკარგვა უნდა შეიზღუდოს შეძლებისდაგვარად ნაკლებად სპეციალურ თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, სადაც მხედველობაშია მიღებული სამართალდამრღვევის, სამართალდარღვევისა და დაწესებულების განსხვავებანი. ფაქტიურად უპირატესობა უნდა მიენიჭოს “ღია ტიპის” დაწესებულებებს “დახურული ტიპის” დაწესებულებებთან შედარებით. უფრო მეტიც, თითოეული მათგანი უნდა იყოს გამასწორებელი ან საგანმანათლებლო ხასიათის და არა ციხის ტიპის.

20. გაუმართლებელი დაყოვნების თავიდან აცილება

20.1 ყველა საქმე დასაწყისიდანვე უნდა განიხილებოდეს დაჩქარებულად ყოველგვარი გაუმართლებელი დაყოვნების გარეშე

კომენტარი

არასრულწლოვანთა საქმეების დაჩქარებული განხილვა მნიშვნელოვანი საკითხია. სხვაგვარად პროცესის დადებითი შედეგები და გადაწყვეტილება რისკის ქვეშ დგება. დროის გასვლასთან ერთად არასრულწლოვანისათვის უფრო და უფრო ძნელი ხდება, თუ მთლად შეუძლებელი არა პროცესისა და გადაწყვეტილების დაკავშირება სამართალდარღვევასთან როგორც ინტელექტუალურ, ისე ფსიქოლოგიურ დონეზე.

21. დოსიე (ოქმები)

21.1 არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა დოსიე უნდა ინახებოდეს სრულიად საიდუმლოდ და დახურული იყოს მესამე მხარეებისათვის. მასალების ხელმისაწვდომობა უნდა შემოიფარგლოს იმ პირებით, რომელთაც პირდაპირ ეხებათ საქმეზე გადაწყვეტილება ან სათანადოდ უფლებამოსილ პირებს.

21.2 არასრულწლოვან სამართალდამრღვევების შესახებ არსებული მასალები არ გამოიყენება სრულწლოვანთა საქმეების, ან თავად ამ სამართალდამრღვევებთან დაკავშირებული საქმეების განხილვისას.

კომენტარი

ნესი ცდილობს დაადგინოს ბალანსი ჩანანერთან ან დოსიესთან დაკავშირებულ წინააღმდეგობრივ ინტერესებს შორის: პოლიციის, პროკურატურის ან სხვა ორგანოების ინტერესი კონტროლის გაძლიერებასთან დაკავშირებით არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის ინტერესის წინააღმდეგ. (ასევე იხილე ნესი 8.) "სხვა უფლებამოსილი პირები" ასევე მოიცავს მკვლევარებს.

22. პროფესიონალიზმისა და მომზადების (ტრენინგის) აუცილებლობა

22.1 პროფესიული განათლება, მუშაობის პროცესში სწავლება, კვალიფიკაციის ამაღლება და ინსტრუქტაჟის სხვა სატანადო მოდელები გამოიყენება არასრულწლოვანთა საქმეების განმხილველი მთელი პერსონალის სათანადო პროფესიული კომპეტენტურობის უზრუნველყოფისა და შენარჩუნებისათვის.

22.2 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პერსონალი უნდა აირჩეს იმ არასრულწლოვანთა მრავალფეროვნების გათვალისწინებით, რომლებიც უშუალო კონტაქტში არიან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემასთან. ძალისხმევა უნდა იყოს მიმართული იმისკენ, რომ ქალები და უმცირესობები სამართლიანად იყვნენ წარმოდგენილნი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ორგანოებში.

კომენტარი

საქმის გადაწყვეტის უფლებამოსილების მქონე პირებს შეიძლება გააჩნდეს განსხვავებული წარსული (გაერთიანებულ სამეფოსა და ჩრდილოეთ ირლანდიაში და რეგიონებში მაგისტრატის მოსამართლეები არიან საერთო სამართლის გავლენის ქვეშ; რომანული სამართლის ქვეყნებში იურიდიული განათლების მქონე მოსამართლეები; ან არჩეული ან დანიშნული მომრიგებელი ან ნაფიცი მსაჯული, საზოგადოებრივი საბჭოების წევრები და ა.შ.). ყველა ამ პირისათვის აუცილებელია მინიალური მომზადება სამართალში, სოციოლოგიაში, ფსიქოლოგიაში, კრიმინოლოგიაში და ქმედების მეცნიერებაში. ეს ითვლება ისევე მნიშვნელოვნად, როგორც კომპეტენტური ორგანოს ორგანიზაციული სპეციალი-

ზაცია და დაოუკიდებლობა. არ არის გამართლებული, რომ სოციალურ მუშაკებისა და პრობაციის ოფიცრებისათვის აუცილებელი მოთხოვნა იყოს პროფესიული სპეციალიზაცია, როგორც არასრულწლოვანთა საქმეების გაძღოლის წინაპირობა. ამრიგად, პროფესიული მომზადება სამსახურში არის მინიმალური მოთხოვნა. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მიუკერძოებელი და ეფექტური ადმინისტრირების აუცილებელი ელემენტია პროფესიული კვალიფიკაცია. შესაბამისად, აუცილებელია პერსონალის არჩევის, დანიშნულებისა და პროფესიული მომზადების გაუმჯობესება და მათთვის ყველა საშუალების გადაცემა, რათა შესძლონ დაკისრებული ფუნქციების სათანადოდ შესრულება. პოლიტიკური, სოციალური, სექსუალური, რასობრივი, რელიგიური, კულტურული ან სხვა სახის დისკრიმინაცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პერსონალის არჩევის, დანიშვნის და დანიშნულებისას თავიდან უნდა იქნეს აცილებული, რათა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირება განხორციელდეს მიუკერძოებლად. მეექვსე კონგრესმაც გასწია რეკომენდაცია აღნიშნულის შესახებ. გარდა ამისა, მეექვსე კონგრესმა მოუწოდა წევს სახელმწიფოებს, უზრუნველყონ სამართლიანი და თანაბარი მოპყრობა ქალების მიმართ, როგორც სისხლის სამართალწარმოების მონაწილეების იმართ, და რეკომენდაცია გასცა, რომ სპეციალური ზომები უნდა იქნეს მიღებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაში ქალებით დასაქმების, მომზადებისა და დანიშნულების ხელშესაწყობად.

ნაწილი ოთხი

არაინსტიტუციონალური მოპყრობა

23. გადანყვეტილების ეფექტური შესრულება

23.1 სათანადო დებულებები უნდა შემუშავდეს, კომპეტენტური ორგანოს ან სხვა ორგანოს მიერ 14.1 წესში მითითებული ბრძანებების შესასრულებლად გარემოებების შესაბამისად.

23.2 ასეთი დებულებები უნდა ითვალისწინებდეს ბრძანების შეცვლის უფლებას, თუ კომპეტენტური ორგანო აუცილებლად მიიჩნევს, თუ ასეთი ცვლილება განხორციელდება ამ წესებში განმტკიცებული პრინციპების შესაბამისად.

კომენტარი

არასრულწლოვანთა საქმეებზე გადანყვეტილებები უფრო მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სამართალდამრღვევის სიცოცხლის ხანგრძლივ პერიოდზე, ვიდრე სრულწლოვანთა საქმეებზე. ამრიგად, მნიშვნელოვანია რომ გადანყვეტილების აღსრულებაზე ზედამხედველობას ახორციელებდეს კომპეტენტური ორგანო ან დამოუკიდებელი ორგანო (შენწყალბების კომისია, პრობაციის ოფისი, ახალგაზრდების კეთილდღეობის ინსტიტუტები და სხვა), რომელთა კვალიფიკაცია უტოლდება გადანყვეტილების გამომტანი კომპეტენტური ორგანოს მომზადებას. ზოგიერთ ქვეყანაში ჯუგე დელ'ეხლცუტიონ დეს პეინეს იქნა შემოღებული ამ მიზნით. ორგანოს შემადგენლობა, უფლებამოსილება და ფუნქციები უნდა იყოს მოქნილი, რაც ზოგადად აღწერილია 23-ე წესში ფართო მხარდაწინების მოსაპოვებლად.

24. აუცილებელი მხარდაჭერის მინოდება (უზრუნველყოფა)

24.1 საქმის წარმოების ყველა ეტაპზე არასრულწლოვანებს უნდა გაეწიოს აუცილებელი დახმარება, როგორცაა საცხოვრებელი ფართი, საგანმანათლებლო ან პროფესიული მომზადება, დასაქმება ან სხვაგვარი პრაქტიკული და სასარგებლო დახმარება რაბილიტაციის პროცესის ხელშესაწყობად.

კომენტარი

არასრულწლოვანის კეთილდღეობის ხელშეწყობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. ამრიგად, 24-ე წესი მოითხოვს აუცილებელი ნაგებობების არსებობას, მომსახურებისა და სხვა საჭირო დახმარების განევას, რაც შეიძლება ყველაზე უკეთ შეესაბამებოდეს არასრულწლოვანის ინტერესებს მთლიანად რეაბილიტაციის პროცესის განმავლობაში

25. მოხალისეებისა და სხვა საზოგადოებრივი სამსახურების მობილიზაცია

25.1 უნდა მოხდეს მოხალისეების, მოხალისე ორგანიზაციების, ადგილობრივი ინსტიტუტების ან სხვა საზოგადოებრივი რესურსების მობილიზაცია, რათა ხელი შეუწყონ არასრულწლოვანის რეაბილიტაციას საზოგადოებაში და თუ შესაძლებელია ოჯახში.

კომენტარი

ეს წესი ასახავს, რომ არასრულწლოვანთან განეული ყველა სამუშაო მისი რეაბილიტაციისაკენ უნდა იყოს მიმართული. კომპეტენტური ორგანოს დირექტივების ეფექტურად განსახორციელებლად საზოგადოებასთან თანამშრომლობა აუცილებელია. მოხალისეები და მოხალისე სამსახურები წარმოდგენს მნიშვნელოვან რესურსს, თუმცა მათი გამოყენება იშვიათად ხდება. ზოგიერთ შემთხვევაში თანამშრომლობა ყოფილ სამართალდამრღვევებთან (ყოფილი ნარკომანების ჩათვლით) შეიძლება მნიშვნელოვანი დახმარება იყოს. წესი 25 გამომდინარეობს 1.1 და 1.6 წესებში ჩამოყალიბებული პრინციპებიდან და იმეორებს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის შესაბამის დებულებებს.

ნაწილი 6-ე**ინსტიტუციონალური მოპყრობა****26. ინსტიტუციონალური მოპყრობის მიზნები**

26.1 დაწესებულებაში განთავსებული არასრულწლოვანის მომზადებისა და მოპყრობის მიზანია მეურვეობის, დაცვის, განათლებისა და პროფესიული უნარების უზრუნველყოფა მათთვის საზოგადოებაში სოციალურად სასარგებლო და ნაყოფიერი როლის შესრულებაში დახმარების განეის მიზნით.

26.2 დაწესებულებაში განთავსებული არასრულწლოვანები მიიღებენ მზრუნველობას, დაცვასა და საჭირო დახმარებას - სოციალურს, საგანმანათლებლო, პროფესიულ, ფსიქოლოგიურ, სამედიცინო და ფიზიკურს - რაც შეიძლება აუცილებელი იყოს მათი ასაკის, სქესისა და პიროვნების გათვალისწინებით, აგრეთვე მათი სრულყოფილი განვითარების ინტერესების შესაბამისად.

26.3. არასრულწლოვანები ინსტიტუტში უნდა გამოცალკევდნენ სრულწლოვანთაგან და განთავსდნენ ცალკე დაწესებულებაში ან იმ დაწესებულების გამოყოფილ ნაწილში, სადაც სრულწლოვანებიც არიან.

26.4 ინსტიტუტში განთავსებული ახალგაზრდა სამართალდამრღვევ ქალებს უნდა მიექცეთ განსაკუთრებული ყურადღება მათი პირადი საჭიროებებისა და პრობლემების გათვალისწინებით. მათ არ უნდა მიიღონ იმაზე ნაკლები მზრუნველობა, დაცვა, დახმარება, მკურნალობა და მომზადება, ვიდრე ახალგაზრდა სამართალდამრღვევმა კაცებმა. სამართლიანი მოპყრობა მათ მიმართ იქნება უზრუნველყოფილი.

- 26.5 დანესებულებაში განთავსებული არასრულწლოვანის ინტერესებისა და კეთილდღეობის გათვალისწინებით მშობლებსა და მეურვეებს უნდა ჰქონდეთ ნახვის უფლება.
- 26.6 სამინისტროთაშორისი და უწყებათაშორისი თანამშრომლობა უნდა განვითარდეს, რათა ხელი შეუწყოს დაკავებული არასრულწლოვანის სათანადო აკადემიური ან სადაც შესაძლებელია პროფესიულ მომზადებას, რათა დაკავების ადგილის დატოვებისას მათ არ ჰქონდეთ განათლებასთან დაკავშირებული პრობლემები.

კომენტარი

ინსტიტუციონალური მოპყრობის მიზნები, რომლებიც ჩამოთვლილია 26.1 და 26.2 წესებში მისაღებია ნებისმიერი სისტემისა და კულტურისათვის. თუმცა ეს მიზნები არ არის განხორციელებული ყველგან და უფრო მეტი უნდა გაკეთდეს მათ მისაღწევად. სამედიცინო და ფსიქოლოგიური დახმარება განსაკუთრებით ნიშნელოვანია დანესებულებაში განთავსებული ნარკომანებისათვის, მოძალადე და ფსიქიკურად დაავადებული ადამიანებისათვის. სრულწლოვანი სამართალდამრღვევების უარყოფითი გავლენის თავიდან აცილება და არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის დაცვა დანესებულების პირობებში, რომელსაც ითვალისწინებს წესი 26.3, სრულად შეესაბამება მეექვსე კონგრესის მე-4 რეზოლუციის ერთ-ერთ ძირითად სახელმძღვანელო პრინციპს. წესები არ უკრძალავს სახელმწიფოებს, გამოიყენონ სრულწლოვან სამართალდამრღვევთა გავლენის თავიდან ასაცილებლად სხვა ღონისძიებები, რომლებიც ისეთივე ეფექტურია, როგორც წესებით გათვალისწინებული ღონისძიებები. (ასევე იხილეთ წესი 13.4). წესი 26.4 შეეხება იმ ფაქტს, რომ ქალი სამართალდამრღვევების მიმართ იჩენენ ნაკლებ ყურადღებას ვიდრე მამაკაცი სამართალდამრღვევების მიმართ, როგორც აღნიშნა მეექვსე კონგრესმა. კერძოდ მეექვსე კონგრესის მე-9 რეზოლუცია ითვალისწინებს სამართალდამრღვევი ქალებისათვის სამართლიან მოპყრობას სისხლის სამართალწარმოების ყველა ეტაპზე და მოუწოდებს, განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს მათ მოთხოვნებსა და პრობლემებს თავისუფლების აღკვეთის პერიოდში. უფრო მეტიც, ეს წესი უნდა განიხილებოდეს მეექვსე კონგრესის კარაკასის ხელშეკრულებასთან ერთად, რომელიც *inter alia*, ითვალისწინებს სისხლის სამართალწარმოებისას თანაბარ მოპყრობას; ასევე ქალების წინააღმდეგ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ დეკლარაციისა და ქალების წინააღმდეგ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კონვენციასთან ერთად. ნახვის უფლება (წესი 26.5) გამომდინარეობს 7.1, 10.1, 15.2 და 18.2 წესებიდან. უწყებათაშორისი თანამშრომლობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ინსტიტუციონალური მოპყრობისა და მომზადების ხარისხის გასაუმჯობესებლად.

27. გაეროს მიერ მიღებული პატიმრების მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესების გამოყენება

- 27.1 პატიმრების მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები და მასთან დაკავშირებული რეკომენდაციები მიზანშეწონილობიდან გამომდინარე გამოიყენება დანესებულებაში განთავსებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების, მათ შორის წინასწარ პატიმრობაში მყოფთა მიმართ.
- 27.2 ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს იმისკენ, რომ პატიმრების მოპყრობის სტანდარტულ მინიმალურ წესებში ჩამოყალიბებული პრინციპების გამოყენება მოხდეს იმგვარად, რომ პასუხობდეს არასრულწლოვანთა განსხვავებულ მოთხოვნებს, რაც დამახასიათებელია მათი ასაკისათვის, სქესისათვის და პიროვნებისათვის.

კომენტარი

პატიმრების მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები ერთ-ერთი პირველი დოკუმენტია, რომელიც გაერომ ამ სფეროში მიიღო. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ მისი გავლენა მსოფლიო დონისაა. მართალია კიდევ არსებობენ სახელმწიფოები, სადაც ამ წესების შესრულება უფრო მეტად მისწრაფებაა, ვიდრე ფაქტი, მიუხედავად ამისა სტანდარტული მინიმალური წესები კვლავ ახდენს მნიშვნელოვან გავლენას გამოსასწორებელი დანესებულებების ჰუმანური და სამართლიან ადმინი-

სტრირებაზე. დაწესებულებაში მყოფი არასრულწლოვანის დაცვის მექანიზმები განმტკიცებულია პატიმრების მოპყრობის სტანდარტულ მინიმალურ წესებში (საცხოვრებელი, არქიტექტურა, ლოგინი, ჩაცმა, საჩივრები და თხოვნები, კონტაქტი გარესამყაროსთან, საკვები, სამედიცინო მომსახურება, ღვთისმსახურება, ასაკობრივი დაყოფა, პერსონალის დაკომპლექტება, მუშაობა და ა.შ.), რომელშიც ასევე არის დებულებები დასჯისა და დისციპლინის შესახებ და შეზღუდვები საშიშ სამართალდამრღვევებზე. არ არის მიზანშეწონილი მოხდეს ამ სტანდარტული მინიმალური წესების შეცვლა არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა დაწესებულებების თავისებურებების გათვალისწინებით არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების სტანდარტულ მინიმალურ წესებში. წესი 27 ყურადღებას ამახვილებს არასრულწლოვანთა დაწესებულებებისათვის აუცილებელ მოთხოვნებზე (წესი 27.1), ასევე მათი ასაკიდან, სქესიდან და პიროვნებიდან გამომდინარე განსხვავებულ მოთხოვნებზე (27.2). ამრიგად, წესის მიზანი და შინაარსი დაკავშირებულია პატიმრების მოპყრობის სტანდარტულ მინიმალურ წესებთან.

28. პირობით განთავისუფლების ხშირი და ადრეულ ეტაპზე გამოყენება

28.1 ხელისუფლების ორგანო შეიძლება დაგვარად ხშირად შეუფარდებს დაწესებულებიდან პირობით განთავისუფლებას, რომელიც გამოიყენება ასევე შეიძლება დაგვარად ადრეულ ეტაპზე.

28.2 სათანადო ხელისუფლების ორგანო დახმარებასა და ზედამხედველობას გაუწევს დაწესებულებიდან პირობით განთავისუფლებულ არასრულწლოვანს, რომელმაც უნდა მიიღოს საზოგადოების სრული მხარდაჭერაც.

კომენტარი

პირობით განთავისუფლების უფლებამოსილება შეიძლება გააჩნდეს 14.1 წესში მითითებულ კომპეტენტურ ორგანოს ან რომელიმე სხვა ორგანოს. სწორედ ამიტომ, მართებულია მითითება მოხდეს “სათანადო” და არა “კომპეტენტურ” ორგანოზე. თუ გარემოებები ამის საშუალებას იძლევა, პირობით განთავისუფლებას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს სასჯელის სრულ მოხდასთან შედარებით. თუ არსებობს რეაბილიტაციის დამაკმაყოფილებელი პროგრესის მტკიცებულება, თვით ის სამართალდამრღვევებიც კი, რომლებიც საშიშად იქნენ მიჩნეულნი დაწესებულებაში განთავსების დროს, შეიძლება განთავისუფლდნენ. პრობაციის მსგავსად, ასეთ განთავისუფლებას პირობად შეიძლება დაედოს სათანადო ორგანოს მიერ განსაზღვრული პირობების დამაკმაყოფილებელი შესრულება გადაწყვეტილებაში განსაზღვრული დროის განმავლობაში, მაგალითად სამართალდამრღვევის “კარგად მოქცევასთან” დაკავშირებით, საზოგადოებრივი პროგრამების დასრულება, “შუა გზაზე მდებარე სახლებში”^{***} ცხოვრება და ა.შ. დაწესებულებიდან სამართალდამრღვევის პირობით განთავისუფლების შემთხვევაში პრობაციის ან სხვა (განსაკუთრებით იქ, სადაც პრობაციის სამსახური არ არის შემოღებული) ოფიცირება უნდა გაუწიოს დახმარება და ზედამხედველობა და უნდა მოხდეს საზოგადოებრივი მხარდაჭერის ხელშეწყობა.

29. შერეული ტიპის დაწესებულებები

29.1 ძალისხმევა უნდა იყოს მიმართული იმისაკენ, რომ შეიქმნას შერეული ტიპის დაწესებულებები, როგორცაა დროებითი თავშესაფრები, საგანმანათლებლო სახლები, დღის მომზადების ცენტრები და სხვა მსგავსი სათანადო დაწესებულებები, რომლებმაც შეიძლება არასრულწლოვანებს ხელი შეუწყოს საზოგადოებაში სრულყოფილ ინტეგრაციაში.

კომენტარი

სათანადოდ უნდა იქნეს შეფასებული დაწესებულებიდან განთავისუფლების შემდგომი ზრუნვის მნიშვნელობა. ეს წესი აღნიშნავს შერეული ტიპის დაწესებულებების შექმნის აუცილებლობას. ეს წესი

^{***} სასჯელის მოხდის შემდეგ მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციის დაწესებულება.

ასევე აღნიშნავს, რომ აუცილებელია დაწესებულებათა და მომსახურების სხვადასხვა სახეობა, რათა შეესაბამებოდეს არასრულწლოვანთა მრავალფეროვან მოთხოვნებს და გაუწიოს ხელმძღვანელობა და დახმარება საზოგადოებაში წარატებული რეინტეგრაციის პროცესში.

ნაწილი ექვსი

კვლევა, დაგეგმვა, პოლიტიკის ფორმულირება და შეფასება

30. გამოკვლევა, როგორც დაგეგმვის, პოლიტიკის ფორმირებისა და შეფასების საფუძვლი

- 30.1 ძალისხმევა უნდა დაეთმოს აუცილებელი გამოკვლევების ორგანიზებასა და ხელშეწყობას, რომელიც წარმოადგენს ეფექტური დაგეგმვისა და პოლიტიკის ფორმულირების საფუძველს.
- 30.2 ძალისხმევა უნდა დაეთმოს არასრულწლოვანთა გადაცდომებისა და დანაშაულის მიმართულებების, პრობლემებისა და მიზეზების, ასევე თავისუფლებააღკვეთილი არასრულწლოვანების განსხვავებული მოთხოვნების პერიოდულ შესწავლასა და შეფასებას.
- 30.3 ძალისხმევა უნდა იქნეს მიმართული, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის ადმინისტრირების ფარგლებში შეიქმნა მუდმივი შეფასებითი გამოკვლევების მექანიზმი და შეგროვდეს და გაანალიზდეს სათანადო მონაცემები და ინფორმაცია ადმინისტრირების შეფასების, მომავალში გაუმჯობესებისა და რეფორმირების მიზნით.
- 30.4 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებისას მომსახურების განწევა უნდა მუდმივად დაიგეგმოს და განხორციელდეს, როგორც ეროვნული განვითარების ღონისძიებების განუყოფელი ნაწილი.

კომენტარი

გამოკვლევების გამოყენება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პოლიტიკის საფუძვლად საყოველთაოდ აღიარებულია მნიშვნელოვან მექანიზმად, რათა პრაქტიკა შეესაბამებოდეს თეორიაში არსებულ მიღწევებს და მოხდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის განვითარება და გაუმჯობესება. მუდმივი კავშირი გამოკვლევასა და პოლიტიკას შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისათვის. ახალგაზრდების ცხოვრების სტილისა და არასრულწლოვანთა დანაშაულების ფორმისა და სპექტრის სწრაფი და ხშირად სერიოზული ცვლილებების ფონზე საზოგადოებისა და მართლმსაჯულების პასუხი არასრულწლოვანთა დანაშაულისა და გადაცდომებზე მალე მოძველდება და ხდება შეუსაბამო. წესი 30 ადგენს სტანდარტს, რათა მოხდეს გამოკვლევების ჩართვა პოლიტიკის ფორმულირების პროცესსა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაში. წესი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს არსებული პროგრამებისა და ღონისძიებების მუდმივ გადახედვასა და შეფასებას და დაგეგმარებას საერთო განვითარების უფრო ფართო ასპექტში. არასრულწლოვანთა მოთხოვნების, ასევე სამართალდარღვევების მიმართულებებისა და პრობლემების მუდმივი შეფასება არის სათანადო პოლიტიკის ფორმულირებისა და ჩარევის ფორმების გაუმჯობესების წინაპირობა როგორც ფორმალურ, ისე არაფორმალურ დონეზე. ამ კონტექსტში პასუხისმგებელმა დაწესებულებებმა ხელი უნდა შეუწყონ დამოუკიდებელი პირებისა და ორგანოების მიერ კვლევის ჩატარებას; შეიძლება ღირებული იყოს თავად არასრულწლოვანთა მოსაზრების გაგება და მხედველობაში მიღება; ამასთან მნიშვნელოვანია არა მარტო იმათი აზრი, ვისაც თავად მოუწია მართლმსაჯულების სისტემის მონაწილედ გადაქცევა. დაგეგმარებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს უფო ეფექტურ და სამართლიან სისტემაზე. ამ მიზნით უნდა ჩატარდეს ყოვლისმომცველი და მუდმივი შეფასება არასრულწლოვანთა მოთხოვნებისა და პრობლემებისა და აირჩეს კონკრეტული პრიორიტეტები. ამასთან დაკავშირებით უნდა მოხდეს არსებული რესურსების გამოყენების კოორდინირება, ალტერნატიული ღონისძიებებისა და საზოგადოების მხარდაჭერის ჩათვლით, რაც საკმარისი იქნება არსებული პროგრამების განხორციელებისა და მონიტორინგის სპეციალური პროგრამების შესაქმნელად.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესები თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვანთა დასაცავად

I. არსებითი პრინციპები

1. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ სამართლებრივი სისტემა უნდა მოიცავდეს არასრულწლოვანთა ფიზიკური და გონებრივი მდგომარეობის ნამახალისებელ უფლებებსა და გარანტიებს. პატიმრობა გამოყენებულ უნდა იქნეს როგორც უკანასკნელი ღონისძიება.
2. არასრულწლოვანთათვის თავისუფლების აღკვეთა შესაძლებელია მხოლოდ წინამდებარე წესებსა და გაეროს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების შესახებ (პეკინის წესები) მინიმალურ სტანდარტულ წესებში დადგენილი პრინციპებისა და პროცედურების შესაბამისად. არასრულწლოვანთათვის თავისუფლების აღკვეთა უნდა წარმოადგენდეს უკანასკნელ ღონისძიებას და გამოყენებულ უნდა იქნეს მაქსიმალურად მცირე დროითა და მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში. სანქციის ვადა უნდა განისაზღვროს სასამართლოს მიერ, არასრულწლოვანის ვადადგე გათავისუფლების შესაძლებლობის გათვალისწინებით.
3. წინამდებარე წესები, მიღებულია რა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ, იქმნება მინიმალური სტანდარტის დასადგენად თავისუფლება აღკვეთილი არასრულწლოვანების ყველა ფორმით დასაცავად, რაც სრულ ჰარმონიაში იქნება ადამიანის უფლებებსა და ძირითად თავისუფლებებთან, დაკავების ნებისმიერი ფორმის სავალალო შედეგის განეიტრალების მიზნით და საზოგადოებაში ამ არასრულწლოვანთა ინტეგრაციის დასაჩქარებლად.
4. წინამდებარე წესები გამოყენებულ უნდა იქნეს მოუკერძოებლად, მოუხედავად რასისა, კანის ფერისა, სქესისა, ასაკისა, ენისა, რელიგიისა, ეროვნებისა, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებისა, კულტურული რწმენისა თუ ჩვეულებისა, საკუთრებისა, დაბადებისა თუ ოჯახური სტატუსისა, ეთნიკური თუ სოციალური წარმომავლობისა და უნარშეზღუდულობისა. პატივი უნდა სცენ არასრულწლოვანთა რელიგიურ და კულტურულ ღირებულებებს, ჩვეულებებსა და მორალურ კონცეფციებს.
5. წინამდებარე წესების შექმნა მიზნად ისახავს გამოსაყენებლად უფრო მოსახერხებელი სტანდარტების შექმნასა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის მართვაში მონაწილე პროფესიონალთათვის სახელმძღვანელო პრინციპების მიწოდებასა და მათ გამხსნევებას.
6. წესები ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს არასრულწლოვანთა სამართლებრივ სფეროში მომუშავე პერსონალისათვის მათეოვრუნულენაზე. არასრულწლოვანებს, რომელნიც თავისუფლადარფლობენ იმ საპატიმრო დაწესებულების მოსამსახურეთა ენას, რომელშიც ისინი იმყოფებიან, საჭიროების შემთხვევაში, უფლება უნდა ჰქონდეთ უფასოდ ისარგებლონ თარჯიმნის მომსახურებით, განსაკუთრებით კი, სამედიცინო შემთხვევებისა და დისციპლინური სამართალწარმოების დროს.
7. სადაც ეს საჭიროა, სახელმწიფოებმა უნდა მოახდინონ წინამდებარე წესების ინკორპორირება მათ შიდა კანონმდებლობაში ან კანონმდებლობაში შესაბამისი ცვლილებების შეტანა და უზრუნველყონ, რომ კანონმდებლობაში გათვალისწინებულ იქნეს ეფექტიანი ღონისძიებები ამ წესების დარღვევისათვის, კომპენსაციის გაცემის ჩათვლით, არასრულწლოვანთათვის ზიანის მიყენების შემთხვევაში. სახელმწიფოებმა ასევე ზედამხედველობა უნდა დაანესონ წინამდებარე წესების გამოყენებაზე.
8. შესაბამისი ორგანოები მუდმივად უნდა ეცადონ, აამაღლონ საზოგადოების ინფორმირებულობა იმის შესახებ, რომ დაკავებულ არასრულწლოვანთა პატრონობა და მათი საზოგადოებაში ხელახალი ინტეგრირების მზადება ძალზედ დიდი მნიშვნელობის სოციალური სამსახურია და ამ მიზნისათვის აქტიურად უნდა იქნეს გადადგმული ნაბიჯები არასრულწლოვანთა და ადგილობრივ საზოგადოებას შორის ღია კონტაქტების წასახალისებლად.
9. წინამდებარე წესებიდან არაფერი უნდა იქნეს ინტერპრტირებული ისე, რომ ხელი შეუშალოს გაეროსა და საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ აღიარებული ადამიანის უფლებათა შესაბამისი ინსტრუმენტებისა და სტანდარტების გამოყენებას, რომლებიც მოუწოდებს უზრუნველყოფილ

იქნეს არასრულწლოვნების, ბავშვებისა და ყველა ახალგაზრდის უფლებები, მათი მზრუნველობა და დაცვა.

10. იმ შემთხვევაში თუ წინამდებარე წესების II-V ნაწილებში ჩამოყალიბებული კონკრეტული წესების პრაქტიკული გამოყენება კონფლიქტში მოდის ამ ნაწილის წესებთან, ამ უკანასკნელის დაცვას უნდა მიენიჭოს უპირატესობა.

II. წესების გამოყენება და ზარბაზი

11. ამ წესების მიზნებისათვის, გამოყენებულ უნდა იქნას შემდეგი დეფინიციები:

- ა) არასრულწლოვანი არის 18 წლამდე ასაკის ადამიანი. ასაკობრივი ზღვარი, რომლის ქვემოთაც დაუშვებელია ბავშვისათვის თავისუფლების აღკვეთა, დგინდება კანონით;
- ბ) თავისუფლების აღკვეთა ნიშნავს დაკავების ან დაპატიმრების ნებისმიერ ფორმას ან სასამართლო, ადმინისტრაციული ან სხვა საჯარო ორგანოს ბრძანების საფუძველზე, პირის მოთავსებას კერძო ან საჯარო საპატიმრო დაწესებულებაში, რომლის საკუთარი სურვილით დატოვების უფლებაც პირს არ გააჩნია.

12. თავისუფლების აღკვეთა უნდა განხორციელდეს ისეთ პირობებსა და გარემოებებში, სადაც უზრუნველყოფილ იქნება არასრულწლოვანთა ადამიანის უფლებების პატივისცემა. დაპატიმრებული არასრულწლოვნებისათვის გარანტირებულ უნდა იქნეს შინაარსობრივი ქმედებებითა და პროგრამებით სარგებლობა, რომელთა მიზანიც იქნება მათი ჯანმრთელობისა და თვით პატივისცემის გაუმჯობესება და შენარჩუნება, მათი პასუხისმგებლობის გრძნობის გაზრდა და იმ დამოკიდებულებებისა და შესაძლებლობების გაუმჯობესება, რაც მათ დაეხმარებათ საზოგადოების წევრად ჩამოყალიბებაში.

13. თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვნებს მათ სტატუსთან დაკავშირებული არანაირი საფუძვლით არ შეიძლება უარი ეთქვას სამოქალაქო, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, სოციალურ ან კულტურულ უფლებებზე, რომელი უფლებებიც მათ ეკუთვნით ეროვნული და საერთაშორისო კანონმდებლობებითა და რომელი უფლებებით სარგებლობაც სრულ შესაბამისობაშია თავისუფლების აღკვეთასთან.

14. არასრულწლოვანთა ინდივიდუალური უფლებების დაცვა, აღკვეთის ღონისძიების აღსრულების კანონიერებაზე განსაკუთრებული აქცენტის გაკეთებით, გარანტირებულ უნდა იქნეს უფლებამოსილი ორგანოს მიერ, მაშინ როცა სოციალური ინტეგრაციის საკითხები მოგვარებულ უნდა იქნეს რეგულარული ინსპექციებისა და კონტროლის სხვა მექანიზმების შესრულებით, საერთაშორისო სტანდარტების, ეროვნული კანონმდებლობისა და წესების შესაბამისად, ამ მიზნით შექმნილი ორგანოს მიერ, რომელიც უფლებამოსილი იქნება მოინახულოს არასრულწლოვნები. ეს ორგანო არ უნდა იყოს საპატიმრო დაწესებულების ნაწილი.

15. წინამდებარე წესები გამოიყენება ყველა ტიპისა და ფორმის საპატიმრო დაწესებულებების მიმართ, რომლებშიც თავისუფლება აღკვეთილი არასრულწლოვნები იმყოფებიან. წესების I, II, IV და V ნაწილები გამოიყენება იმ საპატიმრო დაწესებულებების მიმართ, სადაც მოთავსებული არიან დაკავებული არასრულწლოვნები, ხოლო III ნაწილი კი — კონკრეტულად პატიმრობაში ან წინასწარ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ.

16. წინამდებარე წესები აღსრულებულ უნდა იქნეს კონკრეტულ წევრ სახელმწიფოში არსებული ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული პირობების გათვალისწინებით.

III. პატიმრობაში ან წინასწარ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვნები

17. პატიმრობაში ან წინასწარ პატიმრობაში მყოფი („ჯერ გაუსამართლებელი“) არასრულწლოვნები ითვლებიან უდანაშაულოებად და მათ არასრულწლოვანის დაკავება სასამართლომდე მაქსიმალურად უნდა იქნეს თავიდან არიდებული და გამოყენებულ უნდა იქნეს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში. შესაბამისად, მაქსიმალური ძალისხმევა უნდა იქნეს გამოყენებული რათა შეფარდებულ იქნეს ალტერნატიული ღონისძიება. როდესაც აღკვეთის ღონისძიების სახით მაინც გამოიყენება პატიმრობა, არასრულწლოვანთა სასამართლოებმა და საგამოძიებო ორგანოებმა პრიორიტეტულად მაქსიმალურად სწრაფად უნდა განიხილონ მსგავსი საქმეები, რათა არასრულწლოვნები საპატიმროში მაქსიმალურად მოკლე დროით იმყოფებოდნენ. წინასწარ

პატიმრობაში მყოფნი განცალკევებით უნდა იმყოფებოდნენ მსჯავრდებულებისაგან.

18. პირობები, რომელშიც წინასწარ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვნები არიან მოთავსებული, შესაბამისობაში უნდა იყოს ქვევით მითითებულ წესებთან, დამატებით კონკრეტულ დებულებებთან ერთად, რომლებიც, უდანაშაულობის პრეზუმფციის, დაკავების ხანგრძლივობისა და არასრულწლოვანთა სამართლებრივი სტატუსისა და მდგომარეობის გათვალისწინებით საჭირო და სათანადოა. ეს დებულებები უნდა მოიცავდეს შემდეგს, მაგრამ ამით აუცილებლად არ უნდა შემოიფარგლებოდეს:
- ა) არასრულწლოვნებს უნდა ჰქონდეთ სამართლებრივი დამცველის ყოლისა და უფასო იურიდიული დახმარებით სარგებლობის უფლება, როდესაც ამგვარი უფასო დახმარების მიღება შესაძლებელია, ასევე უნდა გააჩნდეთ უფლება მუდმივად ეკონტაქტონ თავიანთ სამართლებრივ დამცველებს. ამგვარი კომუნიკაციების დროს დაცულ უნდა იქნეს პირადულობა და კონფიდენციალურობა;
 - ბ) არასრულწლოვნები, შეძლებისდაგვარად, უზრუნველყოფილ უნდა იქნენ შესაძლებლობით იმუშავონ ანაზღაურებით და გააგრძელონ სწავლის მიღება ან ტრენინგები, მაგრამ მათ ეს არ უნდა მოეთხოვებოდეთ. სამსახური, განათლების მიღება ან ტრენინგი არ შეიძლება გახდეს პატიმრობის გაგრძელების მიზეზი;
 - გ) არასრულწლოვნებმა უნდა მიიღონ საშუალებები თავისუფალი დროისა და გამაჯანსაღებელი საქმიანობის კუთხით, რაც შესაბამისობაში იქნება მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნებთან.

IV. არასრულწლოვანთა საპატიმრო დანესებულებების მენეჯმენტი

ა. ჩანაწერები

19. ანგარიშები, სამართლებრივი და სამედიცინო ჩანაწერებისა და დისციპლინური სამართალწარმოების ჩანაწერების ჩათვლით, ასევე მოპყრობის ფორმის, შინაარსისა და დეტალების შესახებ დოკუმენტები, მოთავსებულ უნდა იქნეს კონფიდენციალურ ინდივიდუალურ ფაილად, რომელიც იქნება მუდმივად განახლებული და ხელმისაწვდომი მხოლოდ ამაზე უფლებამოსილი პირებისათვის, კლასიფიცირებული იმგვარად, რომ იოლად იქნეს აღქმული. შესაძლებლობის შემთხვევაში, ყველა არასრულწლოვანს უფლება უნდა ჰქონდეს გააპროტესტოს მის ფაილში არსებული ნებისმიერი ფაქტი თუ მოსაზრება, რათა შესაძლებელი გახდეს არასწორი, უსაფუძვლო ან არასამართლიანი განცხადებების გასწორება. ამ უფლებით სარგებლობის მიზნით, უნდა არსებობდეს პროცედურა, რომლის მიხედვითაც, მესამე მხარეს შეეძლება მოთხოვნის საფუძველზე ნახოს და განიხილოს ფაილები. არასრულწლოვანთა გათავისუფლების შემდეგ, ჩანაწერები უნდა დაილუქოს და გარკვეული დროის შემდეგ, უნდა განადგურდეს.
20. დაუშვებელია არასრულწლოვანის მიღება საპატიმრო დანესებულებაში სასამართლო, ადმინისტრაციული ან სხვა საჯარო დანესებულების მიერ გაცემული კანონიერი ბრძანების გარეშე. ამ ბრძანების ყველა დეტალი დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს შეტანილი რეესტრში. დაუშვებელია არასრულწლოვანის მოთავსება ისეთ საპატიმრო დანესებულებაში, რომელიც ამგვარ რეესტრს არ აწარმოებს.

ბ. მიღება, რეგისტრაცია, გადაადგილება და გადაყვანა

21. ყველა საპატიმრო დანესებულებაში, სადაც ხდება არასრულწლოვანთა მოთავსება, თითოეული არასრულწლოვანის შესახებ უნდა ინახებოდეს შემდეგი ინფორმაციის სრული და დაცული ჩანაწერი:
- ა) ინფორმაცია არასრულწლოვანის ვინაობის შესახებ;
 - ბ) დანაშაულის ჩადენის მიზეზები და ფაქტები;
 - გ) მისი დანესებულებაში მიღების, გადაყვანისა და გათავისუფლების დღე და ზუსტი დრო;
 - დ) დეტალები მშობლებისა და მეურვეებისათვის დაუყოვნებლივ შეტყობინების გაგზავნის შესახებ, მათი მზრუნველობის ქვეშ მყოფი არასრულწლოვნების მიღების, გადაყვანის ან გათავისუფლების შესახებ;

- ე) დეტალები არასრულწლოვანთა ფიზიკური და სულიერი პრობლემების შესახებ, ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლისადმი მიჯაჭვულობის ჩათვლით.
22. ინფორმაცია საპატიმრო დაწესებულებაში არასრულწლოვნის მიღების, მოთავსების, გადაყვანისა და გათავისუფლების შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოთ მის მშობლებს, მეურვეებს ან ახლო ნათესავებს.
23. არასრულწლოვანის მიღებიდან რაც შეიძლება მალე უნდა შედგეს არასრულწლოვანთა პირადი მდგომარეობისა და გარემოებების შესახებ შესაბამისი ინფორმაცია და სრული მოხსენება და იგი უნდა გადაეგზავნოს ადმინისტრაციას.
24. მიღებისას, ყველა არასრულწლოვანს უნდა გადაეცეს საპატიმრო დაწესებულების შესახებ წესების ასლი და მათი უფლებებისა და ვალდებულებების შესახებ წერილობითი განმარტება მათთვის გასაგებ ენაზე, ისევე როგორც საჩივრის მიღებაზე უფლებამოსილი ორგანოების მისამართი და იმ კერძო თუ საჯარო ორგანოებისა და ორგანიზაციების მისამართები, რომლებიც გასცემენ იურიდიულ დახმარებას. იმ არასრულწლოვანებს, რომელთაც წერა-კითხვა არ იციან ან დაწერილი სახით ენის აღქმა არ შეუძლიათ, ინფორმაცია უნდა მიენოდოთ მათთვის გასაგები ფორმით, რათა შეძლონ მიღებული ინფორმაციის სრულად აღქმა.
25. ყველა არასრულწლოვანს უნდა განემარტოს დაწესებულების შიდა ორგანიზაციული წესები, მათთან ურთიერთობის მიზნები და მეთოდები, დისციპლინური მოთხოვნები და პროცედურები, ინფორმაციის მოპოვებისა და საჩივრების შედგენის სხვა ნებადართული მეთოდები და სხვა ისეთი საკითხები, რომელთა ცოდნაც საჭიროა, რათა არასრულწლოვანმა შეძლოს პატიმრობის პერიოდში მისი უფლებებისა და ვალდებულებების სრულად გააზრება.
26. არასრულწლოვანთა ტრანსპორტირება უნდა მოხდეს ადმინისტრაციის ხარჯებით ადეკვატური ვენტილაციისა და განათების პირობებში, რაც მათ არ დაამცირებს ან რთულ მდგომარეობაში არ ჩააგდებს. დაუშვებელია არასრულწლოვანთა უკანონოდ გადაყვანა ერთი საპატიმრო დაწესებულებიდან მეორეში.

გ. კლასიფიკაცია და პატიმრების მოთავსება

27. არასრულწლოვანის მიღების მომენტიდან რაც შეიძლება სწრაფად, თითოეულ არასრულწლოვანს უნდა დაეხმას კითხვები და უნდა შედგეს სოციალური და ფსიქოლოგიური ჩანაწერი, სადაც აისახება კონკრეტული ტიპისა და დონის მოპყრობის შესახებ ნებისმიერი ფაქტორი და არასრულწლოვანთა მიერ მოთხოვნილი პროგრამა. ეს მოხსენება, სამედიცინო ექსპერტის მიერ მომზადებულ მოხსენებასთან ერთად, რომელმაც არასრულწლოვანი მიღებისთანავე გასინჯა, უნდა გადაიგზავნოს დაწესებულების დირექტორთან, რათა მან განსაზღვროს არასრულწლოვნისათვის დაწესებულებაში ყველაზე სათანადო ადგილი მოსათავსებლად და მოპყრობის კონკრეტული ტიპი, დონე და პროგრამა, რომელიც მის მიმართ უნდა განხორციელდეს. როდესაც საჭიროა სარეაბილიტაციო მკურნალობის დაწესება და პირის იქ ყოფნის ვადა ამის საშუალებას იძლევა, დაწესებულების თანამშრომლებმა წერილობით უნდა მოამზადონ მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა, რომელშიც განისაზღვრება მკურნალობის მიზნები, დრო და საშუალებები, ეტაპები და დაგვიანებები, რომლებშიც დასახული მიზნები უნდა იქნეს მიღწეული.
28. არასრულწლოვანთა დაპატიმრებას ადგილი უნდა ჰქონდეს მხოლოდ იმ პირობებში, როცა სრულად იქნება მხედველობაში მიღებული მათი კონკრეტული მოთხოვნები, სტატუსი და სპეციალური მოთხოვნილებები მათი ასაკის, პიროვნულობის, სქესისა და დანაშაულის ტიპის, ისევე როგორც გონებრივი და ფიზიკური ჯანმრთელობის გათვალისწინებით, რაც უზრუნველყოფს მათ დაცვას მავნე ზეგავლენისა და სარისკო სიტუაციებისაგან. პრინციპული კრიტერიუმი თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანთა სხვადასხვა კატეგორიებად დასაყოფად, უნდა იყოს მათი კონკრეტული მოთხოვნებისათვის შესაბამისი მოპყრობის ტიპის უზრუნველყოფა და მათი ფიზიკური, გონებრივი და მორალური მთლიანობისა და კეთილდღეობის დაცვა.
29. არასრულწლოვნები არ უნდა იქნენ მოთავსებული იგივე საპატიმრო დაწესებულებაში, სადაც იმყოფებიან ზრდასრულნი, თუ ისინი არ არიან ერთი ოჯახის წევრები. ზედამხედველობის პირობებში, შესაძლებელია არასრულწლოვნები მოთავსებულ იქნენ ფრთხილად შერჩეულ ზრდასრულ ადამიანებთან ერთად, სპეციალური პროგრამის ფარგლებში, რაც სასარგებლოდ იქნება აღიარებული შესაბამისი არასრულწლოვნისათვის.

30. უნდა შეიქმნას ღია ტიპის საპატიმროები არასრულწლოვანთათვის. ღია საპატიმრო დაწესებულება ენოდება ისეთი დაწესებულებას, რომელშიც არ არსებობს ან მინიმუმამდეა დასული უსაფრთხოების ღონისძიებები. ამგვარ საპატიმროთა მოსახლეობა უნდა იყოს რაც შეიძლება მცირე ოდენობის. დაკავებულ არასრულწლოვანთა რაოდენობა დახურულ საპატიმრო დაწესებულებაში უნდა იყოს იმდენად მცირე, რომ შესაძლებელი იყოს ინდივიდუალური მკურნალობა. არასრულწლოვანთა საპატიმრო დაწესებულება უნდა იყოს დეცენტრალიზებული და იმ ზომის, რომ ხელშეწყობილ იქნეს იქ შესვლა და კონტაქტის დამყარება არასრულწლოვნებსა და მათი ოჯახის წევრებს შორის. უნდა შეიქმნას და საზოგადოების სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ გარემოში ინტეგრირებულ იქნეს მცირე საპატიმრო დაწესებულებები.

დ. ფიზიკური გარემოცვა და მოთავსების ადგილი

31. თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვნებს უფლება აქვთ იმყოფებოდნენ ისეთ დაწესებულებებში და ჰქონდეთ ისეთი მომსახურება, რაც შეესაბამება მათი ჯანმრთელობისა და პირადი ღირსების მოთხოვნებს.

32. არასრულწლოვანთა საპატიმრო დაწესებულებების დიზაინი და ფიზიკური გარემო უნდა შეესაბამებოდეს სახლში მკურნალობის სარეაბილიტაციო მიზანს. მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული არასრულწლოვნის პირადულობის, მგრძობელობა (*sensory stimuli*), მენყვილესთან გაერთიანების შესაძლებლობები და სპორტში, ფიზიკურ სავარჯიშოებსა და თავისუფალ დროს სხვადასხვა საქმიანობებში მონაწილეობის შესაძლებლობა. არასრულწლოვანთა საპატიმრო დაწესებულებების დიზაინი და სტრუქტურა უნდა იყოს იმგვარი, რომ მაქსიმალურად შემცირდეს ხანძრის გაჩენის საფრთხე და უზრუნველყოფილ იქნეს შენობიდან ხალხის უსაფრთხო ევაკუაცია. ხანძრის გაჩენის შემთხვევაში, უნდა არსებობდეს ეფექტიანი საგანგაშო სისტემა, ისევე როგორც ფორმალური და ნათელი პროცედურები არასრულწლოვანთა უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. საპატიმრო დაწესებულებები არ უნდა მდებარეობდეს ისეთ ადგილას, რომლებშიც ცნობილია, რომ არსებობს ჯანმრთელობის ან სხვა საშიშროების რისკის ალბათობა.

33. საძინებელი ადგილი უნდა წარმოადგენდეს პალატა საძინებლებისა თუ ინდივიდუალური საძინებელი ოთახების ერთობლიობას, ადგილობრივი სტანდარტების გათვალისწინებით. ძილის დროს მუდმივი, მოკრძალებული ზედამხედველობა უნდა არსებობდეს მთელს ტერიტორიაზე, სადაც არასრულწლოვნებს სძინავთ, ინდივიდუალური და ჯგუფური საძინებლების ჩათვლით, თითოეული არასრულწლოვანის დაცვის მიზნით. ყველა არასრულწლოვანი, ადგილობრივი და ეროვნული სტანდარტების შესაბამისად, უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს საკუთარი და საკმარისი თეთრეულით, რომელიც უნდა იყოს სუფთა, მოწესრიგებული და ხშირად იცვლებოდეს, რათა შენარჩუნდეს სისუფთავე.

34. სანიტარული მოწყობილობები ისე უნდა იყოს განლაგებული და იმგვარად საკმარისი სტანდარტებით, რომ ყველა არასრულწლოვანმა შეძლოს, საჭიროებისამებრ, საკუთარი ფიზიკური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება განცალკევებითა და სუფთა და სათანადო ფორმით.

35. პირადი ნივთების ქონა პირადი ცხოვრების უფლების არსებითი ნაწილია და მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანის ფსიქოლოგიური კეთილდღეობისათვის. თითოეული არასრულწლოვანის უფლება, ჰქონდეს პირადი ნივთები და მათ შესანახად ჰქონდეს საშუალებები, უნდა იქნეს აღიარებული და პატივი სცენ მას. პირადი ნივთები, რომელთა ფლობაზეც არასრულწლოვანი უარს ამბობს ან რომელიც მას ჩამოართვეს, უნდა იქნეს მოთავსებული უსაფრთხო ადგილას. ნივთების ამსახველი ოქმი ხელმოწერილ უნდა იქნეს არასრულწლოვნის მიერ. უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა მოხდეს მათი კარგ მდგომარეობაში შენარჩუნება. ყველა ამგვარი საგანი თუ ფული არასრულწლოვანს უნდა დაუბრუნდეს გათავისუფლებისას, თუ მას არ ჰქონდა უფლება ფული დაეხარჯა ან თავისი პირადი ქონება საპატიმროს გარეთ გაეგზავნა. თუ არასრულწლოვანი იღებს ან მას აღმოუჩინეს რაიმე სახის წამალი, სამედიცინო პერსონალი წყვეტს მის შემდგომ გაგრძელებას.

36. შესაძლებლობის ფარგლებში, არასრულწლოვნებს უნდა ჰქონდეთ უფლება გააჩნდეთ თავიანთი პირადი ტანსაცმელი. საპატიმრო დაწესებულებამ უნდა უზრუნველყოს, რომ თითოეულ არასრულწლოვანს ჰქონდეს ამინდის შესაბამისი და მისი ჯანმრთელობისათვის საჭირო პირადი ტანსაცმელი, რომელიც არანაირად არ იქნება მისთვის დამამცირებელი ან შეურაცხმყოფელი. არასრულწლოვანებს, რომლებმაც რაღაც მიზნით დატოვეს დაწესებულება, უფლება უნდა მიეცეთ ჩაიცვან თავიანთი საკუთარი ტანსაცმელი.

37. ყველა საპატიმრო დაწესებულებამ უნდა უზრუნველყოს, რომ თითოეულმა არასრულწლოვანმა მიიღოს სათანადოდ მომზადებული საქმელი, სათანადო დროს, იმ რაოდენობითა და ხარისხით, რაც აკმაყოფილებს დიეტურ, ჰიგიენურ და ჯანმრთელ სტანდარტებსა და, შეძლებისდაგვარად, რელიგიურ და კულტურულ მოთხოვნებს. ყველა არასრულწლოვანისათვის ნებისმიერ დროს ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სუფთა სასმელი წყალი.

ე. განათლება, პროფესიული ტრენინგები და სამსახური

38. ყველა სავალდებულო სკოლის ასაკის არასრულწლოვანს უფლება აქვს მიიღოს მისი მოთხოვნებისათვის და შესაძლებლობებისათვის სათანადო განათლება, რაც მას მოამზადებს საზოგადოებაში დასაბრუნებლად. ამგვარი განათლება უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს საპატიმრო დაწესებულების გარეთ, შეძლებისდაგვარად, საზოგადოებრივ სკოლებში, ნებისმიერ შემთხვევაში, კვალიფიციური მასწავლებლის მიერ ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემაში ინტეგრირებული პროგრამების საშუალებით იმგვარად, რომ გათავისუფლების შემდგომ, არასრულწლოვანმა დაუბრკოლებლად შეძლოს სწავლის გაგრძელება. საპატიმრო დაწესებულების ადმინისტრაციის მიერ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს უცხოელი ან განსაკუთრებული კულტურული ან ეთნიკური მოთხოვნების მქონე არასრულწლოვანისათვის განათლების მიცემას. არასრულწლოვნებს, რომელთაც არ იციან წერა-კითხვა ან აქვთ დაგვიანებული აზროვნება ან სწავლასთან დაკავშირებული პრობლემები, უფლება უნდა ჰქონდეთ მიიღონ სპეციალური განათლება.

39. სავალდებულო სასკოლო ასაკს გადაცილებული არასრულწლოვნებს, რომელთაც სურთ განათლების გაგრძელება, ნება უნდა მიეცეთ და ნახალისებულ უნდა იქნან გააგრძელონ იგი, და მაქსიმალური მცდელობაა საჭირო, რომ მათთვის უზრუნველყოფილ იქნას შესაბამისი საგანმანათლებლო პროგრამებისადმი ხელმისაწვდომობა.

40. დიპლომები ან განათლებასთან დაკავშირებული სერთიფიკატები, რომლებიც არასრულწლოვნებს გადაეცემათ პატიმრობაში ყოფნისას, არ უნდამიანიშნებდეს რაიმე სახით, რომ არასრულწლოვანის მიმართ განხორციელდა ინსტიტუციონალიზაცია.

41. ყოველ საპატიმრო დაწესებულებაში უნდა იყოს ბიბლიოთეკა, რომელიც ადექვატურად იქნება აღჭურვილი როგორც საგანმანათლებლო ასევე გასართობი წიგნებითა და ჟურნალებით, რომლებიც შესაფერისი იქნება არასრულწლოვნებისათვის, რომლებიც ნახალისებულ უნდა იქნენ და მათ ჰქონდეთ საშუალება სრულად ისარგებლონ ბიბლიოთეკით.

42. თითოეულ არასრულწლოვანს უნდა ჰქონდეს უფლება ისარგებლოს პროფესიული ტრენინგებით ისეთ გარემოში, რომელიც მოამზადებს მას სამომავლო დასაქმებისათვის.

43. ჯეროვანი პროფესიონალების შერჩევის მოთხოვნის დაცვითა და ინსტიტუციური ადმინისტრაციის მოთხოვნების გათვალისწინებით, არასრულწლოვანებს უნდა ჰქონდეთ უფლება, აირჩიონ მათთვის სასურველი სამუშაოს სახეობა.

44. დაცვასთან დაკავშირებული ყველა ეროვნული და საერთაშორისო სტანდარტი, რომლებიც გამოიყენება ბავშვისა და ახალგაზრდა პირების შრომასთან დაკავშირებით, უნდა გამოიყენებოდეს თავისუფლებაზე ზღუდულ არასრულწლოვნებთან მიმართებით.

45. როდესაც ეს შესაძლებელია, არასრულწლოვნები უზრუნველყოფილი უნდა იქნენ იმის შესაძლებლობით, რომ განახორციელონ ანაზღაურებადი საქმიანობა, თუკი ეს შესაძლებელია ადგილობრივ საზოგადოებასთან ერთად, როგორც დამხმარე იმ პროფესიული განათლებისა, რომელიც მათთან მიმართებით მიმდინარეობს და რომლის მიზანია შესაძლებლობის გაზრდა, რათა მათ იპოვონ შესაფერისი სამუშაო, როდესაც დაბრუნდებიან საზოგადოებაში. სამუშაოს ტიპი იმგვარი უნდა იყოს, რომ მოიცავდეს შესაბამის ტრენინგს, რაც წაადგებათ არასრულწლოვნებს მათი გათავისუფლების შემდგომ. საპატიმრო დაწესებულებაში სამუშაოს ორგანიზება და მეთოდები უნდა ასახავდეს საზოგადოებაში განსახორციელებელ მაქსიმალურად ანალოგიურ სამუშაოს, იმგვარად, რომ მოამზადოს არასრულწლოვანი ნორმალური ცხოვრების პირობებისათვის.

46. ყოველ არასრულწლოვანს, რომელიც ახორციელებს სამუშაოს, უნდა ჰქონდეს უფლება შესაფერის ანაზღაურებაზე. არასრულწლოვანთა ინტერესები და მათი პროფესიული ტრენინგები არ უნდა იყოს მოტივირებული იმით, რომ საპატიმრო დაწესებულებამ ან მესამე მხარემ მიიღოს გარკვეული მოგება. არასრულწლოვანის მიერ გამოიშუავებული თანხების ნაწილი გადანახულ

უნდა იქნეს, რათა გადაეცეს არასრულწლოვანს გათავისუფლებისას. არასრულწლოვანს უნდა ჰქონდეს უფლება გამოუმუშავებელი თანხების დარჩენილი ნაწილი გამოიყენოს, რათა შეიძინოს პირადი მოხმარების ნივთები, აუნაზღაუროს მსხვერპლს თავისი დანაშაულით მიყენებული ზიანი ან გაუზღავნოს თავისი ოჯახის წევრებს ან სხვა პირებს საპატიმრო დანესებულების გარეთ.

ვ. დასვენება

47. ყოველ არასრულწლოვანს უნდა ჰქონდეს უფლება გააჩნდეს შესაბამისი დრო ყოველდღიური თავისუფალი ვარჯიშისათვის სუფთა ჰაერზე, როდესაც ამის საშუალებას იძლევა ამინდი. ხსენებულის დროს უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს რეკრიაციული და ფიზიკური ვარჯიში. უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს ადეკვატური ფართი, მონყობილობები და აღჭურვილობა. ყოველ არასრულწლოვანს უნდა გააჩნდეს დამატებითი დრო ყოველდღიური დასვენებისათვის. ხსენებული დროის ნაწილი, არასრულწლოვანის სურვილის შემთხვევაში, უნდა დაეთმოს ხელოვნებასა და ხელობის განვითარებასთან დაკავშირებული უნარების განვითარებას. საპატიმრო დანესებულებამ უნდა უზრუნველყოს, რომ თითოეულ არასრულწლოვანს ფიზიკურად შეეძლოს მონაწილეობა მიიღოს ფიზიკური განათლების არსებულ პროგრამებში. სამკურნალო ფიზიკური განათლება და თერაპია უნდა განხორციელდეს სამედიცინო მეთვალყურეობის ქვეშ იმ არასრულწლოვნებთან მიმართებით, რომლებსაც ეს ესაჭიროებათ.

ზ. რელიგია

48. ყოველ არასრულწლოვანს უნდა გააჩნდეს ნებართვა დაიკმაყოფილოს თავისი საჭიროებები რელიგიასა და სულიერ ცხოვრებასთან დაკავშირებით, კერძოდ, იმ მსახურებაზე ან შეხვედრებზე დასწრების გზით, რაც უზრუნველყოფილი იქნება საპატიმრო დანესებულებაში, და ასევე მსახურების წარმართვით და უფლებით, რომ იქონიოს რელიგიური მსახურებისათვის საჭირო ნიგნები და საგნები დამისდისსაკუთარწმენას. იმ შემთხვევაში, თუკისაპატიმრო დანესებულება მოიცავს კონკრეტული რელიგიის მიმდევარ არასრულწლოვანთა საკმარის ოდენობას, დანიშნულ ან დამტკიცებულ უნდა იქნეს ამ რელიგიის კომპეტენტური წარმომადგენელი და მას უფლება უნდა ჰქონდეს გამართოს რეგულარული მსახურება და განახორციელოს აღსარების ჩაბარება არასრულწლოვანთაგან, მათი თხოვნის შემთხვევაში, კონფიდენციალურ გარემოში. ნებისმიერ არასრულწლოვანს უფლება ჰქონდეს, რომ იგი მოინახულოს მის მიერ არჩეული ნებისმიერი რელიგიის კვალიფიციურმა წარმომადგენელმა, ისევე როგორც უფლება, რომ მონაწილეობა არ მიიღოს რელიგიურ მსახურებაში და თავისუფლად განაცხადოს უარი რელიგიურ სწავლებაზე, განხილვებზე ან თუ შთაგონებაზე.

თ. სამედიცინო მომსახურება

49. ყოველ არასრულწლოვანს უფლება უნდა ჰქონდეს ისარგებლოს სამედიცინო მკურნალობით როგორც სასწრაფო, ასევე თერაპიული მკურნალობით, მათ შორის, სტომატოლოგიის, ოფთალმოლოგიისა და ფსიქიატრიის მიერ განეული დახმარებით, ისევე როგორც ფარმაცევტული პროდუქტებითა და სპეციალური დიეტებით, რომლებიც განსაზღვრულია მკურნალობით. ყოველი ასეთი სამედიცინო მკურნალობა, შეძლებისდაგვარად, უზრუნველყოფილ უნდა იყოს პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვანისათვის შესაბამის საპატიმრო დანესებულებაში არსებულ სამედიცინო დანესებულებაში და ამავე დანესებულებაში არსებული სამედიცინო მომსახურებით, რათა თავიდან იქნეს არიდებული არასრულწლოვანის სტიგმატიზაცია, რაც ხელს შეუწყობს საკუთარი თავის პატივისცემის ამაღლებასა და მის საზოგადოებაში ინტეგრაციას.

50. ყოველ არასრულწლოვანს უფლება აქვს გასინჯული იქნეს ექიმის მიერ საპატიმრო დანესებულებაში მისი მოთავსების თანავე, რათა გამოვლინდეს ნებისმიერი მტკიცებულება არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით და იმ მიზნით, რომ ექიმმა გამოავლინოს ფიზიკური ან სულიერი მდგომარეობა, რომლებიც მოითხოვს სამედიცინო ჩარევას.

51. არასრულწლოვანთათვის განეული სამედიცინო მომსახურება მიზნად უნდა ისახავდეს ფიზიკური ან სულიერი ავადმყოფობის აღმოჩენასა და მის დადგენასა და მკურნალობას, პრეპარატების ბოროტად გამოყენებას ან სხვა გარემოებებს, რომლებსაც შეუძლია ხელი შეუშალოს არასრულწლოვანის საზოგადოებაში ინტეგრაციას. არასრულწლოვანთა ყოველ საპატიმრო დანესებულებაში უნდა მოიპოვებოდეს ადეკვატურ სამედიცინო დანესებულებასა

და აღჭურვილობაზე დაუყოვნებელი ხელმისაწვდომობა, რაც საკმარისი იქნება შესახლებული პატიმრებისათვის და ასევე სახეზე უნდა იყოს კვალიფიციური პერსონალი სასწრაფო სამედიცინო დახმარების აღმოჩენის სფეროში. ყოველი არასრულწლოვანი, რომელიც ავად არის და ჩივის, რომ ავად არის ან წარმოაჩენს ფიზიკური ან სულიერი ავადმყოფობის ნიშნებს, გასინჯულ უნდა იქნეს დაუყოვნებლივ სამედიცინო მუშაკის მიერ.

52. ნებისმიერმა სამედიცინო მუშაკმა, რომელსაც გააჩნია საფუძველი, რათა იფიქროს, რომ არასრულწლოვნის ფიზიკურ და სულიერ ჯანმრთელობას სერიოზული ზიანი მიადგება განგრძობადი პატიმრობით, შიმშილობით ან პატიმრობის ნებისმიერი პირობებით, დაუყოვნებლივ უნდა მოახსენოს ხსენებულის შესახებ საპატიმრო დანესებულების დირექტორსა და დამოუკიდებელ ორგანოს, რომელიც პასუხისმგებელია არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის უზრუნველყოფაზე.
53. არასრულწლოვანი, რომელიც დაავადებულია სულიერი დაავადებით უნდა მკურნალობდეს სპეციალურ დანესებულებაში, რომელსაც დამოუკიდებელი სამედიცინო პერსონალი მართავს. გადადგმულ უნდა იქნეს ნაბიჯები, რათა შესაბამის სააგენტოებთან ერთად გათავისუფლების შემდგომ გაგრძელდეს სულიერი ავადმყოფობის მკურნალობა.
54. არასრულწლოვანთა საპატიმრო დანესებულებებმა უნდა შეიმუშაონ ნარკოტიკების აკრძალვასა და რეაბილიტაციასთან დაკავშირებული პროგრამები, რომლებიც წარმართება კვალიფიციური პერსონალის მიერ. ხსენებული პროგრამები განხორციელებულ უნდა იქნეს ასაკის, სქესისა და არასრულწლოვანთა სხვა მოთხოვნილებების გათვალისწინებით, ისევე როგორც დეტოქსიფიკაციის დანესებულებები, და მომსახურე პერსონალი უნდა იყოს კომპეტენტური და ხელმისაწვდომი ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლის მომხმარებელი არასრულწლოვნებისათვის.

ი. ავადმყოფობის, დაზიანებების ან გარდაცვალების შესახებ შეტყობინება

56. არასრულწლოვანის ოჯახს ან მის მემურვეს, ასევე არასრულწლოვნის მიერ დასახელებულ ნებისმიერ პიროვნებას, უფლება აქვს, მოთხოვნისამებრ, ინფორმირებულ იქნეს არასრულწლოვანის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ და არასრულწლოვნის ჯანმრთელობის მდგომარეობაში მნიშვნელოვანი ცვლილებების შესახებ. საპატიმრო დანესებულების დირექტორმა დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს შესაბამისი არასრულწლოვნის ოჯახსა და მემურვეს ან სხვა დასახელებულ პირს, არასრულწლოვნის გარდაცვალების ან ავადმყოფობის შესახებ, რომელიც მოითხოვს არასრულწლოვნის სასწრაფო ტრანსპორტირებას რომელიმე საზოგადოებრივ სამედიცინო დანესებულებაში, ან მდგომარეობის შესახებ, რომელიც კლინიკურ ზედამხედველობას საჭიროებს საპატიმრო დანესებულებაში მინიმუმ 48 საათის განმავლობაში. შეტყობინება ასევე უნდა გადაეგზავნოთ იმ ქვეყნის საკონსულოს, რომელი ქვეყნის მოქალაქეცაა აღნიშნული არასრულწლოვანი.
57. თავისუფლების აღკვეთის პერიოდში არასრულწლოვნის გარდაცვალებისას, უახლოეს ნათესავს უფლება აქვს შეინაწავლოს გარდაცვალების დამადასტურებელი დოკუმენტი, ნახოს გარდაცვლილის სხეული და გადანყვიტოს სხეულის ბედი. პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვნის გარდაცვალებისას, უნდა ჩატარდეს დამოუკიდებელი მოკვლევა სიკვდილის მიზეზების დასადგენად, რომლის დასკვნაც ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს უახლოესი ნათესავებისათვის. ამგვარი მოკვლევა ასევე უნდა ჩატარდეს, არასრულწლოვანის პატიმრობიდან გათავისუფლებიდან ექვსი თვის ვადაში გარდაცვალების შემთხვევაშიც, როდესაც არსებობს საფუძვლიანი ეჭვი იმისა, რომ გარდაცვალება კავშირშია მისი პატიმრობის პერიოდთან.
58. არასრულწლოვანი მაქსიმალურად მალე უნდა იქნას ინფორმირებული მისი პირდაპირი ხაზის ოჯახის წევრის გარდაცვალების, სერიოზული ავადმყოფობის ან დაზიანებების შესახებ და უნდა მიეცეს საშუალება დაესწროს გარდაცვლილის დაკრძალვას ან მივიდეს უმძიმეს მდგომარეობაში მყოფის სასთუმალთან.

კ. კონტაქტი გარესამყაროსთან

59. ყველა საშუალებით უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი ის, რომ არასრულწლოვანი სათანადო კონტაქტში იყოს გარესამყაროსთან, რაც სამართლიანი და ჰუმანური მოპყრობის არსებით ნაწილს შეადგენს და მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანის საზოგადოებისაკენ მოსაბრუნებლად. არასრულწლოვანებს უფლება უნდა ჰქონდეთ იკონტაქტონ თავიანთ ოჯახთან, მეგობრებთან

და სხვა პირებთან თუ რეპუტაციის მქონე ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან, დატოვონ საპატიმრო დაწესებულება სახლისა და ოჯახის მოსახლესებლად და მიიღონ სპეციალური ნებართვა დატოვონ საპატიმრო დაწესებულება საგანმანათლებლო, პროფესიული თუ სხვა მნიშვნელოვანი მიზეზით. როდესაც არასრულწლოვანი სასჯელს იხდის, საპატიმრო დაწესებულების გარეთ გატარებული დრო მას სასჯელის ვადაში უნდა ჩაეთვალოს.

60. ყველა არასრულწლოვანს უფლება უნდა ჰქონდეს პერიოდულად და ხშირად, პრინციპში კვირაში ერთხელ, მაგრამ არანაკლებ ერთხელ თვეში, მიიღოს მნახველები, იმ პირობებში, რომელ პირობებშიც დაცული იქნება არასრულწლოვანის პირადი ცხოვრების, კონტაქტების, ოჯახთან და ადვოკატთან შეუზღუდავი კომუნიკაციის მოთხოვნები.
61. ყველა არასრულწლოვანს უფლება უნდა ჰქონდეს წერილობით ან ტელეფონით, არანაკლებ კვირაში ორჯერ, ეკონტაქტოს მის მიერ სასურველ ადამიანს, თუ ეს მას კანონით არ ეკრძალება. არასრულწლოვანს საჭიროების შემთხვევაში, ადმინისტრაცია უნდა დაეხმაროს ამ უფლებით ეფექტიანად სარგებლობის მიზნით. ყველა არასრულწლოვანს უნდა ჰქონდეს უფლება მიიღოს კორესპონდენცია.
62. არასრულწლოვანებს შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეთ მუდმივად ინფორმირებული იყვნენ სიახლეების შესახებ გაზეთების, ჟურნალებისა და სხვა პუბლიკაციების კითხვით, რადიოს მოსმენითა და სატელევიზიო გადაცემების ყურებით, ასევე კანონიერი კლუბებისა და ორგანიზაციების, რომელთა საქმიანობითაც არასრულწლოვანია დაინტერესებული, წარმომადგენლების ვიზიტებით.

ლ. ფიზიკური შეზღუდვებისა და ძალის გამოყენების შეზღუდვა

63. დაუშვებელია შეზღუდვის საშუალებებისა და ძალისადმი მიმართვა ნებისმიერი მიზნით, ქვემოთ 64-ე წესში მითითებული პირობების გარდა.
64. შეზღუდვის საშუალებებისა და ძალის გამოყენება მხოლოდ იმ გამონაკლის შემთხვევებშია ნებადართული, როდესაც ამონაშროულია ყველა სხვა კონტროლის მეთოდი და მათ ვერ გაამართლეს და თუ მათი გამოყენება ნათლადაა ნებადართული და დაკონკრეტებული შესაბამისი კანონითა და მარეგულირებელი წესებით. ამ საშუალებების გამოყენებამ არ უნდა გამოიწვიოს დამცირება და შეურაცხმყოფა, უნდა იქნეს ძალიან შეზღუდულად გამოყენებული და მაქსიმალურად მცირე ვადით. ადმინისტრაციის დირექტორის ბრძანებით, ამგვარ ღონისძიებას შესაძლოა მიმართონ არასრულწლოვანის მიერ თვით-დაზიანებების მიყენების, სხვების დაზიანების ან ქონების სერიოზულად განადგურების პრევენციის მიზნით. ამ შემთხვევებში, დირექტორი უნდა მოეთათბიროს სამედიცინო და სხვა შესაბამის პერსონალს და ამის შესახებ მოახსენოს ზემდგომ ადმინისტრაციულ ორგანოს.
65. პერსონალის მიერ იარაღის ტარება და გამოყენება აკრძალულია ნებისმიერ საპატიმრო დაწესებულებაში, სადაც იმყოფებიან არასრულწლოვანები.

მ. დისციპლინური პროცედურები

66. ნებისმიერი დისციპლინური პროცედურა უნდა ემსახუროდეს უსაფრთხოებისა და ნორმალური საზოგადოებრივი ცხოვრების ინტერესებს და შესაბამისობაში უნდა იყოს როგორც არასრულწლოვანის შინაგან პატივმოყვარეობასთან, ასევე ინსტიტუციური მზრუნველობის ობიექტებთან, სახელდობრ, სამართლიანობის გრძნობის, საკუთარი თავის პატივისცემისა და ყოველი პირის ძირითადი უფლებების გალვივებასთან.
67. ყოველი დისციპლინური ღონისძიება, რომელიც წარმოადგენს საშინელ არაადამიანურ ან ღირსების შემლახველ მოპყრობას, სასტიკად უნდა იქნეს აკრძალული, მათ შორის, სხეულებრივი სასჯელები, ბნელ საკანში მოთავსება, კარცერი ან განმარტებითი პატიმრობა ან სხვა სახის სასჯელი, რომელმაც შეიძლება დააზიანოს შესაბამისი არასრულწლოვანის ფიზიკური ან სულიერი ჯანმრთელობა. დიეტის შემცირება ან არასრულწლოვანისათვის ოჯახის წევრებთან შეხვედრაზე უარის თქმა, რა მიზანსაც არ უნდა ემსახუროდეს ხსენებული, აკრძალული უნდა იყოს. შრომა მუდამ უნდა განიხილებოდეს, როგორც საგანმანათლებლო საშუალება და არასრულწლოვანისათვის თვით პატივისცემის ნახალისება, რათა ეს უკანასკნელი მოემზადოს საზოგადოებაში დაბრუნებისათვის. ხსენებული არ უნდა იყოს დაკისრებული დისციპლინური

სასჯელის სახით. ერთი და იგივე დისციპლინური გადაცდომისათვის არ შეიძლება არასრულწლოვანის ორჯერ დასჯა. აკრძალული უნდა იყოს კოლექტიური სანქციები.

68. კანონმდებლობა ან ნორმები, რომლებიც მიღებულია კომპეტენტური ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ, უნდა ადგენდეს ნორმებს, რომლებიც, ფუნდამენტური მახასიათებლების მხედველობაში მიღებით, ეხება არასრულწლოვანთა შემდეგ საჭიროებებსა და საკითხებს:
- ა) ქმედება, რომელიც წარმოადგენს დისციპლინურ გადაცდომას;
 - ბ) დისციპლინური სანქციების ტიპი და ხანგრძლივობა, რომლებიც შესაძლოა დაკისრებულ იქნეს;
 - გ) ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანოს, რომელსაც აქვს უფლება დააკისროს ასეთი სანქციები;
 - დ) ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანოს, რომელიც განიხილავს საჩივრებს.
69. წესრიგის დარღვევასთან დაკავშირებული მოხსენება დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს წარმოდგენილი ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანოს წინაშე, რომელმაც უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება არაჯეროვანი გაჭიანურების გარეშე. ხელისუფლების კომპეტენტურმა ორგანომ უნდა წარმართოს საქმის ჯეროვანი განხილვა.
70. არასრულწლოვანს დისციპლინური სანქცია უნდა დაეკისროს კანონმდებლობით დადგენილი პირობების მკაცრი დაცვით. არცერთ არასრულწლოვანს არ უნდა დაეკისროს სასჯელი მანამ, სანამ მას არ ეცნობება სავარაუდო სამართალდარღვევის შესახებ ისეთი ფორმით, რომ მან შეძლოს სრულად გაიგოს არსი, და მას მიეცეს შესაბამისი შანსი დაიცვას საკუთარი თავი, მათ შორის, მიმართოს საჩივრით ხელისუფლების კომპეტენტურ მიუკერძოებელ ორგანოს. დისციპლინურ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული სრული საქმეები შენახულ უნდა იქნეს.
71. არცერთი არასრულწლოვანი არ უნდა იყოს პასუხისმგებელი დისციპლინური ფუნქციების განხორციელებისათვის, გარდა კონკრეტული სოციალური, საგანმანათლებლო ან სპორტული საქმიანობის ზედამხედველობაზე ან თვითმმართველობის პროგრამებში.

6. ინსპექცია და საჩივრები

72. კვალიფიციურ ინსპექტორებს ან ექვივალენტურად შესაბამისად შექმნილ ხელისუფლების ორგანოს, რომელიც არ ეკუთვნის დაწესებულების ადმინისტრაციას, უფლება უნდა ჰქონდეს წარმართოს შემოწმება რეგულარულად და განახორციელოს უეცარი შემოწმები საკუთარი ინიციატივით, ასევე უნდა სარგებლობდეს დამოუკიდებლობის გარანტიებით ხსენებული ფუნქციის განხორციელებისას. ინსპექტორებს შეუზღუდავი ხელმისაწვდომობა უნდა ჰქონდეთ ყველა პირთან მიმართებით, რომლებიც დასაქმებული არიან ან მუშაობენ დაწესებულებაში, სადაც არასრულწლოვანებს შესაძლოა შეეზღუდოთ თავისუფლება. ხელმისაწვდომობის მოთხოვნა ეხება ასევე ყველა არასრულწლოვანს და დაწესებულებაში არსებულ ყველა საქმეს.
73. ინსპექციის განმახორციელებელ ხელისუფლების ორგანოზე მიმაგრებულ უნდა იქნეს სამედიცინო პერსონალი, რომლებმაც მონაწილეობა უნდა მიიღონ ინსპექციების განხორციელებაში, მათ უნდა შეაფასონ ფიზიკურ გარემოსთან დაკავშირებულ ნორმებთან შესაბამისობა, ჰიგიენა, საცხოვრებელი, საჭმელი, ვარჯიში და სამედიცინო მომსახურება, ისევე როგორც სხვადასხვა ასპექტები ან პირობები დაწესებულების ცხოვრებაში, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს არასრულწლოვანთა ფიზიკურ და სულიერ ჯანმრთელობაზე. ყოველ არასრულწლოვანს უფლება უნდა ჰქონდეს კონფიდენციალურად ესაუბროს ინსპექტორს.
74. შემოწმების დასრულების შემდგომ, ინსპექტორებმა უნდა წარმოადგინონ თავიანთი დასკვნების შესახებ ანგარიშები. ანგარიშში ასახული უნდა იყოს საპატიმრო დაწესებულებების წინამდებარე ნებსებთან და ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამის დებულებებთან შესაბამისობის შეფასება და რეკომენდაციები ნებისმიერი ნაბიჯის შესახებ, რომელთა გადადგმაც საჭიროა აღნიშნული შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად. ინსპექტორის მიერ აღმოჩენილი ნებისმიერი ფაქტი, რომელიც მიანიშნებს, რომ ადგილი ჰქონდა არასრულწლოვანთა უფლებების შესახებ სამართლებრივი დებულების დარღვევას ან დარღვევებს არასრულწლოვანთა საპატიმრო დაწესებულების ფუნქციონირებისას, უნდა ეცნობოთ საგამოძიებო და პროკურატურის შესაბამის ორგანოებს.

75. ყველა არასრულწლოვანს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა მოთხოვნებითა თუ საჩივრით მიმართოს საპატიმრო დაწესებულების დირექტორსა და მის კანონიერ წარმომადგენელს.
76. ყველა არასრულწლოვანს უნდა ჰქონდეს უფლება მოთხოვნითა თუ საჩივრით მიმართოს ცენტრალურ ადმინისტრაციას, სასამართლო ორგანოსა თუ სხვა შესაბამის ორგანოებს სანდო გზებით შინაარსის ცენზურის გარეშე და დაგვიანების გარეშე ინფორმირებულ იქნეს შესაბამისი პასუხის შესახებ.
77. ძალისხმევა უნდა ჩაიდოს, რომ შეიქმნას დამოუკიდებელი ორგანო (ომბუდსმენი), რომელიც მიიღებს და გამოიძიებს თავისუფლებადკვეთილ არასრულწლოვანთა საჩივრებს და დაეხმარება მათ თანასწორობის პრინციპზე განხორციელებული მორიგების მიღწევაში.
78. ყველა არასრულწლოვანს უფლება უნდა ჰქონდეს, შესაძლებლობის ფარგლებში, საჩივრის შედგენისას დახმარების თხოვნით მიმართოს თავის ოჯახის წევრს, ადვოკატს, ჰუმანიტარულ ჯგუფებს ან სხვებს. წერა-კითხვის არმცოდნე არასრულწლოვნებს უნდა აღმოეჩინოთ დახმარება, თუნდაც მათ დასჭირდეთ ისეთი საჯარო ან კერძო სააგენტოებისა თუ ორგანიზაციების მომსახურება, რომლებიც გასცემენ იურიდიულ დახმარებას ან უფლებამოსილი არიან მიიღონ საჩივრები.

ო. საზოგადოებაში დაბრუნება

79. ყველა არასრულწლოვანმა უნდა ისარგებლოს იმ საშუალებებით, რაც მათ დაეხმარებათ გათავისუფლების შემდგომ საზოგადოებისკენ, ოჯახური ცხოვრებისკენ, განათლებისკენ ან სამსახურისკენ მობრუნებაში. ამ მიზნით ჩამოყალიბებულ უნდა იქნეს სპეციალური კურსები და პროცედურები, ვადამდე ადრე გათავისუფლების ჩათვლით.
80. კომპეტენტურმა ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ შესაბამისი მომსახურება არასრულწლოვანთა დასახმარებლად თავი დაიძვიდრონ საზოგადოებაში და ამგვარად შესუსტდეს ასეთ არასრულწლოვანთა მიმართ ჩამოყალიბებული სანინააღმდეგო აზრი. ეს მომსახურება უნდა უზრუნველყოფდეს, შესაძლებლობის ფარგლებში, რომ არასრულწლოვნებმა მიიღონ სათანადო საცხოვრებელი, სამსახური, ტანსაცმელი და საკმარისი სახსრები გათავისუფლების შემდგომ თავის გასატანად, წარმატებული რეინტეგრაციის ხელშეწყობის მიზნით. ამგვარი მომსახურების მიმწოდებელი სააგენტოების წარმომადგენლებს ურთიერთობა უნდა ჰქონდეთ არასრულწლოვნებთან, სანამ ისინი საპატიმროში იმყოფებიან, უნდა მოეთათბირონ მათ, რათა დაეხმარონ მათ საზოგადოებაში დასაბრუნებლად.

V. პერსონალი

81. პერსონალი უნდა იკოს კვალიფიცირებული და უნდა მოიცავდეს ისეთ სპეციალისტთა საკმარის რაოდენობას, როგორებიცაა მასწავლებლები, პროფესიული ინსტრუქტორები, ადვოკატები, სოციალური მუშაკები, ფსიქიატრები და ფსიქოლოგები. ამ და სხვა ტიპის სპეციალისტები მუდმივი შტატით უნდა იქნენ დაქირავებული. თუმცა, ეს ხელს არ უნდა უშლიდეს მუშაკთა ნახევარ განაკვეთზე ან ანაზღაურების გარეშე დაქირავებას, როდესაც მათ მიერ განეული დახმარებისა და მონოდებული ტრენინგის ხარისხი სათანადო და საჭიროა. საპატიმრო დაწესებულებებმა უნდა გამოიყენონ ყველა დამცავი, საგანმანათლებლო, მორალური, სულიერი და სხვა საშუალებები და დახმარების ფორმები, რომლებიც სათანადო და ხელმისაწვდომია საზოგადოებაში, ინდივიდუალური მოთხოვნებისა და დაკავებული არასრულწლოვნების პრობლემების შესაბამისად.
82. ადმინისტრაციამ უნდა უზრუნველყოს ყველა დონისა და ტიპის პერსონალის ფრთხილი შერჩევა და დაქირავება, რადგან საპატიმრო დაწესებულებების სათანადო მენეჯმენტი დამოკიდებულია მათ ერთიანობაზე, ჰუმანურობაზე, შესაძლებლობებსა და პროფესიულ უნარებზე — ურთიერთობა დაამყარონ არასრულწლოვნებთან, ისევე როგორც სამსახურთან თვისობრივ შესაბამისობაზე.
83. დასახული მიზნების მისაღწევად, დანიშნულ უნდა იქნენ პროფესიონალი ოფიცრები, რომლებსაც ადეკვატური ანაზღაურება ექნებათ და მიმზიდველი იქნება როგორც ქალებისათვის, ასევე მამაკაცებისათვის. არასრულწლოვანთა საპატიმრო დაწესებულებების პერსონალი მუდმივად ნახალისებული უნდა იყოს, რათა მათ შეასრულონ თავიანთი მოვალეობები და ვალდებულებები ადამიანურად, თავდადებულად, პროფესიონალურად, სამართლიანად და ეფექტურად, მუდმივად

იმოქმედონ იმგვარად, რომ დაიმსახურონ და მოიპოვონ არასრულწლოვანთა პატივისცემა და უზრუნველყონ არასრულწლოვნები პოზიტიური მოდელებითა და პერსპექტივებით.

84. ადმინისტრაციამ უნდა შემოიღოს ორგანიზაციისა და მენეჯმენტის ისეთი ფორმა, რომელიც აადვილებს კომუნიკაციას თანამშრომელთა სხვადასხვა კატეგორიებს შორის საპატიმრო დაწესებულებებში იმგვარად, რომ გაიზარდოს თანამშრომლობა არასრულწლოვანთა მოვლაში ჩაბმულ სამსახურებს შორის, ისევე როგორც თანამშრომლებსა და ადმინისტრაციას შორის, იმ მიზნით, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს, რომ თანამშრომლებმა არასრულწლოვნებთან პირდაპირ კონტაქტით შეძლონ იფუნქციონირონ ისეთ პირობებში, რომლებიც ხელს უწყობს მათზე დაკისრებული ვალდებულებების ეფექტიანად შესრულებას.
85. პერსონალს უნდა ჩაუტარდეს ისეთი ტრენინგი, რომელიც მისცემს მას შესაძლებლობას, რომ ეფექტიანად განახორციელოს დაკისრებული პასუხისმგებლობები, კერძოდ, ტრენინგები ბავშვის ფსიქოლოგიაში, ბავშვის კეთილდღეობასა და ადამიანის უფლებათა და ბავშვის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტებსა და ნორმებში, მათ შორის წინამდებარე წესებში. პერსონალმა უნდა შეინარჩუნოს და გააუმჯობესოს ცოდნა და უნარები ტრენინგებზე დასწრებით, რომლებიც ორგანიზებულ უნდა იქნეს კარიერის მანძილზე შესაფერის ინტერვალებში.
86. დაწესებულების დირექტორი უნდა ფლობდეს მასზე დაკისრებული ამოცანების განხორციელებისათვის შესაფერის ადეკვატურ კვალიფიკაციას, რაც გულისხმობს ადმინისტრაციულ შესაძლებლობას და შესაბამის ტრენინგებსა და გამოცდილებას. დირექტორმა მასზე დაკისრებული ვალდებულებები უნდა განახორციელოს მუდმივად.
87. მოვალეობების განხორციელებისას საპატიმრო დაწესებულებათა პერსონალმა პატივი უნდა სცეს და დაიცვას არასრულწლოვანთა ადამიანური ღირსება და ფუნდამენტური უფლებები, კერძოდ კი, შემდეგი უფლებები:
 - ა) დაწესებულების არცერთ წევრს არ აქვს უფლება განახორციელოს, წააქეზოს ან შეინყნაროს ნებისმიერი ქმედება, რომელიც წარმოადგენს წამებას ან ნებისმიერი სახის უხეში, სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობა, დასჯა, დისციპლინის შეცვლა, რაც არ უნდა იყოს პირობები და ქვეტექსტები.
 - ბ) პერსონალის ყველა წევრი მკაცრად უნდა ებრძოდეს და აღმოფხვრას კორუფციის ნებისმიერი აქტი, დაყოვნების გარეშე კომპეტენტური ხელისუფლების ორგანოების წინაშე მოხსენების წარდგენის გზით;
 - გ) პერსონალის ყველა წევრმა უნდა დაიცვას წინამდებარე წესები. პერსონალს, რომელსაც აქვს მიზეზი, რათა სჯეროდეს, რომ წინამდებარე წესების სერიოზულ დარღვევას ჰქონდა ადგილი ან უნდა უნდა განხორციელდეს ახლო მომავალში, უნდა შეატყობინოს ხსენებული ზემდგომ ორგანოებს ან ისეთ ორგანოებს, რომლებსაც გააჩნიათ ზედამხედველობისა და სამართლებრივი დაცვის უფლებამოსილება.
 - დ) პერსონალის ყველა წევრმა უნდა უზრუნველყოს არასრულწლოვანთა ფიზიკური და სულიერი ჯანმრთელობის სრული დაცვა, მათ შორის, დაცვა ფიზიკური, სექსუალური და ემოციური ძალადობისა და ესპლოატაციისაგან და უნდა განახორციელონ დაუყოვნებელი ქმედებები სამედიცინო ყურადღების უზრუნველსაყოფად, როდესაც ეს მოთხოვნილია;
 - ე) პერსონალის ყველა წევრმა პატივი უნდა სცეს არასრულწლოვნის პირადი ცხოვრების უფლებას და კერძოდ, უნდა დაიცვას ყველა კონფიდენციალური საკითხი, რომლებიც ეხება არასრულწლოვანებს ან მათ ოჯახებს და, რომლებიც პერსონალისათვის ცნობილი გახდა მათი თანამდებობის გამო;
 - ვ) პერსონალის ყველა წევრი უნდა ეცადოს მინიმუმამდე დაიყვანოს ნებისმიერი სხვაობა, რაც არსებობს საპატიმროს შიგნით და გარეთ. აღნიშნულ სხვაობას შეუძლია დააკნინოს არასრულწლოვნების, როგორც ადამიანების ღირსებისადმი პატივისცემა.

გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი №10 მართლმსაჯულების სისტემაში ბავშვის უფლებების შესახებ

I. შესავალი

1. ბავშვის უფლებათა კომიტეტისათვის (შემდგომში “კომიტეტი”) ანგარიშის წარდგენისას, მონაწილე სახელმწიფოები, ხშირად განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ იმ ბავშვების უფლებებს, რომლებმაც, სავარაუდოდ, დაარღვიეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედებათ მისი დარღვევა ან აღიარებული არიან მის დამრღვევებად და რომლებსაც, ასევე, “კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებს” უწოდებენ. კომიტეტის სახელმძღვანელო პრინციპების თანახმად, პერიოდულად წარდგენილი ანგარიშების ძირითადი თემაა, მონაწილე სახელმწიფოების მიერ, გაერთიანებული ერების ბავშვის უფლებათა კონვენციის (შემდგომში “კონვენცია”) 37-ე და 40-ე მუხლების შესრულება. კომიტეტი მიესალმება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებისაკენ გადადგმულ ყოველ ნაბიჯს. თუმცა, ამავე დროს, ნათელია, რომ სახელმწიფოების ნაწილს კიდევ დიდი გზა აქვთ გასავლელი, კონვენციით გათვალისწინებული ყველა პირობის შესასრულებლად. განსაკუთრებით კი ისეთ საკითხებში, რომელიც ეხება პროცესუალურ უფლებებს, სამართლებრივი პროცედურების გარეშე, კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მოპყრობის ზომების შემუშავებასა და გატარებას, აგრეთვე, თავისუფლების აღკვეთის, როგორც უკიდურესი ზომის გამოყენებას.
2. კომიტეტი არანაკლებ შემფოთებულია იმ ინფორმაციის ნაკლებობით, რომელიც ეხება წევრ სახელმწიფოთა მიერ, არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციისათვის გატარებულ ზომებს. ეს შეიძლება, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში ფართო პოლიტიკის არარსებობით იყოს გამოწვეული, რაც თავის მხრივ, ხსნის კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მოპყრობის შესახებ, მრავალი მონაწილე სახელმწიფოს, საკმაოდ მწირ სტატისტიკურ მონაცემებს.
3. წინამდებარე, ზოგადი კომენტარის მიზანი, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში მონაწილე სახელმწიფოების ანგარიშების განხილვა და მათი საქმიანობის შეფასება გახდა. ამ გზით, კომიტეტი მონაწილე სახელმწიფოებს, უფრო დეტალურ სახელმძღვანელო პრინციპებსა და რეკომენდაციებს გააცნობს, რომლებიც დაეხმარება მათ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ბავშვის უფლებათა კონვენციის შესაბამისად აღსრულებაში. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება, რომელიც სხვათა შორის, გულისხმობს კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების მიმართ, ისეთი ალტერნატიული ზომების გამოყენებას, როგორცაა მართლმსაჯულების სისტემისაგან განრიდება და აღდგენითი მართლმსაჯულება, საშუალებას მისცემს მონაწილე სახელმწიფოებს, უპასუხონ კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების საჭიროებებს. ამ გზით, ისინი შეძლებენ არა მხოლოდ ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესის, არამედ საზოგადოების მოკლე და გრძელვადიანი ინტერესების დაცვასაც.

II. ზოგადი კომენტარის ამოცანები

4. დასაწყისისთვის, საჭიროა ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ კონვენცია მონაწილე სახელმწიფოებს ავალდებულებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკის შემუშავებას, რაც არ გულისხმობს მხოლოდ კონვენციის 37-ე და მე-40-ე მუხლებით გათვალისწინებული დებულებების შესრულებას. ამ მუხლების გარდა, საჭიროა აგრეთვე, კონვენციის მე-2, მე-3, მე-6 და მე-12 მუხლებითა და სხვა შესაბამისი მუხლებით (მე-4 და 39-ე) გათვალისწინებული, საერთო სახელმძღვანელო პრინციპების დანერგვა. აქედან გამომდინარე, კომენტარი მიზნად ისახავს:
 - ხელი შეუწყოს მონაწილე სახელმწიფოებს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკის შემუშავებასა და გატარებაში, იმისათვის, რომ კონვენციით გათვალისწინებული ვალდებულებების თანახმად, განხორციელდეს არასრულწლოვნებს შორის დანაშაულის პრევენცია. გარდა ამისა, მონაწილე სახელმწიფოები, შეძლებენ რჩევისა და დახმარებისათვის მიმართონ გაერთიანებული ერების ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს 1997/30 რეზოლუციის საფუძველზე შექმნილ, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების უწყებათაშორის ჯგუფს, რომლის შემადგენლობაში შედიან გაერთიანებული ერების ადამიანის უფლე-

ბათა დაცვის უმაღლესი კომისარიატის (OHCHR), გაერთიანებული ერების ბავშვთა ფონდის (UNICEF), გაერთიანებული ერების ნარკოტიკებისა და დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის სამსახურისა (UNODC) და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები.

- უზრუნველყოს მონაწილე სახელმწიფოები, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზემოხსენებული ფართო პოლიტიკის ელემენტების შესახებ რეკომენდაციებით, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა არასრულწლოვანთა მიერ დანაშაულის ჩადენის პრევენციას, ალტერნატიული ზომების შემოღებას, რათა თავიდან იქნეს აცილებული სამართლებრივი პროცედურები. რეკომენდაციები ასევე დაეთმობა, კონვენციის 37-ე და 40-ე მუხლებით გათვალისწინებული სხვა დებულებების ინტერპრეტაციასა და შესრულებას.
- დაეხმაროს მონაწილე სახელმწიფოებს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკის ფარგლებში, ისეთი საერთაშორისო სტანდარტების გაერთიანებაში, როგორცაა, მაგალითად, გაეროს არასრულწლოვანთა ადმინისტრირების მინიმალური სტანდარტული წესები (“პეკინური წესები”), გაეროს წესები თავისუფლებადკვეთილი არასრულწლოვანთა დასაცავად (“ჰავანური წესები”) და გაეროს, არასრულწლოვანთა შორის დანაშაულის პრევენციის სახელმძღვანელო პრინციპები (“რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები”).

III. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება: ფართო პოლიტიკის ძირითადი პრინციპები

5. კონვენციის მოთხოვნების დეტალურ განხილვამდე, კომიტეტი, თავდაპირველად ხაზს გაუსვამს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკის ძირითად პრინციპებს. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულებისას, მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არიან სისტემატურად დაიცვან ის ზოგადი პრინციპები, რომლებიც გათვალისწინებულია კონვენციის მე-2, მე-3, მე-12 მუხლებით, ხოლო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფუნდამენტური პრინციპები, კონვენციის 37-ე და 40-ე მუხლებშია მოცემული.

დისკრიმინაციის დაუშვებლობა (მუხლი 2)

6. მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არიან, დაიცვან კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების თანაბარი მოპყრობის უფლება. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დე-ფაქტო დისკრიმინაციას და უთანასწორობას, რომელიც შეიძლება არათანმიმდევრული პოლიტიკიდან გამომდინარეობდეს და განსაკუთრებით შეეხოს ბავშვების ისეთ დაუცველ ჯგუფებს, როგორებიც არიან, მაგალითად, ქუჩის ბავშვები, ბავშვები, რომლებიც მიეკუთვნებიან რასობრივ, ეთნიკურ, რელიგიურ ან ლინგვისტურ უმცირესობებს, გოგონები, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვები და აგრეთვე ის ბავშვები, რომლებიც ხშირად არღვევენ კანონს (რეციდივისტები). ამ კუთხით, მნიშველოვანია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაში მონაწილე ყველა სპეციალისტის მომზადება (იხ. პარაგრაფი 9). გარდა ამისა საჭიროა შემუშავებული და დაცული იქნეს წესები და რეგულაციები, რომლებიც უზრუნველყოფს კანონდამრღვევი ბავშვის მიმართ თანასწორ მოპყრობას და ასევე უზრუნველყოფს გამოსწორებისა და კომპენსაციის მექანიზმებს.
7. კანონთან კონფლიქტში მყოფი მრავალი ბავშვი ხდება დისკრიმინაციის მსხვერპლი, მაგალითად, მაშინ, როდესაც ცდილობს მიიღოს განათლება ან თავი დაიმკვიდროს შრომის ბაზარზე. საჭიროა შესაბამისი ზომების მიღება, რათა არ მოხდეს ამგვარი დისკრიმინაცია. აქ იგულისხმება, სხვათა შორის, არასრულწლოვანი ყოფილი კანონდამრღვევებისთვის დახმარების განევა, საზოგადოებაში რეინტეგრაციის პროცესში, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებისკენ მიმართული აქტივობები, რათა საზოგადოებამ აღიაროს ამგვარი ბავშვების სასარგებლო როლი (მუხლი 40(1)).
8. ხშირია შემთხვევები, როდესაც სისხლის სამართლის კოდექსები შეიცავს დებულებებს, რომლებიც ახდენენ ბავშვების ისეთი ქცევითი პრობლემების კრიმინალიზაციას, როგორცაა სისხლის მიტოვება, გაქცევა, მანანალობა, სკოლის გაცდენები და სხვა. ამგვარი პრობლემები ხშირად ფსიქოლოგიურ ან სოციალურ-ეკონომიკურ ხასიათს ატარებს. განსაკუთრებულ შემფოთებას იწვევს ის ფაქტი, რომ ყველაზე ხშირად, ამგვარი კრიმინალიზაციის მსხვერპლები, გოგონები და ქუჩის ბავშვები ხდებიან. ამგვარი ქმედებები, რომლებსაც სხვაგვარად სტატუსური დანაშაული ეწოდება, დანაშაულად არ ითვლება, თუ მათი ჩამდენი ზრდასრული პირია. კომიტეტი რეკომენდაციით მიმართავს მონაწილე სახელმწიფოებს, გააუქმონ ამგვარი დანაშაულის დებულებები, რათა უზრუნველყონ ბავშვებისა და მოზრდილების კანონის წინაშე თანასწორობა. ამ საკითხთან დაკავშირებით, კომიტეტი ასახელებს რიადის სახელმძღვანელო პრინციპების 56-ე მუხლს, რომლის მიხედვითაც, “ახალგაზრდების სტიგმატიზაციის, ვიქტიმიზაციისა და კრიმინალიზაციის

თავიდან აცილების მიზნით, საჭიროა კანონმდებლობამ უზრუნველყოს, რომ ნებისმიერი ქმედება, რომელიც დანაშაულად არ ეთვლება მოზრდილებს, არასრულწლოვნებზეც არ გავრცელდეს”.

9. ამას გარდა, ისეთ ქცევებზე რეაგირება, როგორცაა საცხოვრებლის მიტოვება და გაქცევა, საჭიროა მოხდეს ბავშვის დაცვის ისეთი ზომების გატარებით, როგორცაა მაგალითად, მშობლების და/ან მზრუნველების ქმედითი მხარდაჭერა და ასევე ისეთი მიდგომა, რომელიც ორიენტირებულია ამგვარი ქცევის გამომწვევ მიზეზებზე.

ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესი (მუხლი 3)

10. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების პროცესში, ნებისმიერი გადანყვეტილება უნდა ითვალისწინებდეს ბავშვის ჭეშმარიტ ინტერესს. უფროსებისგან ბავშვებს ფიზიკური და ფსიქოლოგიური განვითარება, აგრეთვე ემოციური და საგანმანათლებლო საჭიროებები განასხვავებს. სწორედ ეს განსხვავებებია, კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვებისათვის შედარებით მსუბუქი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი. ეს განსხვავებები წარმოშობს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის განცალკევებასა და ბავშვების მიმართ განსხვავებული მოპყრობის საჭიროებას. ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვა, კანონდამრღვევი ბავშვების მიმართ გულისმობს, სისხლის სამართლის ისეთი ტრადიციული ამოცანების ჩანაცვლებას, როგორცაა რეპრესია/დასჯა — რეაბილიტაციითა და აღდგენითი მართლმსაჯულებით, რაც აუცილებელია განხორციელდეს, საზოგადოების უსაფრთხოების საკითხის გათვალისწინებით.

სიცოცხლის ხელშეუხებლობის და განვითარების უფლება (მუხლი 6)

11. სიცოცხლის ხელშეუხებლობის და განვითარების ფუნდამენტურ უფლებას უნდა ეფუძნებოდეს მონაწილე სახელმწიფოების მიერ, არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სახელმწიფო პოლიტიკისა და პროგრამების წარმოება, რადგან, დანაშაული უკიდურესად უარყოფით გავლენას ახდენს ბავშვების განვითარებაზე. გარდა ამისა ძირითადი უფლების დაცვამ, შედეგად უნდა მოიტანოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ისეთი პოლიტიკის ამოქმედება, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება ბავშვის განვითარების საკითხებს. სიკვდილით დასჯა ან სამუდამო პატიმრობა ვადამდელი გათავისუფლების პირობის გარეშე, მკაცრად იკრძალება კონვენციის 37-ე(ა) მუხლით (იხილეთ ქვემოთ პარაგრაფები 75-77). თავისუფლების აღკვეთა ძალზე უარყოფითად აისახება ბავშვის ჰარმონიულ განვითარებაზე და მნიშვნელოვნად აფერხებს მის საზოგადოებაში რეინტეგრაციას. ამ საკითხს უშუალოდ უკავშირდება კონვენციის 37-ე(ბ) მუხლი, რომლის თანახმად, თავისუფლების აღკვეთა დაპატიმრების, დაკავების ან საპყრობილეში მოთავსების ჩათვლით, ბავშვის განვითარების უფლების სრულად დაცვის მიზნით (იხილეთ პარაგრაფები 78-88 ქვემოთ)*, განიხილება უკიდურეს ზომად და გამოიყენება რაც შეიძლება მცირე პერიოდით.

მოსმენის უფლება (მუხლი 12)

12. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების ნებისმიერ ეტაპზე, სრულად უნდა იქნეს დაცული ბავშვის მიერ საკუთარი მოსაზრებების თავისუფლად გამოთქმის უფლება იმ საკითხებთან დაკავშირებით, რომელიც უშუალოდ ეხება ბავშვს (იხილეთ პარაგრაფები 43-45 ქვემოთ). კომიტეტის აზრით, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მოხვედრილ ბავშვების მიერ გამოთქმული მოსაზრებები და შენიშვნები, სულ უფრო ხშირად ედება საფუძვლად რეფორმებს, პროცესების გაუმჯობესებას და მათი უფლებების დაცვას.

ღირსება (მუხლი მე-40 (1))

13. კონვენცია განსაზღვრავს შემდეგ ფუნდამენტურ პრინციპებს, რომლებიც ეხება კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებს:

- ბავშვთან მოპყრობა ხელს უნდა უწყობდეს მისი ღირსებისა და საკუთარი მნიშვნელოვნების გრძნობის განვითარებას. ეს პრინციპი ეხმაურება ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაციის პირველ მუხლს, რომლის მიხედვით, ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანაბარი უფლებებითა და ღირსებით. ღირსებისა და ადამიანის მნიშვნელოვნების ეს ფუნდამენტური უფლება, ხაზგასმითაა მოხსენიებული კონვენციის პრეამბულაში. მისი დაცვა აუცილებელია ბავშვთან დაკავშირებული პროცესის მიმდინარეობისას, დაწყებული სამარ-

* შენიშვნა: კონვენციის მიერ აღიარებული თავისუფლება აღკვეთილი ბავშვის უფლებები ეხება კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებს, აგრეთვე ინსტიტუტებში სხვადასხვა მიზნით განთავსებულ ბავშვებს, როდესაც განთავსება მიზნად ისახავს ზრუნვას, დაცვას ან მკურნალობას. აქ აგრეთვე იგულისხმება ისეთი მიზნები, რაც უკავშირდება გონებრივ ჯანრმთელობას, განათლებას, ნაროტიკული ნივთიერებების მოხმარებას, ბავშვის დაცვას და საიმეგრაციო ინსტიტუტებში განთავსებას.

თალდამცავ ორგანოებთან მისი პირველი კონტაქტით და დამთავრებული, ბავშვთან დაკავშირებული ნებისმიერი ზომის გატარებით.

- ბავშვის პატივისცემის განმტკიცება ადამიანის უფლებებისა და სხვა ძირითადი თავისუფლებებისადმი. ეს პრინციპი გულისხმობს, რომ ბავშვი უნდა აღიზარდოს გაერთიანებული ერების წესდებით გათვალისწინებული იდეალებისადმი პატივისცემით. გარდა ამისა, ეს პრინციპი ასევე გულისხმობს, რომ ბავშვისადმი მოპყრობა და განათლება, რომელსაც ის მართლმსაჯულების სისტემაში ყოფნისას იღებს, მას უნდა განუმტკიცებდეს ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებებისადმი პატივისცემას (კონვენციის 29-ე მუხლის (1)(ბ) ქვეპუნქტი და კომიტეტის 1 კომენტარი განათლების მიზნების შესახებ). ცხადია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ეს პრინციპი, მოითხოვს კონვენციის მე-40 მუხლის მეორე პუნქტით გათვალისწინებული უფლების სრულ დაცვას, რომელიც გულისხმობს სამართლიანი სასამართლოს გარანტიის უფლებას (იხილეთ პარაგრაფები 40-67 ქვემოთ). თუ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მომუშავე პირები: პოლიციის ოფიცრები, პროკურორები, მოსამართლეები და პრობაციის ოფიცრები არ სცემენ პატივს ამ გარანტიებს და არ იცავენ მათ, მაშინ, აზრსმოკლებულია მოვთხოვოთ ბავშვს, ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემა.
- ბავშვის ასაკისა და მისი რეინტეგრაციის, საზოგადოებაში მის მიერ სასარგებლო როლის შესრულებისათვის ხელშეწყობის გათვალისწინება. ეს პრინციპი დაცული უნდა იქნეს ბავშვთან დაკავშირებული პროცესის მიმდინარეობისას, დაწყებული მისი პირველი კონტაქტით სამართალდამცავ ორგანოებთან და დამთავრებული ბავშვთან დაკავშირებული ნებისმიერი ზომის გატარებით. პრინციპი იმასაც ითვალისწინებს, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მომუშავე ყველა სპეციალისტი, საფუძვლიანად უნდა ერკვეოდეს ბავშვის განვითარებასა და ზრდასთან დაკავშირებულ საკითხებში, იცოდეს, რა არის მართებული მისი კეთილდღეობისათვის და იცნობდეს ბავშვის მიმართ ძალადობის გავრცელებულ ფორმებს.
- ბავშვის ღირსებისა და პატივისცემის უფლების დაცვა, მონაწილე სახელმწიფოებისაგან მოითხოვს არ დაუშვან და აღკვეთონ კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების მიმართ ძალადობრივი მოპყრობა. კომიტეტისათვის წარდგენილი ანგარიშებიდან ირკვევა, რომ ძალადობას ადგილი აქვს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების ყველა ეტაპზე, დაწყებული პოლიციასთან პირველი კონტაქტით, დამთავრებული წინასწარი პატიმრობით, აგრეთვე თავისუფლება აღკვეთილი არასრულწლოვნების შემთხვევაში, ინსტიტუციის შიგნით ყოფნის მთელი პერიოდის განმავლობაში. კომიტეტი, მონაწილე სახელმწიფოებისაგან მოითხოვს, ყველა ქმედითი ზომის გატარებას ამგვარი ძალადობის თავიდან ასაცილებლად და დამნაშავეთა მართლმსაჯულების წინაშე წარსადგენად. გარდა ამისა, სახელმწიფოებმა კონტროლი უნდა გაუწიონ გაერთიანებული ერების გენერალური ასამბლეისთვის 2006 წლის ოქტომბერში (A/61/299) წარდგინილ, ბავშვთა მიმართ ძალადობის შესახებ ანგარიშით გათვალისწინებული რეკომენდაციების შესრულებას.
- 14. კომიტეტი აღიარებს, რომ საზოგადოების უსაფრთხოების შენარჩუნება მართლმსაჯულების სისტემის ლეგიტიმური მიზანია. თუმცა, აგრეთვე ფიქრობს, რომ ამ მიზნის სრულად მიღწევა შესაძლებელია, კონვენციით გათვალისწინებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სახელმძღვანელო პრინციპების გატარებითა და განხორციელებით.

IV. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება: ფართო პოლიტიკის ძირითადი ელემენტები

15. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკა, უნდა შეიცავდეს შემდეგ ძირითად ელემენტებს: არასრულწლოვანთა შორის დანაშაულის პრევენცია; ინტერვენცია სამართლებრივი პროცედურების კონტექსტში და მის გარეშე; სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზღვრული ასაკი; გარანტიები სამართლიანი სასამართლოსთვის და თავისუფლების აღკვეთა წინასწარი დაკავებისა და სასამართლოს შემდეგომი დაპატიმრების ჩათვლით.

ა. არასრულწლოვანთა შორის დანაშაულის პრევენცია

16. კონვენციის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზანია ბავშვის პიროვნულობის, ნიჭის, გონებრივი და ფიზიკური შესაძლებლობების სრული და ჰარმონიული განვითარების ხელშეწყობა (მუხლები მე-6 და 29-ე). ბავშვი მომზადებული უნდა იყოს დამოუკიდებლად ცხოვრებისათვის და თავისუფ-

ფალ საზოგადოებაში პასუხისმგებლობების გაზიარებისათვის (პრემიულა და 29-ე მუხლი), სადაც მას შესაძლებლობა მიეცემა სასარგებლო როლი ითამაშოს ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების დაცვის კუთხით (მუხლები 29-ე და მე-40). მშობლების პასუხისმგებლობაა, ბავშვს, შესაძლებლობის შესაბამისად, გააცნონ კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები და უხელმძღვანელონ მათ განხორციელებას. კონვენციის ამ და სხვა დებულებების გათვალისწინებით, ცხადია, რომ თუ ბავშვი, ისეთ გარემოში იზრდება, რომელიც წარმოშობს მისი დანაშაულებრივ ქმედებებში მონაწილეობის რისკს, ეს არ შეესაბამება მის ჭეშმარიტ ინტერესებს. საჭიროა სხვადასხვა ზომის მიღება, რათა სრულად და თანაბრად იქნეს დაცული ცხოვრების სათანადო პირობების უფლება (მუხლი 27-ე), ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის ყველაზე უფრო სრულყოფილი მომსახურების მიღების უფლება (მუხლი 24-ე), განათლების უფლება (მუხლები 28-ე და 29-ე), ყველა სახის ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური ძალადობის და შეურაცყოფისაგან დაცვის უფლება (მუხლი მე-19), ეკონომიკური და სქესობრივი ექსპლუატაციისგან დაცვის უფლება და ბავშვების დაცვისა და ზრუნვის სხვა სერვისების მიღების უფლება.

17. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, არასრულწლოვანთა შორის დანაშაულის პრევენციის ზომების არარსებობა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პოლიტიკის სერიოზული ხარვეზია. საჭიროა, რომ მონაწილე სახელმწიფოებმა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ეროვნულ პოლიტიკაში, სრულად მოახდინონ გაერთიანებული ერების არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სახელმძღვანელო (რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები) პრინციპების ინტეგრირება (მიღებულია 1990 წელს გენერალური ასამბლეის 45/112 რეზოლუციით).
18. კომიტეტი სრულად ეთანხმება რიადის სახელმძღვანელო პრინციპებს და აცხადებს, რომ საჭიროა განსაკუთრებული აქცენტის გაკეთება პრევენციის ისეთ პოლიტიკაზე, რომელიც ხელს უწყობს ბავშვების წარმატებულ სოციალიზაციასა და ინტეგრაციას, განსაკუთრებით ოჯახის, საზოგადოების, თანატოლთა ჯგუფების, სკოლის, პროფესიული ტრენინგებისა და მუშაობის, აგრეთვე მონაწილე ორგანიზაციების მეშვეობითა და დახმარებით. პრევენციის პროგრამების ძირითადი მიმართულება უნდა იყოს, განსაკუთრებით დაუცველი ოჯახების დახმარება, ძირითადი ფასეულობების სწავლების პროცესში სკოლების ჩართულობა (ბავშვებისა და მშობლების კანონით გათვალისწინებული უფლებებისა და მოვალეობების ჩათვლით), რიკის ქვეშ მყოფი ახალგაზრდებისადმი სპეციალური ზრუნვისა და ყურადღების მიმართვა. ამ კუთხით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ ბავშვებს, რომლებმაც მიატოვეს სკოლა ან სხვა რაიმე მიზეზის გამო, ვერ დაასრულეს განათლების მიღება. რეკომენდებულია თანატოლთა ჯგუფების მხარდაჭერისა და მშობლების ჩართულობის მობილიზება. მონაწილე სახელმწიფოებმა ასევე უნდა განავითარონ თემზე დაფუძნებული სერვისები და პროგრამები, რათა შეძლონ რეაგირება მოახდინონ ბავშვების, განსაკუთრებით კი კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების სპეციალურ საჭიროებებზე, პრობლემებსა და ინტერესებზე. აქ ასევე იგულისხმება, მათი ოჯახებისათვის კონსულტაციების უზრუნველყოფა.
19. კონვენციის 18-ე და 27-ე მუხლები, ადასტურებს მშობლების მნიშვნელობას ბავშვების აღზრდაში, მაგრამ, ამავე დროს, პასუხისმგებლობას აკისრებს მონაწილე სახელმწიფოებს, აღმოუჩინონ მშობლებს (და სხვა მზრუნველებს) აუცილებელი დახმარება საკუთარი მოვალეობის შესრულებაში. დახმარების ზომებში არ უნდა იგულისხმებოდეს მხოლოდ უარყოფითი სიტუაციების პრევენცია, ისინი, ძირითადად მიმართული უნდა იყოს მშობლების სოციალური პოტენციის მაქსიმალური ზაციისკენ. არსებობს უამრავი, ოჯახზე და სახლზე დაფუძნებული, პრევენციული ხასიათის პროგრამა, როგორცაა, მაგალითად, მშობლების ტრენინგი, მშობლებისა და ბავშვის ურთიერთობის გაუმჯობესებისაკენ მიმართული პროგრამები, საცხოვრებელ ადგილზე ვიზიტის პროგრამები, რომლებიც ბავშვის დაბადებიდან, მოკლე პერიოდში იწყება. გარდა ამისა, დადასტურებულია, რომ ადრეული ასაკის ბავშვთა განათლება, დადებითად აისახება ძალადობისა და დანაშაულის მაჩვენებელზე. თემის დონეზე, დადებითი შედეგები მოაქვს ისეთი პროგრამების განხორციელებას, როგორცაა, მაგალითად, *მზრუნველი თემი* (Communities that Care), რომლის უმთავრესი სტრატეგია, რისკის პრევენციაა.
20. მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არიან, მხარი დაუჭირონ ბავშვების მონაწილეობას, როგორც ეს, კონვენციის მე-12 მუხლით არის გათვალისწინებული, აგრეთვე მშობლების, თემის ლიდერების და სხვა მნიშვნელოვანი მოთამაშეების (მაგალითად, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები, პრობაციის სამსახურის თანამშრომლები და სოციალური მუშაკები), აქტიურ ჩართულობას, პრევენციის პროგრამების შემუშავებასა და განხორციელებაში, რომელთა წარმატების განმაპირობებელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, სწორედ ამ პირების მონაწილეობის ხარისხია.
21. პრევენციის ეფექტური პროგრამების განხორციელებისათვის, კომიტეტი, მონაწილე ქვეყნებს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების უწყებათაშორის ჯგუფთან აქტიური თანამშრომლობის რეკომენდაციას უწევს.

ბ. ინტერვენცია/მართლმსაჯულების სისტემისაგან განრიდება (იხილეთ 2 ნაწილი ქვემოთ)

22. იმ ბავშვებთან დაკავშირებით, რომლებმაც, სავარაუდოდ, დაარღვიეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედებათ მისი დარღვევა ან აღიარებული არიან მის დამრღვევებად, მონაწილე სახელმწიფოებს შეუძლიათ, გამოიყენონ ორი სახის ინტერვენცია: ზომები, რომლებიც არ გულისხმობს ფორმალურ სამართლებრივ პროცედურების გავლას და ზომები, რომლებიც შეიძლება მიღებულ იქნეს სამართლებრივი პროცედურების კონტექსტში. კომიტეტი ხაზს უსვამს, რომ უკიდურესად მნიშვნელოვანია ბავშვის უფლებებისა და სამართლებრივი გარანტიების სრული დაცვა და პატივისცემა.
23. კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებს, არასრულწლოვანი რეციდივისტების ჩათვლით, უფლება აქვთ, რომ მათდამი მოპყრობა, ხელს უწყობდეს მათი რეინტეგრაციისა და საზოგადოებაში მათ მიერ სასარგებლო როლის შესრულების სურვილს (კონვენციის მე-40 მუხლის პირველი პუნქტი). ბავშვის დაკავება, დაპატიმრება, ან თავისუფლების აღკვეთა უკიდურეს ზომად უნდა განიხილებოდეს (კონვენციის 37-ე მუხლის ბ) ქვეპუნქტი). აქედან გამომდინარე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკის ფარგლებში, აუცილებელია მთელი რიგი ზომების შემუშავება, რომელიც უზრუნველყოფს ბავშვებისადმი შესაბამის მიდგომას მათი კეთილდღეობის, გარემოებებისა და მათ მიერ ჩადენილი დანაშაულის გათვალისწინებით. მოპყრობაში, იგულისხმება ზრუნვა, ხელმძღვანელობა და სუპერვიზია. აგრეთვე, კონსულტაციები, პრობაცია, მზრუნველობაში განთავსება, განათლებისა და ტრენინგის პროგრამები და ინსტიტუციური ზრუნვის სხვა ალტერნატივები.

ინტერვენციები სამართალწარმოების გარეშე

24. კონვენციის მეორე მუხლის, მესამე პუნქტის თანახმად, მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არიან, იმ ბავშვების მიმართ, რომლებმაც, სავარაუდოდ დაარღვიეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედებათ მისი დარღვევა ან აღიარებული არიან მის დამრღვევებად, მხარი დაუჭირონ ისეთი ზომების გატარებას, რომლებიც არ ითვალისწინებს ფორმალურ სამართალწარმოებას. გამომდინარე იმ ფაქტიდან, რომ არასრულწლოვანი კანონდამრღვევების უმეტესობა, ძირითადად მსუბუქ დანაშაულს სჩადის, მათ მიმართ ისეთი ზომების გატარება, რომლებიც გამიჯნულია სისხლის სამართლის/არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულებისგან და რომლებიც გულისხმობს ალტერნატიული (სოციალური) სერვისების გამოყენებას, (მაგალითად, განრიდება), უნდა იყოს რაც შეიძლება ფართოდ დანერგილი და გავრცელდეს საქმეების უმეტესობაზე.
25. კომიტეტის აზრით, მონაწილე სახელმწიფოების ვალდებულება, კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების მიმართ იმგვარი ზომების მიღების თაობაზე, რომლებიც არ ითვალისწინებს სამართლებრივ პროცედურებს, ეხება (მაგრამ არ შემოიფარგლება) ბავშვებს, რომლებმაც ჩადინეს მსუბუქი დანაშაული. მაგალითად, მალაზიაში ქურდობა ან ქონებასთან დაკავშირებული მსუბუქი დანაშაული. ეს ეხება აგრეთვე, იმ ბავშვებს, რომლებმაც პირველად ჩადინეს დანაშაული. მონაწილე სახელმწიფოების სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ბავშვების მიერ ჩადენილი დანაშაულის უმეტესობა, ხშირად კი აბსოლუტური უმეტესობა, სწორედ ამ კატეგორიებს განეკუთვნება. ამგვარ შემთხვევებზე ფორმალური სამართალწარმოების გარეშე რეაგირება, შეესაბამება კონვენციის მეორე მუხლის, პირველი პუნქტით გათვალისწინებულ პრინციპებს. გარდა იმისა, რომ ამგვარი მიდგომა სტიგმატიზაციას უშლის ხელს, იგი განსაკუთრებით დადებითად მოქმედებს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაზე და როგორც გამოცდილებამ დაადასტურა, ხარვეზეფექტურიცაა.
26. კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების მიმართ, მონაწილე სახელმწიფოების მიერ მიღებული ზომები, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკის ნაწილი, სამართლებრივი პროცედურების გარეშე უნდა განიხილებოდეს და უნდა უზრუნველყოფდეს ბავშვის უფლებებისა და სამართლებრივი გარანტიების სრულ დაცვასა და პატივისცემას (მუხლი 40 (3)(ბ)).
27. მონაწილე სახელმწიფოებმა, თავად უნდა გადანყვიტონ იმ ღონისძიებების ზუსტი ხასიათი და შინაარსი, რომლებიც სამართლებრივი პროცედურების გვერდის ავლით, კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების საკითხის მოგვარებას ეხება. მათ განსახორციელებლად, მონაწილე სახელმწიფოები თავად ადგენენ ყველა საკანონმდებლო თუ სხვა სახის ზომებს. თუმცა, კომიტეტისათვის, მონაწილე სახელმწიფოების მიერ წარდგენილ ანგარიშებზე დაყრდნობით ნათელია, რომ შემუშავდა თემზე დაფუძნებული მრავალფეროვანი პროგრამები. მაგალითად, სათემო სერვისები, სუპერვიზია და მონიტორინგი, რომელსაც სოციალური მუშაკები და პრობაციის სამსახურის თანამშრომლები ახორციელებენ, საოჯახო კონფერენცია და აღდგენითი

მართლმსაჯულების სხვა ფორმები, კომპენსაციისა და რესტიტუციის ჩათვლით. სხვა ნევრმა სახელმწიფოებმა უნდა ისარგებლონ ამ გამოცდილებით. ადამიანის უფლებათა პატივისცემისა და სამართლებრივი გარანტიების დაცვის მიზნით კომიტეტი მიუთითებს კონვენციის მე-40 მუხლზე და აღნიშნავს შემდეგს:

- განრიდება (ანუ იმ ბავშვებისათვის სამართლებრივი პროცედურების გვერდის ავლა, რომლებმაც, სავარაუდოდ დაარღვიეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედებათ მისი დარღვევა ან აღიარებულნი არიან მის დამრღვევებად) დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს იმის უტყუარი მტკიცებულება, რომ ბავშვმა ნამდვილად ჩაიდინა დანაშაული, ის სრულად და ძალდატანების გარეშე აღიარებს პაუსიხმგებლობას ჩადენილთან მიმართებით, აღიარებას საფუძვლად არ უდევს ზეწოლა ან იძულება, და ბოლოს, იმ შემთხვევაში, თუ ეს აღიარება არ გამოიყენება მის წინააღმდეგ, საქმესთან დაკავშირებული ნებისმიერი სამართლებრივი განხილვისას.
- ბავშვმა, განრიდებაზე თანხმობა უნდა გამოხატოს წერლობითი ფორმით და ნებაყოფლობით. თანხმობა უნდა ეფუძნებოდეს ღონისძიების ბუნების, შინაარსისა და ხანგრძლივობის შესახებ ზუსტ ინფორმაციას. მასში ნათლად უნდა იყოს გამოხატული ის, თუ რა შედეგები შეიძლება მოყვეს თანამშრომლობაზე უარის თქმას და პირობების შეუსრულებლობას. მშობლების ჩართულობის გააქტიურების მიზნით, მონაწილე სახელმწიფოებმა, შეიძლება ასევე საჭიროდ ცნონ მშობლების თანხმობაც, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც ბავშვს ჯერ არ შესრულებია თექვსმეტი წელი.
- საჭიროა კანონში შეტანილ იქნეს სპეციალური დებულებები, რომლებიც განსაზღვრავენ, თუ რა შემთხვევებშია შესაძლებელი განრიდება. გარდა ამისა, ბავშვის დისკრიმინაციისაგან დაცვის მიზნით, საჭიროა პოლიციის, პროკურატურისა და/ან სხვა უწყებების როლისა და კომპენტენციის გადახედვა და დარეგულირება.
- ბავშვს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, შესაბამისი უწყებებიდან მიიღოს იურიდიული ან სხვა სახის დახმარება, შეთავაზებული განრიდების შესაბამისობასა და მართებულობასთან დაკავშირებით. აგრეთვე მისი გადახედვის შესაძლებლობასთან დაკავშირებით.
- განრიდებით გათვალისწინებული ღონისძიებების განხორციელებას ბავშვის მიერ, საქმის საბოლოო დახურვა უნდა მოყვეს. მიუხედავად იმისა, რომ შესაძლებელია საქმის შენახვა ადმინისტრაციული ან გადასინჯვის მიზნებისთვის, ამგვარი საქმე არ უნდა განიხილებოდეს, როგორც ნასამართლობის დამამტკიცებელი დოკუმენტი. ხოლო ბავშვი, რომელიც დაექვემდებარა განრიდებას, არ უნდა განიხილებოდეს როგორც ნასამართლობის მქონე. თუ საქმე რეგისტრირებულია, მხოლოდ შესაბამისი ნებართვის მქონე და კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მომუშავე პირს უნდა ქონდეს მისი გამოყენების უფლება, ისიც შეზღუდული პერიოდის, მაგალითად, ერთი წლის განმავლობაში.

ინტერვენციები სამართალწარმოების კონტექსტში

28. როდესაც კომპენტენტური ორგანოს მიერ დაწყებულია სამართლებრივი მოქმედებები (ორგანოებში ძირითადად იგულისხმება პროკურატურა), აუცილებელია დაცული იქნეს სამართლიანობის პრინციპი (იხილეთ ღ ნაწილი ქვემოთ). ამავე დროს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში, საჭიროა არსებობდეს მრავალი ისეთი ალტერნატივა, რომელიც კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან დაკავშირებით იძლევა სოციალური და/ან საგანმანათლებლო ღონისძიებების გამოყენების საშუალებას. რაც შეეხება თავისუფლების აღკვეთას, განსაკუთრებით კი წინასწარ პატიმრობას, ეს გამოყენებული უნდა იქნეს უკიდურეს შემთხვევაში. საქმის განხილვის ბოლო სტადიაში, თავისუფლების აღკვეთა უნდა იყოს მხოლოდ უკიდურესი ზომა და მხოლოდ უმოკლესი პერიოდის განმავლობაში (კონვენციის ოცდამეჩვიდმეტე მუხლის ბ ქვეპუნქტი). ეს იმას ნიშნავს, რომ მონაწილე სახელმწიფოებში, უნდა არსებობდეს კარგად მომზადებული პრობაციის სამსახური, რომელიც უზრუნველყოფს ისეთი ზომების მაქსიმალურ გამოყენებას, როგორიცაა სუპერვიზია, ხელმძღვანელობა, პრობაცია, თემის მონიტორინგი ან ყოველდღიური ანგარიშგების ცენტრები და ვადამდე გათავისუფლების შესაძლებლობა.
29. კომიტეტი მონაწილე სახელმწიფოებს შეახსენებს, რომ კონვენციის მეორე მუხლის, პირველი პუნქტის თანახმად, რეინტეგრაციის მიზნით დაუშვებელია ბავშვის მიმართ ისეთი ქმედებების განხორციელება, რომელიც შეაფერხებს საზოგადოებრივ პროცესებში მის სრულ მონაწილეობას. დაუშვებელია სტიგმატიზაცია, სოციალური იზოლირება ან ფართო საზოგადოებისთვის ბავშვის ვინაობის გამხელა. კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვის რეინტეგრაციისათვის, აუცილებელია მისი მხარდაჭერა, რათა იგი, საკუთარი თემის სრულყოფილი და სასარგებლო წევრი გახდეს.

ბ. ასაკი და კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვი

სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი

30. მონაწილე სახელმწიფოების მიერ, კომიტეტისათვის წარდგენილი ანგარიშებიდან ჩანს, რომ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით, დანყებული ძალიან დაბალი - შვიდი ან რვა წლის ასაკიდან, დამთავრებული რეკომენდებული ასაკით - 14 ან 16 წლით. საკმაოდ მრავლადაა ისეთი ქვეყნები, სადაც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ორი მინიმალური ასაკი მოქმედებს. კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვი, დანაშაულის ჩადენის მომენტში თუ ქვედა მინიმალურ ასაკს ზემოთ არის, მაგრამ ზედა მინიმალური ასაკის ქვემოთ, მას დაეკისრება პასუხისმგებლობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი შესაბამისად მომწიფებულად ჩაითვლება. სიმწიფის დადგენა სასამართლოს/მოსამართლეს გადანყვეტილებით, ხშირად ექსპერტი ფსიქოლოგის მონაწილეობის გარეშე ხდება. ამის შედეგად, პრაქტიკაში ქვედა მინიმალური ზღვარი, მხოლოდ მძიმე დანაშაულთან მიმართებაში გამოიყენება. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ორმაგი ასაკის სისტემა არა მხოლოდ დამაბნეველია, არამედ, ხშირად მთელ უფლებამოსილებას სასამართლოს/მოსამართლეს აკისრებს, რამაც შეიძლება დისკრიმინაციული პრაქტიკა დაამკვიდროს. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის სხვადასხვა მინიმალური ასაკის არსებობის ფონზე, კომიტეტი მიიჩნევს, რომ მინიმალურ ასაკთან დაკავშირებით, საჭიროა მონაწილე სახელმწიფოების ნათლად ჩამოყალიბებული რეკომენდაციებით უზრუნველყოფა.
31. კონვენციის მეორე მუხლის მესამე პუნქტი მონაწილე სახელმწიფოებისგან, სხვათა შორის, ითხოვს იმ მინიმალური ასაკის დადგენას, რომლის მიღწევამდეც, როგორც ითვლება, ბავშვებს არ აქვთ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დარღვევის უნარი, თუმცა, მუხლი კონკრეტულად არ მიუთითებს მინიმალურ ასაკს. კომიტეტი მიიჩნევს, რომ წინამდებარე დებულება მონაწილე სახელმწიფოებს ავალდებულებს, დაადგინონ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი, რაც გულისხმობს შემდეგს:
- ბავშვები, რომლებსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტში, არ მიუღწევიათ მინიმალურ ასაკამდე, ვერ გასამართლდებიან სისხლის სამართლის კანონმდებლობით. ძალზე მცირეწლოვან ბავშვებსაც კი, შეუძლიათ დაარღვიონ კანონი, მაგრამ თუ მათი ასაკი ჩამორჩება პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკს, ისინი ვერ გასამართლდებიან სისხლის სამართლის კანონმდებლობით. ამგვარი ბავშვებისათვის შესაძლებელია სპეციალური დამცავი ზომების მიღება, რაც მათ ჭეშმარიტ ინტერესებს უნდა პასუხობდეს.
 - ბავშვებს, რომლებიც გადაცილებულები არიან პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკს, მაგრამ ჯერ არ შესრულებიათ თვრამეტი წელი დანაშაულის ჩადენის მომენტში (იხილეთ პარაგრაფები 35-38 ქვემოთ), ოფიციალურად შეიძლება ბრალი შეერაცხოთ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიხედვით. მაგრამ, ამ კანონმდებლობით გათვალისწინებული პროცედურები, საბოლოო განაჩენის ჩათვლით, სრულად უნდა შეესაბამებოდეს კონვენციის პრინციპებსა და დებულებებს, რომლებსაც მოცემული კომენტარი განიხილავს.
32. პეკინური წესების მეოთხე წესის მიხედვით, რეკომენდებული არ არის პასუხისმგებლობის ასაკის ქვედა ზღვარი დადგინდეს ძალიან ადრეულ ასაკში ემოციური, გონებრივი და ინტელექტუალური მონიფულობის ფაქტის გათვალისწინებით ამ წესის შესაბამისად, კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს, არ განსაზღვრონ მინიმალური ასაკი მცირე ასაკით, არამედ ასწიონ ის, საერთაშორისოდ აღიარებულ ქვედა ზღვრამდე. ამ რეკომენდაციიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი, თორმეტ წელს ქვემოთ, არ არის მისაღები ასაკი. მონაწილე სახელმწიფოებმა სასურველია, გაზარდონ პასუხისმგებლობის აბსოლუტურად მინიმალური ასაკი თორმეტ წლამდე და გააგრძელონ მუშაობა ასაკის კიდევ უფრო გასაზრდელად.
33. ამავე დროს, კომიტეტი მონაწილე ქვეყნებს ურჩევს, არ დაიყვანონ მინიმალური ასაკი თორმეტ წლამდე. პასუხისმგებლობის მაღალი ასაკი, როგორცაა 14- 16 წელი, ხელს უწყობს სასამართლო პროცედურების გარეშე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულებას და ბავშვის უფლებებისა და სამართლებრივი გარანტიების დაცვას, როგორც ეს კონვენციის მეორე მუხლის, მესამე პუნქტის ბ ქვეპუნქტით არის გათვალისწინებული. მონაწილე სახელმწიფოებმა კომიტეტისათვის წარდგენილ ანგარიშში, დეტალურად უნდა აღწერონ, თუ როგორ ეპყრობიან იმ ბავშვებს, რომელთაც არ მიუღწევიათ შიდა კანონმდებლობით დადგენილ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკისათვის, იმ შემთხვევაში, როდესაც ისინი აღიარებულები არიან სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დამრღვევებად, ან სავარაუდოდ დაარღვიეს კანონი ან ბრალად ედებათ მისი დარღვევა. ანგარიშში, ასევე მითითებული უნდა იყოს, თუ რა სახის

სამართლებრივი გარანტიები არსებობს იმისათვის, რომ მათ მიმართ მოპყრობა სამართლიანია, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკს მიღწეული ბავშვების მსგავსად.

34. კომიტეტი შეშფოთებას გამოთქვამს მინიმალურ ასაკთან დაკავშირებული გამონაკლისების თაობაზე, რომელიც იძლევა უფრო დაბალი მინიმალური ასაკის გამოყენების საშუალებას იმ შემთხვევებში, როდესაც არასრულწლოვანს ჩადენილი აქვს მძიმე დანაშაული, ან სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის საკმარისად მონიჭებულად ითვლება. კომიტეტი ხაზგასმით სთხოვს მონაწილე სახელმწიფოებს, რათა მათ პასუხისმგებლობის ისეთი ასაკი დაანესონ, რომელიც არ ითვალისწინებს გამონაკლისების სახით, უფრო დაბალი ასაკობრივი ზღვარის გამოყენებას.
35. იმ შემთხვევაში, როდესაც ვერ დგინდება, მიაღწია თუ არა ბავშვმა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკს, მას არ უნდა დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა (ამასთან დაკავშირებით იხილეთ პარაგრაფი 39 ქვემოთ).

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზემო ასაკობრივი ლიმიტი

36. კომიტეტს ასევე სურს, მონაწილე სახელმწიფოების ყურადღება იმ ზემო ასაკობრივ ზღვარს მიაპყროს, რომელზეც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების წესები ვრცელდება. ეს განსაკუთრებული წესები - იგულისხმება როგორც სპეციალური საპროცესო, ისე განრიდებისა და სპეციალური ზომების წესები (სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის დადგენის ჩათვლით), უნდა შეეხოს ყველა იმ ბავშვს, რომელმაც, როგორც ფიქრობენ, დაარღვია კანონი (ან ჩაიდინა ნებისმიერი ისეთი ქმედება, რაც ისჯება სისხლის სამართლის კანონმდებლობით) და რომელიც დანაშაულის ჩადენის მომენტში არ იყო 18 წლის.
37. კომიტეტი შეახსენებს მონაწილე სახელმწიფოებს, რომ ისინი აღიარებენ ყველა იმ ბავშვის უფლებას, რომელმაც, სავარაუდოდ დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედება მისი დარღვევა ან აღიარებულია მის დამრღვევად, მოეპყრან კონვენციის მე-40 მუხლით გათვალისწინებული დებულებების თანახმად. ეს კი ნიშნავს, რომ სავარაუდოდ დანაშაულის ჩადენის დროს, 18 წლის ასაკის ქვემოთ მყოფი ნებისმიერი პირი, დაექვემდებარება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების წესებს.
38. აქედან გამომდინარე, კომიტეტი ურჩევს იმ მონაწილე სახელმწიფოებს, სადაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება ვრცელდება მხოლოდ 16 წლის, ან 16 წლამდე პირებზე, ან სადაც ვრცელდება გამონაკლისი, რომლის მიხედვითაც, 16 ან 17 წლის ბავშვები მიჩნეულნი არიან მოზრდილებად, შეცვალონ კანონმდებლობა, რათა თვრამეტ წლამდე ასაკის ყველა პირს შეეხოს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების არადისკრიმინაციული წესები. კომიტეტი კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ ზოგ ნევრ სახელმწიფოში, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება კანონის ან გამონაკლისის წესით, ვრცელდება 18 წლის ან 18 წლამდე ასაკის პირებზე, ხშირად 21 წლამდე,
39. ბოლოს, კომიტეტი, ბავშვის ასაკის დადგენის მიზნით, ხაზს უსვამს დაბადების დაუყოვნებელი რეგისტრაციის აუცილებლობას და მის მნიშვნელობას, კონვენციის მე-7 მუხლის შესრულებისათვის, რაც ყველა ნევრ სახელმწიფოს ეხება. ბავშვი, რომელსაც არ გააჩნია დაბადების დამადასტურებელი მოწმობა, განსაკუთრებით დაუცველია, რადგან მას ემუქრება ძალადობის ყველა გამოვლინება - იქნება ეს ოჯახში, სამსახურში, განათლების სისტემაში, დასაქმების ადგილას, განსაკუთრებით კი, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში. საკუთარი ასაკის დასადასტურებლად, ყველა ბავშვი უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს უფასო დაბადების მოწმობით. თუ არ არსებობს ასაკის დამადასტურებელი საბუთი, ბავშვს უნდა ჩაუტარდეს სარწმუნო სამედიცინო ან სოციალური შემოწმება, რომელმაც შეიძლება დაადგინოს მისი ასაკი. იმ შემთხვევაში თუ არსებობს სხვადასხვა ურთიერთსწინააღმდეგო ინფორმაციის შემცველი საბუთი, ან ამგვარი საბუთის მიხედვით, გადაჭრით ვერ დგინდება ბავშვის ასაკი, ის იყენებს არსებულ ეჭვს მის სასარგებლოდ.

დ. სამართლიანი სასამართლოს გარანტიები

40. კონვენციის 40 (2) მუხლი, განსაზღვრავს ყველა იმ უფლებებსა და გარანტიებს, რომელიც, სამართლიან სასამართლოს ყველა იმ ბავშვისთვის უზრუნველყოფს, ვინც, სავარაუდოდ დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედება მისი დარღვევა, ან აღიარებულია მის დამრღვევად. ზემოხსენებული გარანტიები, განსაზღვრულია აგრეთვე, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტით, რომელიც ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა შეიმუშავა. ამ შეთანხმებას მიეძღვნა, ამავე კომიტეტის 13 კომენტარი (1984 წელი) (მართლმსაჯულების ადმინისტრირება), რაც ამჟამად გადასინჯვის პროცესშია. თუმცა, ბავშვებთან დაკავშირებით, ეს გარანტიები, წინამდებარე ნაწილში განხილულ სპეციფიკურ ასპექტებს იძენს. სანამ

უმუშალოდ განხილვაზე გადავიდოდეს, კომიტეტი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს, რომ ამ უფლებებისა და გარანტიების დაცვაში, განსაკუთრებული როლი ენიჭება, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაში ჩართულ სპეციალისტებსა და მოხელეებს. პოლიციის ოფიცრების, პროკურორების, ბავშვის კანონიერი და სხვა წარმომადგენლების, მოსამართლეების, პრობაციის ოფიცრების, სოციალური მუშაკებისა და სხვა სპეციალისტების ტრენინგები, უნდა მიმდინარეობდეს სისტემატურად და უწყვეტად. ეს ადამიანები ზედმინევით კარგად უნდა ერკვეოდნენ ბავშვის, განსაკუთრებით კი მოზარდის ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, გონებრივი და სოციალური განვითარების საკითხებში. აგრეთვე იმ ბავშვების სპეციალურ საჭიროებებში, რომლებიც, ქვემოთ ჩამოთვლილ კატეგორიებს მიეკუთვნებიან: უნარშეზღუდული, ადგილნაცვალი, ქუჩის, დევნილი და თავშესაფრის მაძიებელი ბავშვები. ასევე ბავშვები, რომლებიც რასობრივ, ეთნიკურ, რელიგიურ, ლინგვისტურ ან სხვა უმცირესობებს მიეკუთვნებიან (იხილეთ პარაგრაფი 6-9 ზემოთ). გამომდინარე იქიდან, რომ მცირერიცხოვნობის გამო, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მოხვედრილი გოგონები, ყურადღების მიღმა რჩებიან, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, სწორედ მათ სპეციფიკურ საჭიროებებს, რომელთა შორისაა განხორციელებული შესაძლო ძალადობა ან ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული სპეციალური საჭიროებები. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მომუშავე სპეციალისტებისა და ამ სისტემის თანამშრომლების ბავშვებთან მოპყრობა, ნებისმიერ შემთხვევაში, ხელს უნდა უწყობდეს ბავშვების ღირსებისა და საკუთარი მნიშვნელობის გრძნობის განვითარებას. უნდა განუმტკიცოს მათ, ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემა, რაც თავის მხრივ, განაპირობებს ბავშვების რეინტეგრაციისა და მათ მიერ საზოგადოებაში დადებითი როლის შესრულების შესაძლებლობას.

არასრულწლოვანთა მიმართ რეტროაქტიული მართლმსაჯულების დაუშვებლობა (მუხლი 40(2)(ა))

41. კონვენციის მე-40 მუხლის, 2 პუნქტის (ა) ქვეპუნქტი ადასტურებს, რომ ნებისმიერი ადამიანის უფლებათა, არ ითვლებოდეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დამრღვევად, ბრალად არ დაედოს მისი დარღვევა და არ იქნეს აღიარებული დამნაშავედ, იმ მოქმედების ან უმოქმედობის გამო, რომელიც მისი ჩადენის მომენტისათვის არ იყო აკრძალული ეროვნული ან საერთაშორისო სამართლით. აღნიშნული თანაბრად ვრცელდება ბავშვებზეც (იხილეთ ასევე, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, მუხლი 15). ეს უფლება გულისხმობს, რომ არც ერთ ბავშვს, ბრალად არ უნდა დაედოს ისეთი მოქმედება ან უმოქმედობა, რომელიც მისი ჩადენის დროს, არ იკრძალებოდა მოქმედი ეროვნული სისხლის სამართლის ან საერთაშორისო კანონმდებლობით. ბოლო პერიოდში, ბევრმა ნევრმა სახელმწიფომ შეცვალა ან გააფართოვა სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ტერორიზმის პრევენციის ან მასთან ბრძოლის მიზნით. აქედან გამომდინარე, კომიტეტი ურჩევს ამ სახელმწიფოებს, გამოიჩინონ სიფრთხილე, რათა ამგვარმა ცვლილებებმა არ გამოიწვიოს ბავშვების უკუქცევითი ან არამიზანმიმართული დასჯა. კომიტეტს ასევე სურს შეახსენოს მონაწილე სახელმწიფოებს, რომ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ პაქტის მე-15 მუხლით გათვალისწინებული წესი, რომლის მიხედვითაც, არ შეიძლება ადამიანის მიმართ უფრო მძიმე სასჯელის გამოყენება, ვიდრე ამას, დანაშაულის ჩადენის დროს მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებდა, კონვენციის 41-ე მუხლის მიხედვით, ვრცელდება ამ შეთანხმების მონაწილე სახელმწიფოებში მცხოვრებ ბავშვებზეც. არც ერთ ბავშვს, არ უნდა მიესაჯოს უფრო მძიმე სასჯელი, ვიდრე ამას ითვალისწინებდა სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, მის მიერ კანონის დარღვევის დროს. მაგრამ, თუ კანონში შეტანილი ცვლილებები, უფრო მსუბუქი განაჩენის გამოტანის საშუალებას იძლევა, ბავშვს უფლება აქვს ისარგებლოს ამ შედეგით.

უდანაშაულობის პრეზუმფცია (მუხლი 40 (2) (ბ) (i))

42. უდანაშაულობის პრეზუმფციას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების უფლებების დაცვის თვალსაზრისით. მის მიხედვით, ბავშვის მიმართ ნაყენებული ბრალდებების დამტკიცების პაუსხისმგებლობა, მთლიანად ბრალდების მხარეს აკისრია. ბავშვს, რომელმაც, სავარაუდოდ დააღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ან ბრალი ედება მის დარღვევაში, აქვს საკითხის ეჭვქვეშ დაყენების უფლება და ნაყენებულ ბრალდებებში მისი დამნაშავედ ცნობა, შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ბრალდებების დამტკიცება ხდება გონივრული ეჭვის ფარგლებს მიღმა. ბავშვს აქვს უფლება, მოეპყრან პრეზუმციის შესაბამისად, ხოლო საქმეში მონაწილე ყველა საჯარო პირი, ვალდებულია საქმის საბოლოოდ დასრულებამდე, არ გააკეთოს წინასწარი დასკვნები შედეგების შესახებ. მონაწილე სახელმწიფოებმა, უნდა უზრუნველყონ ინფორმაცია ბავშვის განვითარების შესახებ, რათა მათი უდანაშაულობის პრეზუმფციის უფლება დაცული იყოს. ხშირად შიშის, მოუმნიფებლობის, გაუგებრობის ან სხვა მიზეზების გამო, ბავშვები საეჭვოდ იქცევიან, მაგრამ შესაბამისმა ორგანოებმა არ უნდა ცნონ ბავშვის ბრალეულობა, თუ მის მიმართ ნაყენებული ბრალდებები დადასტურებული არ არის გონივრული ეჭვის მიღმა.

მოსმენის უფლება (მუხლი 12)

43. კონვენციის მე-12 მუხლის მიხედვით, ბავშვს აქვს უფლება, ეროვნული კანონმდებლობის პროცეს-სუალური ნორმებით გათვალისწინებული წესით, როგორც უშუალოდ, ისე წარმომადგენლის ან შესაბამისი ორგანოს მეშვეობით, მოუსმინონ სასამართლო თუ ადმინისტრაციული წესით ნები-სმიერი საქმის განხილვისას, რომელიც მას ეხება.
44. ნათელია, რომ ყველა იმ ბავშვისათვის, რომელმაც, სავარაუდოდ დაარღვია სისხლის სამართ-ლის კანონმდებლობა, ბრალად ედება მისი დარღვევა ან აღიარებულია მის დამრღვევად, მოს-მენის უფლება უდიდეს მნიშვნელობას იძენს, მისი სხვა უფლებების – სამართლიანი სასამართლოს – დაცვის თვალსაზრისით. ასევე ცხადია, რომ ბავშვს, თუ კი ეს ემსახურება მის ჭეშმარიტ ინ-ტერესებს, აქვს უფლება მოუსმინონ უშუალოდ და არა მხოლოდ კანონიერი წარმომადგენლის ან შესაბამისი ორგანოს მეშვეობით. აუცილებელია ამ უფლების სრული დაცვა პროცესის ნები-სმიერ ეტაპზე, დაწყებული წინასწარი გამოძიებით, როდესაც ბავშვს აქვს დუმილის უფლება, დამთავრებული პოლიციის ოფიცრების, პორკურორებისა და მოსამართლეების პასუხისმგებლო-ბით მოუსმინონ ბავშვს. გარდა ამისა, ეს უფლება ვრცელდება გასამართლებასა და სასჯელის აღ-სრულებაზეც. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბავშვს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, თავისუფლად გამოთქვას შეხედულებები მასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ საკითხზე. ამასთან, ბავშვის შეხედ-ულებებს სათანადო ყურადღება ეთმობა, მისი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად.
45. ბავშვს უნდა მიეცეს უფლება, თავისუფლად გამოთქვას საკუთარი შეხედულებები მასზე დაკის-რებულ (ალტერნატიულ) ზომებთან დაკავშირებით. ასევე, სათანადოდ გათვალისწინებული უნდა იქნეს მისი სურვილები ან არჩევანი. იმ ფაქტის დაშვება, რომ ბავშვს შეიძლება დაეკისროს სისხ-სლის სამართლის პასუხისმგებლობა, გულისხმობს იმასაც, რომ იგი საკმარისად კომპეტენტუ-რია და უნარი შესწევს მიიღოს სრული მონაწილეობა იმ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რომელიც ეხება მის მიმართ, სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დარღვევის შედაგად წაყენ-ებულ ბრალდებაზე ყველაზე მართებული ზომების მიღებას (იხილეთ აგრეთვე 46-ე პარაგრაფი ქვემოთ). ცხადია, მოსამართლეებს აკისრიათ გადაწყვეტილების მიღების პასუხისმგებლობა. მა-გრამ, ბავშვთან, როგორც პასიურ ობიექტთან მოპყრობა, არ აღიარებს მის უფლებებს და აფერ-ხებს მის ქცევაზე ეფექტურ რეაგირებას. ეს ეხება აგრეთვე, ბავშვთან დაკავშირებით მისაღებ ზომებსაც. კვლევების შედეგად დადასტურდა, რომ ბავშვის ეფექტურ მონაწილეობას, უმეტეს შემთხვევებში დადებითი შედეგი მოაქვს.

პროცესში ეფექტური მონაწილეობის უფლება (მუხლი 40 (2) (ბ) (IV))

46. სამართლიანი სასამართლოს პრინციპი გულისხმობს, რომ ბავშვმა, რომელმაც, სავარაუდოდ დააღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედება მისი დარღვევა ან აღიარებუ-ლია მის დამრღვევად, უნდა შეძლოს სამართლო პროცესში აქტიური მონაწილეობა. ამისთვის კი, მას კარგად უნდა ესმოდეს მისთვის წაყენებული ბრალდების შინაარსი. აგრეთვე უნდა ესმოდეს მოსალოდნელი შედეგები და სასჯელის ზომა, რათა შეძლოს კანონიერი წარმომადგენლის მეშ-ვეობით, ეჭვქვეშ დააყენოს მონმეთა ჩვენებები, გადმოსცეს საქმის არსი და მიიღოს შესაბამისი გადაწყვეტილება მტკიცებულებების, ჩვენებებისა და მის მიმართ გასატარებელი ზომის (ზომე-ბის) შესახებ. პეკინური წესების მე-14 მუხლის მიხედვით, სასამართლო სხდომები უნდა ტარდე-ბოდეს ისეთ გარემოში, რომელიც საშუალებას აძლევს ბავშვს, მიიღოს მონაწილეობა და ღიად გამოთქვას საკუთარი მოსაზრებები. ბავშვის ასაკისა და სიმწიფის გათვალისწინებით, შესაძლე-ბელია ასევე, საჭირო გახდეს სხდომის ჩატარება შესაბამისად მოდიფიცირებული მოსმენის პრო-ცედურებისა და პრაქტიკის მიხედვით.

დაუყოვნებელი და უშუალო ინფორმირება წაყენებული ბრალდების (ბრალდებების) შესახებ (მუხლი 40 (2) (ბ) (II))

47. ყველა ბავშვს, რომელმაც, სავარაუდოდ, დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ან ბრალად ედება მისი დარღვევა, აქვს უფლება დაუყოვნებლივ და უშუალოდ მიიღოს ინ-ფორმაცია, მის მიმართ წაყენებული ბრალდებების შესახებ. “დაუყოვნებლივ” და “უშუალოდ”, გულისხმობს ინფორმაციის მიწოდებას რაც შეიძლება სწრაფად, როგორც კი პროკურორი ან მოსამართლე დაიწყებს საპროცესო მოქმედებებს ბავშვის წინააღმდეგ. თუმცა, მაშინაც კი, როდესაც შესაბამისი ორგანოები გადაწყვეტენ სამართლებრივი პროცედურების გვერდის ავ-ლით შემთხვევაზე რეაგირებას, აუცილებელია ბავშვის ინფორმირება ბრალდების შესახებ, რა-მაც შეიძლება დაასაბუთოს ეს მიდგომა. ეს არის კონვენციის მე-40 მუხლის, მესამე პუნქტის ბ ქვეპუნქტით განერილი ერთ-ერთი მოთხოვნა, რომლის თანახმადაც, სრულად უნდა იყოს დაც-ული სამართლებრივი გარანტიები. ბავშვის ინფორმირება უნდა მოხდეს მისთვის გასაგებ ენაზე, რაც გულისხმობს ინფორმაციის მიწოდებას უცხო ენაზე, აგრეთვე სპეციფიკური იურიდიული ტერმინებიდან“გადათარგმნას”, ბავშვისათვის გასაგებ ენაზე.

48. ბავშვისათვის ოფიციალური დოკუმენტის წარდგენა არ არის საკმარისი და ხშირად, საჭიროა ზეპირი განმარტებების გაკეთება. შესაბამისმა ორგანოებმა არ უნდა მიანდონ ეს საქმე მშობლებს, ან მეურვეებს, ან ბავშვის იურიდიულ თუ სხვა დამხმარეებს. ბავშვისათვის მის მიმართ წაყენებული ბრალდებების განმარტება, შესაბამისი ორგანოების (მაგალითად, პოლიციის, პროკურატურის, სასამართლოს) პასუხისმგებლობაა. კომიტეტის აზრით, ამგვარი ინფორმაციის მიწოდება მშობლებისა და კანონიერი მეურვეებისათვის, არ უნდა იყოს ბავშვის უშუალო ინფორმირების ალტერნატივა. ოპტიმალურ შემთხვევაში, ინფორმაცია ბავშვის მიმართ წაყენებული ბრალდებებისა და მათი შედეგების შესახებ, უნდა მიენდოს როგორც ბავშვს, ასევე მის მშობლებს ან მეურვეებს, მათთვის გასაგებ ენაზე.

იურიდიული ან სხვა შესაბამისი დახმარება (მუხლი 40 (2) (ბ) (II))

49. დაცვის მომზადების პროცესში, ბავშვს უფლება აქვს გამოიყენოს იურიდიული ან სხვა შესაბამისი დახმარება, რაც მკაცრადაა განსაზღვრული კონვენციით. თუმცა ეს არ გულისხმობს მხოლოდ აუცილებელ იურიდიულ დახმარებას. თუმცა, ბავშვისათვის განეული ნებისმიერი სახის დახმარება, ყოველთვის უნდა იყოს ადეკვატური. მონაწილე სახელმწიფოები თავად წყვეტენ, თუ როგორ უნდა უზრუნველყონ ბავშვი შესაბამისი დახმარებით. თუმცა დამხმარება აუცილებლად უფასო უნდა იყოს. სასურველია, რომ მონაწილე სახელმწიფოებმა, ყველა ზომა მიიღონ იმისათვის, რათა ბავშვმა ისარგებლოს როგორც კვალიფიციური პროფესიონალი იურისტის, ასევე, შესაბამისად მომზადებული თანაშემწეების დახმარებით. შესაძლებელია აგრეთვე, ბავშვს გაენიოს სხვა სახის დახმარება (მაგალითად, სოციალური მუშაკის დახმარება), მაგრამ ამ შემთხვევაში დახმარების აღმომჩენ პირებს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში მიმდინარე პროცესებთან და სხვადასხვა იურიდიულ ასპექტებთან დაკავშირებით, უნდა გააჩნდეთ საკმარისი ცოდნა. გარდა ამისა, მათ უნდა ქონდეთ კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მუშაობის გამოცდილება.

50. სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-14 მუხლის, მესამე პუნქტის ბ ქვეპუნქტის მიხედვით, ბავშვს და მის დამხმარეს, დაცვის მოსამზადებლად უნდა მიეცეთ საკმარისი დრო და შესაძლებლობა. ნებისმიერი სახის კომუნიკაცია ბავშვსა და მის დამხმარეს შორის, იქნება ეს წერილობითი თუ ზეპირი, უნდა ხორციელდებოდეს ისეთ გარემოში, რომელიც უზრუნველყოფს მათი კონფიდენციალობის სრულ დაცვას, როგორც ამას ითვალისწინებს კონვენციის მე-40 მუხლის, მეორე პუნქტის ბ ქვეპუნქტის VII ნაწილი და კონვენციის მე-16 მუხლი, რომელთა მიხედვითაც, ყველა ბავშვს აქვს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება.

ზოგმაწევრმა სახელმწიფომ გააკეთა დათქმა ამ გარანტიასთან დაკავშირებით (ბავშვის უფლებათა კონვენცია მუხლი 40 (2)(ბ)(II)). სავარაუდოდ იგულისხმებოდა ის, რომ ეს უფლება, გულისხმობს მხოლოდ და მხოლოდ იურიდიულ დახმარებას, რაც მხოლოდ იურიდიული ასისტენტის, ესე იგი იგი იურისტის მეშვეობითაა შესაძლებელი. ეს არ არის მართებული და საჭიროა ამის უარყოფა.

გადანყვეტილების დაუყოვნებლივ მიღება და მშობლების მონაწილეობა (მუხლი 40 (2) (ბ) (III))

51. არსებობს საყოველთაო კონსენსუსი იმის შესახებ, რომ დრო, ბავშვის მიერ დანაშაულის ჩადენასა და მასზე საბოლოო პასუხს შორის, უნდა იყოს მაქსიმალურად მოკლე. რაც უფრო დიდია პერიოდი, მით უფრო იმატებს იმის საშიშროება, რომ გამოყენებული ზომა დაკარგავს ეფექტს, ხოლო ბავშვის სტიგმატიზაცია კიდევ უფრო გამძაფრდება. ამ საკითხთან დაკავშირებით, კომიტეტს მოჰყავს კონვენციის 37-ე მუხლის „დ“ პუნქტი, რომლის მიხედვითაც, თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს აქვს უფლება დაუყოვნებლივ მიიღოს პასუხი მის მიერ გასაჩივრებულ თავისუფლების აღკვეთის კანონიერებთან დაკავშირებით. ამ შემთხვევაში ტერმინი “დაუყოვნებლივ”, კიდევ უფრო მკაცრი ხასიათისაა, ვიდრე ტერმინი “დაყოვნების გარეშე” (კონვენციის მუხლი 40 (2) (ბ) (III)), რაც თავის მხრივ უფრო მკაცრია, ვიდრე ტერმინი “არასაჭირო დაყოვნების გარეშე” (სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ პაქტის მუხლი 14 (3)(გ)), რაც გამართლებულია, თავისუფლების აღკვეთის სერიოზულობის გავითვალისწინებთ (კონვენციის მუხლი 40 (2) (ბ) (III)).

52. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს, დაანესონ დროის ლიმიტი ბავშვის მიერ ჩადენილ დანაშაულსა და პოლიციის გამოძიებას, ბავშვის მიმართ ბრალდების წაყენების შესახებ პროკურორატურის (ან სხვა კომპეტენტური ორგანოს) გადანყვეტილებასა და სასამართლოს (ან სხვა კომპეტენტური ორგანოს) მიერ საბოლოო გადანყვეტილების მიღებას შორის. დროის ლიმიტი ბავშვებთან მიმართებაში, გაცილებით უფრო მოკლე უნდა იყოს, ვიდრე ეს მოზრდილების შემთხვევაში ხდება. მაგრამ ამავე დროს, დაყოვნების გარეშე გადანყვეტილების მიღებისას, დაცული უნდა იყოს ბავშვის ადამიანის უფლებები და სამართლებრივი გარანტიები. გადანყვეტილების მიღების პროცესში, ბავშვი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს იურიდიული ან სხვა შესაბამისი დახმარებით. დახმარების გამოყენება, ბავშვს უნდა შეეძლოს არა მხოლოდ

სასამართლოში ან სხვა შესაბამის იურიდიულ ორგანოში წარმართული პროცესის დროს, არამედ ყველა სტადიაზე, დაწყებული პოლიციის მიერ ჩატარებული გამოძიების (დაკითხვის) ეტაპიდან.

53. სასურველია მშობლების ან კანონიერი წარმომადგენლების სასამართლო პროცესზე დასწრება, რადგან ისინი ფსიქოლოგიურ და მორალურ მხარდაჭერას უწევენ ბავშვს. მშობლების დასწრება არ გულისხმობს, რომ მათ უნდა იმოქმედონ ბავშვის დასაცავად, ან მონაწილეობა მიიღონ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. თუმცა, მოსამართლეს ან კომპეტენტურ პირს შეუძლია, ბავშვის ან მისი კანონიერი ან სხვა დამხმარის თხოვნის საფუძველზე შეამციროს ან შეზღუდოს მშობლების მონაწილეობა ან საერთოდ აუკრძალოს მათ მონაწილეობა, იმ შემთხვევაში, თუ ეს ბავშვის ჭეშმარიტ ინტერესებშია.
54. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს, კანონით კონკრეტულად განსაზღვრონ მშობლების ან კანონიერი წარმომადგენლის პროცესში მონაწილეობის ხანგრძლივობის მაქსიმუმი. მონაწილეობა უნდა ემსახურებოდეს, ბავშვის მიერ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დარღვევაზე ეფექტურ რეაგირებას. მშობლების მონაწილეობის მხარდაჭერის მიზნით, მათ რაც შეიძლება ადრე უნდა მიენოდოთ ინფორმაცია სიტუაციის შესახებ.
55. ამავე დროს, კომიტეტი სინანულით აღნიშნავს ზოგ ნევრ სახელმწიფოში გავრცელებულ პრაქტიკის შესახებ, რომლის მიხედვით, მშობლები ისჯებიან საკუთარი შვილების მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის. სამოქალაქო პასუხისმგებლობა ზარალისათვის, რომელიც გამოწვეულია ბავშვის (განსაკუთრებით უმცროსი ასაკის ბავშვების შემთხვევაში, რომლებსაც ჯერ არ მიუღწევიათ 16 წლის ასაკამდე) ქმედების შედეგად, ზოგჯერ უპრიანია. მაგრამ კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების მშობლების კრიმინალიზაცია, სავარაუდოდ ხელს შეუშლის მათ, დადებითი როლი შეასრულონ ბავშვის სოციალურ რეინტეგრაციაში.

იძულებითი აღიარებისგან გათავისუფლება (მუხლი 40 (2) (ბ) (III))

56. სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-14 (3) (ზ) მუხლის გათვალისწინებით, კონვენცია განმარტავს, რომ დაუშვებელია ბავშვზე განხორციელდეს ზენოლა ბრალის აღიარების მიზნით. ეს უპირველეს ყოვლისა იმას ნიშნავს, რომ ბავშვის წამება, სასტიკი და არაადამიანური, ღირსების შემლახველი მოპრობა აღიარების მოპოვების მიზნით, წარმომადგენს კონვენციის 37-ე (ა) მუხლით გათვალისწინებული უფლებების უხემ დარღვევას და სრულიად მიუღებელია. ამგვარი საშუალებებით მიღებული ინფორმაცია ან აღიარება, არ ჩაითვლება მტკიცებულებად (კონვენცია წამებისა და არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ, მუხლი 15).
57. არსებობს უამრავი, ნაკლებად ძალადობრივი საშუალება ბავშვისგან აღიარების მისაღებად. ტერმინს “იძულება”, აქვს ფართო მნიშვნელობა და ის არ უნდა იქნეს განმარტებული, მხოლოდ როგორც ფიზიკური ზენოლა ან ადამიანის უფლებების უხემ დარღვევა. ბავშვის ასაკი, მისი განვითარების დონე, დაკითხვის ხანგრძლივობა, აღქმის უნარი, გაურკვეველი შედეგების შიში ან დაპატიმრების შესაძლო საფრთხე, ხშირად აიძულებს მას აღიაროს ის, რაც არ ჩაუდენია. ეს საშიშროება კიდევ უფრო რეალურია, თუ მას პირდებიან, მაგალითად - “როგორც კი სიმართლეს გვეტყვი, სახლში გაგიშვებთ”-ო, ან როდესაც მას აიძულებენ შემსუბუქებული სასჯელით ან გათავისუფლებით.
58. დაკითხვაზე მყოფ ბავშვს უნდა შეეძლოს, იურიდიული ან სხვა სახის შესაბამისი დახმარების გამოყენება. მას აგრეთვე უფლება აქვს, მის დაკითხვას დაესწროს ერთერთი ან ორივე მშობელი. საჭიროა დამოუკიდებელი გამოძიება დაკითხვის მეთოდის შესახებ, რათა დადგინდეს, რომ ადგილი არ ქონია ზენოლას და ჩვენება, გარემოებებიდან გამომდინარე, სანდოა. სასამართლო ან სხვა შესაბამისი იურიდიული ორგანო, ბავშვის მიერ მიცემული ჩვენების ან აღიარების ნებაყოფლობის საკითხის განხილვისას, ვალდებულია მხედველობაში მიიღოს შემდეგი ფაქტორები: ბავშვის ასაკი, პატიმრობაში ყოფნის პერიოდი და დაკითხვის ხანგრძლივობა, ესწრებოდა თუ არა დაკითხვას ბავშვის იურიდიული ან სხვა მრჩეველი, მშობლები ან ბავშვის დამოუკიდებელი წარმომადგენელი. პოლიციის ოფიცრები ან სხვა პირები, რომლებიც დაკითხვას აწარმოებენ, შესაბამისად უნდა იყვნენ მომზადებული, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ისეთი ტექნიკისა და პრაქტიკის გამოყენება, რაც ბავშვს, არასანდო ჩვენებისა ან აღიარების მიცემას აიძულებს.

მონშეთა დასწრება და დაკითხვა (მუხლი 40 (2)(ბ)(IV))

59. კონვენციის მე-40 (2)(ბ)(IV) მუხლი, ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებისას, დაცული უნდა იყოს მხარეთა თანასწორობის პრინციპი (თანასწორი პირობები ან დაცვისა და ბრალდების მხარეების თანასწორობა). ტერმინების “დაკითხონ” ან “დაკითხულ იქნენ” განმარტება დამოკიდებულია იმ გარემოებაზე, რომ არსებობს განსხვავება

სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემებს შორის, განსაკუთრებით კი აკუზაციურ და ინკვიზიციურ პროცესებს შორის. უკანასკნელ შემთხვევაში, ბრალდებულს ხშირად უფლება აქვს თავად დაკითხოს მოწმეები, თუმცა ამ უფლების გამოყენება იშვიათად ხდება და ძირითადად მოწმეების დაკითხვა ადვოკატებს აქვთ მინდობილი ან ბავშვების შემთხვევაში, სხვა შესაბამის პირებს. თუმცა, მნიშვნელოვანია, რომ ადვოკატმა ან სხვა წარმომადგენელმა აცნობოს ბავშვს მისი უფლების შესახებ, თავად დაკითხოს მოწმეები და გამოთქვას საკუთარი შეხედულება, რომელსაც სათანადო ყურადღება უნდა დაეთმოს ბავშვის ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად (კონვენცია მუხლი 12).

გასაჩივრების უფლება (მუხლი 40(2)(ბ)(V))

60. ბავშვს აქვს უფლება, მოითხოვოს იმ გადანყევტილების და მასთან დაკავშირებული ნებისმიერი ღონისძიების ხელახალი განხილვის უფლება, რომლის მიხედვითაც, იგი ცნეს დამნაშავედ მის მიმართ წაყენებულ ბრალდებაში (ბრალდებებში). ხელახალი განხილვა უნდა აწარმოოს ზემდგომმა, კომპეტენტურმა, დამოუკიდებელმა და მიუკერძოებელმა ორგანომ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ორგანომ, რომელიც პასუხობს ყველა იმ სტანდარტსა და მოთხოვნისა, რომელსაც პასუხობდა გადანყევტილების გამომტანი პირველი ორგანო. ეს გარანტია შეესაბამება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის 15(4) მუხლს და არ შემოიფარგლება მხოლოდ მძიმე ბრალდებებით.
61. სავარაუდოდ, არასწორი ინტერპრეტაცია უნდა იყოს მიზეზი, ზოგი სახელმწიფოს მიერ დათქმის გამოყენებისა, რომლის მიხედვითაც, ბავშვის მიერ გასაჩივრების უფლების გამოყენება მხოლოდ მძიმე ბრალდების და/ან თავისუფლების აღკვეთის შემთხვევებში ხდება. კომიტეტი შეახსენებს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის ნეკრ სახელმწიფოებს, რომ ეს უფლება გათვალისწინებულია ზემოხსენებული დოკუმენტის 14(5) მუხლითაც. და თუ ამ საკითხს გავნიხილავთ ბავშვის უფლებათა კონვენციის 41-ე მუხლის ქრილში, ეს უფლება ყველა გასამართლებულ ბავშვს უნდა გავრცელდეს. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე ქვეყნებს, შეცვალონ გადანყევტილება 40(2)(ბ)(V) მუხლის დებულებებთან დაკავშირებით.

თარჯიმნის უფასო დახმარება (მუხლი 40(2)(VI))

62. თუ ბავშვს არ ესმის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში გამოყენებული ენა, მას აქვს თარჯიმნის უფასო დახმარების უფლება. თარჯიმნის დახმარება არ შემოიფარგლება მხოლოდ სასამართლო პროცესებით – ის ასევე გულისხმობს, დახმარებას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების ნებისმიერ ეტაპზე. საჭიროა თარჯიმანი სპეციალურად იყოს მომზადებული ბავშვებთან სამუშაოდ, რადგან მათი ენა და აღქმის უნარი, განსხვავდება უფროსების მეტყველებისაგან. ცოდნის და/ან გამოცდილების ნაკლებობამ, შეიძლება გამოიწვიოს ის, რომ ბავშვმა ვერ გაიაზროს დასმული კითხვა, რაც აფერხებს სამართლიან სასამართლო წარმოებას და ეფექტურ მოაწილეობასთან დაკავშირებულ უფლებათა განხორციელებას. პირობით დამოკიდებული წინადადება, მაგალითად “თუ ბავშვს არ ესმის და ვერ მეტყველებს იმ ენაზე, რომელიც გამოიყენება” ნიშნავს, რომ თუ მაგ. განსხვავებული ეთნიკური წარმომავლობის ბავშვი, მშობლიური ენის გარდა მეტყველებს ოფიციალურ ენაზე, არ საჭიროებს თარჯიმნის უფასო დახმარებას.
63. კომიტეტს ასევე სურს, მონაწილე სახელმწიფოების ყურადღება იმ ბავშვების სპეციალური საჭიროებებისკენ მიაპყროს, რომლებსაც მეტყველების დეფექტი ან სხვა სახის უნარშეზღუდულობა აღენიშნებათ. ხელმძღვანელობს რა კონვენციის 40(2)(VI) და 23-ე მუხლებით (რომელიც კონკრეტულად ეხება მეტყველების დეფექტისა და სხვა უნარშეზღუდულობის მქონე ბავშვების დაცვის სპეციალურ ზომებს), კომიტეტი მოუწოდებს მონაწილე სახელმწიფოებს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მოხვედრილი ასეთი ბავშვები, მომზადებული სპეციალისტების მეშვეობით, უზრუნველყონ შესაბამისი და ეფექტური დახმარებით. მაგალითად, სურდო თარჯიმანის სპეციალისტები (ამასთან დაკავშირებით ასევე იხილეთ ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი 9 (შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების უფლებები).

პირადი ცხოვრების სრული პატივისცემის უფლება (მუხლები 16 და 40 (2)(ბ)(VII))

64. ბავშვის პირადი ცხოვრების სრული პატივისცემის უფლება პროცესის ყველა ეტაპზე, ასახავს კონვენციის მე-16 მუხლით განსაზღვრულ პირადი ცხოვრების დაცვის უფლებას. “პროცესის ყველა სტადია” გულისხმობს არა მხოლოდ ბავშვის პირველ კონტაქტს სამართალდამცავ ორგანოებთან (მაგალითად, ინფორმაციის მოთხოვნა და პირადობის დადგენა), არამედ სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტური ორგანოს მიერ მიღებულ საბოლოო გადანყევტილებას, ან მეთვალყურეობიდან ან პატიმრობიდან გათავისუფლებას. ამ კონკრეტულ კონტექსტში, ეს პრინციპი გულისხმობს ბავშვის დაცვას გახმაურებისა და სტიგმატიზაციისგან (იარლიყის მინება). დაუშვებელია იმგვარი ინფორმაციის გამოქვეყნება, რაც მიაწილებს დამნაშავე ბავშვის ვინაობაზე, რათა თავიდან იქნეს აცილებული სტიგმატიზაციის შედეგები და მისი შესაძლო გავლენა განათლების

მიღებისა და მუშაობის შესაძლებლობაზე, აგრეთვე დაბინავებასა და უსაფრთხოებაზე. ამ პრინციპის დაცვა იმას გულისხმობს, რომ საჯარო ორგანოებმა თავი უნდა შეიკავონ მედიასთან ურთიერთობისას იმ საკითხებთან დაკავშირებით, რომელიც ეხება ბავშვის შესაძლო ბრალეულობას, ძალზედ იშვიათი გამონაკლისების გარდა. მათ ყველა ზომა უნდა მიიღონ იმისათვის, რათა კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების ვინაობა არ გამჟღავნდეს პრეს რელიზების მეშვეობით, ხოლო ჟურნალისტიკა, რომელიც გაამჟღავნებს ბავშვის ვინაობას პასუხი უნდა აგოს დისციპლინარული, ხოლო განმეორების შემთხვევაში - სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიხედვითაც კი.

65. ბავშვის პირადი ცხოვრების დაცვის მიზნით, ნეკრი სახელმწიფოების უმეტესობაში – ზოგ შემთხვევაში გამონაკლისების ჩათვლით – არსებობს კანონდამრღვევი არასრულწლოვნების სასამართლო პროცესის დახურულ კარს მიღმა ჩატარების პრაქტიკა, რომლის მიხედვით სასამართლოზე დასწრების უფლება აქვთ ექსპერტებსა და სხვა სპეციალისტებს მხოლოდ სასამართლოს ნებართვით. საზოგადოების დასწრება არასრულწლოვანთა საქმების გახიზვალზე უნდა შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ და მხოლოდ წინასწარ განსაზღვრული შემთხვევებით სასამართლოს წერილობითი გადაწყვეტილების საფუძველზე. ბავშვს უფლება აქვს გააპროტესტოს სასამართლოს მიერ მიღებული ამგვარი გადაწყვეტილება.
66. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს ყველა მონაწილე სახელმწიფოს შემოიღოს წესი, რომლის მიხედვითაც კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვის საქმის განხილვა ინარჩუნებს დახურულ კარს მიღმა. გამონაკლისები უნდა იყოს უკიდურესად იშვიათი და მხოლოდ კანონის მიერ კონკრეტულად განსაზღვრულ შემთხვევებში. განაჩანი იმგვარად უნდა გაეცნოს საზოგადოებას სასამართლო სხდომაზე, რომ ბავშვის ვინაობა არ გამჟღავნდეს. ბავშვის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება (მუხლი 16) ავალდებულებს სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტური ორგანოს მიერ გადაწყვეტილი ღონისძიებების განხორციელებაში მონაწილე ყველა პირს არ გაამხილონ გარემო პირობებთან ისეთი ინფორმაცია, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს კანონდამრღვევი ბავშვის ვინაობის გამჟღავნება. უფრო მეტიც, პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება ასევე გულისხმობს კანონდამრღვევი ბავშვების შესახებ დოკუმენტაციის კონფიდენციალურად შენახვას და მესამე მხარისგან დაცვას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მესამე მხარე უშუალოდ არის ჩართული გამოძიების ან აღსრულების პროცესში. სტიგმატიზაციის თავიდან აცილების მიზნით, სამართალდამრღვევი ბავშვების საქმეები არ უნდა იქნეს გამოყენებული მოზრდილების სასამართლო განხილვების დროს, რომელშიც იგივე ბრალდებული ფიგურირებს (იხილეთ პეკინური წესები 21.1 და 21.2).
67. კომიტეტი ასევე რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს შემოიღონ წესი, რომლის მიხედვითაც მოხდება ბავშვის სახელის ავტომატურად ამოღება სისხლის სამართლის საქმეთა ჩანაწერებიდან, თუ ბავშვი დანაშაულის ჩადენის მომენტში 18 წლის ასაკზე ქვემოთ იყო. შესაძლებელია გარკვეული შეზღუდვები დაწესდეს განსაკუთრებით სერიოზულ დანაშაულზე, სადაც ბავშვის ვინაობის ამოღება მოხდება ბავშვისავე თხოვნით, მხოლოდ კონკრეტული პირობების დაცვით (მაგალითად, თუ დანაშაულის ჩადენიდან ორი წლის განმავლობაში მას აღარ ჩაუდენია კანონსაწინააღმდეგო ქმედება).

ქ. ზომები (იხილეთ აგრეთვე თავი IV, ნაწილი ბ)

ალტერნატივები წინასწარი გამოძიების პროცესში

68. გადაწყვეტილება წინასწარი გამოძიების დაწყების შესახებ ყოველთვის არ მიუთითებს იმაზე, რომ ეს პროცესი აუცილებლად სასამართლოს მიერ ფორმალური გადაწყვეტილების გამოტანით უნდა დასრულდეს. ბ ნაწილში მოცემულ დაკვირვებებთან დაკავშირებით, კომიტეტს სურს ხაზი გაუსვას, რომ კომპეტენტური ორგანო – სახელმწიფოების უმეტესობაში ეს არის პროკურატურა – ვალდებულია მუდმივად მოიძიოს სასამართლოს მიერ ბრალდების გამოტანის ალტერნატივები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საჭიროა გაგრძელდეს მცდელობები საქმის ისე დასრულებისთვის, როგორც ეს ბ ნაწილში მითითებული ზომების განხორციელებითაა შესაძლებელი. პროკურატურის მიერ შემოთავაზებული ამგვარი ზომების ბუნება და ხანგრძლივობა შეიძლება მკაცრი იყოს და ამ შემთხვევაში ბავშვს შეიძლება შესაბამისი დახმარება დასჭირდეს. ამ ზომების გაცნობა ბავშვისთვის უნდა გულისხმობდეს, რომ ისინი შეაყოვნებენ სისხლის სამართლის/არასრულწლოვანთა შესახებ კანონმდებლობით გათვალისწინებული პროცედურებს, რომელთა სრული შეწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს ზომები დადებითი შედეგით განხორციელდება.
69. სასამართლო ბრალდების ალტერნატიული ზომების შეთავაზების პროცესში, სრულად უნდა იყოს დაცული ბავშვის უფლებები და სამართლებრივი გარანტიები, რასაც სრულად ეხება 27-ე პარაგრაფში განხილული რეკომენდაციები.

არასრულწლოვანთა სასამართლოს/მოსამართლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები

70. სამართლიანი სასამართლო პროცესის დასრულების შემდეგ, რომელიც ჩატარდება კონვენციის მე-40 მუხლით გათვალისწინებული პრინციპების დაცვით (იხილეთ IV თავის 12 ნაწილი), ხდება გადაწყვეტილების მიღება იმ ზომების მიხედვით, რომელიც უნდა განხორციელდეს ბავშვის მიმართ, თუ მას დაუმტკიცდა წაყენებული ბრალდება. კანონმა უნდა უზრუნველყოს სასამართლო/მოსამართლე ან სხვა კომპეტენტური, დაუმოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანო იმ ალტერნატივების ფართო ჩამონათვალით, რომელიც უნდა ჩაენაცვლოს ზრუნვის ინსტიტუციურ ფორმას, რათა თავისუფლების აღკვეთა გამოყენებულ იქნას როგორც მხოლოდ უკიდურესი ზომა და რაც შეიძლება მოკლე პერიოდის განმავლობაში. ალტერნატიული ზომების არასრული ჩამონათვალი მოცემულია კონვენციის 40(4) მუხლში.
71. კომიტეტს სურს ხაზი გაუსვას, რომ რეაგირება ჩადენილ დანაშაულზე უნდა იყოს არა მხოლოდ დანაშაულის გარემოებებისა და სიმძიმის პროპორციული, არამედ ბავშვის ასაკის, შეზღუდული შესაძლებლობების, მასთან დაკავშირებული გარემოებებისა და საჭიროების პროპორციული. ის ასევე უნდა ითვალისწინებდეს საზოგადოების სხვადასხვა და განსაკუთრებით ხანგრძლივადიან საჭიროებებს. მკაცრად სადამჯელო მიდგომა არ შეესაბამება კონვენციის 40(1) მუხლით განსაზღვრულ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ძირითად პრინციპებს (იხილეთ პარაგრაფები 5-14 ზემოთ). კომიტეტი კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს, რომ ფიზიკური დასჯა, როგორც სასჯელი არის ამ პრინციპების დაღვევა. გარდა ამისა, ის ენიშნა დეგრადაცია 37-ე მუხლს, რომელიც კრძალავს სასტიკ, არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ მოპყრობისა და დასჯის ნებისმიერ ფორმას (ამასთან დაკავშირებით იხილეთ ბავშვის უფლებათა კომიტეტის 8 კომენტარი (2006) (ბავშვის ფიზიკური დასჯისა და სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობისგან დაცვის უფლება)). ბავშვების მიერ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, მიღებული ზომა უნდა იყოს დანაშაულის გარემოებებისა და სიმძიმის პროპორციული და ასევე ითვალისწინებდეს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების საჭიროებას. ბავშვების შემთხვევაში, მათი კეთილდღეობის, მათი ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვისა და რეინტეგრაციის ხელშეწყობის საჭიროებას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ამგვარი ფაქტორების გათვალისწინებით.
72. კომიტეტი აღნიშნავს, რომ თუ სისხლის სამართლის სასამართლოს გადაწყვეტილება დაკავშირებულია ბავშვის ასაკთან, და არსებობს ურთიერთსაინააღმდეგო და არასაკმარისი სამხილი ბავშვის ასაკთან დაკავშირებით, ბავშვს აქვს ეჭვით სარგებლობის უფლება.
73. რაც შეეხება თავისუფლების აღკვეთისა და ინსტიტუციური ზრუნვის ალტერნატივებს, ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებობს საკმაოდ დიდი გამოცდილება. მონაწილე სახელმწიფოებმა უნდა ისარგებლონ არსებული გამოცდილებით, შეიმუშაონ და დანერგონ ისინი საკუთარი ქვეყნების კულტურასა და ტრადიციებზე დაყრდნობით. ცხადია, მკაცრად უნდა აღიკვეთოს იძულებითი შრომა, წამება, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავ მოპყრობა, ხოლო ამგვარი ქმედებების ჩამდენი პირები უნდა წარდგენენ მართლმსაჯულების წინაშე.
74. ზემოთ მოყვანილი ზოგადი შენიშვნების შემდეგ, კომიტეტს სურს მონაწილე სახელმწიფოების ყურადღება მიაპყროს იმ ზომებზე, რომლებიც აკრძალულია კონვენციის 37-ე მუხლით და აგრეთვე თავისუფლების აღკვეთის საკითხებზე.

სიკვდილით დასჯის აკრძალვა

75. კონვენციის 37-ე (ა) მუხლი ხაზს უსვამს საყოველთაოდ აღიარებულ სტანდარტს (მაგალითისთვის იხილეთ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-6(5) მუხლი), რომლის მიხედვითაც, სიკვდილით დაჯა არ შეიძლება შეეხოს პირს, რომელიც დანაშაულის ჩადენის მომენტში იყო 18 წელზე ქვემო ასაკის. მიუხედავად მკაფიო ტექსტისა, ზოგი მონაწილე სახელმწიფო ასკვნის, რომ წესი კრძალავს მხოლოდ 18 წელს ქვემოთ ასაკის პირების სიკვდილით დასჯას. თუმცა, ამ წესის მიხედვით, გადამწყვეტი კრიტერიუმი არის ასაკი დანაშაულის ჩადენის მომენტში, რაც იმას გულისხმობს, რომ სასიკვდილო განაჩენი ვერ შეეხება პირს, რომელიც დანაშაულის ჩადენის მომენტში იყო 18 წლის ქვემოთ მიუხედავად მისი ასაკისა გასამართლების, ან სასჯელის აღსრულების მომენტში.
77. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოების იმ მცირერიცხოვან ჯგუფს, სადაც ჯერ კიდევ მოქმედებს სიკვდილით დასჯა, გააუქმონ ეს ზომა იმ პირებთან მიმართებაში, რომლებსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტში არ იყვნენ 18 წლის, და აგრეთვე შეაჩერონ სასიკვდილო განაჩენის აღსრულება ამ პირებისთვის, სანამ სრულად არ შევა ძალაში ბავშვების მიმართ საკანონმდებლო ცვლილება სასიკვდილო განაჩენის გაუქმების შესახებ.

ვადამდე გათავისუფლების პირობის გარეშე თავისუფლების უვადო აღკვეთის დაუშვებლობა

77. არც ერთ ბავშვს, რომელიც დანაშაულის ჩადენის მომენტში იყო 18 წლის ქვემოთ, არ უნდა მიესაჯოს უვადო თავისუფლების აღკვეთა გათავისუფლების ან ვადამდე გათავისუფლების შესაძლებლობის გარეშე. ბავშვის მიმართ გამოტანილ ყველა განაჩენთან დაკავშირებით, გათავისუფლების შესაძლებლობა უნდა იყოს რეალური და რეგულარულად გათვალისწინებული. ამ საკითხთან დაკავშირებით, კომიტეტი განმარტავს, რომ კონვენციის 25-ე მუხლის მიხედვით, ყველა ბავშვს, რომელიც ზრუნვის, მკურნალობის ან დაცვის მიზნით განთავსებული არის ინსტიტუციაში, აქვს უფლება პერიოდულად ხდებოდეს მისი საქმის გადასინჯვა. კომიტეტი შეახსენებს იმ ნევრ სახელმწიფოებს, რომელთა კანონმდებლობაც არ კრძალავს ბავშვისთვის უვადო თავისუფლების აღკვეთის შეფარდებას ვადამდე გათავისუფლების ან შეწყობის შესაძლებლობით, რომ ამგვარი ზომა სრულ შესაბამისობაში უნდა იყოს კონვენციის მე-40 (1) მუხლით გაცხადებულ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ძირითად პრინციპებთან. ეს პრინციპები, სხვათა შორის, გულისხმობს, პატიმრობის განმავლობაში ბავშვისთვის განათლებისა და მკურნალობის უზრუნველყოფას, მასზე ზრუნვას, რაც მიმართული უნდა იყოს გათავისუფლების შემდგომ მის საზოგადოებაში რეინტეგრაციასა და მის მიმართ დადებითი როლის შესრულების შესაძლებლობის ხელშეწყობისკენ. გარდა ამისა, პრინციპი ასევე ითვალისწინებს ბავშვის განვითარებისა და პროგრესის რეგულარულ გადასინჯვას, რათა მოხდეს მისი ვადამდე გათავისუფლების შესაძლებლობის შეფასება. გამომდინარე იმ ფაქტიდან, რომ ბავშვებისთვის უვადო პატიმრობის მისჯა თუნდაც გათავისუფლების შესაძლებლობით მნიშვნელოვნად აფერხებს კონვენციით გათვალისწინებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ძირითადი პრინციპების დანერგვას, კომიტეტი ხაზს უსვამს უვადო პატიმრობის ყველა ფორმის გაუქმების სასურველობას იმ პირობებთან მიმართებაში, რომელთა ასაკი დანაშაულის ჩადენის მომენტში 18 წელზე ქვემოთ იყო.

3. თავისუფლების აღკვეთა წინასწარი და სასამართლოს შემდგომი პატიმრობის ჩათვლით

78. კონვენციის 37-ე მუხლი განსაზღვრავს თავისუფლების აღკვეთის ზომის გამოყენების პრინციპებს, თავისუფლებააღკვეთილი ყველა ბავშვის პროცესუალურ უფლებებსა და იმ დებულებებს, რომლებიც ეხება თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვის პირობებსა და მისადმი მოპყრობას.

ძირითადი პრინციპები

79. ქვემოთ მოყვანილია ის ძირითადი პრინციპები, რომელიც ეხება თავისუფლების აღკვეთას ბავშვებთან მიმართებაში: (ა) დაკავება, დაპატიმრება ან თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მოთავსება უნდა მოხდეს კანონის შესაბამისად, უნდა იქნეს გამოყენებული მხოლოდ როგორც უკიდურესი ზომა და რაც შეიძლება ნაკლები პერიოდის განმავლობაში (ბ) არც ერთ ბავშვს არ უნდა აღეკეთოს თავისუფლება უკანონოდ და თვითნებურად.

80. კომიტეტი აღნიშნავს, რომ ბევრ ქვეყანაში, ბავშვები ხშირად ხვდებიან წინასწარ პატიმრობის ადგილებში და ეს თვეების, ხანდახან კი წლების განმავლობაშიც გრძლდება, რაც კონვენციის 37-ე (ბ) მუხლის უხეში დარღვევაა.

81. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს გაატარონ შესაბამისი ზომები, რათა უზრუნველყონ ბავშვების რაც შეიძლება დროული გათავისუფლება წინასწარი პატიმრობიდან და თუ საჭირო გახდა ამისთვის სპეციალური პირობებიც კი დაანესონ. გადანყევტილება წინასწარი პატიმრობის შესახებ მისი ვადის განსაზღვრის ჩათვლით უნდა მიიღოს შესაბამისმა კომპეტენტურმა, დამოუკიდებელმა და მიუკერძოებელმა ორგანომ ან სამართლებრივმა ორგანომ, ხოლო ბავშვი უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს იურიდიული ან სხვა დახმარებით.

პროცესუალური უფლებები (მუხლი 37 (დ))

82. ყოველ თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს აქვს უფლება დაუყოვნებლივ მიიღოს სამართლებრივი და სხვა შესაბამისი დახმარება, აგრეთვე უფლება გააპროტესტოს მისი თავისუფლების აღკვეთის კანონიერება სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტური, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს წინაშე და რომ მათ დაუყოვნებლივ გამოიტანონ გადანყევტილება ნებისმიერი ასეთი პროცესუალური ქმედების თაობაზე.

83. ყოველ თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს აქვს უფლება წარდგეს კომპეტენტური ორგანოს წინაშე, რათა დადგინდეს მისი დაკავების კანონიერება (და პატიმრობის ხანგრძლივობა) თავისუფლების აღკვეთიდან 24 საათის განმავლობაში. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს, გაატარონ მკაცრი სამართლებრივი ზომები, რათა რეგულარულად, სასურველია ორ კვირაში ერთხელ, გადასინჯოს წინასწარი პატიმრობის კანონიერება. იმ შემთხვევაში, თუ შეუძლებელია ბავშვის პირობით გათავისუფლება ალტერნატიული ზომების გამოყენების მეშვეობით, მას

ოფიციალურად უნდა წაყენოს ბრალი იმ დანაშაულისთვის, რომელიც, როგორც ფიქრობენ, მან ჩაიდინა და წარდგენილ იქნას კომპეტენტური, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს წინაშე დაკავების მომენტიდან არა უგვიანეს 30 დღის განმავლობაში. კომიტეტი, ითვალისწინებს რა სასამართლო პროცესებთან დაკავშირებულ დაყოვნებებს, მოუწოდებს მონაწილე სახელმწიფოებს მიიღონ სამართლებრივი ზომები, რომლის მიხედვითაც სასამართლოს/არასრულწლოვანთა მოსამართლე ან სხვა კომპეტენტური ორგანო ვალდებული იქნება მიიღოს საბოლოო გადაწყვეტილება ბავშვისთვის წაყენებული ბრალდების შესახებ საქმის წარდგენიდან არა უგვიანეს 6 თვის განმავლობაში.

84. თავისუფლების აღკვეთის კანონიერების ეჭვქვეშ დაყენების უფლება არ გულისხმობს მხოლოდ ხელახალი განხილვის უფლებას. ამ პრინციპის მიხედვით ბავშვს უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტურ, დამოუკიდებელ და მიუკერძოებელ ორგანოს იმ შემთხვევაში, თუ მისი თავისუფლების აღკვეთა ადმინისტრაციულ გადაწყვეტილებას წარმოადგენს (მიღებულია მაგალითად, პოლიციის, პროკურორის ან სხვა კომპეტენტური ორგანოს მიერ). დაუყოვნებელი გადაწყვეტილების უფლება გულისხმობს, რომ გადაწყვეტილება მიღებულ უნდა იქნეს რაც შეიძლება სწრაფად, მაგალითად, მაქსიმუმ ორი კვირის განმავლობაში, ბავშვის მიმართვიდან.

მოპრყობა და პირობები (მუხლი 37 (გ))

85. ყველა თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვი უნდა მოთავსდეს მოზრდილებისგან განცალკევებით. დაუშვებელია თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვების მოთავსება მოზრდილთა საპყრობილეში. არსებობს საკმარისზე მეტი დამადატურებელი ინფორმაცია, რომ ბავშვების მოზრდილებისათვის განკუთვნილ თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში განთავსება რისკქვეშ აქენებს მათ უსაფრთხოებას, კეთილდღეობას, მათ გამიჯვნას დანაშაულისგან და რეინტეგრაციის შესაძლებლობას. კონვენციის 37-ე (გ) მუხლით დაშვებული გამონაკლისი (“თუ არ მიიჩნევა, რომ ბავშვის ყველაზე ჭეშმარიტი ინტერესებისათვის ამის გაკეთება საჭირო არ არის”) არ უნდა იქნეს ფართოდ გაგებული. ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვა არ გულისხმობს იმის განხორციელებას, რაც უფრო მოსახერხებელია მონაწილე სახელმწიფოებისთვის. სახელმწიფოები ვალდებული არიან გამოყონ სპეციალური შენობა-ნაგებობები თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვებისთვის, რომლებსაც ექნებათ ბავშვებზე ორიენტირებული სამუშაო მიმართულება და პრაქტიკა და სადაც იმუშავენ კვალიფიციური პერსონალი.

86. ეს წესი არ გულისხმობს ბავშვების გადაყვანას არასრულწლოვანთა ინსტიტუციებიდან მოზრდილთათვის განკუთვნილ ინსტიტუციებში, როგორც კი მათ 18 წელი შეუსრულდებათ. ბავშვების უნდა მიეცეთ არასრულწლოვანთა დანესებულებაში დარჩენის შესაძლებლობა, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება არა მხოლოდ მათ, არამედ დანესებულებაში მყოფი ბავშვების ჭეშმარიტი ინტერესებს.

87. ყველა თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს აქვს უფლება შეინარჩუნოს კონტაქტი ოჯახთან კორესპონდენციის ან ვიზიტების მეშვეობით. ვიზიტების ხელშეწყობის მიზნით, საჭიროა ბავშვის მოთავსება იმ დანესებულებაში, რომელიც ყველაზე ახლოს მდებარეობს ოჯახის საცხოვრებელთან. შემზღუდველი გარემოებები უნდა მკაცრად იყოს განსაზღვრული კანონში – ის არ უნდა იყოს კომპეტენტური ორგანოების გადასაწყვეტი.

88. კომიტეტს სურს მონაწილე სახელმწიფოების ყურადღება მიაპყროს გაეროს წესებისადმი თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანთა დასაცავად, რომელიც მიღებულია გენერალური ასამბლეის მიერ 45/113 რეზოლუციით 1990 წლის დეკემბერში. კომიტეტი მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს სრულად განახორციელონ ეს წესები და მხედველობაში მიიღონ ასევე პატიმართა მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები (იხილეთ აგრეთვე პეკინური წესების მეცხრე წესი). ამ საკითხებთან დაკავშირებით, კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს გააერთიანონ ეს წესები ეროვნულ კანონმდებლობაში და უზრუნველყონ მათდამი ხელმისაწვდომობა სახელმწიფო ან რეგიონალურ ენაზე ყველა იმ სპეციალისტის, არასამთავრობო ორგანიზაციისა და მოხალისეებისთვის, რომლებიც ჩართულნი არიან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულებაში.

89. კომიტეტს სურს ხაზი გაუსვას შემდეგი პრინციპებისა და წესების დაცვის აუცილებლობას თავისუფლების აღკვეთის ყველა შემთხვევისას:

- ბავშვების ფიზიკური და საცხოვრებელი გარემო ინსტიტუციაში უნდა ემსახუროდეს რეაბილიტაციის მიზნებს. შესაბამისი ყურადღება უნდა დაეთმოს პირადი ცხოვრების, სენსორული სტიმულაციის, თანატოლებთან ურთიერთობის, სპორტულ და გამაჯანსაღებელ სავარჯიშოებში მონაწილეობის, აგრეთვე ხელოვნებას და თავისუფალი დროის აქტივობების საჭიროებას.

- სასკოლო ასაკის ყველა ბავშვს აქვს უფლება მიიღოს ის განათლება, რაც შეესაბამება მის საჭიროებებს და შესაძლებლობებს და რომლის მიზანია მოამზადოს ის საზოგადოებაში დაბრუნებისთვის. გარდა ამისა, ყველა ბავშვმა, უნდა გაიაროს პროფესიული მომზადების ტრენინგი, რომელიც სავარაუდოდ ხელს შეუწყობს მას სამომავლო დასაქმებაში.
- ყველა ბავშვი ინსტიტუტში მიღებისას უნდა შემონმდეს ექიმის მიერ. მას უფლება აქვს მიიღოს ადეკვატური სამედიცინო დახმარება და ზრუნვა მისი ინსტიტუტში ყოფნის მთელი პერიოდის განმავლობაში, რომელიც უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს, შესაძლებლობის შემთხვევაში, სათემო სამედიცინო დანებსებულების ან სერვისების მიერ.
- ინსტიტუტის თანამშრომლებმა ხელი უნდა შეუწყონ ბავშვის ხშირ კონტაქტს ფართო საზოგადოებასთან. აქ იგულისხმება კომუნიკაცია ოჯახთან, მეგობრებთან და მაღალი რეპუტაციის მქონე ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან. ბავშვს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა სახლში მონახულოს ოჯახი.
- შეზღუდვისა და ძალის გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ბავშვი ფიზიკური დაზიანების საფრთხის ქვეშ აყენებს საკუთარ თავს ან სხვებს და როდესაც ამგვარ სიტუაციაზე კონტროლის სხვა ყველა მექანიზმის გამოყენება უშედეგოდ დასრულდა.
- ნებისმიერი დისციპლინარული ზომის გამოყენება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ბავშვის ღირსების გრძნობის შენარჩუნებას და ინსტიტუტური ზრუნვის ძირითად ამოცანებს. მკაცრად უნდა აიკრძალოს კონვენციის 37-ე მუხლით განსაზღვრული ისეთი დისციპლინარული ზომები, როგორცაა ფიზიკური დასჯა, ბნელ საკანში მოთავსება, დახურულ და შემოსაზღვრულ სივრცეში მარტო მოთავსება. ასევე უნდა აიკრძალოს დასჯის ყველა ის ფორმა, რამაც შეიძლება საფრთხე შეუქმნას ბავშვის გონებრივ ჯანმრთელობას და კეთილდღეობას.
- ბავშვს აქვს უფლება საჩივრით, ცენზურის გარეშე, მიმართოს ცენტრალურ ადმინისტრაციას, სამართლებრივ ან სხვა შესაბამის დამოუკიდებელ ორგანოს და დაყოვნების გარეშე მიიღოს პასუხი. ბავშვებს უნდა ქონდეთ ინფორმაცია, რომ მათ შეუძლიათ ამგვარი მექანიზმების გამოყენება.
- დამოუკიდებელ და კვალიფიციურ ინსპექტორებს უფლება უნდა ქონდეთ რეგულარულად აწარმოონ შემოწმება, მათ შორის წინასწარი გაფრთხილების გარეშე საკუთარი ინიციატივით. შემოწმების დროს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბავშვებთან საუბარს კონფიდენციალურ გარემოში.

V. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ორგანიზება

90. წინა პარაგრაფებში განხილული პრინციპებისა და უფლებების სრულად დაცვის მიზნით, საჭიროა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების ეფექტური ორგანიზება და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო სისტემის შექმნა. როგორც ეს მოცემულია კონვენციის მე-40 (3) მუხლში, მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არიან ხელი შეუწყონ სისხლის სამართლის კანონმდებლობასთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან უშუალო დამოკიდებულებაში მყოფი კანონების, პროცედურების, ორგანოებისა და დანებსებულებების ჩამოყალიბებას.
91. ამ კანონებისა და პროცედურების სავალდებულო ძირითადი დებულებები, წინამდებარე ზოგად კომენტარიშია განმარტებული, თუმცა ნევრ სახელმწიფოების პრეროგატივაში უფრო მეტი დებულებების დადგენა რჩება, რაც აგრეთვე ეხება ამგვარი კანონებისა და პროცედურების ფორმას. ისინი შეიძლება შეადგენდნენ საერთო სისხლის სამართლის და საპროცესო კოდექსის სპეციალურ თავს, ან შეიძლება გაერთიანდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ ცალკე კანონში.
92. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო სისტემა ასევე მოითხოვს სპეციალიზებული ერთეულების შექმნას პოლიციის, სამართალდამცავი ორგანოების, სასამართლოს, პროკურატურის, იურიდიული დახმარების, ან მსგავს სისტემებში, რომლებიც იურიდიულ ან სხვა სახის დახმარებას უწევენ ბავშვს.
93. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე ქვეყნებს შექმნან არასრულწლოვანთა სასამართლოები, როგორც ცალკე მდგომი ერთეულები ან რეგიონალური/რაიონული სასამართლოს ერთი შემადგენელი ნაწილის სტატუსით. თუკი ეს პრაქტიკული თვალსაზრისით ჯერ – ჯერო-

ბით შესაძლებელი არ არის, მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულები არიან დანიშნონ მოსამართლეები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ვინრო სპეციალიზაციით.

94. გარდა ამისა, ისეთი სპეციალიზებული სერვისები, როგორცაა პრობაცია, კონსულტაცია ან სუპერვიზია, უნდა განხორციელდეს სპეციალიზებულ დაწესებულებებში, რომლებსაც, მაგალითად, ექნებათ დღის ცენტრის ფუნქცია, ან თუ საჭირო იქნება დაარსდეს ინსტიტუციები დამნაშავე ბავშვებზე ინსტიტუციური ზრუნვის მიზნით.
95. მრავალი წევრი სახელმწიფოს ანგარიშიდან ჩანს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციებს შესწევთ უნარი შეასრულონ მნიშვნელოვანი როლი არა მხოლოდ არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციაში, არამედ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაშიც. აქედან გამომდინარე, კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს აქტიურად ჩართონ ამგვარი ორგანიზაციები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში და უზრუნველყონ ისინი მათი მონაწილეობისთვის საჭირო ყველა რესურსით.

VI. ცნობიერების ამაღლება და ტრენინგი

96. ბავშვები, რომლებიც დანაშაულს ჩადიან, ხშირად ხდებიან ხოლმე მედიის ყურადღების საგანი, რაც იწვევს უარყოფითი საზოგადოებრივი აზრის შექმნას მათ გარშემო და ხელს უწყობს მათ და საერთოდ ბავშვების შესახებ სტერეოტიპების დამკვიდრებას.
97. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების ხარისხისთვის აუცილებელია, რომ ამ პროცესში ჩართული ყველა სპეციალისტს, მათ შორის, სამართალდამცავი და იურიდიული სამსახურების თანამშრომლები ტრენინგების საშუალებით გაეცნონ ზოგადად კონვენციის, კონკრეტულად კი, მისი იმ ნაწილის შინაარსსა და დებულებების მნიშვნელობას, რაც უშუალოდ არის დაკავშირებული მათ ყოველდღიურ პრაქტიკასთან. ტრენინგები უნდა მომზადდეს სიტყმატურად და უწყვეტად, ხოლო ინფორმაცია არ უნდა შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ შესაბამისი ეროვნული და საერთაშორისო სამართლებრივი დებულებებით. ტრენინგების დროს მონაწილეებს უნდა მიენოდოთ ინფორმაცია, სხვათა შორის, არასრულწლოვანთა დანაშაულის სოციალურ და სხვა მიზეზებზე, ხოლო განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ გოგონებსა და ბავშვებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან უმცირესობებს ან უმრავლესობას, კულტურას და ტენდენციებს ახალგაზრდების სამყაროში, ჯგუფური აქტივობების დინამიურობას და სისხლის სამართლის კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მუშაობისთვის საჭირო ალტერნატიულ ზომებს, განსაკუთრებით კი იმგვარ ზომებს, რომელიც გვერდს უვლის სამართლებრივ პროცედურებს (იხილეთ IV თავი, ბ ნაწილი)

VII. მონაცემების შეგროვება, შეფასება და კვლევა

98. კომიტეტი შეუფოთებას გამოთქვამს იმ ძირითადი მონაცემების შესახებ, რომელიც, სხვათა შორის ეხება, ბავშვების მიერ ჩადენილი დანაშაულის რიცხვსა და ბუნებას, წინასწარი პატიმრობის სიხშირესა და საშუალო ხანგრძლივობას, ბავშვების რიცხვს, რომელთა მიმართაც განხორციელებული იქნა მართლმსაჯულების სისტემისაგან განრიდება და მასთან დაკავშირებული ღონისძიებები, მსჯავრდებული ბავშვების რაოდენობასა და მათ მიმართ გამოტანილი განაჩენის ბუნებას. კომიტეტი მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს სისტემატურად შეაგროვონ ცალკეული მონაცემები, რომელიც დაკავშირებულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულებასთან და რომლებიც საჭიროა არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციისა და რეაგირებისკენ მიმართული პოლიტიკისა და პროგრამების შესამუშავებლად კონვენციის პრინციპებისა და დებულებების მიხედვით.
99. კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს რეგულარულად შეაფასონ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრაქტიკული განხორციელება, განსაკუთრებით კი, გატარებული ღონისძიებების ეფექტურობა დისკრიმინაციის, რეინტეგრაციისა და რეციდივიზმთან მიმართებაში. სასურველია, თუ ამგვარ შეფასებას ჩაატარებენ დამოუკიდებელი აკადემიური ინსტიტუტები. კვლევები, რომლებიც, მაგალითად, შეისწავლის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაში არსებულ უთანასწორობებს, რაც შესაძლო დისკრიმინაციაზე მიუთითებს, ან კვლევები რომლებიც ეხება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროს განვითარებას განრიდებას პროგრამების ან მოზარდთა დანაშაულებრივ აქტვობების კუთხით, მიუთითებს წარმატებულ და წარუმატებელ ასპექტებზე. მნიშვნელოვანია ბავშვების მოაწილეობა შეფასებისა

და კვლევის პროცესში, განსაკუთრებით კი იმ ბავშვებისა, რომლებსაც შეხება ქონდათ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის სხვადასხვა ნაწილთან. სრულად უნდა იქნეს დაცული ამ ბავშვების ვანობა და ინფორმაცია მათი თანამშრომლობის შესახებ. კვლევებში ბავშვების მონაწილეობის საკითხთან დაკავშირებით კომიტეტი მონაწილე სახელმწიფოებს ურჩევს მიმართონ არსებულ საერთაშორისო სახელმძღვანელო პრინციპებს.

გაერთიანებული ერების სახელმძღვანელო პრინციპები მართლმსაჯულების სისტემაში ბავშვთა მიმართ ბანსაორციელბელი ღონისძიებების შესახებ (1997) (ვენის დეკლარაცია)

რეკომენდებულია ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს 1997/30 რეზოლუციით,
21 ივლისი, 1997 წ.*

1. ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს 1996 წლის 23 ივლისის 1996/13 რეზოლუციის შესაბამისად, ავსტრიის მთავრობის ფინანსური დახმარებით ვენაში 1997 წლის 23-25 თებერვალს გამართულ ექსპერტთა ჯგუფის შეხვედრაზე წინამდებარე სახელმძღვანელო პრინციპები შემუშავდა ბავშვების მიმართ ქმედების განხორციელების თაობაზე სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში. სახელმძღვანელო პრინციპების შემუშავებისას ექსპერტებმა მთავრობების მიერ გამოხატული შეხედულებები და მათ მიერ წარდგენილი ინფორმაციები გაითვალისწინეს.
2. შეხვედრაში მონაწილეობას იღებდნენ სხვადასხვა რეგიონების თერთმეტი სახელმწიფოს ოცდაცხრა ექსპერტი, სამდივნოს ადამიანის უფლებების ცენტრის, გაერთიანებული ერების ბავშვთა ფონდის და ბავშვის უფლებების კომიტეტის წარმომადგენლები, ასევე დამკვირვებლები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან.
3. განხორციელების კუთხით, სახელმძღვანელო პრინციპების ადრესატია გენერალური მდივანი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის შესაბამისი სააგენტოები და პროგრამები, ბავშვის უფლებათა კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები, ასევე წევრი ქვეყნები, „არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ადმინისტრირების შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტული მინიმალური წესების“ („პეკინის წესები“), „არასრულწლოვანთა დანაშაულობის პრევენციის შესახებ გაერთიანებული ერების სახელმძღვანელო პრინციპების“ („ერ-რიადის წესები“) და „თავისუფლებადკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვისთვის გაერთიანებული ერების წესების“ გამოყენებისა და ამოქმედების კუთხით, რომლებიც შემდგომში ერთობლივად მოხსენიებულია როგორც გაერთიანებული ერების სტანდარტები და ნორმები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში.

I. მიზნები, ამოცანები და ძირითადი საკითხები

4. სახელმძღვანელო პრინციპები მიზანია უზრუნველყოს ერთგვარი ჩარჩო შემდეგი ამოცანების მისაღწევად:
 - (ა) ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელება და კონვენციაში დასახული მიზნების მიღწევა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების კონტექსტში, ასევე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტების და ნორმების, ასევე სხვა ისეთი შესაბამისი ინსტრუმენტების გამოყენება და ამოქმედება, როგორცაა დანაშაულისა და ხელისუფლების ბოროტად გამოყენების მსხვერპლთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების ძირითადი პრინციპების დეკლარაცია;
 - (ბ) მონაწილე სახელმწიფოებისთვის დახმარების უზრუნველყოფის ხელშეწყობა ბავშვის უფლებების კონვენციისა და სხვა დაკავშირებული ინსტრუმენტების ეფექტური განხორციელებისთვის.
5. სახელმძღვანელო პრინციპების ეფექტური გამოყენების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია თანამშრომლობის გაუმჯობესება მთავრობებს, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სისტემის შესაბამის უწყებებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, პროფესიონალთა ჯგუფებს, მედიას, აკადემიურ ინსტიტუციებს, ბავშვებსა და სამოქალაქო საზოგადოების სხვა წევრებს შორის.
6. გაიდლაინები იმ პრინციპს უნდა ეფუძნებოდეს, რომ კონვენციის განხორციელების პასუხისმგებლობა ამკარად ეკისრებათ აღნიშნულ მონაწილე მხარეებს.

* 1997/30 რეზოლუციის პირველ პუნქტში, ეკონომიკური და სოციალური საბჭო მიესალმება სამოქმედო გაიდლაინებს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში მყოფი ბავშვების მიმართ, რაც დანართის სახით ახლავს რეზოლუციას და, ამასთან, მოუწოდებს ყველა დაინტერესებულ მონაწილე მხარეს, რომ გამოიყენონ გაიდლაინები ბავშვის უფლებების კონვენციის განხორციელების დროს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულებისას.

7. სახელმძღვანელო პრინციპების გამოყენების საფუძველს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის რეკომენდაციები უნდა წარმოადგენდეს.
8. როგორც საერთაშორისო, ასევე ეროვნულ დონეზე სახელმძღვანელო პრინციპების გამოყენებისას ყურადღება შემდეგ საკითხებზე უნდა გამახვილდეს:
 - (ა) ადამიანის ღირსების პატივისცემა, რომელიც კონვენციის ოთხ ძირითად ზოგად პრინციპს შეესაბამება, როგორცაა: დისკრიმინაციის დაუშვებლობა, რაც მოიცავს გენდერული კუთხით მგრძობიარე საკითხებს; ბავშვის ქვეყნის ინტერესების გათვალისწინება, სიცოცხლის უფლება, გადარჩენის და განვითარების უფლება; ბავშვის შეხედულებების პატივისცემა;
 - (ბ) უფლებებზე დამყარებული ორიენტაცია;
 - (გ) განხორციელებისადმი მრავალმხრივი და ყოვლისმომცველი მიდგომა, რესურსების და ძალისხმევის მაქსიმუმამდე გაზრდით;
 - (დ) მომსახურებების ინტეგრაცია ინტერდისციპლინარულ საფუძველზე;
 - (ე) ბავშვების და საზოგადოების დაინტერესებული სექტორების მონაწილეობა;
 - (ვ) პარტნიორების გაძლიერება განვითარებაზე მომართული პროცესის მეშვეობით;
 - (ზ) სიცოცხლისუნარიანობა, გარე ორგანოებზე უწყვეტი დამოკიდებულების გარეშე;
 - (თ) თანაბარი მოცვა და ხელმისაწვდომობა ყველაზე მეტად გაჭირვებულისათვის;
 - (ი) ქმედებების ანგარიშვალდებულება და გამჭვირვალობა;
 - (კ) პროაქტიული რეაგირება, ეფექტური პრევენციული და გამოსასწორებელი ზომების საფუძველზე.
9. ადეკვატური რესურსები (ადამიანური, ორგანიზაციული, ტექნოლოგიური, ფინანსური და საინფორმაციო) უნდა იქნას გამოყოფილი და ეფექტურად გამოყენებული ყველა დონეზე (საერთაშორისო, რეგიონული, ეროვნული, რაიონული და ადგილობრივი), ასევე შესაბამის პარტნიორებთან თანამშრომლობით, რომელიც მოიცავს მთავრობებს, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის უწყებებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, პროფესიონალთა ჯგუფებს, მედიას, აკადემიურ ინსტიტუტებს, ბავშვებს და სამოქალაქო საზოგადოების სხვა წევრებს, ასევე სხვა პარტნიორებს.

II. ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელების გეგმები, მისი მიზნების განხორციელება, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საერთაშორისო სტანდარტების და ნორმების გამოყენება და ამოქმედება.

ა. ზოგადი ამოქმედების ღონისძიებები

10. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში ერთიანი და თანმიმდევრული ეროვნული მიდგომის მნიშვნელობა უნდა იქნას აღიარებული, ბავშვის ყველა უფლების ურთიერთდამოკიდებულების და განუყოფლობის გათვალისწინებით.
11. მიღებული უნდა იქნას ზომები პოლიტიკასთან, გადწყვეტილების მიღებასთან, ლიდერობასა და რეფორმებთან დაკავშირებით, რისი მიზანიც იქნება უზრუნველყოფა:
 - (ა) ბავშვის უფლებათა კონვენციის პრინციპების და დებულებების, ასევე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტების და ნორმების სრულად ასახვა ეროვნულ და ადგილობრივ საკანონმდებლო პოლიტიკასა და პრაქტიკაში, განსაკუთრებით კი ბავშვზე ორიენტირებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის ჩამოყალიბებით, რომელიც ბავშვის უფლებების დაცვის გარანტიას იძლევა და ბავშვის უფლებების დარღვევის პრევენციას ახდენს, მხარს უჭერს ბავშვების ღირსების და ღირებულების გრძობის განმტკიცებას, ასევე სრულად სცემს პატივს მათ ასაკს, განვითარების ეტაპს და მათ უფლებას, რომ შინაარსიანი მონაწილეობა მიიღონ და წვლილი შეიტანონ საზოგადოებაში;
 - (ბ) ზემოხსენებული ინსტრუმენტების შესაბამისი შინაარსის სრულად გაცნობა ბავშვისთვის გასაგებ ენაზე. ამას გარდა, თუ აუცილებელია, უნდა ჩამოყალიბდეს პროცედურები, რომლებიც უზრუნველყოფს, რომ ყოველ და თითოეულ ბავშვს შესაბამის ინფორმაციას მიანოდებენ აღნიშნულ ინსტრუმენტებში მოცემული თავისი უფლებების შესახებ, სულ მცირე, მისი პირველი კონტაქტიდან სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებასთან და შეახსენებენ, რომ მათ კანონის დაცვის ვალდებულება ეკისრებათ;

- (გ) საზოგადოების და მედიის მხრიდან ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სულისკვეთების, მიზნების და პრინციპების გაგების მხარდაჭერა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტების და ნორმების შესაბამისად.

ბ. კონკრეტული სამიზნეები

12. მხარეებმა თავიანთი დაბადების რეგისტრაციის პროგრამების ეფექტურობა უნდა უზრუნველყონ. იმ შემთხვევებში, როცა მართლმსაჯულების სისტემაში მონაწილე ბავშვის ასაკი უცნობია, უნდა იქნას მიღებული ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დამოუკიდებელი და ობიექტური შეფასებით ბავშვის ნამდვილი ასაკი დადგინდეს.
13. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის, სამოქალაქო სრულწლოვანების და თანხმობის ასაკის მიუხედავად, როგორც ეს ეროვნული კანონმდებლობით არის განსაზღვრული, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ბავშვებმა თავიანთი ყველა უფლებით ისარგებლონ, რაც მათთვის საერთაშორისო სამართლითაა გარანტირებული, განსაკუთრებით კი ამ კონტექსტში, რაც კონვენციის მე-3, 37-ე და მე-40 მუხლებშია გათვალისწინებული.
14. განსაკუთრებული ყურადღება შემდეგ საკითხებს უნდა მიექცეს:
 - (ა) უნდა არსებობდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ერთიანი პროცესი, რომლის ცენტრშიც ბავშვი იმყოფება;
 - (ბ) დამოუკიდებელმა ექსპერტმა, ან სხვა ტიპის საბჭოებმა უნდა განიხილონ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების არსებული და შემოთავაზებული კანონები, ასევე მათი ზეგავლენა ბავშვებზე;
 - (გ) სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა არ უნდა აღიძრას იმ ბავშვის წინააღმდეგ, რომელსაც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის სამართლებრივი ასაკი ჯერ არ შესრულებია;
 - (დ) მხარეებმა უნდა ჩამოაყალიბონ არასრულწლოვანთა სასამართლები, რომელთა უპირველესი განსჯადობის საგანი ის არასრულწლოვნები იქნებიან, ვინც დანაშაულებრივ ქმედებას ჩაიდენენ და სპეციალური პროცედურები უნდა დადგინდეს ბავშვთა განსაკუთრებული საჭიროებების გასათვალისწინებლად. ალტერნატივის სახით, შესაფერის შემთხვევებში ამგვარი პროცედურები ჩვეულებრივმა სასამართლოებმაც შეიძლება შეითავსონ. აუცილებლობიდან გამომდინარე, ეროვნული საკანონმდებლო და სხვა ზომები უნდა იქნას განხილული, რათა ეთანხმებოდეს ბავშვის ყველა უფლებას და მათ დაცვას, სადაც კი ბავშვი წარსდგება არა არასრულწლოვანთა სასამართლოს, არამედ ჩვეულებრივი სასამართლოს წინაშე, კონვენციის მე-3, 37-ე და მე-40 მუხლების შესაბამისად.
15. უნდა გადაისინჯოს არსებული პროცედურები და, სადაც შესაძლებელია, შემუშავდეს სასჯელის შემცველი ან სხვა ალტერნატიული ინიციატივები კლასიკური სისხლის სამართლებრივი მართლმსაჯულების სისტემების ნაცვლად, რათა თავიდან იქნას აცილებული სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში მონაწილეობა დანაშაულში ბრალდებული ახალგაზრდა პირებისთვის. შესაფერისი ნაბიჯები უნდა გადაიდგას იმისათვის, რომ სახელმწიფოს მასშტაბით ხელმისაწვდომი იყოს მთელი რიგი ალტერნატიული და აღმზრდელობითი ზომები დაპატიმრებამდე, წინასწარი პატიმრობის, სასამართლო პროცესის და სასამართლო პროცესის შემდგომ ეტაპებზე, რათა თავიდან იქნას აცილებული რეციდივი და მხარი დაეჭიროს დამნაშავე ბავშვების სოციალურ რეაბილიტაციას. შესაფერის შემთხვევებში გამოყენებული უნდა იქნას დავის არაფორმალური მოგვარების მექანიზმები იმ საქმეებში, რომლებშიც დამნაშავე ბავშვი მონაწილეობს, მედიაციის და აღდგენითი მართლმსაჯულების პრაქტიკების, განსაკუთრებით კი იმ პროცესების გამოყენებით, რომლებშიც დაზარალებულები მონაწილეობენ. სხვადასხვა განხორციელებულ ღონისძიებებში ოჯახიც უნდა ჩაერთოს, თუ ეს დამნაშავე ბავშვის საკეთილდღეოდ ხდება. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ალტერნატიული ზომები შეესაბამებოდეს კონვენციას, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტებს და ნორმებს, ასევე სხვა სტანდარტებსა და ნორმებს, რაც დანაშაულის პრევენციასა და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში არსებობს, როგორცაა გაერთიანებული ერების სტანდარტული მინიმალური წესები არასაპატიმრო ღონისძიებებისთვის („ტოკიოს წესები“), სადაც განსაკუთრებული ყურადღება ამგვარი ზომების გამოყენებისას სათანადო პროცესის წესების პატივისცემას, ასევე მინიმალური ინტერვენციის პრინციპს ექცევა.
16. პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს სააგენტოების და პროგრამების ჩამოყალიბებას, რათა უზრუნველყოფილი იქნას სამართლებრივი და სხვა დახმარება ბავშვებისთვის, საჭიროების შემთხვევაში

უფასოდ, როგორცაა თარჯიმნის მომსახურება და, კერძოდ, იმის უზრუნველყოფა, რომ პრაქტიკულად დაცული იქნას ყველა ბავშვის უფლება, რომ ბავშვის დაკავების მომენტიდანვე ამ სახის დახმარება ყველა ბავშვისათვის ხელმისაწვდომი იყოს.

17. შესაბამისი ქმედება უნდა იქნას უზრუნველყოფილი იმ ბავშვების პრობლემის შემსუბუქების უზრუნველსაყოფად, ვისაც განსაკუთრებული დაცვის ზომები სჭირდება, როგორცაა ქუჩაში მომუშავე და მცხოვრები ბავშვები, ან ის ბავშვები, რომელთაც ოჯახური გარემო მუდმივად აკლიათ, შეზღუდული შესაძლებლობების ბავშვები, უმცირესობების წარმომადგენელი ბავშვები, ემიგრანტი და ადგილობრივი მოსახლეობის შვილები, ასევე ბავშვების სხვა დაუცველი ჯგუფები.
18. ბავშვების დახურულ დაწესებულებაში განთავსება უნდა შეიზღუდოს. ბავშვთა ამგვარი განთავსება მხოლოდ კონვენციის 37-ე (ბ) მუხლის დებულებების შესაბამისად უნდა მოხდეს და ეს უნდა განიხილებოდეს როგორც უკიდურესი ზომა, რაც შეიძლება უმოკლესი ვადით. ფიზიკური დასჯა ბავშვის მართლმსაჯულების და კეთილდღეობის სისტემაში უნდა აიკრძალოს.
19. თავისუფლებადაკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვისთვის გაერთიანებული ერების წესები და კონვენციის 37-ე „დ“ მუხლი ასევე მიესადაგება ნებისმიერ საჯარო ან კერძო გარემოს, საიდანაც გასვლა ბავშვს თავისი ნებით არ შეუძლია, ნებისმიერი სასამართლო, ადმინისტრაციული ან სხვა საჯარო უწყების ბრძანების საფუძველზე.
20. დაკავებულ ბავშვსა და მის ოჯახთან, ასევე საზოგადოებასთან კავშირის შენარჩუნებისთვის, ასევე მისი სოციალური რეინტეგრაციის ხელშეწყობისთვის, მნიშვნელოვანია უზრუნველყოფილი იქნას მარტივი ხელმისაწვდომობა ნათესავების და იმ პირების მხრიდან, რომელთაც ბავშვის მიმართ ლეგიტიმური ინტერესი გააჩნიათ, იმ დაწესებულებებში, სადაც თავისუფლებადაკვეთილი ბავშვები იმყოფებიან, თუ ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესებიდან გამომდინარე სხვა მოსაზრება არ არსებობს.
21. აუცილებლობის შემთხვევაში დამოუკიდებელი ორგანო უნდა ჩამოყალიბდეს, რომელიც საპატიმრო დაწესებულებებში არსებულ პირობებს მონიტორინგს გაუწევს და ანგარიშებს რეგულარულად მოამზადებს. მონიტორინგი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტების და ნორმების, განსაკუთრებით კი თავისუფლებადაკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვისთვის გაერთიანებული ერების წესების ფარგლებში უნდა განხორციელდეს. სახელმწიფოებმა ბავშვებს ნება უნდა დართონ თავისუფლად და კონფიდენციალურად დაამყარონ კომუნიკაცია მონიტორინგის ორგანოებთან.
22. სახელმწიფოებმა დადებითად უნდა განიხილონ შესაბამისი ჰუმანიტარული, ადამიანის უფლებების დაცვის და სხვა ორგანიზაციების მოთხოვნები საპატიმრო დაწესებულებების შეფასებასთან დაკავშირებით, სადაც კი ეს შესაფერისია.
23. სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში მყოფ ბავშვებთან დაკავშირებით, სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს მთავრობათაშორისი და არასამთავრობო ორგანიზაციების, ასევე სხვა დაინტერესებული მხარეების მიერ წამოჭრილ მოსაზრებებს, განსაკუთრებით კი სისტემურ საკითხებს, რომელიც სისტემაში ბავშვის არასათანადო მიღებას და ხანგრძლივ გაჭიანურებას მოიცავს, რაც თავისუფლებადაკვეთილ ბავშვებზე ზეგავლენას ახდენს.
24. ყველა პირმა, ვისაც სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში მოხვედრილ ბავშვთან კონტაქტი აქვს, ან მის მიმართ პასუხისმგებელია, უნდა მიიღოს განათლება და გაიაროს ტრენინგი შემდეგ საკითხებში: ადამიანის უფლებები, კონვენციის პრინციპები და დებულებები, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სხვა სტანდარტები და ნორმები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, როგორც თავიანთი ტრენინგ პროგრამების განუყოფელი ნაწილი. მათ შორისაა პოლიცია და სხვა სამართალდამცავი ორგანოების წარმომადგენელი პირები, მოსამართლეები და მაგისტრატები, პროკურორები, ადვოკატები და ადმინისტრატორები; საპყრობილის ოფიცრები და სხვა პროფესიონალები, რომლებიც იმ დაწესებულებებში მუშაობენ, სადაც თავისუფლებადაკვეთილი ბავშვები არიან განთავსებულნი; ასევე ჯანდაცვის პერსონალი, სოციალური მუშაკი, სამშვიდობოები და სხვა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული პროფესიონალები.
25. არსებული საერთაშორისო სტანდარტების ჭრილში, სახელმწიფოებმა მექანიზმები უნდა შეიმუშაონ, რათა ყველა ბრალდების მყისიერი, გულმოდგინე და მიუკერძოებელი გამოძიება უზრუნველყონ ოფიციალური პირების მიმართ, რომელთაც ბავშვების ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები განზრახ დაარღვიეს. სახელმწიფოებმა თანაბრად უნდა უზრუნველყონ, რომ სათანადო სანქციები გაიცეს მათ მიმართ, ვინც ამაზეა პასუხისმგებელი.

გ. საერთაშორისო დონეზე განსახორციელებელი ღონისძიებები

26. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას სათანადო ყურადღება უნდა დაეთმოს როგორც საერთაშორისო, ასევე რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სისტემების ფარგლებში განხორციელებული ღონისძიებების ჩათვლით.
27. ამ სფეროში არსებული ყველა ორგანოს მჭიდრო თანამშრომლობის გადაუდებელი საჭიროება არსებობს, რომელთა შორის განსაკუთრებით გამოიყოფა: დანაშაულის პრევენციის და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების განყოფილება სამდივნოში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისარიატი / ადამიანის უფლებების ცენტრი, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განვითარების პროგრამა, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განათლების, სამეცნიერო და კულტურის ორგანიზაცია და ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაცია. ამას გარდა, მსოფლიო ბანკს და სხვა საერთაშორისო და რეგიონულ საფინანსო ინსტიტუტებსა და ორგანიზაციებს, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და აკადემიურ დაწესებულებებს მოუწოდებენ, რომ მხარი დაუჭირონ მრჩეველთა სამსახურების და ტექნიკური დახმარების უზრუნველყოფას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში. შესაბამისად, უნდა გაძლიერდეს თანამშრომლობა, განსაკუთრებით კი კვლევის, ინფორმაციის გავრცელების, ტრენინგის, ბავშვის უფლებათა კონვენციის მონიტორინგის განხორციელებით, ასევე არსებული სტრანდარტების გამოყენებით და ამოქმედებით; გარდა ამისა, ტექნიკური კონსულტაციის და დახმარების პროგრამების მიმართ, მაგალითად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში არსებული საერთაშორისო ქსელების გამოყენება.
28. უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ბავშვის უფლებათა კონვენციის, ასევე საერთაშორისო სტანდარტების ეფექტური გამოყენება და ამოქმედება ტექნიკური თანამშრომლობისა და საკონსულტაციო მომსახურების პროგრამებით, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება იმ ასპექტებს დაეთმობა, რომლებიც დაკავებული ბავშვების ადამიანის უფლებების დაცვას და მხარდაჭერას, კანონის უზენაესობის განმტკიცებას და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის ადმინისტრირების გაუმჯობესებას უკავშირდება:
- (ა) სამართლებრივ რეფორმებში დახმარება;
 - (ბ) ეროვნული პოტენციალის და ინფრასტრუქტურების გაძლიერება;
 - (გ) ტრენინგის პროგრამები ქვემოთ მოცემული პირებისთვის: პოლიცია და სხვა სამართალდამცავი პირები, მოსამართლეები და მაგისტრატები, პროკურორები, ადვოკატები, ადმინისტრატორები, საპყრობილეების ოფიცრები და თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვების დაწესებულებებში მომუშავე სხვა პროფესიონალები, ჯანდაცვის პერსონალი, სოციალური მუშაკები, სამშვიდობოები და სხვა პროფესიონალები, რომლებსაც შეხება აქვთ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან;
 - (დ) ტრენინგის სახელმძღვანელოს მომზადება;
 - (ე) არაფორმალური და საგანმანათლებლო მასალების მომზადება, რათა მოხდეს ბავშვების ინფორმირება თავიანთი უფლებების შესახებ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში;
 - (ვ) დახმარება ინფორმაციის და მენეჯერული სისტემების განვითარებაში.
29. უნდა შენარჩუნდეს მჭიდრო თანამშრომლობა დანაშაულის პრევენციის და სისხლის სამართლის განყოფილებასა და სამდივნოს სამშვიდობო ოპერაციების განყოფილებას შორის, ბავშვის უფლებების დაცვის შესაბამისობის თვალსაზრისით სამშვიდობო ოპერაციების დროს, რაშიც შედის იმ ბავშვების და ახალგაზრდების პრობლემები, რომლებიც დაზარალებულები და დანაშაულის ჩამდენები არიან სამშვიდობო და კონფლიქტისშემდგომ, ან სხვა მსგავს სიტუაციებში.

დ. ტექნიკური კონსულტაციის და დახმარების პროექტების განხორციელების მექანიზმები

30. კონვენციის 43-ე, 44-ე და 45-ე მუხლების შესაბამისად, ბავშვის უფლებათა კომისია განიხილავს სახელმწიფოების მიერ წარდგენილ ანგარიშებს კონვენციის განხორციელებასთან დაკავშირებით. კონვენციის 44-ე მუხლის შესაბამისად, აღნიშნულ ანგარიშებში მითითებული უნდა იყოს ფაქტორები და სირთულეები, თუ ასეთი რამ არსებობს, რომლებიც კონვენციით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულების ხარისხზე ზეგავლენას ახდენს.
31. კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს მოუწოდებენ, რომ თავიანთი საწყის და პერიოდულ ანგარ-

იმეში ყოვლისმომცველი ინფორმაცია, მონაცემები და ინდიკატორები გადმოსცენ კონვენციის დებულების განხორციელების, ასევე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტების და ნორმების გამოყენების და ამოქმედების შესახებ.

32. მონაწილე სახელმწიფოების მიერ კონვენციით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულების პროგრესის შემოწმების პროცესის შედეგად, კომიტეტმა შესაძლოა შეთავაზებები და ზოგადი რეკომენდაციები წარუდგინოს მონაწილე სახელმწიფოს, რათა კონვენციასთან სრული შესაბამისობა უზრუნველყოს (კონვენციის 45 (დ) მუხლის შესაბამისად). კონვენციის ეფექტური განხორციელების გაძლიერებისთვის, ასევე საერთაშორისო თანამშრომლობის მხარდასაჭერად არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში, კომიტეტი, თავისი შეხედულებისამებრ, სპეციალიზებულ სააგენტოებს, გაერთიანებული ერების ბავშვთა ფონდს და სხვა კომპეტენტურ უწყებებს გადასცემს მონაწილე სახელმწიფოებისგან მიღებულ ნებისმიერ ანგარიშს, რომელშიც მოცემულია მოთხოვნა, ან მითითებულია საჭიროება საკონსულტაციო მომსახურებების და ტექნიკური დახმარების მიმართ, ამგვარ მოთხოვნებსა და მითითებებზე კომიტეტის მიერ გაკეთებულ დაკვირვებებსა და წინადადებებთან ერთად, თუ ასეთი რამ არსებობს (კონვენციის 45 (ბ) მუხლის შესაბამისად).
33. შესაბამისად, თუ კონვენციის მიერ მონაწილე სახელმწიფოს ანგარიში ან განხილვის პროცესი რაიმე საჭიროებას გამოავლენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში რეფორმების დაწყების აუცილებლობის კუთხით, სადაც იგულისხმება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, ან სხვა სპეციალიზებული სააგენტოების ტექნიკური საკონსულტაციო და დახმარების პროგრამები, მონაწილე სახელმწიფოს შეუძლია ამგვარი დახმარება მოითხოვოს, რაშიც შეიძლება ასევე შევიდეს დანაშაულის პრევენციის და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების განყოფილება, ადამიანის უფლებების ცენტრის და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდის ჩათვლით.
34. აღნიშნულ მოთხოვნებზე ადეკვატური დახმარების უზრუნველსაყოფად ტექნიკური კონსულტაციის და დახმარების საკოორდინაციო საბჭო უნდა ჩამოყალიბდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხებში, რომელიც, სულ მცირე, ყოველწლიურად შეიკრიბება გენერალური მდივნის მიერ. აღნიშნული საბჭო დაკომპლექტდება განყოფილების, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ადამიანის უფლებების უმაღლესი კომისარიატის / ადამიანის უფლებათა ცენტრის, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდის, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განვითარების პროგრამის, ბავშვის უფლებების კომიტეტის და იმ ინსტიტუციების წარმომადგენლებით, რომლებიც გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დანაშაულის პრევენციის და სისხლის დამართლის პროგრამების ქსელს ქმნიან, ასევე წარმომადგენლებით გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სხვადასხვა უწყებებიდან, დაინტერესებული მთავრობათაშორის, რეგიონული და არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საერთაშორისო ქსელის და აკადემიური ინსტიტუციების ჩათვლით, რომლებიც ტექნიკური კონსულტაციის და დახმარების მიწოდებაში მონაწილეობენ ქვემოთ მოცემული 39-ე პუნქტის შესაბამისად.
35. საკოორდინაციო საბჭოს პირველი შეხვედრის გამართვამდე სტრატეგია უნდა შემუშავდეს იმ საკითხის გადასაჭრელად, თუ როგორ უნდა მოხდეს სამომავლო საერთაშორისო თანამშრომლობის ამოქმედება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში. საკოორდინაციო საბჭომ ასევე ხელი უნდა შეუწყოს საერთო პრობლემების გამოვლენას, კარგი პრაქტიკის მაგალითების შეგროვებას, გაზიარებული გამოცდილების და საჭიროებების ანალიზს, რაც თავის მხრივ უფრო სტრატეგიულ მიდგომას გამოიწვევს საჭიროებების შეფასებისა და ეფექტური წინადადებებისადმი ქმედების უზრუნველსაყოფად. ამგვარი მიდგომა ერთობლივი საკონსულტაციო სამსახურების და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში ტექნიკური დახმარების შეთანხმებულ მოქმედებას უზრუნველყოფს, რაც ადრე არსებულ შეთანხმებას მოიცავს ასეთი დახმარების მომთხოვნ მთავრობასა და ყველა სხვა პარტნიორებთან, ვისაც ქვეყანაში პროექტის სხვადასხვა სემინტის განხორციელების შესაძლებლობა და კომპეტენცია გააჩნია, რაც ყველაზე ეფექტურ და პრობლემაზე ორიენტირებულ ქმედებას უზრუნველყოფს. აღნიშნული ერთობლიობა მუდმივად უნდა შემუშავდეს ყველა მონაწილე მხარესთან მჭიდრო თანამშრომლობით. ის გაითვალისწინებს ალტერნატიული პროგრამების და ისეთი ზომების შესაძლო დანერგვას, რაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების გაუმჯობესებაზეა გათვლილი, რათა შემცირდეს არასრულწლოვანი დამნაშავეების წინასწარი დაკავების დაწესებულებების და საერთოდ წინასწარი დაკავების გამოყენება, გაუმჯობესდეს თავისუფლებაალკვეთილი ბავშვების მოპყრობა და რეინტეგრაციის თუ აღდგენის ეფექტური პროგრამები შეიქმნას.
36. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ერთიანი პრევენციული გეგმის ფორულირებას, რაზეც საუბრობს არასრულწლოვანთა დანაშაულობის პრევენციის შესახებ გაერთიანებული

ერების ორგანიზაციის სახელმძღვანელო პრინციპები (რიადის გაიდლაინები). პროექტმა ფოკუსირება უნდა მოახდინოს სტრატეგიებზე ყველა ბავშვის და ახალგაზრდის წარმატებული სოციალიზაციის და ინტეგრირების სტრატეგიებზე, კერძოდ კი ოჯახების, საზოგადოების, თანასწორთა ჯგუფების, სკოლების, პროფესიული გადამზადების და სამუშაო გარემოს მეშვეობით. აღნიშნულმა პროექტებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმოს განსაკუთრებული დაცვის საჭიროების მქონე ბავშვებს, როგორცაა ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვები, ან ოჯახურ გარემოს მუდმივად მოკლებული ბავშვები, შეზღუდული შესაძლებლობის და უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვები, ემიგრანტი და აბორიგენი მოსახლეობის შვილები და ბავშვთა სხვა მოწყვლადი ჯგუფები. განსაკუთრებით კი, შესაძლებლობების ფარგლებში, უნდა აიკრძალოს აღნიშნული ბავშვების განთავსება ინსტიტუციებში. საჭიროა შემუშავდეს სოციალური დაცვის ზომები, რათა აღნიშნული ბავშვების კრიმინალიზაციის რისკები შეიზღუდოს.

37. სტრატეგიაში ასევე მოცემული უნდა იყოს კოორდინირებული პროცესი საერთაშორისო საკონსულტაციო მომსახურებების და ტექნიკური დახმარების მიწოდებისთვის კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებისთვის, ისეთი ერთობლივი მისიების საფუძველზე, რაც შესაფერის დროს უნდა განხორციელდეს სხვადასხვა მონაწილე ორგანიზაციების და სააგენტოების პერსონალის მიერ, უფრო გრძელვადიანი დახმარების პროექტების შემუშავების გათვალისწინებით.
38. ქვეყნის დონეზე საკონსულტაციო მომსახურებების და ტექნიკური დახმარების პროგრამების განხორციელებაში მნიშვნელოვან მოქმედ მხარეებს გაერთიანებული ერების მუდმივი კოორდინატორები წარმოადგენენ, რაშიც მნიშვნელოვანი როლები შეიმდგება უწყებებმა უნდა ითამაშონ: გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ადამიანის უფლებების უმაღლესი კომისარიატის / ადამიანის უფლებათა ცენტრის ადგილობრივი ოფისები, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განვითარების პროგრამა. ქვეყნის დონეზე დაეგმვასა და პროგრამირებაში ხაზგასმულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ტექნიკურ თანამშრომლობაში ინტეგრირების სასიცოცხლო მნიშვნელობის ხასიათი, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ქვეყნების დონეზე არსებული სტრატეგიის დოკუმენტის ჩათვლით.
39. უნდა მოხდეს რესურსების მობილიზება როგორც საკოორდინაციო საბჭოს კოორდინაციის მექანიზმისთვის, ასევე რეგიონული და ქვეყნის დონეზე განხორციელებული პროექტებისთვის, რომელთა შემუშავების მიზანაც კონვენციასთან შესაბამისობის გაუმჯობესებაა. ამ მიზნისთვის კი რესურსები (იხილეთ პუნქტები 34 და 38 ზემოთ) გამოყოფილი იქნება ან რეგულარული ბიუჯეტებიდან, ან არასაბიუჯეტო რესურსებიდან. კონკრეტული პროექტებისთვის რესურსების უმეტესობა გარე წყაროებიდან იქნება მობილიზებული.
40. საკოორდინაციო საბჭოს მიზანი იქნება მხარი დაუჭიროს ამ სფეროში რესურსების მობილიზაციის კოორდინირებულ მიდგომას, ფაქტობრივად კი ამის მამოძრავებელი ძალა გახდეს. რესურსების ამგვარი მობილიზაცია ზოგად სტრატეგიას უნდა ემყარებოდეს, როგორც ეს ამ სფეროში გლობალური პროგრამის მხარდასაჭერად შემუშავებულ პროგრამულ დოკუმენტშია მოცემული. ამ პროცესში მონაწილეობის მისაღებად მონვეული უნდა იყოს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ყველა დაინტერესებული ორგანო და სააგენტო, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომელთაც ამ სფეროში ტექნიკური თანამშრომლობის სამსახურის მიწოდების დემონსტრირებული პოტენციალი გააჩნიათ.

ე. შემდგომი მოსაზრებები ქვეყანაში პროექტების განხორციელებასთან დაკავშირებით

41. არასრულწლოვანთა დანაშაულობის პრევენციის და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ერთ-ერთი აშკარა პრინციპია ის, რომ გრძელვადიანი ცვლილება ხდება არა მხოლოდ მაშინ, როცა სიმპტომებზე ახდენენ რეაგირებას, არამედ მაშინაც, როცა ძირეულ გამოწვევებზე მიზნებზე მუშაობენ. მაგალითად, არასრულწლოვანთა დაკავების ზედმეტად გამოყენება ადეკვატურად გადაიჭრება მხოლოდ ერთიანი მიდგომის გამოყენების გზით, რომელიც მოიცავს როგორც ორგანიზაციულ, ასევე მენეჯერულ სტრუქტურებს გამოძიების ყველა დონეზე, პროკურატურასა და სასამართლოს, ასევე პენიტენციურ სისტემას. ეს, სხვათა შორის, შიდა და გარე კომუნიკაციას მოითხოვს პოლიციასთან, პროკურორებთან, მოსამართლეებსა და მაგისტრატებთან, ადგილობრივ ხელისუფლებასთან, სამთავრობო უწყებებსა და დაკავების ცენტრების შესაბამის სააგენტოებთან. ამას გარდა, ეს ერთმანეთთან მჭიდროდ თანამშრომლობის ნებასა და შესაძლებლობას მოითხოვს.
42. ბავშვების ქცევასთან დაკავშირებული საკითხების გადაჭრისას სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების ზომებზე ზედმეტად დამოკიდებულების შემდგომი პრევენციისთვის, საჭიროა ძალ-

ისხმევა ისეთი პროგრამების შემუშავებისა და გამოყენებისთვის, რომელთა მიზანია სოციალური დახმარების გაძლიერება. ამის მეშვეობით შესაძლებელი იქნება ალტერნატიული პროგრამების განხორციელება მართლმსაჯულების სისტემის გვერდის ავლით, შესაფერის სიტუაციებში, ასევე არასაპატიმრო ზომების და რეინტეგრაციის პროგრამების გამოყენების გაუმჯობესება. ამგვარი პროგრამების შემუშავებისა და განხორციელებისთვის აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობის გაძლიერება ბავშვთა მართლმსაჯულების სექტორებს, სხვადასხვა სამართალდამცავ სამსახურებს, სოციალური კეთილდღეობის და საგანმანათლებლო სექტორებს შორის.

III. დაზარალებულ და მონმე ბავშვებთან დაკავშირებული გეგმები

43. დანაშაულისა და ხელისუფლების ბოროტად გამოყენების მსხვერპლთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების ძირითადი პრინციპების დეკლარაციის შესაბამისად, სახელმწიფოებმა უნდა აიღონ ვალდებულება, რათა უზრუნველყონ, რომ დაზარალებული და მონმე ბავშვებს ხელი სათანადოდ მიუწვდებათ მართლმსაჯულებასა და სამართლიან მოპყრობაზე, ზიანის ანაზღაურებაზე, კომპენსაციასა და სოციალურ დახმარებაზე. შესაბამის შემთხვევებში, საჭიროა ზომების მიღება, რათა თავიდან იქნას აცილებული სისხლის სამართლის საქმეების მოგვარება კომპენსაციის მეშვეობით მართლმსაჯულების სისტემის გვერდის ავლით, როცა ამგვარი ქმედება ბავშვის ჭეშმარიტ ინტერესებს არ შეესაბამება.
44. პოლიციამ, ადვოკატებმა, სამართლებრივ სფეროში მომუშავე და სასამართლოს პერსონალმა ტრენინგი უნდა გაიარონ იმ საქმეების განხილვის თემაზე, სადაც დაზარალებულად ბავშვები გვევლინებიან. სახელმწიფოებმა სპეციალიზებული ოფისების და განყოფილებების ჩამოყალიბება უნდა განიხილონ, თუ ეს მათ ჯერ არ გაუკეთებიათ, იმ საქმეების განხილვისთვის, სადაც დანაშაული ბავშვების წინააღმდეგ იქნა ჩადენილი. სახელმწიფოებმა, შესაბამის შემთხვევებში, იმ საქმეების სათანადო მართვის პრაქტიკის კოდექსი უნდა შეიმუშაონ, სადაც დაზარალებული ბავშვია.
45. დაზარალებულ ბავშვებს თანაგრძნობით და მათი ღირსების პატივისცემით უნდა მოექცნენ. მათ უფლება აქვთ ხელი მიუწვდებოდეთ მართლმსაჯულების მექანიზმებზე, ასევე მათ მიერ განცდილი ზიანის დაუყოვნებლივ გამოსწორებაზე, როგორც ეს ეროვნული კანონმდებლობით არის გათვალისწინებული.
46. დაზარალებულ ბავშვებს ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ დახმარებაზე, რაც მათ საჭიროებებს აკმაყოფილებს, როგორცაა ადვოკატირება, დაცვა, ეკონომიკური დახმარება, კონსულტაცია, ჯანმრთელობა და სოციალური სამსახურები, სოციალური რეინტეგრაცია, ასევე ფიზიკური და ფსიქოლოგიური აღდგენითი სამსახურები. განსაკუთრებული დახმარება უნდა იქნას უზრუნველყოფილი იმ ბავშვებისთვის, რომლებიც ავად არიან, ან შეზღუდული შესაძლებლობა აქვთ. სპეციალური ყურადღება უნდა დაეთმოს უფრო მეტად ოჯახსა და საზოგადოებაზე დამყარებულ რეაბილიტაციას, ვიდრე ინსტიტუციონალიზაციას.
47. საჭიროა ჩამოყალიბდეს და, სადაც აუცილებელია, გაძლიერდეს სასამართლო და ადმინისტრაციული მექანიზმები, რათა დაზარალებულმა ბავშვებმა კომპენსაცია მიიღონ დაუყოვნებელი, სამართლიანი და ხელმისაწვდომი ფორმალური ან არაფორმალური პროცედურების მეშვეობით. დაზარალებული ბავშვების ან/და მათი კანონიერი წარმომადგენლის შეტყობინებაც შესაბამისად უნდა მოხდეს.
48. საჭიროა სამართლიან და ადეკვატურ კომპენსაციაზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა ყველა დაზარალებული ბავშვისთვის, ვისი ადამიანის უფლებებიც შეილახა, განსაკუთრებით მაშინ, თუ ამ ბავშვებმა განიცადეს წამება და სხვა ბოროტი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობა ან დასჯა, გაუპატიურების და სექსუალური შევიწროების, თავისუფლების არასამართლებრივად ან თვითნებურად აღკვეთის, გაუმართლებელი დაკავების და მართლმსაჯულების შეცდომის ჩათვლით. ხელმისაწვდომი უნდა იყოს აუცილებელი სამართლებრივი წარმომადგენლობა, რათა საქმე განხილულ იქნას შესაბამის სასამართლოში ან ტრიბუნალში, ასევე მოხდეს მისი თარგმნა ბავშვის მშობლიურ ენაზე, საჭიროების შემთხვევაში.
49. მონმე ბავშვებს სასამართლო და ადმინისტრაციული პროცესების განმავლობაში დახმარება სჭირდებათ. სახელმწიფოებმა, საჭიროების შემთხვევაში, თავიანთ მტკიცებით და საპროცესო სამართალში უნდა განიხილონ, შეაფასონ და გამოასწორონ მდგომარეობა იმ ბავშვებისთვის, რომლებიც დანაშაულის მონმეები არიან, რათა ბავშვის უფლებების სრულად დაცვა უზრუნველყონ. სხვადასხვა სამართლებრივი ტრადიციების, პრაქტიკების და სამართლებრივი ფარგლების შესაბამისად, თავიდან უნდა იქნას აცილებული პირდაპირი კონტაქტი დაზარალებულ ბავშვსა და დამნაშავეს შორის გამოძიების და დევნის პროცესის, ასევე საქმის სასამართლოში განხილვის

პროცესის განხილვის განმავლობაში, რამდენადაც ეს შესაძლებელია. უნდა აიკრძალოს დაზარალებული ბავშვის იდენტიფიკაცია მედიაში და, სადაც საჭიროა, დაცული უნდა იქნას ბავშვის პირადი ცხოვრება. სადაც აკრძალვა წევრი ქვეყნების ფუნდამენტურ სამართლებრივ პრინციპებს ეწინააღმდეგება, ამგვარი იდენტიფიკაცია უკუგდებული უნდა იქნას.

50. აუცილებლობის შემთხვევაში სახელმწიფოებმა უნდა განიხილონ ცვლილებების შეტანა თავიანთ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებში, რათა, სხვათა შორის, შესაძლებელი გახდეს ბავშვის ჩვენების ვიდეოჩანაწერის გაკეთება და ამ ჩანაწერის წარდგენა სასამართლოში ოფიციალური მტკიცებულების სახით. კერძოდ, პოლიციამ, პროკურორებმა, მოსამართლეებმა და მაგისტრატებმა უფრო ბავშვისადმი კეთილგანწყობილი პრაქტიკები უნდა გამოიყენონ, მაგალითად, პოლიციის ოპერაციების დროს და მონმე ბავშვების დაკითხვისას.
51. დაზარალებული და მონმე ბავშვის საჭიროებების მიმართ სასამართლო და ადმინისტრაციული პროცესების რეაგირებაზე ხელშეწყობა შემდეგნაირად უნდა განხორციელდეს:
- (ა) დაზარალებული ბავშვების ინფორმირება თავისი როლის, ასევე საქმის წარმოების და განხილვის მასშტაბის, ხანგრძლივობის და პროგრესის შესახებ, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში;
 - (ბ) მონმე ბავშვის მომზადების სქემების შემუშავების მხარდაჭერა, რათა ბავშვი სისხლის სამართლის პროცესს მტკიცებულების გადაცემამდე გაეცნოს. დაზარალებული და მონმე ბავშვებისთვის უზრუნველყოფილი უნდა იქნას სათანადო დახმარება მთელი სამართლებრივი პროცესის განმავლობაში;
 - (გ) დაზარალებული ბავშვების შეხედულებების და მოსაზრებების წარდგენის და განხილვის უზრუნველყოფა საქმის წარმოების სათანადო ეტაპებზე, სადაც მათი პირადი ინტერესების საკითხი დგას, ბრალდებულის მიმართ არსებული წინასწარი განწყობის გათვალისწინების გარეშე და შესაბამისი ეროვნული სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის შესაბამისად;
 - (დ) ზომების მიღება, რათა მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესის გაჭიანურება, მოხდეს დაზარალებული და მონმე ბავშვების პირადი ცხოვრების დაცვა, ასევე, სადაც საჭიროა, განხორციელდეს მათი დაცვა დაშინებისა და შურისძიებისგან.
52. საზღვრებს გარეთ არალეგალურად გადაყვანილი ან არამართლზომიერად დატოვებული ბავშვები, ზოგადი პრინციპის თანახმად, წარმოშობის ქვეყანაში უნდა დააბრუნონ. სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს მათ უსაფრთხოებას; მათ ადამიანურად უნდა მოექცნენ და აუცილებელი დახმარება გაუწიონ დაბრუნებამდე. ისინი დაუყოვნებლივ უნდა დააბრუნონ, რათა უზრუნველყოფილი იქნას შესაბამისობა ბავშვის უფლებების კონვენციასთან. იქ, სადაც გამოიყენება ჰააგის 1980 წლის კონვენცია ბავშვთა საერთაშორისო მოტაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ, ან ჰააგის 1993 წლის კონვენცია ბავშვთა დაცვის და თანამშრომლობის შესახებ საერთაშორისო გამშვილების შემთხვევებში, რომელიც ჰააგის საერთაშორისო კერძო სამართლის კონცერენციაში დეამტკიცა, ასევე, სადაც გამოიყენება კონვენცია იურისდიქციის, შესაბამისი კანონის, აღიარების, აღსრულების და თანამშრომლობის შესახებ მშობლების პასუხისმგებლობის და ბავშვის დაცვის მიმართ, დაუყოვნებლივ უნდა იქნას გამოყენებული აღნიშნული კონვენციების დებულებები ბავშვის დაბრუნებისთვის. ბავშვის დაბრუნების შემდეგ მშობლიური ქვეყანა ბავშვს პატივისცემით უნდა მოექცეს, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო პრინციპების შესაბამისად და მას ადეკვატური ოჯახური სარეაბილიტაციო საშუალებები უნდა შესთავაზოს.
53. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დანაშაულის პრევენციის და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროგრამა, იმ ინსტიტუტების ჩათვლით, როგორცაა პროგრამის ქსელი, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ადამიანის უფლებების უმაღლესი კომისარიატი / ადამიანის უფლებების ცენტრი, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განვითარების პროგრამა, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განათლების, სამეცნიერო და კულტურული ორგანიზაცია, მსოფლიო ბანკი და დაინტერესებული არასამთავრობო ორგანიზაციები, უნდა დაეხმარონ წევრ ქვეყნებს, მათი მოთხოვნის საფუძველზე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბიუჯეტების ან არასაბიუჯეტო რესურსების საერთო აპროპრიაციის ფარგლებში, რათა შემუშავდეს მულტიდისციპლინური ტრენინგი, საგანმანათლებლო და საინფორმაციო ღონისძიებები სამართალდამცავი და სხვა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პერსონალისთვის, პოლიციელების, პროკურორების, მოსამართლეებისა და მაგისტრატების ჩათვლით.